

25—26 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 25 maj

Sid.

Svar på interpellationer av:

herr Hagnell ang. viss utbyggnad av Aktiebolaget Statens skogs- industrier.....	3
herr Elmwall ang. beräkningen av ersättning till försäkringstagare för skada å byggnad.....	4

Tisdagen den 26 maj fm.

Svar på frågor av:

herr Hermansson ang. åtgärder med anledning av viss resolution av FN:s generalförsamling.....	8
herr Grebäck ang. övervakningen av bestämmelser rörande rätt till fiske.....	10
herr Broberg ang. åtgärder för att få till stånd en indexlåneemarknad	11
fru Gunne ang. uppträdandet av främmande ubåtar inom svenskt territorialvatten.....	11
herr Hagberg ang. den mellansvenska gruvhanteringsens problem...	13
herr Ståhl ang. den planerade atomkraftstationen i Marviken.....	13
herr Boo ang. övergång från linjekoncession till områdeskoncession beträffande eldistributionen.....	15
herr Boo ang. planerad överflyttning till Stockholm av Aktiebolaget Statens skogsindustriers försäljningsavdelning.....	16
herr Nordgren ang. sjöräddningstjänsten i söderhamnsområdet....	17
herr Hagberg ang. upprustning av hamnen i Hargshamn m. m. ...	18
herr Holmberg ang. snabbare resor med »Nordpilen».....	19
herr Elmwall ang. fördelningen av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader.....	20
herr Nilsson i Gävle ang. behandlingen av stadsplaneförslag.....	20

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Fröding ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och herr Ståhl ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.....	22
herr Eriksson i Bäckmora ang. ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg.....	27
Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden.....	29
Höjning av vissa postavgifter	33
Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.	47
Studiesocialt stöd till studerande ungdom.....	76

Tisdagen den 26 maj em.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom (forts.)	111
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 26 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 141, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till bostadsrabatter.....	28
— nr 142, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier....	28
— nr 143, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den kommunala musikundervisningen.....	28
— nr 144, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om inrättande av en befattning som konsulent för vävning och hemslöjd inom skolöverstyrelsen.....	29
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 58, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. höjning av förvärsavdragen och ortsavdragen vid beskattningen m. m.	29
<i>Utrikesutskottets</i> memorial nr 6, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden.....	29
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 18, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden.....	29
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 57, ang. höjning av vissa postavgifter.....	33
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 119, ang. universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.	47

Tisdagen den 26 maj em.

<i>Särskilda utskottets</i> utlåtande nr 1, ang. studiesocialt stöd till studerande ungdom och ang. anslag till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti.....	76
---	----

Måndagen den 25 maj

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 19 innevarande maj.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Lassinantti, som vid kammarens sammanträde den 15 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Blomkvist enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 25 innevarande maj—den 30 nästkommande juni.

Herr Blomkvist beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 4

Svar på interpellation ang. viss utbyggnad av Aktiebolaget Statens skogsindustrier

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hagnell frågat mig, vilka möjligheter som föreligger att låta Aktiebolaget Statens skogsindustrier (ASSI) själv eller genom dotterbolag ta hand om de

utbyggnadsplaner och medel vilka icke tycks kunna komma till användning vid Tumba pappersbruk.

Jag vill svara följande.

Enligt vad jag under hand inhämtat har riksbanksfullmäktige inte tagit slutlig ställning till den framställning till riksdagen rörande utbyggnaden av Tumba bruk, som aktualiserats av utgången av de förda avtalsförhandlingarna vid bruket. Beslut i frågan lär inte träffas före sommaren.

I avvaktan härpå anser jag mig inte böra ingå på den av herr Hagnell resta frågan.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att några medel inte ställts till Kungl. Maj:ts förfogande, utan att det är riksbanken som erhållit erforderliga bemyndiganden för utbyggnad av företaget.

Vidare anförde

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, och jag har full förståelse för att handelsministern inte har kunnat svara på annat sätt än han gjort i dag utan måste avvakta det utredningsmaterial som skall komma från riksbanksfullmäktige.

Det materialet kommer att visa om det är möjligt att bygga ut Tumba pappersbruk eller inte samt huruvida man vid bruket kan fortsätta med sin gamla produktionsinriktning, modifierad på ett eller annat sätt eller, om detta inte är möjligt, hur länge man kan fortsätta med den gamla tillverkningen. För att kunna svara på min interpellation fordras tillgång till riksbanksfullmäk-

tiges utredningsmaterial, och enligt meddelande till bankoutsiktet kommer det så småningom att överlämnas till riksdagen.

Det har onekligen tagit rätt lång tid för riksbanksfullmäktige att lägga papperen på bordet i denna affär, sedan det konstaterats att det inte gick att komma fram på den väg man ursprungligen tänkt. När ett så pass omfattande ärende som en investering på 50 å 70 miljoner kronor presenteras, väntar man ju att hela affären skall vara så väl förberedd att det inte behöver dröja ytterligare något halvår innan kalkyler föreligger, om det inte går att komma fram på den ursprungliga vägen. Därför tolkar jag handelsministrarnas uttalande så att han är beredd att återkomma i frågan till höstrikdagen, sedan riksbanksfullmäktige gjort sitt.

Det problem man då står inför är att en industriinvestering till skillnad från ett vanligt landsvägsbygge inte kan få ta hur lång tid som helst. Det har meddelats här i riksdagen att det ute på Europamarknaden finns en kartell, som nu behärskar ritpappersbranschen. Den kartellen sover visserligen ännu, men man frågar sig hur länge. Det lär i kartellen ha gjorts moderniseringar, som inte tidigare var planerade. När nu utbyggnaden av Tumba inte blir av, och när det dröjer halvårsvis innan handlingarna i ärendet lägges på bordet så att det går att ta ställning till frågan, huruvida en motsvarande utbyggnad kan göras någon annanstans, så har därmed våra industriella chanser att över huvud taget genomföra en utbyggnad på något annat ställe än Tumba i hög grad försämrats.

Det är därför man har anledning beklaga riksbanksfullmäktiges långsamma takt vid handläggningen av detta ärende, sedan det blev klart att den ursprungligen tänkta vägen inte kan beträdas.

Jag tackar herr statsrådet ännu en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. beräkningen av ersättning till försäkringstagare för skada å byggnad

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har i en till mig framställd interpellation frågat om jag anser, att med hänsyn till försäkringstagarnas intresse och säkerhet omarbetning och förtydligande av visa stadganden i försäkringsavtalslagen erfordras, att nuvarande praxis med reducerad brandskadeersättning i fall, då byggnaden inte återuppföres, bör ersättas med bestämmelse om att ersättningen bör utgå i förhållande till erlagda premier, oberoende av om byggnaden återuppföres eller ej återuppföres, samt att bestämmelserna om reglering av skador å byggnader eller annan egendom genom sprängning bör omarbetas så att ersättningskyldigheten åligger direkt försäkringsgivare åt den som är ansvarig för skadan.

Spörsmålet vilka regler som bör gälla rörande försäkringsersättningens beräkning vid skadeförsäkring inrymmer en invecklad rättslig och försäkrings teknisk problematik. En klagörande analys förutsätter därför en närmare utredning än vad som kan ske i ett interpellationssvar. Jag nödgas därför och för att inte i alltför hög grad taga kammararens tid i anspråk inskränka mig till att med hänvisning till en i ämnet upprättad promemoria, som har överlämnats till herr Elmwall, i anledning av de i interpellationen framförda frågorna anföra följande.

Mot de principiella överväganden som ligger till grund för försäkringsavtalslagens bestämmelser om försäkringsersättningens beräkning kan enligt min mening icke riktas berättigade erinringar, och jag är icke för närvarande beredd att förorda åtgärder i syfte att få till stånd en ändring i lagens värderingsregler. Jag anser heller inte, att

Svar på interpellation ang. beräkningen av ersättning till försäkringstagare för skadade å byggnad

fördelar står att vinna med en regel om rätt för den som lidit skada genom sprängning att utfå skadestånd direkt av försäkringsgivare, som meddelat ansvarsförsäkring åt den för skadan ansvarige.

För närvarande anser jag således icke erforderligt att vidtaga ändringar i försäkringsavtalslagen av den art interpellanten har åsyftat. Lagen är emellertid av gammalt datum och torde så småningom vara i behov av en översyn. Lagstiftningen har tillkommit i nordiskt samarbete och en eventuell revision därav bör om möjligt ske i samverkan med övriga nordiska länder. Vid förfrågan har framkommit, att något önskemål från dessa länders sida om en sådan revision för närvarande icke föreligger, men med hänsyn till den expansion som försäkringsväsendet har undergått efter lagens tillkomst och alltför jämt undergår torde en översyn av lagstiftningen icke vara alltför avlägsen.

Vidare anförde

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för justitiedepartementet för att han har besvarat min interpellation.

Statsrådet framhåller i interpellationssvaret att de framställda spörsmålen innehåller en invecklad rättslig och försäkringsteknisk problematik. Statsrådet menar därför att ett interpellationssvar måste bli alltför kortfattat för att kunna ge en klargörande analys. Han har därför överlämnat en särskild PM som jag givetvis också är tacksam för.

Av den i interpellationen lämnade motiveringen till frågan framgår att jag hade hoppats få en utfästelse om en närmare undersökning av försäkringsavtalslagen. Frågeställningen upptar problem som — det framhålls i interpellationen — ur vissa synpunkter är av stort intresse för stora delar av näringslivet, och dessa spörsmål är inte heller

betydelselösa på andra områden. Statsrådet framhåller att försäkringsavtalslagen är av gammalt datum och erkänner också att den behöver överses. Det tyder jag så, att den första frågan av statsrådet besvarats med ja, för att tala i klartext. Besvaras frågan, huruvida förtydliganden och omarbetning erfordras, med ja och statsrådet samtidigt anser att principerna för försäkringsavtalslagens bestämmelser om ersättningsgrunderna är av sådan karaktär att de motsvarar kravet på tidsenlighet, så tycker jag att statsrådets svar på den punkten är nära nog lika motsägelsefullt som bestämmelserna i försäkringsavtalslagens 37 §.

Statsrådet är inte beredd att föreslå en ändring i lagens värderingsregler. Men statsrådet säger ingenting om min fråga, huruvida inte vissa förtydliganden kan vara erforderliga. Hur långt kan t. ex. huvudregelns bestämmelser om »annan omständighet» tillämpas av försäkringsgivaren mot försäkringstagaren just mot bakgrund av näringslivets och försäkringsbehovets expansiva utveckling de senaste årtiondena?

Kan det konstateras att lagen behöver en översyn tycker jag att alla skäl talar för att denna översyn också företas utan att man avvaktar övriga nordiska länders initiativ i dessa frågor. För övrigt är förhållandena i de övriga nordiska länderna inte jämförbara med de svenska förhållandena, och utvecklingen är inte likartad på alla de områden som försäkringsavtalslagen spänner över. Här skulle det nog vara på sin plats med ett initiativ som kan tillfredsställa de svenska försäkringstagarna och tillgodose deras intressen och som givetvis kan syfta därhän, att även gemensamma och likartade försäkringsfrågor inom de nordiska länderna kan få sin lösning på områden där en samordnad lösning är lämplig och önskvärd.

En gyllene regel är att varje skade-

Svar på interpellation ang. beräkningen av ersättning till försäkringstagare för skada å byggnad

område skall bära sina kostnader. Denna regel kan brytas t. ex. av en ogynnsam skadeutveckling som tvingar till en viss tillfällig utjämning. Men man ställer sig onekligen undrande inför det faktum, att den som brandförsäkrar sin egendom, sig själv ovetande åtar sig att samtidigt betala sprängskador på annans egendom. Var och en har annars valfrihet att försäkra sin egendom inom de riskzoner han anser föreligga. En brandförsäkring på en lantgård inkluderar t. ex. oftast stormskadeförsäkring. Men det är ju en risk som alla utsätts för.

Det är inte samma sak med sprängskador. Det har hänt att skador uppstått på näralliggande fastigheter vid sprängning för vägbyggen. Låt oss säga att skadan uppstått genom felaktiga beräkningar av laddningens storlek. Fastighetsägaren har då att vända sig till brandförsäkringsgivaren, och denne är enligt gällande bestämmelser skyldig att betala. Brandförsäkringsgivaren har regressrätt men är skyldig att bevisa vem som har orsakat skadan genom försumelse. Detta har många gånger visat sig svårt, och numera är det väl ytterst sällan en regresstalan föres. Betalningskyldigheten har ålagts de tussentals fastighetsägare, som väl aldrig skulle drömma om att försäkra sina fastigheter mot skador genom sprängning. Det är deras premier som stiger; hur mycket eller hur litet anser jag vara av underordnad betydelse. Avgörande är om ersättningen får betalas av premiebetalare utan intresse för denna skadeform.

Statsrådet anser inte att någon fördel står att vinna genom ett ändrat förfarande så att den för skadan ansvarige får betala. Jag har en litet avvikande uppfattning därvidlag. Jag anser att vinsten av en så långt möjligt riktig och rättvis premieersättning är odelbar. Det är möjligt att ordna en form av försäkring, där vägbyggaren i detta

exempel genom att erlægga premierna täcker riskerna i det företag han driver. Reglerna för ersättningsskyldigheten kan bli lika tvingande som de regler vilka nu gäller för brandförsäkringsgivaren. Här har bekvämligheten fått ersätta den regel jag tidigare nämnt.

En del försäkringsgivare strävar efter att över andra former av försäkring mot brand, t. ex. nyvärdesförsäkring, skapa större säkerhet för försäkringstagarna än den som den traditionella försäkringsformen ger. En huvudregel, som ger full tolkningsfrihet åt uttrycket »annan omständighet», är enligt min uppfattning alltför dispositiv för att ur försäkringstagarens synpunkt vara tillfredsställande. På tio skadefall blir det lika många skaderegleringar, även om skadefallen är likartade.

Den i försäkringsfrågor minst erfarna blir alltid den som får den sämsta skaderegleringen. Härvidlag vill jag framhålla att, såvitt jag känner till omständigheterna, länsbolagen på grund av sin kännedom om förhållandena och sin goda lokal- och personkännedom utbildat en praxis, enligt vilken man mindre siktar på de dispositiva möjligheterna till en från bolagets synpunkt fördelaktig reglering och mer inriktar sig på en efter rådande förhållanden rättvisande skadeersättning.

Av i pressen nyligen synliga uppgifter har det framgått att bolag som sysslar med kreaturförsäkringar, i detta fall slaktvärdeförsäkringar, genom hänvänder till slakteriföreningar sökt undanhålla jordbrukarna viktuppgifter. Hör sådana åtgärder till dem som möjliggörs genom de dispositiva bestämmelserna i försäkringsavtalslagen, hoppas jag att den översyn av lagstiftningen som statsrådet utlovar inte är alltför avlägsen.

Som motivering för en översyn framhåller statsrådet den starka utveckling försäkringsverksamheten fått efter lagens tillkomst. Därav följer ju också,

Svar på interpellation ang. beräkningen av ersättning till försäkringstagare för skada å byggnad

att denna lag i fråga om många andra detaljer än dem som jag diskuterat och som jag likaledes anser vara otidsenliga behöver bli föremål för en översyn, som med hänsyn till den tid den säkerligen kräver bör ske snarast.

Herr talman! Jag har försökt att i görligaste mån ta fasta på de positiva synpunkterna i svaret, nämligen att det behövs en omarbetning i vissa avseenden av de rådande bestämmelserna. Jag är övertygad om att vid en sådan översyn de negativa delarna i statsrådets svar i stor utsträckning kommer att korrigeras — i varje fall om både försäkringstagare och försäkringsgivare får delta vid översynen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 1018.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets memorial nr 6, konstitutionsutskottets memorial nr 18, statsutskottets utlåtanden nr 119 och 127—133, bevillningsutskottets memorial och betänkande nr 56 och 57, andra lagutskottets utlåtanden nr 48 och 52, jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 19 och 20, allmänna beredningsutskottets utlåtanden och memorial nr 36—41 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

§ 8

Föredrogs den av herr *Hagnell* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående en översyn av taxeringsförfarandet för viss typ av företag.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista dels bevillningsutskottets betänkande nr 57, statsutskottets utlåtande nr 119 och särskilda utskottets utlåtande nr 1 skulle uppföras närmast efter konstitutionsutskottets memorial nr 18, dels statsutskottets utlåtande nr 127 skulle uppföras närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 48.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

sammansatt konstitutions- och bankoutskotts utlåtande nr 1, med anledning av väckta motioner angående inrättandet av ett fast kansli hos konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken,

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av postverket, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 141, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1964/65 till bostadsrabatter,

nr 142, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1964/65 till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier,

nr 143, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående den kommunala musikundervisningen, och

nr 144, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om inrättande

av en befattning som konsulent för vävning och hemslöjd inom skolöverstyrelsen;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 55, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1964/65, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 58, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 35 i anledning av väckta motioner angående höjning av förvärvsavdragen och Ortsavdragen vid beskattningen m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 38, över väckt motion i anledning av Kungl.

Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden;

andra lagutskottets memorial nr 54, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

tredje lagutskottets memorial nr 35, angående uppskov med behandling av vissa utskottet tilldelade ärenden.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.24.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 26 maj

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av viss resolution av FN:s generalförsamling

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat vilka åtgärder regeringen avser att vidta med anledning av rekommendationen till medlemsstaterna i FN:s generalförsamlings resolution den 11 oktober 1963 med uppmaning till den sydafrikanska regeringen att stoppa rättegången i Rivonia mot vissa motståndare till apartheidpolitiken.

I generalförsamlingens resolution den 11 oktober 1963 uppmanas den sydafrikanska regeringen att stoppa den rättegång, som påbörjats mot vissa motståndare mot apartheidpolitiken. Resolutionsförslaget ansågs på sina håll innebära inblandning i en medlemsstats

judiciella förfarande, men de stater, som i utskottet lagt ner sina röster, stödde sedermera i plenum resolutionen med hänsyn till dess humanitära syfte. Den antogs med 106 röster för och endast en (Sydafrikas) emot.

Den 15 oktober anhöll generalsekretären i en skrivelse till den sydafrikanske FN-ambassadören att bli underlättad om sydafrikanska regeringens åtgärder i anledning av resolutionen. I skrivelse den 14 november meddelades från sydafrikansk sida, att något svar icke vore att förvänta, då resolutionen utgjorde en uppenbar inblandning i Sydafrikas rättsväsen.

Säkerhetsrådet tog i en resolution den 4 december 1963 upp amnestifrågan och uppmanade Sydafrikas regering att befria alla dem som internerats eller eljest berövats sin frihet på grund av sin opposition mot apartheid. Säkerhetsrådet väntas i dagarna sammanträda för att behandla den s. k. Myrdal-rapporten. I denna rapport un-

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av viss resolution av FN:s generalförsamling

derstrykes bl. a. vikten av att en förnyad vädjan om amnesti för de i politiska rättegångar dömda personerna riktas till Sydafrikas regering.

I avvaktan på säkerhetsrådets beslut i amnestifrågan kan jag för dagen intet mer säga i anledning av herr Hermanssons fråga.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Nio motståndare till den barbariska apartheidpolitiken står inför rätta i Rivonia i Sydafrika. De hotas med dödsstraff därför att de anser att hudfärgen icke avgör människovärdet. Bland de åtalade är några av de mest kända och mest respekterade av de politiska ledarna i Sydafrika. Walter Sisulu och Nelson Mandela är de för oss bäst kända namnen, bägge ledare i afrikanska nationalkongressen. Slutplädningen i målet pågår just nu. Domarna kan väntas när som helst.

Dessa män som åtalats för s. k. sabotage och högförräderi är i anständiga människors ögon icke förbrytare utan hjältar. Deras »brott» är att de har åsikten att alla människor har lika värde. Det är den människofientliga regim som åtalat dem och vill döma dem som begår förbrytelser.

I den resolution som FN:s generalförsamling antog den 11 oktober med alla röster mot en — Sydafrikas — uppmanas den sydafrikanska regeringen att stoppa rättegången i Rivonia. Den uppmanas också att omedelbart frige alla politiska fångar och samtliga personer som fängslats eller vilkas frihet i övrigt inskränkts på grund av motstånd mot apartheidpolitiken.

I samma resolution uppmanas medlemsstaterna att vidtaga alla nödvändiga åtgärder för att påverka den sydafrikanska regeringen att åtlyda denna resolution. Här ligger vårt lands förpliktelse. Jag hade hoppats att utrikesmi-

nistern här skulle göra en deklaration på regeringens vägnar, som kunde beredas tillbörlig plats i nyhetsutsändningar och i pressen och därigenom bli en påtryckning på den sydafrikanska regeringen att stoppa rättegången i Rivonia.

Det är en trängande nödvändighet att göra någonting. Klockan är 1 minut i 12. Dessa tappra nio män kan vilken dag som helst underkastas sina domar, måhända dödsdomar. Det gäller i första hand deras liv, men det kan komma att gälla många fler. Ytterligare omkring 200 personer hotas med åtal enligt den lagstiftning, vilken såsom »sabotage» stämplar all verksamhet mot apartheid. Mord på de nio ledarna kan komma att utlösa en förtvivlad och bitter väpnad kamp — den enda väg som lämnas de förtryckta till friheten.

Jag vädjar till regeringen att överväga möjligheter att söka påverka den sydafrikanska regimen, så att de nio politiska ledarnas liv kan räddas och de bereds den frihet som tillkommer dem. Ett uttalande här i kammaren från regeringens sida skulle utan tvivel vara av stor betydelse. En skrivelse riktad direkt till den sydafrikanska regeringen kan också ha viss effekt. Ännu värdefullare vore det om regeringen ville påpeka möjligheten att — för den händelse processen i Rivonia leder till dödsdomar — överväga att efterkomma Förenta Nationernas generalförsamlings rekommendation om avbrytande av de diplomatiska och kommersiella förbindelserna med Sydafrika.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **NILSSON:**

Herr talman! Som ofta tidigare har påpekats även i denna kammare råder det inom ansvariga parlamentariska kretsar i detta land inga som helst delade meningar beträffande vilken ståndpunkt man bör inta till den sydafrikanska apartheidpolitiken. Princi-

Svar på fråga ang. övervakningen av bestämmelser rörande rätt till fiske

pen att hudfärgen skall avgöra de politiska rättigheterna är ju helt främmande för vår allmänna syn på dessa ting.

Då Förenta Nationerna antog den resolution som uppmanade sydafrikanska regeringen att inställa rättegångarna mot de politiskt anklagade i Sydafrika var detta det hittills starkaste opinionsuttryck som kommit till stånd gentemot den sydafrikanska politiken. Jag vill också erinra om att de nordiska regeringarna i det sammanhanget spelade en mycket betydelsefull roll i det att dessa inte enbart hade kontakt med ombuden från de sydafrikanska staterna och lyckades få dem med på samma resolutionsförslag utan också lyckades övertyga stormakterna — alltså de som var Sydafrikas största handelspartner — om att de i församlingen borde rösta för resolutionen trots att de i utskottet hade lagt ned sina röster. Det gjorde otvivelaktigt ett ytterst starkt intryck att alla Förenta Nationernas stater röstade för resolutionen; endast Sydafrika röstade emot.

Vi vet emellertid att inte ens detta starka tryck har gjort någon effekt på den sydafrikanska regeringen. För mitt eget vidkommande hyser jag inga illusioner om att något särskilt uttalande från svensk sida, exempelvis här i denna kammare, skulle kunna påverka den sydafrikanska regeringen till att vidtaga de åtgärder som herr Hermansson i och för sig av helt berättigade skäl önskar. Det för oss viktiga nu är att man har lyckats att lägga denna fråga i säkerhetsrådets hand. Efter den s. k. Myrdal-rapporten kommer nu frågan på nytt upp i säkerhetsrådet, och vi hoppas på att man där skall fatta beslut som kan leda till påtryckningar som verkligen har effekt.

Om herr Hermansson önskade ett uttalande i den riktningen skall jag gärna å regeringens vägnar förklara, att regeringen hoppas att säkerhetsrådet skall fatta de beslut som kan göra ett visst intryck på Sydafrikas regering —

även om jag inte heller i det avseendet hyser några större illusioner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. övervakningen av bestämmelser rörande rätt till fiske**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Grebäck har frågat mig om jag vill medverka till att tullverkets kustbevakning erhåller sådana direktiv, att länsstyrelsernas föreskrifter rörande rätt till fiske på effektivast möjliga sätt kan övervakas.

Herr Grebäck torde med sin fråga avse de föreskrifter om fisketider och fiskemetoder m. m., som länsstyrelserna utfärdar med stöd av fiskeristadgan. Jag vill då konstatera, att kustbevakningspersonalen författningsenligt redan nu är skyldig att i den mån tulltjänsten inte lägger hinder i vägen delta i övervakningen vid sidan av polisen och de särskilda fisketillsynsmännen. Kustbevakningen ingriper också i ett stort antal fall varje år. Några ytterligare direktiv för kustbevakningens arbete är enligt min uppfattning inte erforderliga.

Vidare anförde

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga. Enligt statsrådets uppfattning är ytterligare direktiv för kustbevakningens arbete inte erforderliga. Jag skulle vilja citera 6 § i den fiskeristadga som tillämpas här i Stockholm. Det heter där: »Allt fiske med drag, svirvel, utter, spinn (även s. k. kastfiske), slant, pimpel och angelkrok är förbjudet under tiden från och med den 1 maj till och med den 15 juni.»

Nu struntar folk blankt i denna bestämmelse. Jag vet inte om det beror på att de inte känner till den eller att

Svar på fråga ang. åtgärder för att få till stånd en indexlånemarknad — Svar på fråga ang. uppträdandet av främmande ubåtar inom svenskt territorialvatten

övervakningen är så ineffektiv att man tycker riskerna som följer av att bryta mot den är så små att man som sagt gör det. Stadgan blir emellertid helt illusorisk om inte myndigheterna ser till att den efterlevs. Jag förmodar att finansministern är överens med mig om att de lagar och bestämmelser som Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts befattningshavare har utfärdat verkligen skall efterlevas. Annars är det ju ingen mening med att bibehålla dem.

Varenda veckoskifte kan man nu inom räckhåll för kustbevakningsstationerna konstatera hur folk bryter mot bestämmelserna. Jag är övertygad om att övervakningen skulle kunna bli effektivare om kustbevakningen fick klara direktiv att kontrollera åtydandet av dessa bestämmelser.

Detta är en liten detalj, men det är en detalj i ett större sammanhang, människans umgänge med naturen. Den ökade fritiden ökar ju oavbrutet trycket på tillgången av orörd natur, och skall vi få någon ordning på umgänget med naturen måste de bestämmelser iakttas som myndigheterna har utfärdat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. åtgärder för att få till stånd en indexlånemarknad

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Broberg har frågat mig om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder för att få till stånd en indexlånemarknad i anslutning till de förslag och synpunkter som framföres i värdesäkringskommitténs betänkande.

Som svar på frågan vill jag nämna att betänkandet för närvarande remissbehandlas. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till herr Brobergs fråga.

Vidare anförde

Herr **BROBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

1952, alltså för 12 år sedan, väcktes en motion i värdesäkringsfrågan första gången i denna kammare av professor Ohlin. De argument som under årens lopp anförts mot indexlån har visat sig alltmer ohållbara. Detta framhålles också i kommitténs betänkande.

Vad man i första hand syftar till med förslagen om indexlån har varit att ge allmänheten en möjlighet till värdesäkra placeringar. En del experter har emellertid även framhållit de möjligheter staten skulle få till en mer aktiv penningpolitik. På den punkten är kanske åsikterna något delade. Vad som kanske främst kommit i blickpunkten och som i dag är särskilt viktigt är möjligheterna att använda indexlånen till finansiering av bostadsmarknaden och därigenom på sikt kunna eliminera eller begränsa hyressplitringen.

Det finns en särskild anledning till anmärkning mot handläggningen av denna fråga därför att vi nu tydligen kommer att använda indexlån på ett område, jag tänker på studiestödet, där inte någon sakkunnig kunnat ange något skäl till att användningen av sådana lån skulle vara av samhällsekonomiskt värde.

Jag ber därmed att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. uppträdandet av främmande ubåtar inom svenskt territorialvatten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Svar på fråga ang. uppträdandet av främmande ubåtar inom svenskt territorialvatten

Herr talman! Fru Gunne har frågat mig om jag vill meddela kammaren vad jag känner till angående uppträdandet av ubåtar av främmande nationalitet inom svenskt territorialvatten.

Regler för främmande örlogsfartygs och statsfartygs tillträde till svenskt territorialvatten finns meddelade i särskild kungörelse. Utan särskilt tillstånd får sådana fartyg tillträde endast till yttre territorialvatten och därvid endast för genomfart. Främmande ubåtar får färdas inom svenskt territorialvatten endast i övervattensläge. Händelser som tyder på att främmande örlogsfartyg eller statsfartyg i strid mot gällande bestämmelser befinner sig inom svenskt territorialvatten rapporteras omgående. Under år 1963 och 1964 har hittills i tre fall konstaterats att främmande ubåt uppehållit sig på svenskt vatten i undervattensläge. Av lätt insedda skäl är det emellertid mycket svårt att fastställa ubåtarnas nationalitet.

Vidare anförde:

Fru GUNNE (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Jag hade ett bestämt fall i tankarna när jag ställde min fråga, nämligen det som rapporterats i pressen och som avsåg observationer gjorda i närheten av Gullmarsfjorden. Det händelseförlopp, i vilket räddningskryssaren »Dan Broström» figurerade, är så pass väl känt att jag inte här behöver rekapitulera det. Statsrådet vet alldeles säkert vad saken gäller.

Jag skulle emelltid mycket gärna vilja veta om statsrådet är i tillfälle att lämna några upplysningar om just detta fall, där enligt gjorda observationer en ubåt av främmande nationalitet skulle ha kränkt svenskt territorialvatten.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan bara meddela

att omständigheterna i detta fall tyder på att det kan vara fråga om en ubåt.

Undersökningar pågår och förhör hålles med sådana som iakttagit ljusken och fallskärmsken. Men det har i varje fall ännu inte gått att skapa klarhet om denna företeelse. Vi vet alltså ännu inte om det var fråga om en ubåt.

Fru GUNNE (h):

Herr talman! Jag vill gärna erkänna att det var min förhoppning, när jag i fredags ställde denna fråga, att de undersökningar som marinkommando Väst sysslar med skulle vara klara så långt att statsrådet kunde meddela några synpunkter som utredarna kommit fram till.

Det var naturligt för mig att ta upp detta problem i form av en enkel fråga ty tiden är knapp i riksdagsarbetets slutskede. Jag ansåg emellertid att frågan var så betydelsefull att riksdagen borde uppmärksamma den.

I förslaget om totalförsvarets regionala ledning — ett förslag som riksdagen snart skall fatta beslut om — bedöms det västra militärområdet få bl. a. den särskilda uppgiften att skydda och ta om hand importen. I förslaget sägs också att militärområdesstabens arbete till väsentlig del kommer att vara knutet till själva kusten. Det gäller här med andra ord en intressant kustremsa — och då inte bara för oss som bor där. Oavsett vilka operationer som i ett tänkt läge kan komma att bedrivas utanför våra territorialvatten, måste vi räkna med att själva svara för bevakningen av det som hör oss till, i varje fall så länge vi kan upprätthålla neutraliteten.

Herr talman! Att döma av de hittills tillgängliga uppgifterna måste det inträffade betraktas som ett viktigt observandum. Jag är tacksam för att försvarsministern velat lämna dessa upplysningar, och jag ser med stort intresse fram emot det resultat utredningen kan komma att lägga fram. Naturligtvis vän-

Svar på fråga ang. den mellansvenska gruvhanteringsens problem — Svar på fråga ang. den planerade atomkraftstationen i Marviken

tar vi också att befogade åtgärder kommer att vidtas med anledning av utredningen.

Jag tackar än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. den mellansvenska gruvhanteringsens problem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat om några förslag om den mellansvenska gruvhanteringsens problem kan väntas inom en nära framtid som ett resultat av påstådda pågående överväganden i departementet beträffande dessa frågor. Jag vill svara följande.

De överväganden som herr Hagberg åsyftar har redan resulterat i konkreta åtgärder. Således har Aktiebolaget Statsgruvor i februari 1964 till Surahammars Bruks aktiebolag arrenderat ut gruvanläggningen i Norberg. Härigenom möjliggörs fortsatt sysselsättning i denna gruvanläggning.

Strukturproblemen inom den mellansvenska gruvindustrien berör såväl produktionssidan som möjligheterna att integrera senare led i förädlingskedjan. Undersökningarna fortsätter, och det är att förvänta att de kommer att leda till ytterligare åtgärder i framtiden.

Vidare anförde:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga.

Häromdagen behandlades i riksdagen en kommunistisk motion som tog upp frågor om dels en sänkning av järnvägsfrakterna för malmtransporterna från Mellansverige, dels samordning av försäljningen av malmen från de mellansvenska smågruvorna, dels planering av investeringar, avsedda att möjliggöra

en rationellare drift, och dels slutligen en utredning av lämpligheten av en utbyggnad av järn- och stålverken i vårt land, antingen så att redan befintliga företag byggdes ut eller så att ett helt nytt bolag bildades i vilket staten ingick som delägare.

Riksdagen avvisade dessa motionsförslag med hänvisning till att frågorna var föremål för beredning i handelsdepartementet och att man borde avvakta resultatet av dessa beredningar.

I det svar som nu lämnats tar statsrådet, om jag förstått saken rätt, endast upp den sista tredjedelen av motionsförslagen och utelämnar följaktligen frågorna om järnvägsfrakterna och en gemensam försäljningsorganisation för järnmalmen. Jag vill gärna tolka svaret på det tredje spørsmålet positivt, men det hade varit intressant om i svaret också ingått en redogörelse för hur man ser på de båda andra i motionen upptagna och av riksdagen behandlade frågorna.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr Hagberg om att såväl transportförhållanden som andra spørsmål ingår i de utredningar och överväganden, som för närvarande pågår inom handelsdepartementet.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tackar för denna kompletterande uppgift.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. den planerade atomkraftstationen i Marviken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Ståhl har frågat

Svar på fråga ang. den planerade atomkraftstationen i Marviken

mig om jag har för avsikt att med anledning av de nyligen publicerade kostnadsuppgifterna för atomenergianläggningar av typen PHWR snarast ta upp det planerade atomverket vid Marviken till omprövning.

Mitt svar är att de kostnadsuppgifter för PHWR-reaktorn, som lämnats av Johnsonkoncernen och Aktiebolaget Atomenergi, inte motiverar en omprövning av Marvikenanläggningen. Det är självfallet av stort värde att — inom ramen för landets resurser — olika reaktortyper utvecklas för att bl. a. skapa förutsättningar för svensk industri att med framgång hävda sig i den hårda internationella konkurrensen.

Vidare anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar för svaret på min fråga vill jag uttala min förvåning över formuleringen i statsrådets svar att kostnadsuppgifterna för PHWR-reaktorn inte motiverar en omprövning av Marvikenanläggningen. Jag har talat med olika experter, vilka är helt fristående från båda projekten. Därvidlag har jag fått varierande svar på frågan om vilken effekt man kommer att få ut. Det har i varje fall sagts att man enligt det nya projektet kan få ut minst den dubbla energimängden för samma kostnad, ja, någon expert har t. o. m. sagt att man kan få ut den fyrdubbla effekten. Jag lämnar detta därhän, men eftersom redan uppgiften är uppseendeväckande, borde den föranleda en omprövning av Marvikenprojektet.

Jag vill vidare påpeka för kammaren — statsrådet vet det naturligtvis förut — att det både från storindustrihåll, där man sysslar med dessa saker, och från de stora kommunerna har påpekats, att Marvikenprojektet under alla förhållanden kommer att bli oerhört kostnadskrävande utan att ge något motsvarande ekonomiskt utbyte. Jag

påminner i detta sammanhang om borgarrådet Agrenius' inlägg i pressen, vilket väckte en livlig debatt.

Då kvarstår frågan: Har Marvikenprojektet för ett fullföljande av den svenska linjen så stort experimentvärde, att det fördensskull bör kvarstå orubbat utan att bli föremål för omprövning? Till detta vill jag anföra ungefär vad som sades i den nyss återopade artikeln, nämligen att vi i fråga om experimentforskning och kostnader för denna forskning i varje fall icke kan ta upp konkurrensen med de stora staterna.

Detta är emellertid, herr talman, en så stor fråga att vi vid denna tidpunkt inte kan ingå på någon diskussion; inläggen måste här bli kortfattade. Jag hoppas dock att vi inte skall ha kommit längre med Marvikenprojektet än att vi kan ta upp en diskussion om dessa mycket viktiga frågor vid höstriktsdagen. Jag tror att det vore av stort värde, om arbetet med Marvikenanläggningen inte drives vidare än att vi får möjligheter att diskutera saken.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill begagna tillfället att säga, att jag inte kommer att försöka infria herr Ståhls senast uttalade förhoppningar. Trots sina expertuttalanden synes herr Ståhl verkligen ha missförstått hela denna fråga. PHWR-projektet visar vart man kan nå beträffande kostnaderna per installerad kilowatt vid uppförandet av en station i stor skala baserad på redan utvecklad teknik.

Marviken, som nu befinner sig i verkställighetsskedet, är ett utvecklingsprojekt med en kokarreaktor av relativt låg effekt, men är ett projekt som enligt bedömande av de experter vi anlitar också har framtiden för sig beträffande kostnaderna per kilowatt när det en gång som ett senare steg uppföres i fullstor kommersiell skala. Det är

Svar på fråga ang. övergång från linjekoncession till områdeskoncession beträffande eldistributionen

detta som är avgörande, och därför har vi inför den hårdnande internationella konkurrensen ansett det nödvändigt att satsa på flera projekt samtidigt.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis i och för sig riktigt att satsa på flera projekt, och från vår sida har vi icke rest några invändningar mot detta. Men det projekt som här kommit fram har enligt uppgift helt andra möjligheter än som tidigare varit bekant.

Man säger, att vi inte skall överväga Marviken. Men nu finns anledning att ta sig en allvarlig funderare, om det verkligen kan vara riktigt att fortsätta på den vägen.

Vad statsrådet säger om skillnaden mellan de båda projekten hinner jag inte gå närmare in på nu. Jag konstaterar bara, att det även därvidlag råder delade meningar.

När statsrådet som svar på min sista fråga säger, att han icke kommer att infria min förhoppning om förnyat övervägande får jag säga att statsrådet därmed påtar sig ett mycket stort ansvar, som jag tror det hade varit klokt av honom att undvika.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Ståhl tycks ha förbisett att båda projekten utförs i nära och intimt samarbete med AB Atomenergi, som i viss mån bär huvudansvaret för dem. Det är självklart att experterna i atombolaget också måste dra vissa slutsatser av de erfarenheter som det med Johnsonkoncernen gemensamt konstruerade projektet ger. De har kommit till slutsatsen, att det inte finns någon anledning att ändra på de planer som är uppgjorda beträffande Marviken.

Detta är *mitt* besked, herr Ståhl. Frågan är ny för herr Ståhl, men det är den inte för mig.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Utan att alltför mycket förlänga debatten vill jag säga att det även på denna punkt torde råda delade meningar inom AB Atomenergi om riktigheten av detta tillvägagångssätt. Jag tycker inte att statsrådet skall vara alltför kategorisk i de här frågorna.

Att AB Atomenergis officiella ledning har den uppfattning som statsrådet har angett här, är en sak; en annan och viktigare fråga är vad expertisen på detta område tänker.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bara ge herr Ståhl den upplysningen, att olika uppfattningar har vägts mot varandra i AB Atomenergi. Jag har goda förhoppningar om att man skall komma överens där — herr Ståhls senaste uppgifter är en smula föråldrade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på fråga ang. övergång från linjekoncession till områdeskoncession beträffande eldistributionen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Boo har frågat om regeringen i fråga om eldistributionen överväger en övergång från nuvarande linjekoncession till områdeskoncession, och i så fall om jag ville redogöra för de konsekvenser som en sådan övergång kan beräknas medföra för mindre distributionsföretag samt för elkraftförbrukarna.

Enligt den lagstiftning som gäller på ifrågavarande område sedan den 1 januari 1958 kan tillstånd till framdragan-
de eller begagnande av elektrisk starkströmsledning avse ledning med i hu-

Svar på fråga ang. planerad överflyttning till Stockholm av Aktiebolaget Statens skogsindustriers försäljningsavdelning

vudsak bestämd sträckning, s. k. linjekoncession, eller ledningsnät inom visst område, s. k. områdeskoncession. Det föreligger således enligt nuvarande bestämmelser möjlighet att bevilja både linjekoncession och områdeskoncession. Någon ändring av dessa bestämmelser överväges för närvarande icke av regeringen.

Vidare anförde

Herr BOO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det positiva svar som han har lämnat mig. Jag finner det angeläget att understryka att inga ändringar är förutsatta i ifrågavarande sammanhang. Om man i anslutning till den nya områdesindelning som är aktuell skulle utsluta ett av dessa båda distributionsätt, skulle detta otvivelaktigt innebära att de mindre distributionsföreningarna finge det bekymmersamt, vilket till syvende og sist skulle gå ut över konsumenterna och hushållen.

Jag vill än en gång tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. planerad överflyttning till Stockholm av Aktiebolaget Statens skogsindustriers försäljningsavdelning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Boo har frågat mig, om jag vill redogöra för skälen för den planerade överflyttningen till Stockholm av Statens skogsindustriers försäljningsavdelning i Horndal.

Jag vill svara följande.

Bolaget, som i Horndal tillverkar framför allt monteringsfärdiga trähus, överväger att flytta försäljningen av

denna tillverkning till Stockholm. En eventuell förflyttning, som skulle beröra tre personer, motiveras av att den ökade exportförsäljningen, men även försäljningen inom landet, skulle kunna skötas rationellare från Stockholm, där bolaget har huvuddelen av sin försäljningsorganisation förlagd.

Vidare anförde

Herr BOO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga. Frågan kan kanske tyckas vara ganska obetydlig, då det redovisas att det endast gäller tre personer. Det förhåller sig emellertid så, att det på hela försäljningsavdelningen naturligtvis finns flera personer anställda men att det endast är tre personer som avser att flytta till Stockholm vid en eventuell förändring inom bolaget.

När ett sådant problem uppstår i ett företag ställer man sig inom kommunen frågan: Är detta början till någonting som kommer att få ännu större omfattning? Jag är glad att i detta sammanhang kunna konstatera, att förflyttningen tydligen endast gäller en begränsad del av de tjänstemän som är verksamma i Horndal. Det är dock beklagligt att i en situation som den nuvarande, då det i storstaden råder stora problem i bostads- och kontorslokalsavseende, en sådan överflyttning måste företagas. Det gäller ju i detta fall ett statligt företag, och ett statligt företag bör i sin bedömning självklart också ta hänsyn till de kostnader för samhället som en överflyttning — om också i begränsad omfattning — innebär.

Det är således viktigt att man tar hänsyn till båda dessa omständigheter vid en sådan bedömning. Det har i olika sammanhang framhållits, att det kostar ungefär 100 000 kronor att flytta en familj från ett område i landet till ett annat, och skulle man göra en summe-

Svar på fråga ang. sjöräddningstjänsten i söderhamnsområdet

ring av kostnaderna i detta fall, skulle det visa sig att de skulle komma att uppgå till över en halv miljon för bara denna ändring.

Jag tycker att det skulle ha varit naturligt om man, när man går in för att diskutera en effektivisering av försäljningsavdelningen vid ASSI, hade utnyttjat möjligheten att flytta över en väsentlig del av försäljningsavdelningen till Horndal, som ändå har ett mycket centralt läge — man kan komma dit på cirka 2½ timme från Stockholm både med bil och med tåg.

Herr talman! Jag vill med detta endast uttrycka den förhoppningen att denna begränsade aktion inte kommer att efterföljas av betydligt mera långtgående åtgärder.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. sjöräddningstjänsten i söderhamnsområdet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om jag kan upplysa kammaren om när sjöräddningstjänsten i söderhamnsområdet kommer att kompletteras med en helikopter.

Jag vill svara, att en helikopter, typ Vertol, enligt kontrakt skall levereras till flygvapnet under år 1964. Helikoptern är avsedd att baseras vid Hälsinge flygflottilj i Söderhamn för att där användas i flygräddningstjänsten. Den kommer i samband därmed att utnyttjas på vanligt sätt även i sjöräddningstjänsten.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunika-

tionsdepartementet för det klara och positiva svar som jag fått på min fråga.

Redan i början av 1961 tillät jag mig — med anledning av en svår sjöolycka som inträffade vid jultiden 1960 — att fråga statsrådet Lange, som då hade hand om sjöräddningen, om vi möjligen kunde komplettera sjöräddningen vid den vackra men ur navigationssynpunkt svåra Gästrike-Hälsinglandskusten med en helikopter, förslagsvis stationerad vid F 15 i Söderhamn. Den 5 april 1961 meddelade statsrådet Lange i sitt svar på min interpellation, att flygvapnet och sjöfartsstyrelsen höll på att utreda frågan om användning av helikoptrar i sjöräddningstjänsten.

Statsrådet Lange utlovade, att sjöfartsstyrelsen skulle tillvarata alla de möjligheter som kan erbjuda sig att använda helikoptrar för att undsätta nödställda till sjöss.

Tiden gick — nya sjöolyckor inträffade. Den 18 januari 1963 gav statsrådet Lange i sitt svar på en förnyad fråga från mig det beskedet, att en av marinen helikoptrar tillfälligtvis skulle om-baseras från Berga utanför Stockholm till Söderhamn.

Den enligt handelsministern tillfälligt vid F 15 baserade helikoptern blev aldrig synlig där! Den lär ha vänt på vägen, i höjd med Gävle, och kunde alltså inte utnyttjas vid den då inträffade olyckan.

Den 13 maj i år inträffade som bekant en flygolycka i havsbandet utanför Söderhamn. Helikopter rekvirerades från Berga — avståndet omöjliggjorde en tillräckligt snabb insats. Hade den utlovade helikoptern varit stationerad vid F 15, hade utan tvivel större förutsättningar funnits för att åtminstone rädda en av dem som omkom vid den flygolyckan.

Vi har nu fått ytterligare ett statsråds löfte om nämnda helikopter. Å kustbefolkningens och egna vägnar ber jag att få tacka statsrådet Skoglund för detta löfte. Jag vet att statsrådet Skoglund

Svar på fråga ang. upprustning av hamnen i Hargshamn m. m.

väl känner till kusten utanför Gästrikland och Hälsingland. Jag hoppas därför innerligt, att detta andra statsrådslofte kommer att uppfyllas snarast, innan ännu någon olycka hinner inträffa.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag tror inte det finns anledning för herr Nordgren att klaga på den snabbhet, med vilken exempelvis min företrädare som bevakare av sjöräddningsfrågor ordnade sjöräddningstjänsten inom söderhamnsområdet. Jag tror också att det finns all anledning att räkna med att när han säger att något skall ske, så kommer det att ske.

Men jag vill gärna uttrycka en önskan också i detta sammanhang, och det är att sjöfarande, som råkar i sjönöd, också går sjöräddningstjänsten till mötes så långt att de varskor när de ligger i skyddad hamn, så att inte hela sjöräddningen skall behöva vara på fötter, eller rättare sagt på köl, för att söka efter en som ligger stilla och i skydd.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Med anledning av det första som statsrådet Skoglund sade, vill jag erinra om att det är nära två år sedan det första löftet gavs. Det lär ha funnits driftsäkra helikoptrar redan ett tiotal år, vilka hade kunnat användas för detta ändamål.

Beträffande det andra avsnittet i statsrådets inlägg delar jag helt den uppfattningen att folk som är till sjöss skall hålla vederbörande på hemorten underrättade om position och förhållanden. Men om man ligger i en väl skyddad hamn, dimma resp. storm inträffar, stormvarning utfärdas och det i nämnda hamn icke finns möjligheter till någon som helst kontakt t. ex. telefon och dessutom har familjen ombord, bör vederbörande inte utsätta sig för risken att gå ut i sådant väder, som rådde i det aktuella fall, statsrådet åsyf-

tade, och därmed utsätta ombordvarande för mycket stora risker.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Det är riktigt som interpellanten säger, att jag råkar känna ifrågavarande kust mycket väl. Från den plats, där interpellanten befann sig med sin båt i högsta välmåga, hade det inte varit förenat med några risker att gå in och meddela att här är vi. De hemmavarande och de som hade gästats var i hög grad oroliga och hade larmat sjöräddningstjänsten. Vi måste se till att den utnyttjas när den verkligen skall utnyttjas och inte när den inte behöver utnyttjas. Det är vi väl överens om, herr Nordgren och jag?

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Vi är helt överens på den punkten. Men, herr Skoglund, det var inte i den västra utan i den östra hamnen vederbörande låg, och där är det enligt av lotsverket och sjöräddningstjänsten bekräftade uppgifter riskabelt att gå ut i det väder som då rådde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på fråga ang. upprustning av hamnen i Hargshamn m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat mig, om några åtgärder förberedes för att upprusta hamnen i Hargshamn och den numera förstärkta järnvägen till Hargshamn.

Statens järnvägars hamn i Harg användes i dag nästan uteslutande för utlastning av malm från Dannemora gruvor. Gruvledningen har framfört önskemål om att hamnen skall rustas upp för att större fartyg skall kunna utnytt-

Svar på fråga ang. snabbare resor med »Nordpilen»

jas bättre. En upprustning förutsätter fördjupning av farleden in till hamnen. Någon lönsamhetsbedömning av en sådan upprustning har inte gjorts. Hamnens läge mellan de två stora hamnarna i Gävle och Stockholm medför, att en ökning i nämnvärd mån av järnvägstransporterat gods av annat slag än Dannemoramalm icke nu torde kunna väntas till hamnen. Lönsamheten av en upprustning blir i hög grad beroende av i vilken utsträckning hamnen kommer att tagas i anspråk för lokalt gods från Harg och området däromkring.

Den upprustning som ur SJ:s synpunkt skulle kunna tänkas är modernisering av befintliga lastningsanordningar. En sådan modernisering är emellertid beroende av frågan hur malmtransporterna lämpligast bör ombesörjas i framtiden. Denna fråga — som även påverkar spörsmålet om en eventuell upprustning av järnvägen till Hargshamn — är föremål för utredning inom SJ:s centralförvaltning. En modernisering måste därför anstå till dess klarhet vunnits beträffande de framtida malmtransporterna.

Vidare anförde

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tackar för svaret och noterar det positiva meddelandet att frågan är föremål för utredning inom SJ:s centralförvaltning.

Jag vill emellertid understryka att Hargshamn är viktig för Östhammars stad — och egentligen för hela roslagsbygden — och att avståndet till hamnarna i Stockholm och Gävle är mycket stort. Östhammar planerar industri som blir beroende av hur dessa frågor löses. Staten har övertagit ansvaret för både hamnen och järnvägen och låter dem för närvarande förfalla.

Det är kanske riktigt att järnmalmstransporterna spelar den största rollen, och man kan väl inte vid behandlingen av denna fråga bortse från hårda eko-

nomiska realiteter. Men det finns också andra frågor som spelar in därvidlag, och jag vill uttrycka den förhoppningen att man snart kommer att vidta konkreta åtgärder för att denna statsinlösen verkligen skall leda till ett uppsving för hela den bygd som beröres därav.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på fråga ang. snabbare resor med »Nordpilen»**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig om jag vill vidtaga åtgärder för att möjliggöra snabbare resor med »Nordpilen».

Jag har under hand fått besked om att restiden med »Nordpilen» förlängs av den av- och pålastning av stora mängder post och ilgods, som transporteras med tåget. Inom SJ undersöker man för närvarande möjligheterna att dubblera »Nordpilen» för att erbjuda resenärerna en snabbare förbindelse.

Vidare anförde

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Skoglund för svaret. Det är löftesrikt så till vida som det ger besked om att SJ nu undersöker möjligheten att åstadkomma snabbare förbindelser. Det skulle vara mycket vunnet om restiden kunde begränsas till åtminstone tolv timmar, så att man kan resa exempelvis från Luleå klockan åtta på kvällen och komma till Stockholm klockan åtta på morgonen. Det skulle ändå innebära en genomsnittlig färdhastighet betydligt under den som är vanlig på snabbgående tåg i andra riktningar.

Som skäl till att dessa otidsenliga

Svar på fråga ang. fördelningen av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader — Svar på fråga ang. behandlingen av stadsplaneförslag

förhållanden på »Nordpilen» så länge fått råda har ofta sagts att det i huvudsak är fråga om nattresa med sovagnar och att det skulle vara ganska egalt hur snabbt man reser medan man sover. Men det finns andra skäl varför denna färdsträcka inte är jämförlig med andra. De som stiger på tåget i Luleå, Boden eller Kiruna har många timmar att åka innan det blir liggdags, och de kommer till Stockholm när folk där redan varit i farten flera timmar. Vissa sträckor trafikeras också av personer som inte åker sovagn, t. ex. de sydliga delarna av Norrland och vissa delsträckor norrut.

Jag tackar emellertid än en gång för svaret och hoppas på ett bra resultat av den utredning som järnvägsstyrelsen har påbörjat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. fördelningen av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har frågat om regeringen i anledning av riksdagens uttalande 1960 övervägt åtgärder för en allmännare fördelning av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader exempelvis genom att låta det allmänna svara för en del av underhållskostnaderna för sådana byggnader.

Vid 1960 års riksdag väcktes motioner om utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka. Tredje lagutskottet diskuterade därvid särskilt bl. a. frågan om en allmännare fördelning av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader. På förslag av utskottet anhöll riksdagen hos

Kungl. Maj:t att motionerna jämte utlåtandet måtte överlämnas till 1958 års skatteutjämningskommitté. Enligt konseljbeslut den 2 december 1960 överlämnades också dessa handlingar till skatteutjämningskommittén för att tagas i beaktande vid fullgörande av dess utredningsuppdrag. Efter vad jag inhämtat är kommitténs betänkande nu färdigställt och kommer att överlämnas endera dagen.

Vidare anförde

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Betydelsen av att kulturhistoriskt värdefulla kyrkobyggnader underhålls och bevaras framhölls 1960 i en motion av dåvarande riksdagsmannen herr Larsson i Julita m. fl. Riksdagen hemställde till Kungl. Maj:t att spørgsmålet om fördelning av kostnaderna för underhållet skulle underställas skatteberedningen. Jag har inte kunnat få klarhet i om så skett. Medlemmar av skatteberedningen har ej känt till ärendet.

Nu har statsrådet klaggjort att skatteutjämningskommittén har behandlat frågan och kommer att avlämna sitt betänkande endera dagen. Jag hoppas att kommitténs förslag är positivt och att statsrådet också kommer att ställa sig positivt i frågan.

Jag ber att få tacka försvaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. behandlingen av stadsplaneförslag

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle har frågat inrikesministern om han överväger att vidtaga åtgärder i syfte

Svar på fråga ang. behandlingen av stadsplaneförslag

att få till stånd en snabbare handläggning av förslag till stadsplaner som överlämnas till centrala myndigheter för prövning.

Då frågan närmast hänför sig till mitt ämbetsområde, har den överlämnats till mig för besvarande.

Till svar på herr Nilssons fråga vill jag uttala att den allmänna målsättningen för bebyggelseplaneringen självfallet måste vara, att planarbetet skall bedrivas i sådan takt och omfattning att byggnadsverksamheten i våra samhällen kan fortgå utan störningar och på ett planmässigt sätt. Den senaste stora reformen på byggnadslagstiftningens område, som trätt i kraft den 1 juli 1960, avsåg att lägga till rätta för en sådan utveckling bl. a. genom att ge kommunerna större befogenheter och ansvar samt genom att förenkla fastställelseproceduren.

För att följa hur denna reform verkat i praktiken och därmed få reda på i vilken utsträckning de uppställda målen kunnat nås uppdrog Kungl. Maj:t den 22 mars 1963 på min föredragning åt byggnadsstyrelsen att utreda bebyggelseplaneringens läge i kommunerna. Denna utredning skulle klarlägga i vad mån och i vilken omfattning brister förelåg i fråga om planlagd mark för olika ändamål och undersöka orsakerna till eventuell eftersläpning i planeringsarbetet. Förslag skulle också framläggas till åtgärder, som kunde bidra till att underlätta och påskynda planeringen för att därmed förbättra kommunernas planeringsberedskap.

Byggnadsstyrelsen har nu i dagarna till mig överlämnat den begärda utredningen, som innehåller förslag till vissa åtgärder. Förslagen och det överlämnade materialet studeras för närvarande i kommunikationsdepartementet. På basis av de slutsatser som granskningen kan ge anledning till kommer vi att vidtaga erforderliga åtgärder för att den målsättning som jag inledningsvis angivit skall kunna vidmakthållas.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag vet inte om jag har räknat fel, men såvitt jag har kunnat finna har varje fråga som statsrådet svarat på varit föremål för utredning. I denna fråga har helt nyligen en utredning slutförts och dennas förslag är nu föremål för övervägande och det är ju bra.

Tillåt mig bara ge ett exempel på hur det kan gå till i ett aktuellt ärende på detta område, vilket illustrerar hur nödvändigt det är att få till stånd en annan ordning. I juni 1958 överlämnade Solna stad till byggnadsstyrelsen ett förslag till generalplan för Solna för yttlande. Bakom planen låg många års arbete. Den var verkligen diskuterad, förberedd, gnuggad och putsad innan den överlämnades. Nära sex år senare — i februari 1964 — kom den tillbaka. Följande instanser hade då yttrat sig, nämligen arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, försvarsstaben, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, luftfartsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, skolöverstyrelsen, statens vatteninspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Stockholms stads och läns lantbruksnämnd, länsskolnämnden samt Stockholms läns och Gotlands vattendomstol.

Det var 14 instanser som hade behandlat detta förslag till generalplan och arbetat härmed under sex år. Efter dessa sex år ansåg byggnadsstyrelsen för sin del att planen i olika avseenden var föråldrad. Med den takten är det inte underligt, om detta område utgör flaskhalsen när det gäller att planera och bygga.

Jag ber emellertid att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret och jag hoppas att den utredning som nu görs skall ändra hittillsvarande ordning.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på interpellation ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

§ 14

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens föredragningslista upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 15

Justerades protokollen för den 20 innevarande maj.

§ 16

Herr talmannen meddelade, att dagens sammanträde avsåges skola avbrytas för middagsuppehåll och fortsättas kl. 19.30.

§ 17

Svar på interpellationer ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Fröding och herr Ståhl har till mig riktat frågor angående det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. I båda interpellationerna efterlyses åtgärder för att förkorta väntetiderna vid sinnesundersökning i brottmål. Jag har funnit lämpligt att besvara interpellationerna i ett sammanhang.

Det är ett känt förhållande, att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet under lång tid har haft en besvärande arbetsbalans. Detta innebär att sinnesundersökningarna i stor utsträckning inte hinner färdigställas inom stadgad tid. Inom medicinalstyrelsen upprättas månatliga översikter över läget. Efter en markant nedgång under hösten 1962 och våren 1963 av antalet väntande undersökningsfall, vilken väl

får tillskrivas de åtgärder som regeringen då insatte, har situationen åter försämrats. Särskilt allvarligt har läget varit under de första månaderna i år. Vid senaste månadsskiftet uppgick antalet undersökningsfall inom fångvården till 203, av vilka 131 väntat på undersökning i mer än sex veckor. Antalet undersökningsfall är ungefär lika stort inom den andra grenen av undersökningsväsendet. Det är uppenbart att nya åtgärder måste vidtagas för att förkorta väntetiderna och minska köerna.

Härvid kan man i princip tänka sig att gå fram efter två olika linjer. Man kan inrikta sig på att begränsa antalet sinnesundersökningar och man kan eftersträva att öka undersökningsväsendets kapacitet. Fångvårdsstyrelsen har i ett remissyttrande till JO för en tid sedan framkastat tanken på att lagstiftningsvägen inskränka användningen av sinnesundersökning. Herr Ståhl ställer sig i sin interpellation avvisande till detta förslag. För egen del vill jag i denna fråga uttala, att det nya påföljds-system som skall börja tillämpas vid årsskiftet i stort sett torde komma att ställa lika stora anspråk på rättspsykiatrisk expertis som det nuvarande till ledning för domstolarnas val av påföljd. Vad fångvårdsstyrelsen har syftat på är väl emellertid närmast att sinnesundersökning skall kunna i viss omfattning ersättas av sådant läkarintyg som avses i lagen om personundersökning i brottmål. Denna fråga har jag själv berört i proposition nr 90, som i dagarna har behandlats av riksdagen. För den misstänkte innebär sinnesundersökning en ingripande åtgärd, och jag har i propositionen framhållit, att sådan undersökning inte bör ske utan att tillgängliga skäl föreligger. När det gäller för domstolen att utröna om sådana skäl finns, är ett av psykiater avgivet intyg enligt personundersökningslagen uppenbarligen av värde. I den

Svar på interpellation ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

mån möjligheten att anlita psykiatrisk expertis ökar torde därför sådana läkarintyg kunna i allt större utsträckning ersätta sinnesundersökning.

Den lättnad som kan vinnas för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet genom ökad användning av läkarintyg enligt personundersökningslagen kan dock inte bli av någon mera väsentlig betydelse. Det är därför nödvändigt att också genom organisatoriska åtgärder skapa förutsättningar för att tillgängliga resurser inom undersökningsväsendet kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Jag vill erinra om att 1961 års riksdag har fattat principbeslut om att det nuvarande tudelade undersökningsväsendet skall sammanföras i en gemensam organisation under medicinalstyrelsens ledning. Den nya organisationen kan visserligen inte helt genomföras förrän den pågående översynen av sinnessjuklagstiftningen har slutförts. I överensstämmelse med vad som uttalades vid riksdagsbehandlingen år 1961 har emellertid, som jag redan antytt, olika åtgärder vidtagits i syfte att effektivisera verksamheten inom det nuvarande undersökningsväsendet. Det är också i linje härmed som förslag nu har framlagts i nyssnämnda proposition om bl. a. vissa ändringar i sinnessjuklagen. Den närmare innebörden av dessa lagändringar behöver jag inte här gå in på. Syftet med dem har varit att organisatoriskt sett skapa förutsättningar för den smidigare administrering av undersökningsförfarandet som är avsedd att utgöra ett väsentligt inslag i den beslutade nya undersökningsorganisationen.

De i propositionen föreslagna lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1965. Med hänsyn till läget inom undersökningsväsendet i början av detta år har jag funnit påkallat att också vidtaga vissa åtgärder med omedelbar verkan. På mitt förslag har sålunda regeringen nyligen, i syfte att

bl. a. förbättra rekryteringen av rättspsykiaterkåren, beslutat att läkare vid den rättspsykiatriska organisationen skall få ett särskilt arvode av 300 kronor för varje avgivet utlåtande. I samband med beslutet härom har föreskrivits, att det skall åligga ifrågavarande läkare att i den omfattning medicinalstyrelsen förordnar verkställa sinnesundersökning av såväl häktad som den, vilken befinner sig på fri fot. Vidare har medel anvisats för en förstärkning av kurators- och biträdespersonalen vid fångvårdens sinnessjukavdelningar.

Inte heller dessa åtgärder har ännu kunnat avsätta spår i medicinalstyrelsens statistik. Det är emellertid min förhoppning att i första hand väntetiderna vid fångvårdens sinnessjukavdelningar snart skall kunna förkortas.

Vidare anförde:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Denna väcktes vid vårriksdagens början, närmast i anledning av vissa av justitieombudsmannen i hans ämbetsberättelse gjorda uttalanden angående den beklagliga eftersläpningen med avseende på sinnesundersökningar. JO uttalade sålunda bl. a., att enligt uppgift från medicinalstyrelsen den genomsnittliga undersökningstiden i november 1963 kunde uppskattas till omkring fyra månader. Den lagstadgade tiden är som bekant högst sex veckor. Justitieombudsmannen yttrade i ärendet bl. a. följande:

»— — — med hänsyn till den gamla organisationens brister anser jag att några anmärkningar icke kunna riktas mot takten eller omfattningen i det nu pågående reformarbetet. Och jag är förvissad om att alla som deltaga i detta arbete äro lika angelägna som jag att de här ifrågakomna missförhållandena,

Svar på interpellation ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

som utgöra ett av de mörkaste kapitlen i modernt svenskt rättsliv, skola bringas ur världen med all den skyndsamhet som är möjlig.»

Min interpellation utmynnade i en fråga, om justitieministern vore beredd att låta företaga ytterligare åtgärder för att snabbt möjliggöra en förkortning av undersökningstiderna. Sedan interpellationen väcktes, har justitieministern — såsom framgår av svaret — också vidtagit vissa åtgärder i förevarande syfte, för övrigt av ungefär den art som föresvävade interpellanten. Justitieministern har sålunda genom den av riksdagen i fredags antagna propositionen nr 90 åstadkommit vissa ändringar i sinnessjuklagen, ägnade bl. a. att vidga kretsen av undersökande läkare. Dessa regler träder dock i kraft först till nyåret. Han har emellertid också lyckats få regeringen att med omedelbar verkan besluta att läkare vid den rättspsykiatriska organisationen skall få ett särskilt arvode av 300 kronor för varje avgivet utlåtande. Detta beslut bör givetvis vara ägnat att stimulera dessa läkare till att söka åtaga sig och medhinna största möjliga antal stora undersökningar. Tidigare har de måhända hellre använt sin övertid till s. k. § 4-intyg, vilka ju varit särskilt honorerade.

Jag tillåter mig dock att även ifrågasätta, om inte kortare undersökningstider skulle kunna vara att ernå, om arvodet sattes något högre för sådana undersökningar som genomfördes på lagstadgad tid än för andra, ehuru detta kanske inte alltid skulle vara fullt rättvist.

Slutligen skulle med all sannolikhet hela den nuvarande balansen temporärt kunna avvecklas, om man vågade sig på något så drastiskt som att införa ett »skattefritt år» för de stora undersökningarna, men en dylik åtgärd är det väl tyvärr helt otänkbart att få sanktionerad av vår stränge finansminister.

Jag är förvisso, herr talman, fullt medveten om att mycket annat kunde vara att andraga bl. a. beträffande »efterfrågesidan» i detta mycket svårlösta problem, men med tanke på tidens knapphet nu i riksdagens slutspurt, nöjer jag mig med att stanna vid det här anförda. Jag tackar ännu en gång herr justitieministern för svaret.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! I likhet med herr Fröding ber jag att få framföra mitt tack för justitieministerns svar på interpellationerna vilka ju, såsom herr Fröding understrukit, berör ett utomordentligt allvarligt ämne.

Anledningen till att jag tillät mig ta upp saken var framför allt den skrivelse som fängvårdsstyrelsen i vintras avgav på grund av den akuta krisen inom undersökningsväsendet. Den gäller ju inte bara de häktade utan i lika hög grad dem, som i avvaktan på rättslig behandling befinner sig på fri fot, de s. k. frifotingarna.

I sitt svar till interpellanterna antyder justitieministern, att 1961 års reform skulle ha medfört i varje fall en tillfällig lättnad, och han talar om olika planer på att genom en mera summarisk behandling av fallen kunna komma ikapp åtminstone den främre delen av väntelistan.

Vad beträffar den första delen av justitieministerns svar, där han alltså talar om att den nyligen beslutade reformen skulle innebära en väsentlig lättnad, så ber jag att få citera vad fängvårdsstyrelsen skriver i sin inlägga till JO av den 28 januari i år: »Styrelsen vågar inte anta att ens den nya organisationen skall bemästra sina uppgifter.»

Jag anser att det är utomordentligt viktigt att man, när man går att ta itu med den bristande rättssäkerheten på här ifrågavarande område, verkligen gör klart för sig hur allvarligt läget är,

Svar på interpellation ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

så att man inte — såsom justitieministern i viss mån hittills gjort — frestas att tillgripa mer eller mindre provisoriska åtgärder i hopp om att något slags under skall inträffa. Så kommer uppenbarligen inte att ske.

I den andra delen av sitt svar är justitieministern inne på tanken att man skulle försöka begränsa antalet sinnesundersökningar på det sättet, att domstol skulle förordna sinnesundersökning endast i ett mindre antal fall, där det föreligger ett mycket påtagligt behov därav, samt att s. k. enkel läkarundersökning skulle kunna ersätta åtminstone en stor del av de nuvarande sinnesundersökningarna. Men detta måste, såsom även fängvårdsstyrelsen framhåller, medföra risk för att en del sjuka människor döms till fängvård i stället för att efter läkarundersökning bli delaktiga av den vård på mentalsjukhus, som säkerligen skulle vara bättre för flera av dem. En sådan summarisk behandling av kriminella eller sjuka människor är inte förenlig med standarden i vårt svenska samhälle, och den bör ur rättssäkerhetssynpunkt inte vara tillätlig, speciellt som vi vet att sjuka människor som hamnar på fängvårdsanstalterna med dessas nuvarande brist på psykiatrisk expertis icke kan erhålla den sjukvård de kanske i så hög grad är i behov av. Vi måste vara övertygade om att vården blir något så när adekvat.

I den offentliga diskussionen har det också antytts en tredje utväg, som tänkts bli förverkligad i den kommande reformen, nämligen att sammanföra de s. k. frifotingarna och de häktade till en gemensam undersökningsgrupp inom fängvårdsanstalterna. Men om jag inte minns fel, gjordes ett sådant försök i början av 1950-talet, och då blev resultatet att köerna av tveksamma fall — alkoholister, narkomaner och liknande klienter — bara växte. Därför vill jag uppmana justitieministern att se verkligheten i vitögat på ett annat sätt än

som hittills skett och överväga, huruvida det inte är nödvändigt att bygga ut hela organisationen. Åtgärden med ett särskilt arvode på 300 kronor för varje avgivet utlåtande är alltid något, även om man ställer sig tveksam inför den lösningen. Det bästa hade säkert varit att behålla de båda grenar man nu har, dels inom den slutna vården och dels för frifotingarna. Den saken skall jag dock inte diskutera här.

Eftersom jag inte har kunnat få några exakta uppgifter, vill jag här fråga justitieministern: Är tjänsterna inom denna organisation besatta för närvarande, eller är antalet vakanser mycket stort? Det skulle vara av stort intresse att få svar på den frågan. På längre sikt kan vi räkna med bättre tillgång på läkare, och då måste vi väl också göra tjänsterna på den psykiatriska sidan tillräckligt attraktiva för att de skall kunna konkurrera om de unga nyutbildade läkarna, så att vi får ett ur rättssäkerhetssynpunkt åtminstone något så när godtagbart tillstånd på detta område.

Man måste vidare säga att de åtgärder som hittills vidtagits inte har hållit måttet. Vi måste vidta kraftigare, mera målmedvetna och genomtänkta organisatoriska förändringar. Och då kan jag inte se någon annan lösning än en utbyggnad av organisationen. Man måste tyvärr konstatera, att de trevande försök som gjorts att lappa på den nuvarande organisationen med provisorier av olika slag inte innebär någon framkomlig väg. Och eftersom jag har ett visst förtroende för fängvårdsstyrelsens omdöme i sådana här frågor inger uttalandet, att den nya organisationen icke kommer att lösa detta dilemma på lång sikt, en djup och allvarlig oro.

Den nu aktuella provisoriska åtgärden med en förbättring av ersättningen per avgivet utlåtande med 300 kronor är givetvis, som jag sade, bättre än ingenting, och jag har mig bekant att

Svar på interpellation ang. förkortning av tiderna för sinnesundersökning i brottmål och ang. den akuta krisen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

man har godtagit den i vederbörande organisation. Men jag undrar om det inte vore klokt att göra sådana förändringar efter reguljära förhandlingar, varigenom läkarna i den rättspsykiatriska organisationen skulle känna sig direkt berörda och medansvariga på ett annat sätt än nu, när de får meddelande om ett beslut som redan fattats av regeringen.

Med det anförda avser jag inte att starta något krig om dessa frågor. Det är de alldeles för allvarliga för. De är inte heller några politiska frågor. Men däremot tycker jag att man från riksdagen mycket väl kan ge justitieministern en uppmaning — för att inte säga uppmantran — att med större kraft och intensitet ta sig an detta mycket allvarliga problem, så att vi inom över-skådlig tid och utan sådana åtgärder som summariska läkarundersökningar och ett minskat antal rättspsykiatriska undersökningar men med bibehållen rättssäkerhetsgaranti får bukt med de nuvarande expektantlistorna. Sedan skall vi försöka att oavsett riksdagsbeslut och kungliga förslag finna en lösning, som ger oss nöjaktiga garantier för att vi på längre sikt kommer ifrån detta ur såväl rättssäkerhetens som de berörda människornas samt samhälls-preventionens synpunkter mycket allvarliga problem.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Herr Ståhl fällde ett yttrande, som jag uppfattade på så sätt att mitt interpellationssvar skulle innebära, att jag genom en summarisk behandling av dessa undersökningar ville försöka förkorta väntetiderna. Jag har inte syftat till detta utan vad jag sagt och vad en enhällig riksdag i fredags godkände är, att man bör använda s. k. § 4-intyg, innan man tillgriper en stor sinnesundersökning, såvida man inte utan ett sådant har fullkomligt klart

för sig, att man måste göra en stor sinnesundersökning. Jag beklagar i lika hög grad som herr Ståhl, att vi inte kunnat genomföra den nya organisationen, men vi avvaktar härvidlag den pågående utredningen om sinnessjuklagstiftningen. Innan utredningen är klar, kan vi inte genomföra omorganisationen.

Herr Ståhl frågade mig hur det förhöll sig med tjänsterna, om vi hade många vakanser. Jag kan säga att vakanser i egentlig mening inte föreligger. Det finns någon på varje tjänst, men vi har inte kunnat få alla tjänster besatta med ordinarie innehavare, utan i fråga om en del tjänster gäller tillfälliga förordnanden.

Beträffande den inkomstförstärkning på 300 kronor som regeringen beslutat för läkarna, vill jag framhålla, att detta belopp bör ses med tanke på den omständigheten, att det här gäller i tjänsten utförda undersökningar.

Herr **STAHL** (fp):

Herr talman! Förlåt att jag återkommer, men jag skall begränsa mig så mycket som möjligt.

Först vill jag säga att beskedet om tjänsterna är av stort intresse. Det visar ju, att det krav jag nyss framförde om en utökning av organisationen har relevans, och att man inte kommer förbi det. Det är klart, att det är bra att med ytterligare premier stimulera läkarna att göra flera undersökningar, men det torde väl, om undersökningarna skall vara grundliga, inte vara möjligt att åstadkomma hur många som helst ens med hjälp av frikostiga premier. Därför måste, såvitt jag kan förstå, organisationen byggas ut.

Vidare tar jag fasta på justitieministerns ord när han säger, att man icke skall ge efter i fråga om kravet på sinnesundersökning, om en snabbundersökning skulle visa att det är påkallat. Men när justitieministern i svaret fram-

Svar på interpellation ang. ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg

håller: »För den misstänkte innebär sinesundersökning en ingripande åtgärd, och jag har i propositionen framhållit, att sådan undersökning inte bör ske utan att tillräckliga skäl föreligger», får man ändå en känsla av att detta innebär ett försök till restriktivitet. Beträffande detta vill jag fråga: Är det inte mycket mer ingripande för den misstänkte, om han icke skulle bli tillräckligt grundligt undersökt utan riskera att dömas till fängvård i stället för sjukhusvård på otillräckligt klarlagda grunder? Jag hoppas, att några sådana risker icke skall behöva befaras efter den förklaring som justitieministern här har avgett.

Herr talman! Det är mycket att tillägga i detta ämne, men på grund av den långa föredragningslistan skall jag sluta här. Jag vill upprepa min uppmaning till justitieministern, inte minst med anledning av de senaste upplysningarna, att försöka att för dessa människor finna en mera långsiktig lösning, vilken från rättssynpunkt är åtminstone elementärt godtagbar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18**Svar på interpellation ang. ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Även med den snabbhet som är karakteristisk för kommunikationsministern, har det visat sig vara svårt för honom att svara samtidigt i båda kamrarna. Därför har han bätt mig att läsa upp svaret till herr Eriksson i Bäckmora. Svaret lyder:

Herr talman! Herr Eriksson har i en interpellation frågat mig, om jag anser det riktigt att frågan om ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg skall vara beroende av konjunkturutveckling och arbetsmarknadsläge samt

om jag är villig att medverka till sådana åtgärder att tidsplaner för färdigställande av ersättningskommunikationer kan följas.

Frågorna har anknutits till 1961 års riksdagsbeslut om nedläggning av järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö och statens därvid gjorda utfästelse att låta upprusta väg 758 Hudiksvall—Bergsjö. Enligt avtal skall projekterings- och byggnadsarbetena bedrivas med sikte på att vägen skall vara iordningställd före utgången av år 1964 i den mån det icke av vägbyggnadstekniska skäl kan vara lämpligt låta beläggningen av vissa sträckor anstå till år 1965.

Herr Eriksson anför nu att arbetsmarknadsstyrelsen, som utför vägupprustningen såsom beredskapsarbete, beslutat att från vägföretaget i fråga permittera en beredskapsstyrka på 30 man under sommaren 1964 och att i anledning härav ortsbefolkningen befarar att den kvarvarande arbetsstyrkan inte skall vara tillräcklig för att vägen skall kunna färdigställas inom utsatt tid.

Till en början vill jag framhålla att ombyggnaden redan fortskridit så långt, att hela den nya vägsträckningen Hudiksvall—Bergsjö kommer att bli klar för trafik under senare delen av innevarande år. Den under sommaren sedvanliga minskningen av arbetsstyrkan vid beredskapsarbeten kommer sålunda inte att fördröja trafikens framläppande på den ombyggda vägen.

I princip anser jag att man i samband med vägarbeten, som föranleds av järnvägsnedläggelser, även bör utnyttja möjligheterna att tillgodose arbetsmarknadspolitiska syften. Det bör också nämnas att jag i propositionen 1961: 169, i vilken järnvägsnedläggelsen Harmånger—Bergsjö behandlades, bl. a. antydde möjligheten av att ombyggnaden av väg 758 kunde komma till utförande som beredskapsarbete.

Det är självfallet att utnyttjande av beredskapsarbeten i samband med järnvägsnedläggelser inte får leda till för-

Svar på interpellation ang. ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg

dröjningar. Uppgjorda tidsplaner bör följas. Detta finner jag så angeläget, att jag väl kan tänka mig särskilda åtgärder i sådana fall, då tidsplanerna av oförutsedda omständigheter inte ser ut att kunna följas.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för svaret, som jag finner så tillfredsställande, att det endast föranleder några kortare kommentarer från min sida.

Jag har med tillfredsställelse noterat statsrådets besked, att den i interpellationen aktualiserade vägen Bergsjö—Ilsbo—Hudiksvall kommer att färdigställas och öppnas för trafik under senare delen av detta år.

När det blev bekant att en beredskapsstyrka på 30 man skulle permitteras från vägföretaget i fråga, framkallade det en stark oro hos ortsbefolkningen, som befarade att vägens färdigställande skulle komma att fördröjas. Statsrådets besked på den punkten i dag är därför mycket välkommet och lugnande. Jag utgår ifrån att löftet även innefattar att vägen blir asfalterad i år.

Jag vill också påpeka, att tidpunkten för permitteringen av beredskapsstyrkan kanske var litet illa vald med hänsyn till att den kom att sammanfalla med de avslutade skogsavverkningarna, varför vi åtminstone regionalt fick en tillfällig ökning av arbetslösheten. Ur den synpunkten hade det varit önskvärt att beredskapsarbetena kunnat fortsätta ytterligare någon tid. Detta är dock icke sagt såsom någon kritik mot statsrådet. Jag tror att problemet nu är övervunnet.

Slutligen noterar jag också med tillfredsställelse, att därest risk för fördröjning av vägens färdigställande av en eller annan anledning skulle uppstå, så är statsrådet tydligen beredd att vidta särskilda åtgärder för att tidsplanen skall kunna följas.

Med detta, herr talman, ber jag att än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19

Föredrogs, men bordlades åter sammansatt konstitutions- och bankoutskotts utlåtande nr 1 och statsutskottets utlåtanden nr 134—136.

§ 20

Föredrogs statsutskottets memorial nr 141, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1964/65 till bostadsrabatter.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 21

Föredrogs statsutskottets memorial nr 142, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1964/65 till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 22

Föredrogs statsutskottets memorial nr 143, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående den kommunala musikundervisningen.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att memorialet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden**§ 23**

Föredrogs statsutskottets memorial nr 144, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om inrättande av en befattning som konsulent för vävning och hemslöjd inom skolöverstyrelsen.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 24

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 55.

§ 25

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 58, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 35 i anledning av väckta motioner angående höjning av förvärvsavdragen och ortsavdragen vid beskattningen m. m.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 26

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensamma omröstningar avseende frågorna i de vid dagens sammanträde godkända voteringspropositionerna kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden i morgon, onsdagen den 27 maj.

§ 27

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets utlåtande nr 38, andra lag-

utskottets memorial nr 54 och tredje lagutskottets memorial nr 35.

§ 28

Föredrogs utrikesutskottets memorial nr 6, angående uppskov med behandlingen av vissa till utrikesutskottet hänvisade ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 29**Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden**

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 18, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Konstitutionsutskottet underställde jämlikt 58 § riksdagsordningen riksdagen frågan om uppskov till innevarande riksdags höstsession med behandlingen av vissa till utskottets beredning hänvisade ärenden, däribland

a) de likalydande motionerna I: 57 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 75 av herr *Nyberg m. fl.*,

b) de likalydande motionerna I: 390 av herr *Virgin m. fl.* och II: 467 av herr *Heckscher m. fl.*,

c) motionen I: 803 av herrar *Enarsson* och *Per Petersson*, samtliga angående kvinnlig tronföljd.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta att till höstsessionen med innevarande riksdag uppskjuta behandlingen av följande motioner, nämligen

1) II: 361 från år 1963;

2) a) I: 57 och II: 75,

b) I: 390 och II: 467,

c) I: 803;

3) II: 62;

4) I: 454 och II: 544;

5) I: 94 och II: 118;

6) II: 303;

7) I: 143 och II: 174;

8) II: 550;

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden

- 9) I: 456 och II: 543;
- 10) II: 181;
- 11) I: 142 och II: 182;
- 12) II: 119;
- 13) I: 389 och II: 468;
- 14) I: 58 och II: 120;
- 15) I: 262 och II: 306; samt
- 16) II: 183.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson, Hübinette, Braconier* och *Anners*, vilka ansett att behandlingen av de under punkterna 2 b och c i utskottets memorial upptagna motionerna I: 390 och II: 467 samt I: 803 ej skulle uppskjutas till höstsessionen med innevarande riksdag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Till detta memorial finns det ovanligt nog för ett uppskovs-memorial fogat en reservation som riktar sig mot utskottets förslag angående uppskov med behandlingen av vissa motioner. De motioner det gäller är höger-motioner med krav på utredning angående införande av kvinnlig tronföljd. Det är två motioner: ett motionspar under en fristående motion. De första två motionerna väcktes vid riksdagens början; den senare av samma innehåll väcktes i anslutning till proposition nr 140. Det finns i själva verket alla skäl att ta upp frågan om kvinnlig tronföljd i sammanhang med de spörsmål rörande tronföljden som berörs i proposition nr 140.

Dessutom kan det inte anses vara annat än betecknande och anmärkningsvärt, att konstitutionsutskottet har haft tid att behandla en i sista minuten avgiven proposition men däremot inte har haft tid att behandla motioner som väcktes vid riksdagens början, vid en tidpunkt då utskottet veterligen inte var så fruktansvärt arbetsbelastat. Av den anledningen finner jag för min del

det begärda uppskovet i avseende på dessa motioner obefogat.

Det skulle möjligen från konstitutionsutskottets sida kunna invändas, att det nu är för sent att göra något åt saken. Skulle den invändningen resas, finns det två genmälen. Det ena är att under sådana förhållanden skulle det vara mycket egendomligt av utskottet att expediera ett uppskovsmemorial så sent, att riksdagens prövning blir illusorisk. Det andra är att motionerna är så kloka och så enkla, att de kan tillstyrkas i oförändrat skick; det skulle konstitutionsutskottet kunna göra på en kvart under middagsrasten.

Sålunda kan det inte finnas något hinder för en behandling av motionerna redan under vårsessionen. På den grunden ber jag, herr talman, att få yrka att utskottets hemställan måtte avslås i vad gäller punkterna 2 b och c, d. v. s. i vad gäller motionerna I: 390 och II: 467 samt I: 803.

Herr **SPÅNGBERG** (s):

Herr talman! Jag tycker att herr Heckschers yrkande ställs vid en mycket sen tidpunkt. Herr Heckscher menar att ett avslag på utskottets hemställan skulle betyda att riksdagen under de dagar som nu är kvar av vårsessionen, fram till fredag eller lördag, kunde behandla ifrågavarande motioner. Det är ju en mycket besynnerlig ståndpunkt, som det över huvud taget är omöjligt att biträda. Det finns ingen tid för att ta ställning till motionerna under de återstående dagarna av vårsessionen.

Till detta vill jag foga några rent sakliga synpunkter på ärendets handläggning inom utskottet.

Det är klart att utskottet kunnat ta upp motionerna till behandling tidigare — det hade i och för sig varit möjligt när det gäller dessa motioner liksom när det gäller en del andra motioner, vilkas behandling föreslås upp-

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden

skjuten. Att behandlingen uppskjuts beror ju inte alltid på att det inte finns någon möjlighet att behandla motionerna under vårsessionen — sådana möjligheter finns naturligtvis om motionerna tas upp till behandling i början av sessionen — utan det finns andra särskilda skäl för utskottets ställningstagande.

Jag vill erinra om att ifrågakavande motioner stod på utskottets föredragningslista någon gång i mars månad i år. Vid samma tillfälle upptog föredragningslistan en motion av mig, vilken nu även återfinns i memorialet. Den har numret II: 361 och går ut på att ämbetstiteln »Konungen» i grundlagarna bör utbytas mot »statschefen». Utskottet beslöt att samtliga dessa motioner skulle bordläggas — det var alltså i mars månad. Jag yrkade bifall till min motion och begärde votering men kom i minoritet. Jag kan emellertid inte erinra mig om det begärdes någon omröstning vid det tillfället beträffande de motionsyrkanden som reservanterna nu har ställt sig bakom. Sedan motionen om ämbetstiteln för statschefen hade avstyrkts, fanns det väl ingen rimlig anledning att ta upp frågan om kvinnlig tronföljd. Dessa båda frågor bör avgöras samtidigt. Jag skall inte föregripa vad riksdagen kan besluta, men om man tänker sig att riksdagen skulle bifalla det enligt min mening orimliga yrkandet om kvinnlig tronföljd är det väl nödvändigt att i detta sammanhang även ta ställning till ämbetstiteln. Det kan väl inte vara meningen, herr Heckscher, att kalla drottningen i egenskap av statschef för kung utan det måste väl bestämmas om en annan titel för henne. När man inte kan säga »Han» och »Konungen» om en drottning i egenskap av statschef är naturligtvis ordet »statschef» det lämpliga uttrycket. Det kan användas i alla sammanhang, i en monarki och i en republik och om manliga och kvinnliga

befattningshavare. Motionerna om kvinnlig tronföljd och om ämbetstiteln bör därför avgöras samtidigt.

Detta har varit mina skäl då jag ansåg det orimligt att reservera mig. Någon reservation till förmån för min egen motion ansåg jag inte att det var någon mening med sedan konstitutionsutskottet med rätt stor majoritet — det fanns dock en minoritet som röstade för att min motion skulle avgöras — beslutat bordlägga behandlingen. När konstitutionsutskottet nu beslöt uppskov till hösten tecknade vi den 15 maj. Det var dagen före pingstafton. Det fanns knappast någon möjlighet för riksdagen att under den korta arbetstygda tid riksdagen då hade kvar efter pingst hinna avgöra så viktiga grundlagsfrågor som dessa, vilka dessutom egentligen inte har ordentligt diskuterats tidigare.

Om man däremot menar att motionen ändå borde avslås och att ärendet av den anledningen kunde avgöras hastigt, är det en betänklig princip. Varken herr Heckscher eller jag vill väl förorda att motioner skall avgöras liksom i panik.

Jag tror att jag har redovisat de skäl som för de flesta inom utskottet låg till grund för ställningstagandet den 15 maj att begära att frågorna skulle få avgöras i höst.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Herr Spångberg anser att mitt yrkande kommit fram för sent. Jag framställde det i kammaren så tidigt jag kunde. Hade jag haft tillfälle att framställa något yrkande i kammaren innan konstitutionsutskottets memorial framlades för riksdagen, skulle jag ha gjort det.

Jag tror att herr Spångbergs minne spelade honom ett spratt. När uppskov beslöts beträffande motionerna I: 390

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottets beredning hänvisade ärenden

och II: 467 i konstitutionsutskottet i mars månad anmälades det reservation. Jag satt inte vid bordet i utskottet den gången, men av dem som gjorde det har jag blivit underrättad om att det anmälades en reservation mot denna begäran om uppskov.

Motion nr I: 803 som har ungefär samma innehåll väcktes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140. Vid remitteringen gjordes ingen invändning mot att en sådan motion väcktes i anledning av den propositionen. Motionen väcktes givetvis därför att motionärerna var medvetna om att det förelåg ett uppskovsyrkande i konstitutionsutskottet, låt vara att det var undanlagt tills vidare och inte rapporterats till kamrarna, och att de genom motionen ville se till att detta ärende skulle komma upp till behandling i anslutning till den allmänna grundlagspropositionen.

Vad sedan beträffar herr Spångbergs resonemang om att man måste ändra ämbetstiteln om man inför kvinnlig tronföljd, har det kanske undgått herr Spångberg att det föreliggande förslaget är ett utredningsyrkande. Vid den utredningen skall givetvis den formella synpunkt som herr Spångberg här berörde också beaktas. Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Herr Heckscher berörde naturligtvis inte de yrkanden som föreligger i motionerna. Men det fanns vissa nyanser i herr Spångbergs anförande som ger mig anledning att säga, att jag i sak företräder samma inställning som de motionärer som det här gäller. Jag har reservationsvis givit uttryck för min uppfattning härvidlag i författningsutredningen. Min inställning till uppskovsyrkandet bottnar helt i rent tekniska skäl. Jag tänker på konstitutionsutskottets arbetsbörda och på att det här gäller utredningsyrkanden

som man mycket väl kan vänta till hösten med att behandla.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! I anslutning till herr Wahlunds yttrande skulle jag vilja säga, att man enligt min uppfattning mycket väl kan behandla frågorna om en utredning i höst. Jag är litet mystifierad över att man från högerpartiet när det nu föreligger flera motioner med samma yrkande i denna fråga — även från vårt håll föreligger ju motioner — inte har föreslagit att även dessa motioner skulle behandlas av vårriksdagen. Det kan väl inte vara allvarligt menat, att man skulle skilja på olika motioner med analoga yrkanden i samma fråga?

Högern kan ju inte invända, att vi från vårt håll borde ha yrkat på att våra motioner skulle behandlas i vår, eftersom vi har den uppfattningen att det med hänsyn till arbetsbelastningen är bättre att behandla alla motioner på hösten. Att som högerns representanter gör ta en del av motionerna i vår och en del i höst är väl ändå inte ett seriöst förslag.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Intet skulle ha varit oss kärare än att innesluta även motionerna av herr Nyberg m. fl. och av fru Hamrin-Thorell m. fl. i det yrkande som våra representanter i utskottet ställde, om motionärerna och deras partivänner så skulle ha önskat.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är litet chockerande, att en statsvetare och tillika professor i ämnet här menar att vi på en kvart i ett utskott skulle kunna behandla en motion som rör en fråga om utvidgad monarki. Om en statsvetare har en sådan uppfattning om svensk grundlag är diskussionen om grundlags-

frågorna ganska meningslös. Då menar man ju att grundlag inte är av högre valör än vanlig lag. Den principiella inställningen och det lättsinne som herr Heckscher lägger i dagen i en viktig fråga är det allvarligaste i denna situation. Trots att även jag är motionär yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Herr Lundbergs anförande ger mig bara anledning att avsluta mig till vad en ledamot i kammaren sade vid ett tidigare tillfälle: »Man bör tydligen sätta en särskild skylt på sig om man försöker säga något skämtsam. Annars blir det missförstånd.»

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Det är faktiskt intressant att liksom på åskådarplats följa det borgerliga samarbete som förekommer i denna fråga. Man har väckt motioner med likartat innehåll från folkpartiet och högern men man kan inte enas om en ståndpunkt, huruvida frågorna skall avgöras i vår eller i höst. Jag förstår mycket väl herr Ohlin när han med skärpa för fram önskemålet att motionerna av tekniska skäl skall avgöras först i höst. Men kan det inte också tänkas bero på att det inom folkpartiet finns så pass skiljaktiga meningar i sakfrågan, att det kan vara behagligt att få skjuta på frågan till efter valet i höst?

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Gentemot herr Heckscher skulle jag vilja säga, att visst förstår jag skämt och ironi, men att skämta på det sättet som herr Heckscher gjorde tycker jag är malplacerat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—2 a

Vad utskottet hemställt bifölls.

2—Andra kammarens protokoll 1964. Nr 27

Höjning av vissa postavgifter

Mom. 2 b och c

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag härå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i mom. 2 b) och c) i utskottets memorial nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 36 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 30

Höjning av vissa postavgifter

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

Höjning av vissa postavgifter

I en den 23 april 1964 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 155, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att besluta att avgifterna för inrikes brev, postkort, korsband, postanvisningar, postförskott, paket, assurans och rekommendation skulle från och med den 1 juli 1964 utgå med de belopp, som av departementschefen vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t förordats.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a., att grundportot för brev föresloges ökat med 5 öre till 40 öre.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 824 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Skärman* samt II: 1014 av herr *Ståhl m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 155 måtte besluta att inrikes brevportot för lägsta viktklassen (under 20 gram) icke skall höjas utan behållas oförändrat vid 35 öre; ävensom

II) motionen II: 1013 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Dahlgren*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 155;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 824 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Skärman* samt II: 1014 av herr *Ståhl m. fl.*, ävensom

2) motionen II: 1013 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Dahlgren*,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson*, *Lundström*, *Erik Filip Petersson*, *Ottosson*, *Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö, *Darlin* och *Bro-*

berg, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte — med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 155 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas — i anledning av de likalydande motionerna I: 824 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Skärman* samt II: 1014 av herr *Ståhl m. fl.* bifalla Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att det inrikes brevportot i första viktsatsen bibehålles oförändrat vid 35 öre;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 824 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Skärman* samt II: 1014 av herr *Ståhl m. fl.*, ävensom

2) motionen II: 1013 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Dahlgren*,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Elofsson* och *Vigelsbo*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! I proposition nr 155 har Kungl. Maj:t föreslagit en höjning av postavgifterna med betydande belopp. Dessa höjningar gäller brevportot, postkortsportot, korsbandsportot, avgifterna för postanvisningar, postförskott, paket, assurans och rekommendation. Höjningarna varierar mellan 14 och 43 procent. Man kan sålunda inte säga att justeringarna av portona är av ringa betydelse.

Statsrådet säger att orsaken till dessa stora höjningar är den träffade löneöverenskommelsen mellan postverket och dess anställda. Men dessa lönestegringar kan inte motivera alla de stora portohöjningarna. Det är ju här fråga om att öka postverkets inkomster med inte mindre än 68 miljoner kronor. Redovisningen i propositionen är emel-

Höjning av vissa postavgifter

lertid mycket bristfällig. Postverkets monopolställning avspeglas mycket tydligt i den nu föreslagna åtgärden.

Alla andra företag måste vid kostnadsstegringar se till att de genom rationaliseringar och besparingar täcker det mesta av kostnadsökningarna. Det torde inte heller vara omöjligt för ett monopolföretag att vidta åtgärder i den riktningen. Av propositionen framgår emellertid att endast en mycket liten del av kostnadsökningarna torde kunna täckas genom rationaliseringsvinster.

Nu är det dock inte bara fråga om att täcka kostnadsstegringarna under det kommande budgetåret, utan man höjer postavgifterna redan den 1 juli i år för att täcka väntade kostnadsstegringar under budgetåret 1965/66. Att tillämpa en sådan metod är en ren orimlighet. Man kan göra tankeexperimentet att en sådan princip skulle slå igenom allmänt och att företagen redan nu skulle börja att höja priserna för att täcka utgiftsökningar som beräknas uppkomma först efter ett eller två år. Detta skulle leda till en fruktansvärd inflation eller skapa ett köpmotstånd som kanske skulle göra att stora delar av den nuvarande verksamheten skulle avstanna.

Det är synnerligen angeläget att kostnadsnivån i vårt land hålles nere så långt som är möjligt. Då är det också av mycket stor vikt att inte ett monopolföretag som postverket, av vilket hela näringslivet är så beroende, på detta sätt medverkar till att driva kostnaderna i höjden.

Detta är anledningen till att det vid bevillningsutskottets betänkande nr 57 har fogats en reservation, i vilken vi kräver att portot för de lättaste breven inte nu skall höjas. Ett bifall till den reservationen kommer att innebära att postverkets inkomster minskar med cirka 29 miljoner kronor. Från denna minskning måste man emellertid dra en del av det köpmotstånd som postverket har kalkylerat med på grund av taxe-

höjningarna. Effekten av det motståndet har beräknats till cirka 16 miljoner kronor. Den torde genom vårt förslag kunna beräknas till cirka halva detta belopp, d. v. s. åtta miljoner kronor. Även om vårt förslag skulle bifallas kommer överskottet att bli tillräckligt för att täcka de utgifter som postverket får vidkännas genom de nya lönetilläggen. Men det kommer dessutom att resultera i att man får en tillfredsställande räntabilitet på det kapital som är nedlagt i verket.

I vår reservation framhåller vi även att man genom rationaliseringar bör kunna förbilliga driften så att ett bättre driftresultat kan uppnås. Det bör vara en sporre för postverket att söka åstadkomma en sådan förbättring så att riksdagen, när den nästa år skall ta ställning till postverkets rörelsekrav, inte skall behöva godkänna ytterligare höjning av postavgifterna.

I reservationen, som avlämnats gemensamt av högerpartiets och folkpartiets representanter i bevillningsutskottet, har också understrukits att det är angeläget att postverkets service gentemot allmänheten inte försämrats. Rationaliseringsåtgärderna får naturligtvis inte utformas så att det blir fråga om en försämrad service. Man kan fråga sig vad som skulle inträffa om t. ex. andra delar av svenskt näringsliv skulle genomdriva rationaliseringar och besparingar på ett sådant sätt att resultatet bleve en sämre vara. Det skulle säkerligen inte gå för sig. Något sådant är möjligt endast för ett monopolföretag.

Herr talman! Jag ber med denna motivering att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Nordgren (h), fru Kristensson (h) och herr von Sydow (h).

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):
Herr talman! Det blir dyrare att sän-

Höjning av vissa postavgifter

da brev och över huvud taget att anlita postverkets service från den 1 juli i år, om riksdagen accepterar bevillningsutskottets betänkande nr 57.

Enligt propositionen ökas grundtaxorna för brev med 5 öre till 40 öre och för brev i högre viktsatser blir ökningen 10—50 öre. Höjda taxor föreslås också för andra postförsändelser. Postverkets intäkter beräknas öka med 68 miljoner kronor för stundande budgetår.

Utskottet anser att portohöjningen främst är en följd av stegrade lönekostnader, och dessa är av en sådan storleksordning att endast en obetydlig del kan kompenseras genom rationaliseringsåtgärder. Vad lönekostnadsökningen angår föreligger inte någon egentlig redovisning i propositionen. Indirekt torde man kunna anse att kostnadsökningen rör sig om cirka 34 miljoner kronor. Hade den summa på 68 miljoner kronor, som kommunikationsministeren har begärt, kunnat användas till bättre service genom löneförstärkningar åt postpersonalen för obekvämt arbetstid och utbildningsåtgärder för brevbärarna, skulle jag inte ha reserverat mig i utskottet, men här gäller det rent fiskaliska syften utöver löneökningarna.

Utskottet har tagit lätt på rationaliseringsproblemet vid postverket, och propositionen drar inte heller upp några riktlinjer för framtiden. Det enda som omnämnes är att generalpoststyrelsen har en service- och datakommitté, men dylika arbetsgrupper finns nästan inom alla större företag.

Postverket är ett serviceföretag, och varje standardsänkning i verkets huvuduppgift är till nackdel för allmänheten! Låt mig jämföra arbetsuppgifterna med tidningarnas. Tidningarna har liknande förpliktelser att fylla gent emot en stor kundkrets, men tidningsservicen har inte försämrats utan tvärtom ökat i omfattning.

Riksdagen har inte varit främmande för rationaliseringsåtgärder. Redan för

30 år sedan arbetade en statlig kommitté för att utreda frågan om bättre samverkan eller sammanslagning mellan tele- och postverken. För många förefaller det naturligt att post och telegraf kunde falla under samma tak, i varje fall i de små samhällena. Jag kan endast peka på en detalj. När man köper en telegramremissa, skall man först inbetala beloppet på posten och sedan gå till televerket och lämna in avin. I utlandet är tillvägagångssättet helt annorlunda. I Frankrike exempelvis behandlas post och telegraf från samma lokaler. I en stad som Nizza, som är lika stor som Malmö, kan man sända telegram och klara posthandlingar från samma lucka. För såväl resande affärsmän som turister är detta en god och snabb service.

Med hänsyn till det intima samarbetet på det ekonomiska området mellan de nordiska länderna borde posttaxorna för dessa länder vara så lika som möjligt. Accepterar riksdagen propositionen blir taxan 40 öre för ett 20-gramsbrev. I Norge är motsvarande belopp, i svensk valuta, 37,5 öre och i Danmark 26,3 öre.

Postgången i Norge är på grund av landets kommunikationsstruktur svår att klara. Danmark med dess låga posttaxor ger verket betydande överskott varje år. För 1963 var överskottet 66,1 miljoner danska kronor. För övrigt vill jag nämna att postservicen i Danmark är betydligt bättre än den svenska. För ett relativt litet tillägg, 55 öre, kan man exempelvis få brev utburna på söndagarna. Danskarna gör t. o. m. reklam för denna servicedetalj.

I folkpartiets motion refereras postsparbankens och postgirorörelsens överskott för fyra år till 176,2 miljoner kronor, och enbart från postsparbanken lämnades för 1963 ett överskott på över 46 miljoner kronor. Men endast 14 miljoner kronor har inlevererats till staten under de senaste fyra åren. Dessa vinstmedel borde disponeras på annat sätt i

Höjning av vissa postavgifter

poströrelsen än till att skapa dolda reserver.

Här i riksdagen har ofta påtalats den sjunkande servicen, och man har också sagt att höjda posttaxor bör aviseras med längre tidsmarginal. Enligt min uppfattning borde de nya posttaxorna träda i funktion först den 1 januari 1965. Det finns stora postkunder sådana som korrespondensinstitut, vilka redan åtagit sig förpliktelser genom de avgifter de begär av sina elever och har svårt att kompensera sig för portohöjningarna. Liknande är det för många andra företag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Ståhl, Berglund, Westberg* och *Andersson* i Sundsvall (samtliga fp).

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att anförda några ord i anslutning till behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 57. Jag vill göra det i anledning av att jag tillsammans med herr Dahlgren i denna kammare framlagt en motion, nr 1013, i vilken vi framfört vissa synpunkter i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition beträffande höjning av vissa postavgifter.

I denna motion framhåller vi önskvärdheten av en ingående rationaliseringsundersökning i fråga om postverkets organisation och drift. Vi har också begärt en samlad översyn i fråga om avgiftsavvägningen mellan olika rörelse- och verksamhetsgrenar inom postverket, varvid bör prövas ökad avgiftsbeläggning på exempelvis postsparbanks- och postgirorörelserna samt på kommersiellt betonade mass- och grupp-korsband, så att lägre avgiftsbeläggning kan möjliggöras för vanliga brev-försändelser.

Men, herr talman, anledningen till att jag begärt ordet och därmed också förlängt denna debatt, är närmast den,

att jag vill framhålla att mass- och grupp-korsbanden av kommersiell karaktär under de senaste åren tagit sådan omfattning, att man nästan dagligen får dylika försändelser i sin brevlåda. Avsändarna av dessa masskorsband betraktar utan tvekan detta medel att nå den köpande allmänheten såsom ett både billigt och effektivt instrument i sitt kommersiella syfte.

Detta sätt att utbuda varor till konsumenterna betyder ingenting annat än ett undandragande av annonsintäkter från ett annat reklammedium, nämligen tidningarna. Den ekonomiska situation, som många av dessa tidningar befinner sig i, skall jag inte här orda om, utan endast konstatera att den kommer att ytterligare förvärras om inte taxan för kommersiella masskorsband höjs avsevärt. Jag kan därför inte biträda utskottets skrivning, där det heter att utskottet »finner de föreslagna höjningarna av brev- och korsbandsportot väl avvägda».

Det är, herr talman, också märkligt att den ringa höjning på 5 öre, som föreslås för bl. a. mass- och grupp-korsband, icke skall träda i kraft förrän den 1 januari 1965, i motsats till brevportot som skall höjas redan den 1 juli i år. Om det är de politiska propagandaförsändelserna för höstens val som man ömmar för, borde det vara riksdagen obetaget att besluta om lägre posttaxa för dessa liksom för masskorsband från ideella organisationer.

Vad vi velat komma åt är de i kommersiellt syfte utskickade masskorsbanden, som vi anser icke ha någon större uppgift att fylla utan närmast är till besvär för de flesta mottagarna.

Beslutanderätten i fråga om postavgifterna för tidningar ligger numera hos Kungl. Maj:t. Av propositionen framgår att nya avgiftshöjningar för tidningar övervägs.

Jag uttrycker den förhoppningen, att vi inte genom en sådan höjning skall medverka till att ge tidningsdöden än-

Höjning av vissa postavgifter

nu större spridning än den haft under senare år. En fri press i ett demokratiskt land är en förutsättning för att folkets vilja skall göra sig hörd. En tidningspress som dras med ekonomiska bekymmer kan knappast vara fri i ordets rätta bemärkelse. Det bör därför vara en statlig angelägenhet av högsta rang att tillse att tidningarnas ekonomi i alla delar av landet icke försämras genom statliga beslut.

Herr talman! Jag vill med det sagda framhålla, att jag inte helt delar de synpunkter, som utskottet har anfört. Det är emellertid min förhoppning att de synpunkter jag nu anfört måtte vinna beaktande vid kommande ekonomiska planeringar inom posten såsom affärsdrivande verk, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 57.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Tillåt mig erinra om att bevillningsutskottet år 1961 betonade önskvärdheten av att postverkets rörelse kan drivas efter principer som är godtagbara ur företagsekonomiska synpunkter. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning. Utan en från affärs-mässiga synpunkter tillfredsställande kostnadstäckning torde det nämligen vara svårt att bibehålla och vidareutveckla postverkets service på förevarande område.

Det kan vara nödvändigt att erinra om uttalande av riksdagen, att postverket bör ha samma rätt som andra företag att drivas enligt företagsekonomiska synpunkter. Ett privatföretag måste söka finna täckning för sina kostnader — såväl rörliga som fasta — och det vill också ha en skälig vinstdäruöver. Kan det inte åstadkomma detta så återstår det nästan bara ett alternativ, nämligen att lägga ned rörelsen. Men hur det än går för postverket i ekonomiskt avseende, så kräver vi att det ändå skall fortsätta att driva sin verksamhet

och ställa sin service till vårt förfogande.

Vi kräver också att verksamheten skall skötas perfekt, och jag tror nog att vi kan erkänna att detta göres. Posten har en erkänt god service — post befordras säkert som ett urverk mellan de avlägsnaste orter och otillgängligaste platser; det klickar sällan. Jag tycker att man också något bör tänka på vårt lands utsträckning när man jämför våra förhållanden med förhållandena i Danmark; så där utan vidare kan man väl ändå inte göra jämförelser!

Postverket är nu i den belägenheten, att det vore i högsta grad oansvarigt att inte vidta kraftiga åtgärder. Detta budgetår blir det visserligen ett överskott på 15 miljoner kronor, men redan nästa år uppstår ett underskott på 23 miljoner för att året därpå, 1965/66, öka till inte mindre än cirka 49 miljoner kronor. Då har ändå bland inkomster-na inräknats vinstleveranserna från postbanken. Om man bortser från dessa, blir underskottet 43 miljoner nästa budgetår och 69 miljoner 1965/66. Som generalpoststyrelsen säger förmår för närvarande flera av postverkets rörelsegrenar inte ens täcka sina egna särkostnader, ännu mindre lämna bidrag till de gemensamma kostnaderna för verksamheten. Verket bedriver rationaliseringsverksamhet men måste trots detta få möjligheter till en allmän höjning av dessa avgifter för att uppväga detta betydande underskott.

Utskottet understryker att höjningen bör göras så pass stor, att det skapas förutsättningar att möta oförutsedda omkostnadsökningar även följande budgetår, alltså närmast 1965/66. Det bör, som bevillningsutskottet också framhåller, bli en höjning som ger verket tillbörlig rörelsemarginal för dess verksamhet. Därmed vinner man också den fördelen, att nya portohöjningar kan undvikas under den närmaste framtiden, om inget oförutsett inträffar.

Utskottet erinrar också om att riks-

Höjning av vissa postavgifter

dagen vid olika tillfällen tidigare uttalat, att postverket årligen bör lämna ett överskott på mellan 20 och 40 miljoner kronor. Med de föreslagna höjningarna blir det en total inkomstökning på cirka 84 miljoner kronor, men här måste man, säger styrelsen, räkna bort 16 miljoner kronor, som säkerligen kommer att förloras genom omsättningsminskning på grund av dessa höjningar. Det återstår då cirka 68 miljoner. Det blir alltså ett överskott under nästa budgetår — i propositionen står det 45 miljoner kronor, men enligt de uppgifter jag har fått om de senaste beräkningarna blir det inte mer än 40 miljoner kronor. Av detta belopp kommer dock endast 20 miljoner — i stället för det i propositionen angivna beloppet på 25 miljoner — på den egentliga poströrelsen, medan 20 miljoner utgör beräknad vinstleverans från postbanken. Detta överskott behövs säkerligen mer än väl för att verket skall kunna bedriva rörelsen som ett självbärande företag, d. v. s. på ett företagsekonomiskt riktigt sätt. Överskottet gör det möjligt för verket att möta även den fortsatta kostnadsstegringen under följande budgetår. Dessutom blir det en marginal för oförutsedda utgifter. Men den blir då sannerligen inte så värst stor med hänsyn till att driftkostnadsstatens omslutning efter löneökningarna kommer att uppgå till mellan 800 och 900 miljoner kronor.

Nu yrkar reservanterna på att grundportot skall bibehållas oförändrat vid 35 öre. Cirka 87 procent av de inrikes breven tillhör grundportot eller den första viktsatsen. Om man tar bort dessa brev skulle det betyda att av hela brevportohöjningen på 40,5 miljoner kronor skulle 29,2 miljoner kronor, som herr Magnusson i Borås sade, falla bort. Med hänsyn till vad jag här sade om att poströrelsen endast har 25 miljoner kronor i vinst, skulle det alltså uppstå en brist på 4,2 miljoner, och hur skulle den täckas? Jag förmodar att det blir

postbanken som får göra det. Det är uppenbart att detta inte låter sig göra. Därtill kommer, såsom utskottet säger, att ett bibehållande av nuvarande avgift i den första viktsatsen skulle medföra en rubbning av relationerna dels mellan brevportona i de olika viktsatserna och dels mellan grundportot på brev och avgifterna för andra försändelser, som är fastställda med hänsynstagande därtill.

Vad slutligen beträffar talet om att man bör förbilliga driften har generalpoststyrelsen nyligen, som man kan se i propositionen, verkställt en kostnadsundersökning för postverket. Den gav till resultat, som jag sade tidigare, att ingen rörelsegren egentligen täcker sina egna kostnader. Det gäller i första hand tidningsrörelsen men även paket- och postanvisningsrörelserna samt postförskotts- och rekommendationsförfarandena. Styrelsen har också under senare år vidtagit omfattande rationaliseringsåtgärder som resulterat i betydande besparingar framför allt för postbankens del. Inom styrelsen arbetar en servicekommitté och en datakommitté. Vidare är att märka att i propositionen nr 141 har framlagts förslag angående ändrad organisation av postverket. När detta förslag genomförts kommer väsentligt ökade resurser att ställas till postverkets förfogande för den fortsatta rationaliseringsverksamheten. Det råder alltså inga delade meningar om att verket även i fortsättningen bör eftersträva en i möjligaste mån förbilligad drift utan försämrad service. Men dessa åtgärder motiverar inte en sådan ändring i propositionens förslag som reservanterna yrkar, alltså att grundportot inte skall tas med i detta sammanhang.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger att

Höjning av vissa postavgifter

han tycker att postverket skall skötas efter företagsekonomiska synpunkter. Det är jag den förste att understryka, men vad jag menar är just att detta inte sker här, alldenstund verket använder sin monopolställning till att höja priserna på ett sådant sätt att man därmed också lämnat de företagsekonomiska synpunkterna.

Herr Brandt säger att det skulle vara oansvarigt att inte göra ett krafttag och höja portona. Jag vill understryka att reservationen innebär att det kommer att finnas full täckning och även finnas kvar tillräckligt belopp för att staten skall få tillräcklig räntabilitet på det i företaget nedlagda kapitalet. Herr Brandt gör gällande att dessa uppgifter inte är riktiga och att det dessutom här skulle vara fråga om en felräkning på 5 miljoner kronor. Det är i så fall ingenting som har redovisats vare sig i propositionen eller vid utskottets behandling av denna fråga, men det är möjligt att herr Brandt har fått några andra uppgifter direkt av statsrådet på denna punkt. Men det har utskottet inte haft någon aning om. Jag kan därför inte ge mig in i en debatt huruvida den beräkningen är riktig eller inte.

Den uträkning som redovisas i propositionen innebär att postverket skulle få en inkomstökning på 68 miljoner kronor om propositionen antas. Från detta belopp skall man dra en vid utebliven höjning beräknad förlust på 23 miljoner kronor. Då återstår 45 miljoner kronor. Om man från detta belopp drar det inkomstbortfall som bifall till reservationen skulle medföra eller 29 miljoner kronor, återstår 16 miljoner kronor. Beträffande detta belopp är emellertid att märka att det minskade köpmotståndet med anledning av att vi inte höjer brevportot kan beräknas motsvara cirka 8 miljoner kronor. Det betyder med andra ord att det ändå blir ett överskott för postverket på inte mindre än 24 miljoner kronor under det kommande budgetåret. Vi reservan-

ter menar att detta måste vara tillräckligt för att täcka de krav på räntabilitet som man rimligen kan ha.

Jag tycker att det samtidigt finns all anledning att understryka att vi har ställt krav på att postverket under det kommande budgetåret genom rationalisering försöker eliminera några av prisstegringarna på verkets kostnadssida. Det är enligt min mening rimligt att man också ställer sådana krav. Framför allt skall man inte höja priserna i dag på ett sådant sätt att postverkets intresse för kostnadsnedpressning därmed försvinner, alldenstund man redan givit en inkomstförstärkning som är avsevärd även för budgetåret 1965/66.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt refererade utskottets förslag, men det har jag redan bemött i mitt första anförande. Däremot hördes här inga argument från herr Brandts sida mot mina uttalanden rörande rationaliseringssträvandena och inte heller i fråga om anledningen till att Sverige skall ha de högsta posttaxorna på brev i Skandinavien. Sedan 1952 har det aktuella 35-öresportot fördubblats i Sverige.

Herr Brandt sade vidare att man inte skall göra jämförelser med Danmark. Varför inte? Beträffande ett sådant statsmonopol som postverket har man ingen möjlighet att jämföra med liknande företag här i landet, utan man måste gå till liknande företag i utlandet för att se hur de sköts.

Herr Brandt talade varmt om riksdagsuttalandet att postverket bör ge vinst. I andra fall respekteras sådana riksdagsuttalanden mindre. Man kan till och med gå så långt att man säger att riksdagen ofta begär utredningar utan att det föranleder någon som helst åtgärd.

Herr VIGELSSBO (cp):

Herr talman! I samband med att pro-

Höjning av vissa postavgifter

position nr 155 behandlats i bevillningsutskottet har vi från centerpartiet avlämnat ett särskilt yttrande. Vi har inte velat motsätta oss den höjning av portoavgifterna som har föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition. Den höjning som nu föreslås beräknas, som tidigare här har påpekats, tillföra postverket en merinkomst på 68 miljoner kronor för budgetåret 1964/65. På visst håll har visserligen rätt tvekan om det berättigade i en höjning av postportot från 35 till 40 öre. För att undvika denna höjning har föreslagits rationaliseringar inom verket i syfte att nedbringa verkets kostnader. Ett sådant rationaliseringskrav på postverket synes oss i vissa fall vara av något tveksam natur.

Postverkets säkerligen dyrbaraste distributionsområde torde vara landsbygden med dess långa och spridda distributionslinjer. Ett krav på rationalisering för undvikande av en femöreshöjning av brevportona kan givetvis komma att innebära en försämring av landsbygdsdistributionen. Skulle man anse sig böra rationalisera för att sänka kostnaderna torde nämligen de kostsamaste distributionsområdena i första hand komma i farozonen. Mycket har under de senaste åren gjorts — man måste ge postverket en eloge för det — för att förbättra distributionen på den svenska landsbygden; det skall vi inte sticka under stol med. På många håll brister det dock alltså påtagligt beträffande postbefordran och glesbygdernas möjlighet att erhålla den hjälp de behöver från postverkets sida. Vi utgår från att ytterligare förbättringar skall kunna vidtagas beträffande distributionen av posten på landsbygden.

Däremot har vi från vårt partis sida givetvis ingenting att erinra mot en rationalisering av verksamheten under förutsättning att den kan genomföras utan att den inkräktar på distributionen och på den service som postverket ger. Andra företag, inom det enskilda näringslivet, har nödgats rationalisera och

samtidigt har de förbättrat standarden på den service som erbjuds. Kan postverkets rationalisering genomföras så, skulle vi givetvis vara mycket tillfredsställda. Vi vill emellertid, som sagt, inte ha rationalisering till priset av inskränkningar i landsbygdsdistributionen. Av den anledningen har vi från vårt håll ansett oss böra biträda propositionen i dess föreliggande skick.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag skall också be att få vara med en liten stund i den sifferlek som herrar Magnusson i Borås och Christenson i Malmö har ägnat sig åt.

Först och främst skall vi vara på det klara med att posten innevarande budgetår ger ett överskott på 9 miljoner kronor, beroende på att den har att uppbära en vinst från postbanken. Vinsten är något större men på grund av det reella underskottet blir nettoöverskottet 9 miljoner kronor. Nästa år blir underskottet, om man ingenting gör, 23 miljoner kronor. Kungl. Maj:ts förslag innebär en inkomstökning på 68 miljoner kronor, och vi får alltså ett överskott på 45 miljoner kronor första året. Det är detta som i så hög grad irriterar herrar Magnusson och Christenson. De säger att staten tar ut för mycket. Men tänk om herrarna skulle lyfta ögonlocken en aning över budgetårsgränsen och se på vad som inträffar budgetåret 1965/66. Då blir överskottet endast 20 miljoner kronor. Om man slår ut det överskottet på omslutningen av postens driftkostnadsstat, som är 800 miljoner kronor, rör det sig alltså om ett överskott på 2,5 procent. Är herr Magnusson nöjd med den utdelningen i det enskilda näringslivet? För övrigt har riksdagen sagt att den betraktar ett överskott i poströrelsen på ungefär 20 miljoner kronor som ett lämpligt överskott.

Höjning av vissa postavgifter

Om vi antar reservanternas förslag — och diskussionen gäller ju om vi skall göra det eller inte — faller det bort 29 miljoner kronor eller — om vi uttrycker det i runda tal för att bättre kunna hålla siffran i huvudet — 30 miljoner kronor. Då blir överskottet alltså nästa år 15 miljoner kronor. Men för budgetåret 1965/66 är vi på väg mot ett underskott, för så vitt inte rörelsen ökar i sådan takt att vi kan klara oss. Då skulle vi alltså på nytt behöva hos riksdagen begära att få höja portot. Kan det verkligen vara ett intresse för herrarna att vi vartannat år måste föreslå höjning av postportot? När det har för de anställda träffats ett tvåårsavtal, vars verkningar kan överblickas både för det första och för det andra året, är det då inte riktigast att man försöker täcka in sig, så att det blir ett överskott även för det därpå följande budgetåret?

Även från reservanternas utgångspunkter borde det vara i hög grad motiverat att förfara på detta sätt. Ni talar ju själva om behovet av bättre service. Herr Magnusson i Borås låter kammarerna förstå att postverkets service har verkligen blivit dålig. För min del skall jag också gärna medge att det har skett en försämring när det gäller brevbäringen i tätorter och städer. Det är emellertid mycket svårt att i detta avseende åstadkomma några rationaliseringar. Villaägare vill t. ex. ha posten lämnad i dörrens brevlåda och inte vid tomtränsen. Om vi inte skall dra fram rörpost till varje villa, måste en förbättring av postverkets service i detta fall betyda anställandet av flera brevbärare och ökade löneomkostnader.

När man kräver en förbättrad service, måste man hålla i minnet att det åtminstone i fråga om brevbäringen i hög grad gäller ett manuellt arbete och att en förbättring alltså kräver ökade personella resurser. Man måste alltså vara beredd att satsa de pengar som behövs härvidlag. Men reservanterna tycks återfalla i gamla tankar och föreställ-

ningar och talar bara om att förhållandena måste förbättras samtidigt som det hela skall kosta mindre. Jag trodde verkligen att herrarna hade tillräckligt länge försökt ägna sig åt ett sådant trollerinummer för att veta att det skulle misslyckas.

Från statsmakternas sida är det vår strävan att postverket skall förbättra sin service även i städer och tätorter, så långt detta kan vara ekonomiskt riktigt och motiverat. Men det är också vår avsikt att försöka åstadkomma en bättre service på landsbygden. Därvidlag har det, såsom även herr Vigelsbo framhöll, redan skett en förbättring genom motorisering av lantbrevbäringslinjerna. Jag tror att man på landsbygden numera allmänt är av den uppfattningen att postverkets service är avsevärt bättre än på den tid då det fanns en poststation någonstans i bygden eller när byns specerihandlare skötte dessa uppgifter.

Propositionen om postverkets omorganisation innebär också att den nya styrelsen får i uppdrag att undersöka möjligheterna till ytterligare rationaliseringar. Inom den interna poströrelsen kan säkerligen tekniska hjälpmedel bättre utnyttjas, t. ex. när det gäller sorteringsarbetet. I fråga om utbärningen av post är däremot dessa möjligheter starkt begränsade eller rent av obefintliga.

Om man vill ha en bättre service, får man alltså vara beredd att satsa de pengar som behövs. Skulle reservationen segra och inkomsterna av postverkets rörelse därigenom minskas, kan vi knappast ordna det så att herr Magnusson i Borås och herr Christenson i Malmö får den förbättrade service som de önskar.

Det är väl bara en malmöbo som kan komma på den idén att det skulle vara möjligt att helt plötsligt införa det danska systemet inom det svenska postverket. Men det finns en annan utväg, som jag hade hoppats att vi skulle slippa anlita. Det kan emellertid hända att

Höjning av vissa postavgifter

herrarnas politik leder till att vi mot vår vilja tvingas att ta ut en högre avgift för bl. a. befordran av tidningar. Detta är en föga populär åtgärd, som varken jag eller herrar reservanter vill vidta, men jag skulle i ett sådant fall åtminstone ha någon att skylla på. Där emot tror jag inte att det skulle bli någon roligare dans för herr Magnusson i Borås, som väl har sin politiska hemvist ganska nära dem som skulle drabbas av denna åtgärd.

Med det anförda har jag, ärade kammarledamöter, velat klargöra vilken situation reservanterna vill driva postverket in i. Nästa år klarar det nog ekonomin, men redan året därpå dyker svårigheter upp. Frågan är därför, om man från näringslivets sida anser det bättre att varje år räkna med ett påslag i fråga om portokostnaderna, eller om det inte är bättre att postverket får möjlighet att planera på litet längre sikt än för ett budgetår eller kalenderår i taget.

Med reservanternas förslag går det inte att förverkliga den förbättrade service som man säger sig eftersträva. Reservanternas strävan innebär en sådan där balansgång mellan det möjliga och det omöjliga som aldrig lyckas. Man får inte heller glömma — jag har ett behov av att säga det — att det kan uppkomma andra besvärliga problemställningar när det gäller för statsmakterna att skaffa täckning för de inkomster som man nu vill ta ifrån postverket.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag är glad över att herr kommunikationsministern bekräftade mina sifferuppgifter i fråga om det inkomstbortfall som skulle bli följden för postverket om vår reservation bifölls. Han gjorde bara en enda liten ändring. Inkomstbortfallet blir 29,2 miljoner kronor, men kommunikationsministern höjde beloppet till 30 miljoner. Vi rör oss med så stora siffror att jag

generöst skall överlämna dessa 800 000 kronor till kommunikationsministern.

Jag är också glad över att kommunikationsministern bekräftade att vi inte har några bekymmer för budgetåret 1964/65 utan att det uteslutande är fråga om budgetåret 1965/66. Men, herr kommunikationsminister, det är det som vi har hävdat! Vi har nämligen framhållit att det inte är rimligt att redan i dag besluta om sådana postavgifter som är avsedda att täcka utgifter under budgetåret 1965/66. Vi vill ha den sporen på detta affärsdrivande verk för att också det skall försöka rationalisera sin verksamhet så att denna avgiftshöjning kanske inte blir nödvändig. Det borde vi väl kunna vara överens om, herr kommunikationsminister.

Herr kommunikationsministern är ju den högste företrädaren och den främste ledaren för detta affärsdrivande verk, nämligen postverket. Det förvånar mig därför en smula när jag hör honom från denna talarstol så pessimistiskt uttala att det inte skulle vara möjligt att genom rationaliseringar åstadkomma några besparingar utan att vi blir nödsakade att betala lönestegringarna genom högre avgifter. Det är litet egendomligt att den högste företagsledaren är så pessimistisk. Hur skall han då kunna få sina underställda att genomdriva åtgärder som kan innebära besparingar?

Vi har samtidigt betonat — det vill jag även säga till herr Vigelsbo — att det inte blir någon riktig rationalisering om man genomdriver ändringar som inte innebär någonting annat än en försämring av servicen. Vi borde allesammans här i kammaren kunna vara överens om att man inte kan kalla sådant rationalisering. Det är någonting helt annat, det är försämring. Därför har vi också understrukit att man inte får tillgripa sådana åtgärder som medför en serviceförsämring. Det skulle ändå vara ganska egendomligt, om det inte skulle vara möjligt att åstad-

Höjning av vissa postavgifter

komma några besparingar i framtiden så att vi kan ta igen en del av de kostnadsökningar som vi får genom lönestegringar. Det måste man göra överallt i näringslivet. Ständigt och jämt ställs det krav på att nya lönestegringar inte får slå igenom i priserna, och det försöker man också att motverka så långt det över huvud taget är möjligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få vidhålla vårt reservationsyrkande.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag tycker att det danska systemet är värt att studera. Danmark är ju ett mycket servicebetonat land, så det finns säkerligen en del synpunkter och praktiska åtgärder att ta vara på.

Med det knappa material som riksdagen fått är det mycket svårt att siffermässigt bedöma postverkets ekonomi. Statsrådet Skoglunds anförande övertygade inte heller.

Höjningen av posttaxorna har också ekonomiska aspekter. I vårt känsliga konjunkturläge är prishöjningar inflationsdrivande. Det vanliga postportot för 20-gramsförsändelser har sedan år 1952 höjts från 20 till 40 öre, alltså med 100 procent. Under samma tid har konsumentprisindex stigit med 61 procent. Kommunikationsministern framträder enligt min åsikt som inflationspådrivaren nr 1.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås uppehöll sig vid en mycket intressant sak. Han konstaterade nämligen att jag hade sagt att det första året inte skulle medföra några egentliga svårigheter. Jag vill emellertid upprepa att det inte går att tänka bara för ett år, utan vi får lov att lyfta blicken litet högre. Vi brukar ha den vanan här i huset att planera på något längre sikt än för ett år, och det är särskilt väsentligt nu när vi

vet vilka svårigheter som kommer att inträffa redan efter första årets slut. Skall vi då spela hasard på det sätt som herr Magnusson vill? Han menar att under det kommande året sker det stora undret; då skall nämligen rationaliseringarna kunna utföras. Jag har inte bestridit att det kan finnas möjligheter till rationalisering, men vi bör ändå vara överens om att de är mycket små när det gäller posten. Helt anorlunda ter det sig om vi går över till televerket eller statens järnvägar.

Men jag förmodar att herr Magnusson, som är så värtalig när det gäller rationaliseringar, som har skrivit en motion och som för reservanternas talan, har tänkt igenom denna problematik. Och då är det säkert inte bara jag som är intresserad av att få veta resultatet av den tankemöda herr Magnusson nedlagt. Herr Magnusson kan väl redan nu ge oss tips på vilka rationaliseringar som är möjliga att genomföra t. ex. i brevbäringen. Som jag redan framhållit är det egentligen motsatsen till rationaliseringar allmänheten där vill ha. Den vill ha fler personer som bär ut post. Jag förmodar att herr Magnusson i sitt nästa anförande kommer att presentera en katalog — den behöver inte vara särskilt stor — men det finns väl i någon av herr Magnussons kavajfickor förslag som kan vara oss till nytta både i departementet och i posten, när vi funderar över dessa ting.

Men på de förslag till rationaliseringar som herr Magnusson då lägger fram måste jag ställa det bestämda villkoret att de inte får verka serviceförsämrande. Det måste vara ett alldeles bestämt kriterium på de rationaliseringar man vill göra. Presentera alltså en katalog över rationaliseringsåtgärder, herr Magnusson, som kan förbilliga driften och samtidigt förbättra servicen!

Vad sedan herr Christenson i Malmö beträffar befinner han sig bildligt talat någonstans mitt över Öresund. Han känner tydligen inte till dessa saker.

Höjning av vissa postavgifter

Jag vill därför upplysa honom om att vi i vårt land har haft post och tele i samma hus, och vi har det fortfarande på sina håll. Men televerket här i landet har en kraftigare teknisk drive än man har i Danmark, och därför har posten liksom blivit utskuffad från televerkets lokaler, och vi har varit tvungna att bygga särskilda postlokaliteter. Det är den lilla enkla förklaringen till att vi inte i samma utsträckning som i Danmark har kunnat tillämpa det systemet i vårt land.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern hotade med höjda tidningsavgifter, om han inte får de föreslagna 68 miljoner kronorna. Men när vi diskuterat dessa frågor och när vi skrev vårt särskilda yttrande till bevillningsutskottets betänkande, utgick vi ifrån att tidningsavgifterna inte skulle höjas. Det anser vi nämligen vara en mycket känslig sak. Om kommunikationsministern därför har för avsikt att höja tidningsavgifterna, så kan han räkna med att tidningarna kommer att behandla det förslaget efter förtjänst.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern sade att vi skall planera på lång sikt och tänka oss noga för, och det håller jag med honom om. Det borde riksdagen göra på många områden. Men, herr kommunikationsminister, här är det ju fråga om ett affärsdrivande verk. Det är det som är kärnan i detta problem. Kommunikationsministern menar att vi för detta verk redan nu skall besluta om sådana avgifter för 1965/66 att man kan klara alla utgifter. Men det finns väl ingen anledning att besluta om dessa höga avgifter redan nu, om det går att klara utgifterna på annat sätt?

Sedan ville kommunikationsministern att jag här på några sekunder skall ut-

tala mig om vad som bör göras och han vill utnämna mig till den rationaliseringsexpert postverket behöver. Nej, herr kommunikationsminister, det har jag aldrig ett ögonblick trott mig om — och det är att göra hela problemet alldeles för lätt för sig, herr statsråd! Det förvånar mig verkligen att man kan komma med sådana argument ifrån statsrådsbänken. Det finns ju en rationaliseringskommitté som skall syssla med sådana frågor, och där har man väl skyldighet att lägga fram de förslag som kommitténs undersökningar kan leda till. Jag tror att varken kommunikationsministern eller jag kan säga vilka punkter man kan rationalisera på. Det får experterna göra.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag hade inte alls tänkt att lägga mig i denna debatt. Det har ju, kanske också mycket riktigt, sagts att postverket är ett monopolföretag utan konkurrent. Jag vill säga att detta är en sanning med modifikation, ty när det gäller paketsbefordran har postverket en hård konkurrent i SJ.

Nu sade kommunikationsministern, att det är lättare för SJ att rationalisera än för postverket. Enligt mitt förmenande har det varit mycket fördelaktigare i vissa fall att skicka paket med posten än med SJ. Jag har under de senaste minuterna förgäves försökt att i detta hus få tag på en järnvägstaxa för att kunna göra en jämförelse. Skulle man utgå ifrån att när postverket höjer sin befordringstaxa för paket, denna skulle komma att bli högre än SJ:s taxa, så inträder ju på grund härav en ganska hård konkurrens med postverket, vilket kanske skulle medföra en övergång till befordran genom SJ. Det skulle alltså bli ekonomiskt fördelaktigare för allmänheten att befordra sådana paket med SJ. Därmed har man hindrat postverket från att få dessa ytterligare höjningar på inkomstsidan och slagit ut det i konkurrensen.

Höjning av vissa postavgifter

När man inom ett företag skall pröva, huruvida man kan sätta ett visst pris på en vara eller inte, få man ta nödig hänsyn till den konkurrens man har. Jag tror nog att postverket skall vara försiktigt med att höja sin posttaxa, så att det inte mister sina kunder när det gäller just detta slags befordran.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Med någon förvåning lyssnade jag till statsrådet Skoglund, när statsrådet sade, att han själv hade svårt att se att några besparingsåtgärder kunde vidtas. I stället vände sig kommunikationsministern, tydligen med visst förtroende, till de båda talesmännen för reservationen och begärde deras förslag.

Detta erinrar mig om en interpellationsdebatt som herr statsrådet och jag hade för en tid sedan angående postverkets personalproblem, varvid jag uppfattade saken så, att vi båda var överens om att det var beklagligt, att postverket kämpade med så stora personalproblem och att avgången från postverket var så stor. Vi var också överens om att denna personalavgång från postverket i och för sig kostade postverket oerhört mycket pengar. Postverkets lönekostnader uppgår till inte mindre än 80 procent av verkets totala omkostnader, och det säger sig självt, att man därför måste följa personalproblemen med stor uppmärksamhet.

Vid det tillfället fattade jag kommunikationsministern på det sättet, att han hade för avsikt att följa dessa frågor med skärpt uppmärksamhet, och jag tolkade honom också så, att han liksom jag hade den åsikten att om man gjorde detta, skulle man vinna en rätt avsevärd besparing av postverkets omkostnader.

Jag tycker nog, att den ståndpunkt som herr statsrådet i dag intagit i dessa frågor ger mig en något annan uppfatt-

ning om hans inställning till dessa problem.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vet mycket väl att det finns en rationaliseringskommitté, som skall syssla med dessa frågor, men det måste väl ändå falla sig rätt naturligt, vare sig man nu sitter på statsrådsbänken eller på boråsbänken, att man, när en talare stiger upp och presenterar en sak på det sätt herr Magnusson gjort och talar om hur många rationaliseringsmöjligheter det finns för att slippa genomföra denna höjning nu, frågar: Vad är det då för exempel som vederbörande kan lämna? Kan detta vara så sensationellt? Har herr Magnusson aldrig varit med på några diskussionsmöten, där man ställt frågor och givit svar så långt detta varit möjligt?

Jag måste beträffande herr Magnusson konstatera, att han inte på något sätt har styrkt sin talan utan överlämnar saken åt rationaliseringskommittén. Då hade det nog varit lämpligt att tala med mindre stora bokstäver. Använd inte trästil när det inte är nödvändigt!

Det var någon som frågade beträffande post- och järnvägstaxorna, och här på vill jag svara, att dessa båda taxor är helt lika när det gäller paketgods, och konkurrensförhållandet ändras alltså inte utan blir helt oförändrat. Jag tror att det var herr Berglund som ställde denna fråga till mig, och mitt svar är alltså detta.

Därefter rusade herr Vigelsbo upp och vände sig till mig. Det var åt alldeles fel håll. Det är ju herrar reservanter som håller på att försätta mig i den risksituationen, att jag möjligen får fundera även på andra saker än dem jag vill fundera på. Jag förstår att herr Vigelsbo är medveten om detta nu.

Till fru Kristensson vill jag säga, att det inte är någon skillnad på min uppfattning i dag om vad som skall ske inom postverket och den som jag hade

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

när vi två diskuterade i en interpellationsdebatt. Jag tror emellertid att det är nödvändigt, att posten har ett rörelsekapital och att den har tillgängliga resurser för att exempelvis internt kunna göra rationaliseringar. Jag tror att därmed större förutsättningar föreligger för att man skall kunna underlätta arbetet för personalen och skapa den trivsel som personal behöver för att stanna i ett företag — det må nu vara postverket eller något annat företag. Fru Kristensson tillhörde ju dem som instämde med herr Magnusson i fråga om prutningarna, och det var av den anledningen jag gärna ville påpeka detta. Jag är mycket tacksam för att fru Kristensson steg upp och sade att hon trodde att det skulle vara en bättre linje hon och jag kommit överens om i interpellationsdebatten. Ja, om vi har resurser även för det andra året. Får vi underskott på 10 miljoner, är de borta.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag kommer igen, men jag måste ännu en gång erinra kommunikationsministern om att det inte är nödvändigt att vi i dag beslutar om höjningar som avser budgetåret 1965/66. Jag upprepar att vi får se vilka besparingsförslag rationaliseringskommittén kan komma med. Därmed tycker jag att jag har svarat alldeles tillräckligt på kommunikationsministerns frågor.

Samtidigt vill jag också passa på tillfället att uttrycka min glädje över att en socialdemokratisk regering nu tycks ha kommit i den situationen att man anser sig behöva gå till oppositionen för att få råd om och hjälp till att sköta sina angelägenheter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag skulle aldrig ha gått till oppositionen, om inte oppositionen hade kommit med en bricka och sagt

att här ligger förslag. Tyvärr var de alldeles osynliga för regeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 57, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 71 nej, varjämte 6 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 31**Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående universitetens och högskolornas organisation och

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

förvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 165) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m. för budgetåret 1964/65 beräkna ett anslag av 1 488 000 kr.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 50, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1964, föreslagit riksdagen att

1. a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för dels organisation av universitets/högskoleväsendets centrala ledning, dels de enskilda läroanstalternas organisation och förvaltning; b) besluta att kanslersämbetet för rikets universitet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna skulle upphöra med utgången av juni 1964; c) besluta att fr. o. m. den 1 juli 1964 inrätta ett centralt ämbetsverk för universiteten och vissa högskolor, benämnt universitetskanslersämbetet; d) besluta att tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö fr. o. m. den 1 juli 1964 skulle infogas i karolinska mediko-kirurgiska institutet respektive universitetet i Lund; e) besluta att farmaceutiska institutet skulle fr. o. m. den 1 juli 1964 underställas universitetskanslersämbetet och från tidpunkt, som senare faställdes, infogas i antingen universitetet i Uppsala eller karolinska mediko-kirurgiska institutet; f) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med de i det föregående framlagda förslagen, dels upprätta personalförteckning för universitetskanslersämbetet, dels — utöver de ändringar som föreslagits i 1964 års statsverksproposition — vidtaga ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm, karolinska mediko-kirurgiska institutet, tekniska högskolan i Stockholm samt Chalmers tekniska högskola; g) bemyndiga Kungl. Maj:t att

— utöver vad som föreslagits i statsverkspropositionen — i personalförteckning för universitetet i Umeå uppföra tjänster i enlighet med vad departementschefen förordat; h) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1964/65, i enlighet med vad departementschefen förordat, medgiva överskridande av sådana anslagsposter eller delposter i avlöningsstaterna för berörda läroanstalter, som vore maximerade av riksdagen; i) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar och vidtagna åtgärder i övrigt, som erfordrades för förslagens genomförande;

2. a) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65; b) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 290 000 kr.; c) till Universitetskanslersämbetet: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 326 000 kr.; d) till Universitetskanslersämbetet: Ämnes- och fakultetskonferenser för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kr.;

3. till Antagningsnämnden för civil-ekonomutbildning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 000 kr.;

4. a) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för utrustningsnämnden för universitet och högskolor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65; b) till Utrustningsnämnden för universitet och högskolor: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 406 000 kr.; c) till Utrustningsnämnden för universitet och högskolor: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 89 000 kr.;

5. till Förstärkning av universitetens

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

och vissa högskolors förvaltning m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 504 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Gösta Jacobsson *m. fl.* (I: 744) och den andra inom andra kammaren av herr von Friesen *m. fl.* (II: 913), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte — med ändring i nedannämnda punkter av de i propositionen nr 50 framlagda riktlinjerna för de enskilda läroanstalternas organisation och förvaltning — besluta 1) att den särskilda befattningen som chef för förvaltningen (universitetsråd och motsvarande) skulle utgå ur organisationen och att rektor skulle vara förvaltningens chef, 2) att prorektor skulle väljas på samma sätt som rektor samt att prorektor skulle vara ledamot av konsistoriet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bergman *m. fl.* (I: 750) och den andra inom andra kammaren av fröken Elmén *m. fl.* (II: 912);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lennart Geijer *m. fl.* (I: 755) och den andra inom andra kammaren av herr Helén *m. fl.* (II: 925), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att — därest systemet med en förvaltningschef genomfördes — förvaltningschef vid de i motionerna angivna läroanstalterna i Stockholm, Göteborg och Umeå skulle vara ledamot av vederbörande konsistorium;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Per-Olof Hanson *m. fl.* (I: 756) och den andra inom andra kammaren av herr Gustafsson i Stockholm *m. fl.* (II: 923), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta 1. uttala sig för en fortsatt reform av universitetens och högskolornas organisation och förvalt-

ning i linje med de tankar som framförts i motionerna, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t påkalla inrättandet av en särskild organisationskommitté att handha uppgifter i samband med den fortsatta organisationsreformen, 3. inrätta — i överensstämmelse med universitetsutredningens förslag — en samarbetsnämnd som styrelse för de gemensamma institutionerna vid universitetet i Göteborg och Chalmers tekniska högskola samt en gemensam förvaltningsorganisation för dessa båda läroanstalter, 4. uttala att nya ordinarie tjänster i lönegrad A 25 och högre vid de lokala universitets/högskoleförvaltningarna icke borde inrättas, samt 5. uttala att de högre läroanstalternas förvaltningschefer även i Göteborg, Stockholm och Umeå skulle göras till ledamöter av vederbörande konsistorier;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Gösta Jacobsson *m. fl.* (I: 757) och den andra inom andra kammaren av herr Kollberg *m. fl.* (II: 926), i vilka hemställts att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna del besluta att den ekonomiska fakulteten vid Lunds universitet skulle bibehållas i sin nuvarande organisation för ombesörjande av civilekonomutbildningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Nyman *m. fl.* (I: 758) och den andra inom andra kammaren av herr Westberg *m. fl.* (II: 927), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av proposition 1964:50 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt uppta till prövning frågan om att skapa fasta former för samverkan mellan universitet och bildningsorganisationer sedan en eventuell försöksverksamhet vid något universitet anordnats för att vinna praktiska erfarenheter;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

av herr *Virgin m. fl.* (I: 759) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 924), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte A) besluta att beträffande de anslag under rubriken Högre utbildning och forskning i åttonde huvudtiteln som hänförde sig till myndigheter under kanslersämbetets tillsyn ämbetets styrelse skulle äga rätt att besluta, att medel som inbesparades på ett anslag finge användas till förstärkning av annat anslag, dock ej till inrättande av andra befattningar än arvodestjänster eller ändring av lönevillkoren för redan inrättade tjänster, att en fakultetsberedning inrättades beträffande teologi, samt att förvaltningschef (akademidirektör) skulle vara underställd rektor; B) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning avseende universitetspedagogiken och universitetslärares pedagogiska utbildning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om ökad samverkan och integration inom universitets/högskoleväsendet;

2. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge inrättande av en särskild fakultetsberedning för teologi, icke måtte bifallas av riksdagen;

3. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge fakultetsberedningarnas sammansättning, icke måtte bifallas av riksdagen;

4. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge att utrustningsnämnden för universitet och högskolor skulle upphöra som självständigt verk och fr. o. m. den 1 juli 1964 integreras i universitetskanslersämbetet, icke måtte bifallas av riksdagen;

5. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 759 och II: 924, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört med avseende å universitetspedagogikens

roll och angelägenheten av förbättrade pedagogiska metoder m. m.;

6. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge viss omläggning av nuvarande inregistreringsförfarande vid de icke spärrade fakulteterna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 758 och II: 927, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört om angelägenheten av en prövning av frågorna om samverkan mellan universitet/högskolor och bildningsorganisationer samt om akademisk fortbildning;

8. att motionerna I: 744 och II: 913 samt I: 759 och II: 924, i vad de avsåge att rektor skulle vara chef för den lokala universitetsförvaltningen, icke måtte bifallas av riksdagen;

9. att motionerna I: 744 och II: 913, i vad de avsåge att den särskilda tjänsten som chef för den lokala universitetsförvaltningen (universitetsråd och motsvarande) skulle utgå ur organisationen, icke måtte bifallas av riksdagen;

10. att motionerna I: 756 och II: 923, i vad de avsåge en fortsatt reform av universitetens och högskolornas organisation och förvaltning i linje med vad som därom anförts i motionerna samt inrättandet av en särskild organisationskommitté, icke måtte bifallas av riksdagen;

11. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 755 och II: 925 samt I: 756 och II: 923, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört med avseende på förvaltningschefernas i Göteborg, Stockholm och Umeå ställning i förhållande till vederbörande konsistorier;

12. att motionerna I: 755 och II: 925, i vad de avsåge ordinariesättning av förvaltningschefstjänsterna vid de högre läroanstalterna i Göteborg och Stockholm samt att förslag skulle föreläggas 1965 års riksdag om en förbättrad förvaltningsorganisation vid ifrågakvarande

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

läroanstalter, icke måtte bifallas av riksdagen;

13. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 744 och II: 913, besluta att prorektor skulle väljas på samma sätt som rektor samt att sålunda vald prorektor skulle vara ledamot av konsistoriet;

14. att motionerna I: 744 och II: 913, i vad de avsåge att prorektor skulle äga närvara vid handläggning av ärenden inom rektorsämbetet även i sådana fall där han ej inträtt i stället för rektor, icke måtte bifallas av riksdagen;

15. att motionerna I: 750 och II: 912 icke måtte bifallas av riksdagen;

16. att motionerna I: 756 och II: 923, i vad de avsåge inrättande av en samarbetsnämnd för gemensamma institutioner vid universitetet i Göteborg och Chalmers tekniska högskola samt upprättande av en gemensam förvaltningsorganisation för de båda läroanstalterna, icke måtte bifallas av riksdagen;

17. att motionerna I: 757 och II: 926 icke måtte bifallas av riksdagen;

18. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge att majoriteten i varje utbildningsnämnd skulle utgöras av akademiska lärare tillhörande fakultet respektive sektion, icke måtte bifallas av riksdagen;

19. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge en utvidgning av institutionsprefekts befogenheter, icke måtte bifallas av riksdagen;

20. att riksdagen måtte

a) med förbehåll för vad som följde av riksdagens bifall till utskottets hemställan under 13. godkänna de förordade riktlinjerna för dels organisationen av universitets/högskoleväsendets centrala ledning, dels de enskilda läroanstalternas organisation och förvaltning;

b) besluta att kanslersämbetet för rikets universitet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna skulle upphöra med utgången av juni 1964;

c) besluta att fr. o. m. den 1 juli 1964 inrätta ett centralt ämbetsverk för universiteten och vissa högskolor, benämnt universitetskanslersämbetet;

d) besluta att tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö fr. o. m. den 1 juli 1964 skulle infogas i karolinska mediko-kirurgiska institutet respektive universitetet i Lund;

e) besluta att farmaceutiska institutet skulle fr. o. m. den 1 juli 1964 underställas universitetskanslersämbetet och från tidpunkt, som senare fastställdes, infogas i antingen universitetet i Uppsala eller karolinska mediko-kirurgiska institutet;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 744 och II: 913, I: 755 och II: 925 samt I: 756 och II: 923, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med de i det föregående framlagda förslagen, dels upprätta personalförteckning för universitetskanslersämbetet, dels — utöver de ändringar som beslutats av riksdagen i enlighet med förslag i statsutskottets utlåtanden 1964: 55 och 112 — vidtaga ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm, karolinska mediko-kirurgiska institutet, tekniska högskolan i Stockholm samt Chalmers tekniska högskola;

g) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 744 och II: 913 samt I: 755 och II: 925, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att — utöver vad som beslutats av riksdagen i enlighet med förslag i statsutskottets utlåtanden 1964: 55 och 94 — i personalförteckning för universitetet i Umeå uppföra tjänster i enlighet med vad departementschefen förordat;

h) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 755 och II: 925, såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1964/65, i enlighet med vad de-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

partementschefen förordad, medgiva överskridande av sådana anslagsposter eller delposter i avlöningsstaterna för berörda läroanstalter, som vore maximerade av riksdagen;

i) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar och vidtagna de åtgärder i övrigt, som erfordrades för förslagens genomförande;

21. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställden intagen avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65;

b) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 290 000 kr.;

c) till Universitetskanslersämbetet: Omkostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 326 000 kr.;

d) till Universitetskanslersämbetet: Ämnes- och fakultetskonferenser för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kr.;

22. att riksdagen måtte till Antagningsnämnden för civilekonomutbildning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 000 kr.;

23. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställden intagen avlöningsstat för utrustningsnämnden för universitet och högskolor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65;

b) till Utrustningsnämnden för universitet och högskolor: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 406 000 kr.;

c) till Utrustningsnämnden för universitet och högskolor: Omkostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 89 000 kr.;

24. att riksdagen måtte till Förstärkning av universitetens och vissa högskolors förvaltning m. m. för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 504 000 kr.;

25. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge införande i en ny stadga för universiteten och vissa högskolor av en motsvarighet till 2 § 1 mom. 1956 års universitetsstatuter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

26. att motionerna I: 759 och II: 924, i vad de avsåge användandet av medel som inbesparats på vissa anslag under rubriken Högre utbildning och forskning i åttonde huvudtiteln, icke måtte bifallas av riksdagen.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Enligt utskottets bestämda uppfattning måste utgångspunkten för en organisationsförändring inom universitets- och högskoleväsendet vara, att samarbete och samverkan över fakultets- och institutionsgränser underlättas och främjas mera intensivt och målmedvetet än som sker eller möjliggöres inom nuvarande institutionella ram. Att ett allsidigt utvecklat sådant samarbete kommer till stånd måste, därom är utskottet fast övertygat, vara till båtnad för forskningen och utbildningen, för lärarna och studenterna och ytterst för samhället självt. Samarbete på det högre utbildningsområdet bör kunna bidra till att skapa ökad vidsyn och tolerans, medansvar och arbetsstimulans. Konstlade gränser mellan varandra näraliggande utbildningsområden och ämnen måste så långt möjligt undanröjas.

Sett från denna utgångspunkt kan, det vill utskottet redan nu deklarerat, den av departementschefen föreslagna organisationsreformen, ehuru i och för sig vittsyftande, blott ses som ett första men viktigt led i utvecklingen av det högre utbildningsväsendet. Den reform som riksdagen nu går att besluta om får

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

alltså inte betraktas såsom avslutad, ens på kortare sikt.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Kaijser, Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att ovan intagna del av utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Enligt utskottets bestämda uppfattning måste utgångspunkten för en organisationsförändring inom universitets- och högskoleväsendet vara, att samarbete och samverkan över fakultets- och institutionsgränser underlättas och främjas mera intensivt och målmedvetet än som sker eller möjliggöres inom nuvarande institutionella ram. Att ett allsidigt utvecklat sådant samarbete kommer till stånd måste, därom är utskottet fast övertygat, vara till bättnad för forskningen och utbildningen, för lärarna och studenterna och ytterst för samhället självt. Samarbete på det högre utbildningsområdet bör kunna bidra till att skapa ökad vidsyn och tolerans, medansvar och arbetsstimulans. Lika viktigt är emellertid att bevara den akademiska friheten. Vetenskapernas frihet — deras rätt att arbeta på saklig och objektiv grund — har alltid utgjort en av förutsättningarna för Västerlandets framsteg i såväl andligt som materiellt hänseende. Denna frihet kan äventyras, om icke de akademiska läroanstalterna även i organisatoriskt och ekonomiskt hänseende åtnjuter betydande självständighet. Detta betyder, att delvis andra administrativa grundsatser måste tillämpas inom universitetsväsendet än inom den offentliga förvaltningen i övrigt. Däremot står kravet på betydande självstyrelse för universitet och högskolor på intet sätt i motsats till kravet på ökad samverkan de olika akademiska institutionerna emellan.»;

2) av herrar *Kaijser, Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 759 och II: 924, såvitt nu var i fråga, besluta att en särskild fakultetsberedning för teologi skulle inrättas;

3) av herrar *Kaijser, Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under 8. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 759 och II: 924 samt i anledning av motionerna I: 744 och II: 913, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att rektor skulle vara chef för den lokala universitetsförvaltningen i dess helhet samt att den administrativa cheftjänstemannen vid universitetet skulle benämnas akademi-direktör;

4) av herr *Kaijser, Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under 17. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 757 och II: 926, besluta att den ekonomiska fakulteten vid Lunds universitet skulle bibehållas i sin nuvarande organisation för ombesörjande av civilekonomutbildningen;

5) av herrar *Kaijser, Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under 26. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 759 och II: 924, såvitt nu var i fråga, besluta att beträffande de anslag under rubriken Högre utbildning och forskning i åttonde huvudtiteln, som hänförde sig till myndigheter under kanslersämbetets tillsyn, ämbetets styrelse skulle äga rätt att besluta, att medel som inbesparats på ett anslag måtte användas till förstärkning av annat anslag, dock ej till inrättande av andra befattningar än arvodestjänster eller till ändring av lönevillkoren för redan inrättade tjänster;

6) av herr *Bergman,*

7) av herr *Ståhl* och

8) av fröken *Elmén*, de tre sistnäm-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

da reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 50, som detta statsutskottets utlåtande behandlar, bygger i allt väsentligt på universitetsutredningens förslag, men propositionen avser endast de organisatoriska grunderna. Reformförslaget är i första hand betingat av den starka expansion som sker på utbildningens och forskningens område och som återverkar på universitets- och högskoleväsendet.

Till detta utskottsutlåtande har fogats en rad reservationer, som var och en föreslår vissa detaljförändringar i såväl utskottets utlåtande som i de direkta förslagen. Utskottet säger i sin skrivning: »Enligt utskottets bestämda uppfattning måste utgångspunkten för en organisationsförändring inom universitets- och högskoleväsendet vara, att samarbete och samverkan över fakultets- och institutionsgränser underlättas och främjas mera intensivt och målmedvetet än som sker eller möjliggöres inom nuvarande institutionella ram. Att ett allsidigt utvecklat sådant samarbete kommer till stånd måste, därom är utskottet fast övertygat, vara till bättnad för forskningen och utbildningen, för lärarna och studenterna och ytterst för samhället självt.» Detta är också reservanternas bakom den första reservationen ense med utskottet om. De håller också med utskottet då det säger: »Samverkan förutsätter emellertid ett visst mått av samförstånd. I dag synes våra universitet och högskolor, sedan länge skilda åt genom skarpt uppdragna gränser, icke beredda att över lag acceptera former för en fastare samverkan. Det är förklarligt och försvarligt att en sådan samverkan så långt möjligt icke skall behöva tvingas

fram mot en eller flera parter bestämda vilja.»

Reservanternas är ense med utskottet om detta men säger, att det emellertid är lika viktigt att bevara den akademiska friheten. Denna frihet kan även tyras, om icke de akademiska läroanstalterna även i organisatoriskt och ekonomiskt hänseende åtnjuter betydande självständighet. Däremot står kravet på betydande självstyrelse för universitet och högskolor på intet sätt i motsats till kravet på ökad samverkan de olika akademiska institutionerna emellan. Det var detta allmänna uttalande, som reservanternas vill ha knutet till statsutskottets utlåtande.

Reservation 2 är kort och gott en hemställan att riksdagen med hänsyn till det teologiska studieområdets betydelse för svenskt kulturliv måtte besluta att en särskild fakultetsberedning inrättas för de teologiska vetenskaperna. Reservanternas hemställer att riksdagen bifaller motionerna I: 759 och II: 924.

I reservation 3 — reservanternas är desamma som vid reservation 2 — hänvisas till att det i flera motioner hävdats att rektor skall vara förvaltningens chef när det gäller de olika institutionerna. Reservanternas har godtagit förslaget och anser det vara motiverat att rektor har dessa befogenheter. Samtidigt uttalar reservanternas att de icke finner det erforderligt att i nuvarande läge föreslå tillkomsten av en universitetskanslersämbetet sidoordnad organisationskommitté. Däremot synes det reservanternas självklart att kanslersämbetet, med beaktande bl. a. av vad som anförts i fråga om samverkan och integration mellan olika utbildningsenheter, kontinuerligt ägnar uppmärksamhet åt den fortlöpande universitetsreform som reservanternas utgår från skall ske alldeles oavsett vad riksdagen nu går att besluta. Reservanternas föreslår att riksdagen må besluta att rektor skall vara chef för den lokala universitets-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

förvaltningen i dess helhet samt att den administrativa chefstjänstemannen vid universitetet skall benämnas akademidirektör.

I reservation 4 förklarar reservanterna att de inte kan tillstyrka departementschefens förslag att den ekonomiska fakulteten i Lund införlivas i den föreslagna samhällsekonomiska fakulteten vid samma universitet. Civilekonomutbildningen vid den nuvarande ekonomiska fakulteten har ett annat utbildningsmål än det som kommer att upprätthållas vid den samhällsvetenskapliga fakulteten. Reservanterna anser att övervägande skäl talar för att den ekonomiska fakulteten vid Lunds universitet skall bibehållas i sin nuvarande organisation för handhavande av civilekonomutbildningen.

I reservation 5 slutligen hemställs att riksdagen måtte besluta att beträffande de anslag under rubriken Högre utbildning och forskning i åttonde huvudtiteln, som hänför sig till myndigheter under kanslersämbetets tillsyn, ämbetets styrelse skall äga rätt att besluta, att medel som inbesparats på ett anslag må användas till förstärkning av annat anslag, dock ej till inrättande av andra befattningar än arvodestjänster eller till ändring av lönevillkoren för redan inrättade tjänster. »Förslagets genomförande skulle», säger reservanterna, »väsentligt öka möjligheterna att tillgodose kravet på självständighet för universitet och högskolor och smidigheten i deras arbete. Samtidigt skulle anordningen främja samarbete och samverkan över universitets-, fakultets- och institutionsgränser.»

Herr talman! Med dessa kortfattade kommentarer ber jag att få yrka bifall till reservation 1, som avser den del av utskottets yttrande, som på s. 6 börjar med »Enligt utskottets» och på s. 7 slutar med »kortare sikt», reservation 2 som avser mom. 2 i utskottets hemställan, reservation 3 som avser mom. 8, reservation 4 som avser mom. 17 och reservation 5 som avser mom. 26.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Riksdagens arbete i år är kanske inte riktigt så väl organiserat som vi egentligen skulle önska. Det har blivit en oerhörd sammanträngning av viktiga ärenden under den sista veckan, vilket ju är i hög grad menligt för en grundlig prövning av de ärenden som återstår.

Det är uppenbart att detta i hög grad beror på tidpunkten för propositionernas avlämnande. Propositioner som avser statens inkomster och utgifter skall avlämnas inom 70 dagar från det att statsverkspropositionen avlämnats. Det betyder, om jag räknar rätt, att sådana propositioner skulle ha avlämnats senast den 21 mars. Eftersom detta datum inföll strax före påsk är det litet svårt att få full klarhet om i vilken utsträckning bestämmelsen tillämpats, men den 2 april, d. v. s. första plenum efter påsk, bordlades inte mindre än 22 propositioner. Därefter bordlades ytterligare 8, som alltså uppenbarligen kom efter den i grundlagen angivna tiden. Denna siffra på sammanlagt 30 innefattar inte kompletteringspropositionen, men däremot propositionen angående förslag till studiesociala åtgärder, som är en mycket stor och besvärlig fråga.

Övriga propositioner skall ju avlämnas inom 90 dagar, d. v. s. till den 10 april. Inte mindre än 11 propositioner har avlämnats efter den sålunda angivna tiden.

Det finns en möjlighet att avvika från de stipulerade tiderna, nämligen om ett uppskov till höstriksdagen skulle lända riket till men. Proposition 50, som det nu är fråga om, kom formellt i laga tid; den avlämnades i original i riksdagen den 21 mars, men då var den inte tryckt, och den kunde inte delas här i kammaren — det har jag särskilt kontrollerat — förrän den 25 mars, un-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

der påskhelgen. Den bordlades den 2 april.

Propositionen upptar ett stort och invecklat ärende som skulle vara förtjänt av en relativt ingående prövning. Jag tror för min del inte att det skulle ha behövt lända riket till men om detta ärende uppskjutits till höstriksdagen. Men samtidigt som jag gör det konstaterandet med avseende på våra arbetsförhållanden i riksdagen skall jag erkänna att förslaget har högst betydande förtjänster; också oppositionen har ju skäl att erkänna förtjänster i regeringsförslag — där det finns några. Bl. a. tycker jag att den nya konstruktionen av kanslersämbetet och anordningen med fakultetsberedningar — vilkas ordförande ingår i ämbetets styrelse — är mycket tillfredsställande. Det hade varit önskvärt med en starkare representation för den vetenskapliga sakkunskapen i dessa fakultetsberedningar, men det är en fråga som man kanske inte behöver göra så stort nummer av nu; vi får väl se hur arbetet i fakultetsberedningarna kommer att utveckla sig.

På vissa punkter skulle jag emellertid vilja göra några mer bestämda invändningar mot propositionen och utskottets förslag.

Vad först beträffar fakultetsberedningarna så är de alltså i och för sig en utmärkt anordning. Men det hade varit önskvärt att få en särskild fakultetsberedning även för teologi. Man kan konstatera att de teologiska studierna och den teologiska forskningen vid universiteten redan nu är svältfödda i jämförelse med andra fakulteters studier. Med den föreslagna anordningen kommer det säkert inte att bli någon förbättring i det hänseendet; det finns tvärtom all anledning att förmoda att de teologiska fakulteternas intressen kommer att drunkna i det stora och i huvudsak väsensskilda område, som utgörs av de humanistiska vetenskaperna. Man frågar sig vad som är anledningen till detta, om det konsekventa missgyn-

andet av de teologiska fakulteterna är betingat av en kristendomsfientlig inställning hos regeringspartiet eller av några andra omständigheter. Till detta kommer att en särskild fakultetsberedning för teologi skulle underlätta en samordning av arbetet vid fakulteterna i Uppsala och Lund, något som med de nuvarande knappa resurserna måste anses vara särskilt påkallat. Saken berörs i reservation nr 2, till vilken jag alltså ber att få yrka bifall.

En annan fråga gäller civilekonomutbildningen vid Lunds universitet. I Stockholm och Göteborg ligger civilekonomutbildningen vid särskilda handelshögskolor. I Lund har man ordnat in den i den vanliga universitetsutbildningen. Det kan emellertid inte hjälpas att civilekonomutbildningen har ett annat utbildningsmål än det som uppställs vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Enligt min uppfattning är det inte alls något fel att civilekonomutbildningen sker inom ramen för Lunds universitets verksamhet, men jag tror att det är angeläget att åtminstone förlägga civilekonomutbildningen till en fristående fakultet och inte plocka in den i den blivande samhällsvetenskapliga fakulteten, där uppgifterna ändå väsentligen måste ligga på ett annat plan. Jag ber sålunda att i det fallet få yrka bifall till reservation nr 4.

Det finns vissa principfrågor som kanske ändå är av större betydelse än de här nämnda spörsmålen. Jag vill först och främst hänvisa till det uttalande som gjorts i reservation nr 1. Skillnaden mellan uttalandet i reservation nr 1 och vad som sägs i själva utskottsutlåtandet är att man i reservationen betonar att det inte bara är viktigt med samordning och förbättrad organisation, utan att man också måste bevara den akademiska friheten och dra de konsekvenser av den ståndpunkten, vilka ligger på själva förvaltningsorganisationens område. Jag finner det märkligt att utskottsmajoriteten har vägrat

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

att ansluta sig till de tankegångar som utvecklats i denna reservation. Kanske berör det på att man har haft så ont om tid, att man inte hunnit läsa den motion, från vilken uttalandet ursprungligen härstammar. Nu råder det, i princip och skenbart åtminstone, fullständig enighet om universitetens och vetenskapernas frihet. Vad beträffar åsiktsfriheten kan man uppenbarligen inte bara i princip och skenbart utan också i tillämpningen konstatera frihet, men det gäller också frågan om frihet i valet av arbetsuppgifter. Denna betingas av de särskilda omständigheter under vilka universiteten arbetar. Vetenskapliga problem och vetenskapliga resultat skiftar raskt, och det inträder ibland mycket snabba förändringar som är svåra eller omöjliga att förutse. Likaledes varierar tillgången på lämpligt folk för både forsknings- och undervisningsuppgifter. Det kan därför vara angeläget att snabbt vara i stånd att skaffa tillfredsställande arbetsvillkor exempelvis för framstående forskare med ett nytt viktigt arbetsområde eller att i undervisningen snabbt ta hänsyn till nya problemställningar och för den delen också till behovet av nya undervisningsmetoder. Å andra sidan kan det också bli svårt eller omöjligt att i ett nytt läge genomföra i förväg uppgjorda program.

Detta är en situation som för universitetens del är särskilt betecknande. Frågeställningen är nu viktigare än förr, inte mindre viktig, ty den ökade variationen i universitetens arbete, de många gränsvetenskaper som man nu ägnar uppmärksamhet åt och de många nya forskningsuppgifter som man nu har möjlighet att syssla med, gör en rörelsefrihet av den typen numera särskilt påkallad.

Samtidigt ligger det nästan i sakens natur att det statliga inflytandet över universiteten — ett inflytande som under de senaste årtiondena har ökat högst väsentligt — i detta hänseende medför

vissa svårigheter. Jag vill inte ens antyda att det statliga inflytandet skulle ha medfört något åsiktstvång — det har det inte på något som helst sätt gjort — men det innebär att undervisningens och forskningens villkor blir betingade av ett formellt förvaltningsförfarande, ett förvaltningsförfarande som till sina grundsatser fastställts med helt andra syften än de som har med universiteten att göra. Detta formella förvaltningsförfarande ter sig ofta obegripligt för vetenskapsmän som är verksamma på andra områden. Statsvetare, som statsrådet Edenman och jag, vi klarar oss nog. Vi har ju haft till yrke i vår vetenskap att syssla med förvaltningsproblem och bör självfallet kunna klara dem också i praktisk tillämpning. Men på andra områden, exempelvis naturvetenskapliga och språkvetenskapliga, är det uppenbart att själva anknytningen till ett formellt förvaltningsförfarande många gånger betyder en mycket svår belastning för de vetenskapsmän som arbetar på institutionerna och inte minst för institutionsföreståndarna. Det är en gammal regel att man måste behärska formerna om man inte skall bli behärskad av dem. Man kan inte begära av vetenskapsmännen att de skall behärska förvaltningens former. Detta kan ofta vara svårast just för dem som är allra mest framstående och därför särskilt engagerade i sin sakliga verksamhet, som är otåliga om de blir tvungna att ägna tid och uppmärksamhet åt sådant som ligger utanför deras egentliga intresseområde. Av den anledningen erfordras på detta område en förenkling av förvaltningsförfarandet och en anpassning efter universitetens särskilda villkor.

När man nu läser propositionen, och kanske ännu mer när man läser statsutskottets utlåtande nr 119, får man intryck av att författarna inte egentligen tycker att det är någon större skillnad ur dessa synpunkter på ett universitet och en länsstyrelse. I bägge fallen skall man förfara på ungefär samma sätt,

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

samma förvaltningsmetoder är tillämpliga och samma organisationsprinciper skall gälla i den ena förvaltningsorganisationen som i den andra. Det finns ingen anledning att gå andra vägar. Denna inställning framträder på olika punkter.

Får jag börja med att säga något om de s. k. universitetsråden. Inom parentes sagt skulle det vara intressant att veta vem som hittat på en så orimlig benämning som »universitetsråd». Jag begär inte att någon här skall avslöja upphovsmannen; jag kan förstå att diskretion är erforderlig på den punkten. Men nog är det ett förskräckligt uttryck som närmast är ägnat att dölja arten av de arbetsuppgifter som vederbörande skall ha sig ålagda. Vi har för vår del föreslagit akademidirektör. Jag skall gärna erkänna att det inte heller låter särskilt vackert, men beteckningen ger åtminstone någon antydning om vad vederbörande har att syssla med. Men detta är ju inte någon huvudsak.

Däremot är frågan om förvaltningschefernas ställning i universitetsförvaltningen en sak av rätt stor betydelse. Eftersom jag rätt länge sysslat med förvaltningsproblem både teoretiskt och praktiskt vågar jag kanske erinra om att förhållandet mellan vetenskapsmännen och förvaltningscheferna inom universiteten är ett exempel på ett traditionellt förvaltningsproblem: förhållandet mellan experterna och administratörerna. Detta problem är alltid besvärligt att lösa.

Nu visar erfarenheten att det finns egentligen två möjliga lösningar. Att göra administratörerna till experternas medhjälpare är den ena lösningen, och den kan i många fall fungera bra. Administratörerna kan som medhjälpare ge experterna ett ovärderligt bistånd. Den andra lösningen är att göra administratören till chef och experterna till hans medhjälpare. Det visar sig att en administratör som placeras som chef också för en mycket specialiserad orga-

nisation ofta grips av en sådan entusiasm i sak, att han blir nästan mera entusiastisk för expertisen än experterna själva, och han kan av den anledningen komma att utträtta stora ting.

Att däremot dela beslutanderätt och ansvar mellan experter och administratörer är den sämsta tänkbara lösningen; det visar all erfarenhet. Det skapar så gott som alltid onödiga svårigheter, slitningar och problem. Men det är den väg man valt i fråga om relationerna mellan universitetsrektorerna och de s. k. universitetsråden. Befogenhetsfördelningen dem emellan är oklar. Jag anklagar inte propositionens eller utskottsutlåtandets författare för denna oklarhet. Sakliga och administrativa avgöranden är i detta sammanhang helt oskiljaktiga, inte minst när det gäller vad man skall använda pengar till. Av den anledningen ligger det i sakens natur att man alltid måste komma fram till en anordning som är oklar i utförande när man väljer denna principiellt felaktiga lösning.

Detta är ett olyckligt arrangemang. Med hänsyn till svenska traditioner är det inte lämpligt att göra administratören till experternas chef. Däremot är det lämpligt att göra administratören till experternas medhjälpare och att klart säga ifrån att förvaltningschefen vid universitetet i alla hänseenden skall vara underordnad rektor — vilket naturligtvis inte på något sätt hindrar att rektor delegerar hur många uppgifter som helst på förvaltningschefen. Men det grundläggande ansvaret skall läggas på rektor. Av den anledningen ber jag att på denna punkt få yrka bifall till reservation nr 3.

Jag övergår sedan till en fråga som har betydligt större räckvidd. Den låsta budget, som ett förvaltningsorgan i Sverige normalt har att röra sig med, utgör ett av de största problemen i universitetens verksamhet i och med att statens inflytande och statens roll kommit att öka. Jag vågar i detta sammanhang tala

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

med en viss erfarenhet. Jag har nämligen tjänstgjort vid vad som nu kallas Stockholms universitet både före och efter denna ökning av det statliga inflytandet. Jag kan försäkra att trots den förbättring i villkoren för detta universitet, som inträdde i samband med att staten gav ytterligare ekonomiskt stöd åt detsamma, medförde det större statliga inflytandet ur förvaltningsarbetets synpunkt, och även med tanke på själva det arbete man hade att bedriva som universitetslärare, en starkt ökad belastning. För många av mina kolleger, som inte var så förtrogna med dessa problem som det var min skyldighet att vara, uppstod situationer där de ständigt och jämt kom att göra fel, där de inte var i stånd att utnyttja de nya ekonomiska och administrativa möjligheter som förelåg, därför att systemet var för låst och för besvärligt för dem.

I England har man gått en annan väg. Där gör man på det sättet att statliga anslag till universitet inte betalas ut direkt från statskassan till varje särskilt universitet utan går till ett centralorgan, universitetsanslagskommittén, som sedan har till uppgift att fördela anslaget mellan universiteten. Denna fördelning behöver inte nödvändigtvis ske på en gång. Man arbetar alltså endast med ett klumpanslag när det gäller hela statens stöd till universitetsväsendet. Detta klumpanslag fördelas sedan av en myndighet som inte har någon annan uppgift än att syssla med den saken.

Jag vill inte yrka på att vi i Sverige skall följa samma metod. Den skulle vara i hög grad främmande för det svenska systemet och vålla betydande besvärligheter med hänsyn till vår ordning i fråga om petita och annat. Men i motionsparet I: 759 och II: 924 har vi föreslagit en annan teknik än den som är vanlig för att utnyttja anslag — en teknik som dock inte är helt okänd på andra områden — nämligen att man skulle utnyttja besparingar på

ett anslag inom detta verksamhetsområde till att förstärka andra anslag. Jag erkänner gärna att detta förslag är mycket radikalt. Dess tillämpning skulle ge det nya kanslersämbetet utomordentligt stora befogenheter på universitetsväsendets område. Men det skulle också innebära att kanslersämbetet fick stora möjligheter att samordna verksamheten mellan olika universitet, olika fakulteter och olika vetenskaper över huvud taget. De vackra ord som utskottet skrivit på sid. 7 i utlåtandet om värdet av samordning skulle, därest detta system tillämpades, kunna få en verkligt konkret och saklig innebörd, vilket nu ställer sig betydligt svårare att tänka sig.

Vad gör nu utskottet med anledning av det förslaget? Jo, utskottet skriver bort det på ett i svensk riksdagspraxis mycket vanligt sätt. Utskottet konstaterar mycket lugnt och stilla: »Den av motionärerna förordade åtgärden är enligt utskottets mening av sådan principiell natur, att den icke bör bedömas isolerat för en gren av statsverksamheten som universitets- och högskoleväsendet.» Det är alltså ingen diskussion i sak. Man går över huvud taget inte in på frågeställningen att detta system skulle kunna vara tillämpligt på detta speciella område, även om systemet kanske inte kan tillämpas på alla andra områden. Man visar därmed just det som jag förut sade, nämligen att man inte vill göra någon principiell skillnad mellan universitet och länsstyrelser när det gäller tillämpningen av administrativa grundsatser.

Denna fråga borde för övrigt också kunna intressera statsrådet. Skulle inte en åtgärd som denna kunna vara ett bra sätt att få litet mindre spring i kanslihusets trappor? Skulle det inte kunna innebära en avlastning från ett redan förut mycket arbetsbelastat ecklesiastikdepartement, kanske rent av i sådan utsträckning att framdeles propositioner till riksdagen kunde avlämnas litet tidigare därför att departemen-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

tet fick litet mindre att göra i övrigt? Har inte statsrådet och hans medhjälpare uppriktigt sagt tillräckligt mycket att göra utan att behöva fungera som vare sig jultomtar eller någonting annat åt alla de akademiker, som springer i trapporna hos dem, och skulle inte statsrådet som god administratör kunna förmå sig att på detta sätt delegera verkligt betydelsefulla uppgifter till kanslersämbetet, när han nu utan någon protest från vår sida har lyckats avskaffa universitetens gamla rätt att själva välja sin kansler? Skulle han då inte åtminstone kunna låta den kansler, som han själv har att sätta till, få litet mera vidsträckt och självständiga uppgifter än förut?

Hur angelägen statsrådet varit att få denna befogenhet att själv tillsätta kansler framgår av att han gick en liten bit i förväg i förhållande till riksdagen, då han inte väntade med att använda denna befogenhet tills han hade fått den. Jag skall inte närmare gå in på den saken, men det var ju ett litet kuriöst förfarande i samband med senaste kanslersskifte. Men om vi nu inte bråkar med statsrådet på denna punkt, kunde han inte åtminstone visa sin nye kansler det förtroende som ligger i att denne också kunde få de uppgifter som det här är fråga om? Det är de uppgifterna som vi i reservation 5 har föreslagit att han skulle få.

Herr talman! Jag har velat göra dessa reflexioner. Jag är medveten om att de för flertalet av kammarens ledamöter inte har haft något större intresse. Jag borde kanske därför ha bett kammaren om ursäkt för att jag framfört dem, men jag tycker å andra sidan att frågan inte är alldeles utan betydelse. Det kan ändå ha ett visst intresse att man säger något om en så pass väsentlig sak som en förändring av universitetens organisation och får någon diskussion till stånd om vilka vägar som är riktiga att välja, även om det alltså som jag inledningsvis sade finns många nyttiga

och bra saker i denna proposition och detta utskottsutlåtande.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det centrala begrepp som högern tagit upp till debatt i sina motioner och reservationer — dock kanske inte så mycket i herr Heckschers eget dämpade anförande — gäller den akademiska friheten.

Vad menas med den akademiska friheten? Högermotionerna och högerreservationerna förhåller sig här mycket svävande. Å ena sidan åsyftar man med termen vetenskapernas frihet, forskningens frihet och forskarnas frihet att välja forskningsobjekt och forskningsmetoder. Å andra sidan menar man med den akademiska friheten universitetens och högskolornas självstyrelse, de akademiska lärarnas makt över universitetsförvaltningen.

Man frågar sig nu vilket sambandet är mellan universitetens självstyrelse och forskningens frihet. Man finner svar i reservationerna. Svaret är fördelat på tre olika reservationer.

I reservation 1 svaras att vetenskapernas frihet kan äventyras, om inte läroanstalterna även i administrativt och ekonomiskt avseende åtnjuter, som det heter, betydande självständighet. Men reservanterna svävar på målet. Hel självständighet vill de inte ha. Vad menas med betydande självständighet? Var går egentligen gränsen?

Reservation 3 besvarar frågan med sitt krav på att universitetets valda rektor skall vara förvaltningens egentlige chef. Reservation 5 tar fasta på värdet av universitetens dispositionsrätt till inbesparade anslagsmedel, var man nu skall tänka sig att sådana kan hittas. Men detta är allt. Det förefaller litet magert efter de stora orden. Rektors chefskap för förvaltningen och rätten att disponera besparade medel skulle

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

alltså vara garantien för forskningens frihet här i landet. I själva verket är det ingen av reservanterna som känner forskningens frihet hotad av det nu framlagda förslaget.

Vem är det som garanterar forskningens frihet i Sverige? Det gör den svenska demokratien. Om man läser högermotionen nr 924 i denna kammar, finner man att någonting liknande framhålles där. Motionärerna har rätt i att den akademiska friheten — i det sammanhanget åsyftar man väl närmast forskningens frihet — är en förutsättning för demokratiens livskraft. I själva verket är den en del av demokratien. En demokratisk statsmakt kan inte spolia den. Däremot har forskningens frihet inte alltid varit självklar inom universitetsvärlden; i alla tider har nya tankar måst kämpa mot de härskande uppfattningarna vid universiteten. I och för sig är universitetens självstyrelse ingen garanti för forskningens frihet vid universiteten. Detta har jag velat säga rent principiellt.

Nej, inte ens enligt reservanterna kommer hotet mot forskningens frihet från statsmakterna. Man accepterar riksdagens kontrollrätt rörande användningen av anslagen. Man accepterar kanslersämbetet såsom universitetets högsta styrelse. Man bestrider inte Kungl. Maj:ts rätt att utnämna professorer. Man har i själva verket full tilltro till den svenska demokratiska statens vilja att skydda forskningens frihet.

De förslag som framläggs i reservationerna förefaller att ha rätt obetydlig räckvidd. Huvudintresset är riktat på universitetens lokala styrelser. Den centrala reservationen är väl reservation nr 3, enligt vilken rektor bör vara förvaltningens chef, därför att sambandet mellan den vetenskapliga och den administrativa förvaltningen är starkt och man vill undvika ett dubbelkommando.

Den förvaltningstjänsteman, som under namn av universitetsråd — jag skall inte ta upp någon debatt om be-

nämningen — eller byråchef skall leda den administrativa förvaltningen, betraktar reservanterna — inte herr Heckscher i dag, men reservanterna — nästan som en av utomstående skumma makter tillsatt politruk. Man bör då påminna om att liksom professorerna är tillsatta av Kungl. Maj:t för att tjäna universitetet är också denne ämbetsman för samma ändamål tillsatt av Kungl. Maj:t och kan förväntas bli en universitetets man lika väl som någon professor. Herr Heckscher underströk också denna möjlighet. Något främmande intrång kan det väl inte gärna vara fråga om.

Det förefaller som om reservanterna räknade med att denne förvaltningschef enligt propositionen skulle vara universitetets styresman. Herr Heckscher använde beteckningen »experternas chef». Men någon sådan ställning tillkommer honom ingalunda enligt propositionen. Universitetet skall enligt förslaget ha en styrelse — konsistoriet — och i den styrelsen sitter rektor som ordförande. Därmed är klart markerat att universitetets rektor står i spetsen för läroanstalten.

Utskottet erinrar om att enligt departementschefens förslag ärenden som ankommer på rektorsämbetets prövning skall avgöras av rektor efter föredragande av universitetsrådet och i hans närvaro, d. v. s. universitetsrådet föredrar, rektor avgör. Det går till så också i de statliga verken, men ingen betvivlar väl att generaldirektören är chefen. En tillämplig parallell är väl annars den med vår nuvarande ledning av det lokala skolväsendet.

Ledningen ligger i händerna på skolstyrelsen, vars ordförande alltså är en folkvald förtroendeman. Men till sitt förfogande har skolstyrelsen en skoldirektör, som är den närmaste chefen för förvaltningen. Kommunens, skolans, frihet är väl inte på något sätt hotad av en sådan anordning.

Det förefaller som om rektors ställ-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

ning enligt förslaget är väl garderad. Också i övrigt förefaller det som om vetenskapsmännens inflytande över universitetens liv och utveckling är väl tillvaratagen. Framför allt bör man kanske påminna om att den egentliga styrelsen, konsistoriet, består framför allt av dekanerna, alltså professorerna. Detta är den centrala frågan.

Jag skall nu be att få säga några ord om reservation nr 2. Det är fråga om huruvida man skall ha en särskild fakultetsberedning för teologi. Det begär man i reservationen. Varför? Jag har inte kunnat finna någon motivering här till. Ville man vara elak, skulle man misstänka att reservanterna betraktar teologien som en så säregen vetenskapsgren, att den inte kan ingå i den naturliga större enhet som den humanistiska utbildningen och forskningen utgör. Men jag skall inte vara elak. Det förefaller mig ändå som om Kungl. Maj:ts förslag var en utväg att hävda vetenskapligheten vid den teologiska fakulteten och att höja dess anseende som vetenskap.

Men framför allt bör väl i detta sammanhang understrykas, att de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund inte har framställt några anspråk på att det skall vara en särskild fakultetsberedning för den teologiska fakulteten. Det är något som högerreservanterna har hittat på i efterhand.

Också om reservation 4 skulle jag vilja säga några få ord. Den bygger på en flerpartimotion, nr 757 i första kammaren. Jag har läst igenom den motionen flera gånger utan att kunna finna annat än allmänna omdömen, som jag inte har kunnat tillämpa på själva saksfrågan. Man talar om intim samverkan med näringslivet och om vådan av splittring, utan att lyckas övertyga om att en samhällsvetenskaplig fakultet med tillräckliga resurser skulle ge sämre civilekonomutbildning än en självständig handelshögskola. När det talas om att målinriktad och spärrad undervis-

ning inte passar ihop med en universitetsfakultet, kan man ju påminna om att riksdagen häromdagen enhälligt ställde sig bakom beslutet om en målinriktad och spärrad lärarutbildning vid universitetet i Umeå. Vi har slagit in på dessa vägar, och det kan väl inte vara större risk att göra det även i Lund.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan över hela linjen. Det innebär alltså att jag yrkar avslag på de fem föreliggande reservationerna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion i anslutning till propositionen nr 50, närmast med anledning av det förslag som däri förläggas beträffande den föreslagna förvaltningsorganisationen vid universitet och högskolor.

Alla har ju här — med undantag av de akademiska myndigheterna — varit ense om nödvändigheten av att den nuvarande organisationen på detta område måste omprövas från grunden. Två förslag har förelegat, vilka i långa stycken har haft väsentliga likheter: det ena är universitetsutredningens förslag och det andra är statskontorets. Bägge vill genom en lämplig fördelning av de universitetsadministrativa ärendena åstadkomma en ändamålsenligare differentiering av ansvar och beslutanderätt. Förslagen skiljer sig främst därigenom, att universitetsutredningen vill lämna den lokala universitetsstyrelsen åt ett konsistorium, företrädande lärarna och kompletterad med en förvaltningstjänsteman, medan statskontoret för sin del vill att den administrativa ledningen — alltså den som har beslutanderätten i de fall som inte har med någon vetenskaplig bedömning att göra; det vill jag understryka — skall utövas av en av Kungl. Maj:t utsedd

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

tjänsteman som har föreslagits bli placerad i generaldirektörsställning.

Departementschefen och utskottet följer universitetsutredningens förslag. Trots en på båda hållen påfallande mångordighet har man enligt mitt sätt att se inte tillämpat differentieringsprincipen på ett följdriktigt sätt, och såväl propositionen som utskottsutlåtandet andas enligt min mening ett betydande mått av osäkerhet — med allt fog, som jag tror.

Utskottet säger på sidan 7 att den föreslagna organisationsreformen, »ehuru i och för sig vittsyftande, blott ses som ett första men viktigt led i utvecklingen av det högre utbildningsväsendet. Den reform som riksdagen nu går att besluta om får alltså inte betraktas såsom avslutad, ens på kortare sikt.»

Ja, det är ju alltid något, sa' han som klippte grisen. Men vad utskottet egentligen menar, eller vad man vill för framtiden — det är det sannerligen inte lätt att bli klok på genom detta uttalande.

Osäkerheten om det riktiga i den föreslagna formen för förvaltningen kommer igen på flera ställen både i propositionen och i utskottsutlåtandet. På sidan 15 säger utskottet: »Skulle en effektiv förvaltning trots allt icke visa sig möjlig att åstadkomma synes, som framhållits av departementschefen, statskontorets i särskild rapport till universitetsutredningen aktualiserade förslag rörande den lokala styrelsens organisation på nytt kunna aktualiseras.» Jag är för min del övertygad om att detta blir nödvändigt. Skall man kunna få den stadga i handläggningen av de administrativa ärendena på universitets- och högskoleområdet som är önskvärd, kan man inte komma fram på någon annan väg än den som statskontoret föreslagit. Den i propositionen föreslagna organisationen är alltför löslig, och den administrativa tjänstemannens ställning är inte tillräckligt stark

för att stå emot de många krav som kommer att resas, om den nu föreslagna styrelsen ges friheten att inom vida ramar bestämma utgifterna.

Vi motionärer har menat, att det blir nödvändigt att följa upp utvecklingen inom det organisatoriska avsnittet på här berörda område, och därför har vi föreslagit att det skall inrättas en särskild organisationskommitté som skall handha uppgifter i samband med den fortsatta organisationsreformen. Detta avvisas av utskottet med motiveringen, att det skulle uppstå dualism i förhållande till kanslersämbetet. Det är ju nonsens! Kanslersämbetet torde under överskådlig tid komma att få händerna fulla med ett omfattande planeringsarbete för utbyggnaden av våra utbildnings- och forskningsresurser. Denna utbyggnad har för en tioårsperiod beräknats till en kostnad av mellan 2,5 och 3 miljarder kronor. Att ämbetet vid sidan härav skulle ha tid och kraft att ägna den uppmärksamhet som behövs åt den organisatoriska omgestaltningen är, synes det mig, klart orealistiskt. Därför, menar jag, bör det finnas ett särskilt organ för denna uppgift, ett organ som då också kan ges en lämplig sammansättning.

Låt mig sedan, herr talman, få säga några ord om den organisatoriska integrationen främst vad angår universitetet och tekniska högskolan i Göteborg. Att söka få till stånd gemensamma anordningar för flera läroanstalter — i varje fall på samma ort — torde vara en av de verkningsfullaste rationaliseringsåtgärderna på det område vi nu behandlar. Vi har i motionen tillåtit oss uttrycka saken på följande sätt: »Målet för integrationsreformerna bör vara att sammanföra alla högre läroanstalter på en ort till ett universitetscentrum med gemensam administrationsapparat, ställd under en och samma ledning.»

Nu har beträffande Göteborg universitetsutredningen föreslagit att en sam-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

arbetsnämnd skulle inrättas och att denna nämnd skulle utgöra styrelse för gemensamma institutioner och andra anordningar. Utskottet avvisar detta yrkande med den motiveringen — enligt min mening ohållbar — att spørgsmålet innefattar även handelshögskolans eventuella anslutning till universitetet. Även om nu inte handelshögskolan för dagen kan föras in under en gemensam ledning är det ju därför ingenting som hindrar att tekniska högskolan och universitetet integreras i den utsträckning detta är möjligt.

Inte heller härvidlag har propositionens och utskottsutlåtandets svepande formuleringar övertygat mig om det riktiga i den lösning som nu föreslås. Det tycks vara några andra, underliga, dolda krafter, som man har låtit regera.

Herr talman! Jag ber att beträffande punkten 10 och 16 i utskottets utlåtande få yrka bifall till följande förslag, vad gäller punkten 10, att riksdagen må med bifall till motionerna I: 756 och II: 923, såvitt nu är i fråga, uttala sig för en fortsatt reform av universitetens och högskolornas organisation och förvaltning i linje med de tankar som framförts i motionerna samt i skrivelse till Kungl. Maj:t påkalla inrättandet av en särskild organisationskommitté att handha uppgifter i samband med den fortsatta organisationsreformen; och vad gäller punkten 16, att riksdagen må med bifall till motionerna I: 756 och II: 923, såvitt nu är i fråga, besluta att — i överensstämmelse med universitetsutredningens förslag — en samsam arbetsnämnd som styrelse för de gemensamma intressena vid universitetet i Göteborg och Chalmers tekniska högskola samt en gemensam förvaltningsorganisation för dessa båda läroanstalter skall inrättas.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Den proposition rörande

universitetens och högskolornas organisation och förvaltning som vi nu diskuterar är den sista i en serie av fyra reformpropositioner, som framlagts i anknytning till betänkanden av 1955 års universitetsutredning. Jag tror att ingen tar illa upp om jag använder detta tillfälle till att ge utredningen en eloge inte bara för det arbete den presterat utan också för den intensitet med vilken arbetet utförts. Jag tror jag kan säga att det svenska universitetsväsendet genom dessa reformer fått en upprustning och samtidigt underkastats en inre omdaning, som är utan motstycke i dess historia.

Herr Heckscher beklagade inledningsvis de sena propositionerna. Det gör jag också. Emellertid måste alltid, när viktiga reformförslag ligger på bordet i ett departement, även om de är sent inkomna, departementschefen och regeringen ha den ambitionen att göra sitt yttersta för att kunna förelägga riksdagen frågan för beslut. Det är ingen konst att skjuta upp saker och ting. I år hade jag även att ta ställning till frågan om det studiesociala stödet. Ett uppskjutande av propositionen på det området hade inneburit att studenter och studerande ungdom över huvud taget hade fått vänta ytterligare ett år. Den proposition vi nu behandlar anser jag vara en nödvändig konsekvens av den universitetsupprustning som nu pågår. Vi måste så fort som möjligt ha en fastare och starkare organisation. På det sättet kan man se på det ena förslaget efter det andra, och man kommer i det läget, att man vill göra sitt yttersta för att ändå få fram dem till riksdagens prövning. Jag kan försäkra herr Heckscher att jag hoppas — inte bara jag utan även mina medarbetare — att få slippa uppleva den höst och vinter vi haft i ecklesiastikdepartementet ännu en säsong.

Jag sade nyss att omdaning av universiteten måste naturligen få som konsekvens en omdaning också av uni-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

versitetens organisation och förvaltning. Det är förslag till en sådan reform som vi i dag har att ta ställning till. Det är min fasta övertygelse att en fortsatt utbyggnad av de högre läroanstalterna i den takt, som efterfrågan på utbildning och på utbildad arbetskraft kräver, över huvud taget inte är möjlig utan en omstöpning av själva organisationen. Särskilt vill jag framhålla, att den ordning vi haft under de tre senaste decennierna — med en tillfällig reformutredning och reform-drive då och då och en relativ stillte dessemellan — tillhör en förfluten tid. Vi måste övergå till en ordning med en kontinuerlig utredning, en rullande framtidsplanering. Denna ordning måste vara en del av själva organisationen. Det är ur den synvinkeln man enligt min mening bör se problemen om universitets- och högskoleväsendets framtida organisation. I det nya universitetskanslersämbetet har vi fått ett organ, som verkar både som central förvaltningsmyndighet och som en permanent universitetsutredning.

Herr Heckscher vill ytterligare stärka kanslersämbetet. I princip delar jag hans uppfattning. Jag kan försäkra honom att det är just det jag är i färd med bl. a. för att eklelesiastikdepartementet mera skall kunna återgå till normala departementala arbetsmetoder på universitetsområdet och inte tvingas att hålla på med en stor del av planeringen och utredningsarbetet, som vi fått göra en stor del av de senaste fem, sex, sju, åtta åren.

Jag skall inte här syssla med förslagen. Alla känner till dem, hoppas jag. Fakultetsberedningarna utgör en ny konstruktion i svensk förvaltning, men dess bättre har de ganska allmänt accepterats. Jag skall inte heller skämta om högerreservationen angående en särskild fakultetsberedning för teologi, men liksom herr Arvidson tycker jag att det är ett orimligt förslag. Det har inte begärts någon sådan beredning

från fakulteternas sida. I jämförelse med de övriga beredningarna skulle denna teologiska fakultetsberedning få en ganska egendomlig ställning. Det rör sig om ett årligt driftanslag på 2 miljoner kronor, vilket bör jämföras med exempelvis den medicinska beredningen där det kanske är fråga om drygt 70 miljoner kronor.

Problematiken för den tekniska fakultetsberedningen t. ex. är naturligtvis en helt annan, och jag är övertygad om att de teologiska fakulteterna kommer att må väl av att ha en beredning gemensam med humanisterna. Även den kombinationen — humanister och teologer — väger i varje fall ekonomiskt och därmed ur andra synpunkter mycket lätt i jämförelse med de tunga beredningar som här kommer att »marschera upp» och av framstående representanter för näringsliv och samhälle backas fram i den allmänna opinionen på ett sätt som nog blir mycket effektivt. En isolerad teologberedning tror jag alldeles skulle komma bort i den hanteringen.

Jag skulle också, herr talman, som ett allmänt motiv för universitetsorganisationen vilja säga följande: Universitetens idylliska tid är slut. Det är nu fråga om väldiga belopp. Universitetsväsendet och forskningen är faktorer av utomordentlig vikt för hela samhället i dess utveckling. Det är fråga om — för att ta ett enda exempel — att ge utbildning åt 20 000 ungdomar i varje årskull. Oerhörda uppgifter väntar universiteten. Det är självfallet att de måste ha en organisation som motsvarar de nya uppgifterna. Den tid är förbi då det kunde synas naturligt att universiteten fungerade som, om uttrycket tillåtes, de läradas San Marino, avskilt från yttervärldens intresse.

Det har glatt mig att kunna konstatera att en så bred anslutning kunnat vinnas i statsutskottet för propositionens förslag. Det råder, såvitt jag kunnat utläsa, inte heller någon verkligt

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

principiell meningsskiljaktighet mellan utskottets majoritet och reservanterna. Vi är överens om att universiteten alltså skall ha den dubbla uppgiften att vara centra både för utbildning och för en fritt vald och fritt bedriven forskning. Reservanterna vill måhända bevara något mer av det gamla och hävdvunna. Å andra sidan har i den offentliga debatten — som glädjande nog varit oerhört livlig när det gällt denna administrativa reform — klagats över att ställningstagandena i propositionen varit alltför försiktiga. För egen del har jag för ovanlighetens skull i dessa sammanhang framställts som en oerhört försiktig och moderat person. Om jag inte alldeles missförstod herr Gustafsson i Stockholm tycker han detsamma. Jag anser dock att man bör vara litet moderat när man stöper om universitetens organisation och administration. Det är ett reformarbete som måste bedrivas tålmodigt och på lång sikt.

Även om inte universitet och länsstyrelse — för att ta herr Heckschers exempel — utgör vitt skilda världar, skall de dock förvalta många ting som är likartade. För båda de organen gäller t. ex. SAAR, andra bestämmelser inte att förglömma. Men jag är överens med herr Heckscher — och delar alltså inte herr Gustafssons uppfattning — om att universitetet inte är ett ämbetsverk vilket som helst. Jag har i år kunnat göra jämförelser mellan å ena sidan arbetet med universitetsorganisationen och å andra sidan arbetet — som sannerligen inte varit mindre — med tillskapandet av den nya skolöverstyrelsen genom sammanslagningen av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, och det har varit betydligt enklare att ha med dessa statliga verk att göra än med universiteten. Det gäller inte bara universitetens tradition utan även deras arbetsformer, som aldrig kommer att låta sig inordnas i verksformen. Det är det som är motivet för en del av mina ställningstaganden.

Även om jag vill ta bort en del av överdrifterna i herr Gustafssons anförande är jag nog ändå överens med honom om att detta på lång sikt naturligtvis endast är en delreform. Jag vill erinra om att endast Uppsala och Lund fått en mera permanent lösning. I Stockholm och Göteborg får vi se i vilken riktning utvecklingen går. Beträffande Göteborg tror jag att herr Gustafsson berörde väsentliga frågor. Där kommer säkerligen något att hända i riktning mot större integration. Jag vill emellertid säga till herr Gustafsson att det är inga skumma krafter som har verkat där. För mig har det väsentliga varit att nuvarande integration mellan Chalmers tekniska högskola och universitetet behålles och att samarbetet mellan vissa vetenskapliga institutioner stärkes.

Det finns nämligen flera riksdagsbeslut som innebär att institutionerna i fysik och kemi skall vara gemensamma för universitetet och Chalmers tekniska högskola, och det har i denna omgång gällt att bevara den ordningen. Jag tror också att vi genom det föreliggande förslaget har lyckats därmed.

Vidare förstår jag inte herr Heckschers inställning när det gäller en praktisk detalj i förslaget, nämligen då han ur propositionen och utskottsutlåtandet tror sig utläsa att det skulle bli fråga om ett dubbelkommando vid universiteten. Det är en i och för sig intressant spekulering som herr Heckscher i detta sammanhang gör beträffande förvaltningens väsen, dess experter och administratörer. Men såsom herr Arvidson redan framhållit föreslås det inte någon delad beslutanderätt. Det är rektor som skall besluta i rektorsämbetet, medan universitetsrådet har reservationsrätt. Hans mening skall alltså åtfölja handlingarna, vare sig det gäller ett besvärssärende eller ett ärende som skall vidarebefordras till annan instans eller t. o. m. ett ärende som går till styrelsen. Hela konstruktionen är emeller-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

tid sådan att det aldrig kan förekomma någon schackning. I varje situation, i varje ärende är det fråga om en odelad beslutanderätt. Det finns på alla stadier och nivåer en klar förvaltningslinje, och det kan aldrig bli tal om något dubbelkommando.

Låt mig säga att om universitetets rektor är en svag man eller kvinna och att vederbörande ideligen förlorar i sin egen styrelse, alltså i konsistoriet, gentemot universitetsrådet som ständigt reserverar sig, då måste det, herr Heckscher, vara en fördel att det inte är rektors, utan universitetsrådets synpunkter som blir universitetets. Vi får emellertid hoppas att en sådan rektor inte blir omvald.

Vad slutligen beträffar civilekonomutbildningen i Lund har jag mycket svårt att förstå att en sammanslagning mellan denna utbildning och den samhällsvetenskapliga utbildningen skulle vara något hot mot den målinriktade ekonomutbildningen. De ordinarie lärarna i nationalekonomi, företagsekonomi, ekonomisk geografi och statistik måste ju tillhöra bägge fakulteterna där-est dessa skulle ha skilts åt, och det hade väl inneburit en ganska onödig apparat.

Det finns också möjligheter att låta ett specialorgan handha frågan om civilekonomutbildningens innehåll och organisation. Jag vill fästa uppmärksamheten på att universitetsutredningen har föreslagit att den gemensamma utbildningsnämnden inom fakulteten skall kunna arbeta på avdelningar, och då är det väl tänkbart med en särskild avdelning för civilekonomutbildningen. I den nu framlagda propositionen finns det inte någonting som hindrar att en sådan ordning genomföres i samband med utfärdandet av den nya universitetsstadgan.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker uppriktigt sagt att statsrådets försvar för de för-

senade propositionerna inte är särskilt övertygande. Om det inte funnes någon begränsning av propositionstiden, skulle man givetvis kunna resonera såsom statsrådet gör. Men den nuvarande begränsningen av propositionstiden är ju motiverad av att det skall ges tid till en ordentlig sakprövning av ärendena inte bara i departementen utan också i riksdagen. Och statsrådet vet lika bra som jag att resultatet av det förfarande som numera tillämpas är att riksdagen inte får tid till en sådan ordentlig sakprövning av ärendena. Det gäller inte bara det föreliggande ärendet, utan propositionerna över huvud taget.

Statsrådet tog propositionen om det studiesociala stödet som ett exempel på riktigheten av sin argumentering. Men det är väl alldeles påtagligt att granskningen i riksdagen av denna proposition har ägt rum under en fullkomligt otillständig tidsnöd. Om man från departementets sida hade skjutit på den proposition som vi nu behandlar, är det möjligt att propositionen om det studiesociala stödet snabbare kunnat framläggas för riksdagen, som därigenom haft bättre möjligheter att granska denna proposition.

Herr Arvidson tyckte att det fanns en disproportion mellan de principiella synpunkter på den akademiska friheten, som framföres i reservationen och motionerna, och de konkreta förslag som dessa innehåller. Jag tror, herr talman, att detta beror på att herr Arvidson inte riktigt har klart för sig den radikala innebörden av det förslag som framföres i reservation nr 5. En åtgärd av den där angivna typen skulle på ett mycket påtagligt sätt förändra universitetsväsendets arbetsvillkor och medföra en helt annan frihet i den del som avser valet av arbetsuppgifter. Herr Arvidson och jag är fullt överens om att åsiktsfriheten är klart garderad genom hela konstruktionen av vårt samhällsskick. Men när det gäller valet av arbetsuppgifter, möjligheterna att utföra

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

det som man anser vara väsentligt, innebär de nuvarande administrativa förhållandena avsevärda svårigheter, som skulle kunna undanröjas eller åtminstone kraftigt minskas genom den förändring som det här är fråga om. Det finns sålunda ett nära sammanhang mellan argumentationen i reservation nr 1 och de konkreta förslagen i reservation nr 5.

I fråga om den teologiska fakultetsberedningen säger statsrådet att denna beredning skulle komma att väga mycket lätt i jämförelse med de andra beredningarna, och han erinrar därvid om att det gäller rätt små anslagsbelopp. Jag är, herr talman, rädd för att beloppen kommer att bli förhållandevis ännu mindre genom att de teologiska fakulteterna i detta sammanhang är instoppade i det mycket större område som det humanistiska studiet utgör. Över huvud taget är det alldeles för enkelt och ger en alldeles orimlig syn på saken, om man skulle göra sådana jämförelser som statsrådet gör och säga att fakultetsberedningarna skall uppbyggas på ett sätt som mer eller mindre svarar mot anslagsbeloppens storlek. Vi vet alla att naturvetenskapliga och tekniska studier är mera kostnadskrävande än studier av samma omfattning på exempelvis de humanistiska, juridiska och teologiska områdena.

Beträffande förvaltningschefens ställning sade herr Arvidson att denne inte skall vara någon av skumma makter tillsatt politruk. Jag hoppas att statsrådet inte sätter till några politruker på dessa förvaltningschefsbefattningar utan väljer personer som verkligen blir universitetens män. Det är i och för sig trevligt och bra om så är fallet. Däremot tror jag inte att den parallell med det lokala skolväsendet som herr Arvidson valde var den som särskilt hade försvävat motionärer och reservanter. En parallell som ingivit mig rätt allvarliga bekymmer är emellertid den med förhållandet mellan styresmannen och

intendenten vid ett sjukhus — mellan experten och administratören — vilket ofta vållat mycket stora besvärligheter, eftersom befogenhetsfördelningen inte varit klar.

Statsrådet säger nu — och det är mycket intressant, ty det framgår inte av propositionen och ännu mindre av utskottsutlåtandet — att detta inte är något problem. Meningen är att rektor under alla förhållanden skall vara chef. Det är bara i sådana ärenden som avgörs av konsistoriet som förvaltningschefen skall inta en självständig ställning.

Herr talman! Om det är fallet kan statsrådet och herr Arvidson på ett mycket enkelt sätt klargöra det vid beslutet i dag genom att rösta för reservationen, ty det betyder inte någonting annat än vad som sägs i denna. Att propositionen och utskottsutlåtandet inte velat säga ut det tycker jag inte är någon egentlig motivering för att man skall avvisa ett förslag där det verkligen klart utsågs.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! I propositionen står att rektor är universitetets främste företrädare. Vad jag talade om var beslutsfunktionen. Som jag sade — och det står också både i propositionen och i utskottsutlåtandet — var att rektor onekligen beslutar i rektorsämbetet i närvaro av universitetsrådet. Jag förstår över huvud taget inte herr Heckschers resonemang på dessa punkter.

Däremot — och det har vi hittills inte diskuterat — finns det självfallet en annan sfär, den rena förvaltnings sfären vid universiteten, för vilken universitetsrådet är chef. Det är alltså inte nödvändigt att rektor i fortsättningen handlägger den rent interna administrationen, utan det är universitetsrådets uppgift. Detta innebär ungefär detsamma som att en styrelse inte lägger sig

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

i en inre kansliorganisation. Det räcker att hålla kontakt med kanslichefen.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Nu har jag verkligen fått förklaringen till att statsrådet inte vill rösta för reservationen. Det föreligger alltså meningsskiljaktigheter på denna punkt. Statsrådet tror att det finns någonting som man kan kalla den »rena förvaltningssfären», vilken skall kunna skiljas ut från universitetets övriga verksamhet och anförtros åt en förvaltningschef, som i detta avseende icke är underställd rektor. Detta medför precis den situation som man har vid sjukhusen i förhållandet mellan styresmannen och intendenten, och det är just detta divisionsansvar som har vållat så stora besvärligheter i sjukhusförvaltningen. Detta bör man enligt min uppfattning förskona universiteten från, ty det finns i verkligheten inte någon »ren förvaltningssfär» som klart och bestämt kan avskiljas från universitetens övriga verksamhet.

Självfallet finns det en mängd praktiska uppgifter som hänger ihop med uträkning av löner och andra sådana ting, i vilka rektor inte personligen behöver ingripa, men det bör ankomma på honom att delegera dessa uppgifter åt förvaltningschefen. Omfattningen av denna delegation kan vara beroende av omständigheterna i det särskilda fallet, om man följer reservationens förslag. Statsrådet vill däremot — det framgår av hans senaste formulering — just införa ett sådant divisionsansvar, som enligt vår mening skulle vara ytterst olyckligt.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in i den diskussion som här har förts mellan ecklesiastikministern och herr Heckscher. Jag vill endast med några ord beröra en motion som jag har burit fram, nr 927 i denna kammare, vil-

ken svarar mot en motion nr 758 i första kammaren.

Vi har i dessa motioner föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att frågan om att skapa fasta former för samverkan mellan universitet och bildningsorganisationer måtte upptagas till skyndsam prövning. Motionärerna är medvetna om att en viss försöksverksamhet kan vara erforderlig för att finna lämpliga former för denna samverkan och tänker sig att man i likhet med vad som skett vid universitetet i Oslo skulle kunna upprätta ett kansli eller kontor vid något av våra universitet med uppgift att vara ett serviceorgan för anordnande av kurser i samarbete mellan bildningsorganisationerna och universitetet och att en utbyggnad av verksamheten med universitetscirklar sedan skulle komma till stånd.

Frågan om detta samarbete mellan universiteten och bildningsorganisationerna är enligt vår mening av utomordentlig vikt. Vetenskapliga landvinningar och metoder som kommit till användning vid vetenskaplig forskning bör göras tillgängliga för en så bred allmänhet som möjligt. Det finns oneligen hos en intresserad allmänhet ett växande behov av information om forskning och vetenskapliga metoder. Personer som lämnat universiteten efter avslutade studier och kommit ut i praktiskt arbete liksom de som genom självstudier eller på annat sätt skaffat sig kunskaper inom akademiska specialområden har många gånger en önskan att få akademisk fortbildning, d. v. s. att fortsätta sin utbildning på vederbörande område. Detta borde universiteten i väsentligt ökad omfattning kunna göra möjligt, bl. a. genom ett väl utbyggt samarbete mellan universitet och bildningsorganisationer.

Något som kräver större uppmärksamhet är behovet av en vidgning av den systematiska forskningen om vuxenutbildningens metodik. Vi är överty-

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

gade om att det på detta område återstår mycket att göra och att det är ett ärende som brådskar. Bildningsorganisationen har för sin verksamhet stort behov av större kunskaper på detta område. Här skulle universiteten i växande omfattning kunna bli bildningsorganisationerna till stor hjälp.

Självfallet bör radio och TV utnyttjas för att få ut de forskningsresultat som uppnåtts, men kursverksamheten och studiecirkelarna kan också få en växande betydelse. Mycket skulle vinnas genom ett samarbete av det slag vi föreslagit i motionerna. Nu är det en glädje för mig att konstatera, att utskottet har ställt sig positivt till de tankegångar som där framförs.

Utskottet skriver: »Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av att ökad uppmärksamhet ägnas spörsmålet om kontakterna mellan universitet och folkbildning och i anslutning härtil den inte mindre viktiga frågan om akademisk fortbildning.» Men sedan sägs det: »Enligt utskottets mening synes det nya universitetskanslersämbetet med de ökade resurser som kommer att stå till ämbetets förfogande i första hand lämpat att pröva hithörande problem. Utskottet förordar att riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t för kanslersämbetets underrättande på lämpligt sätt ger till känna vad utskottet sålunda anfört i anledning av motionerna I: 758 och II: 927.» Under punkt 7 i hemställan anförs slutligen: »... att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 758 och II: 927, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört om angelägenheten av en prövning av frågorna om samverkan mellan universitet/högskolor och bildningsorganisationer samt om akademisk fortbildning.»

När utskottet i så betydande utsträckning gått oss motionärer till mötes, finner jag inte någon anledning att ställa något yrkande utan uttalar förhoppningen att vad som här föreslås av utskottet må vara ett första steg i den riktning för vilken vi pläderat.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Det är högerreservationen nr 2 till statsutskottets utlåtande 119, som ger mig anledning till några reflexioner. Jag kan inte finna de skäl som anförts för en speciell teologberedning bärande. Härvidlag kan jag helt ansluta mig till vad statsrådet sagt. Det bör tvärtom vara en fördel för teologerna, att deras frågor kan behandlas i det sammanhang som är naturligt, nämligen tillsammans med de humanistiska ämnena. Det är väl emellertid inget tvivel om att bakom reservanternas och motionärernas motion ligger en känsla av att det teologiska studiet är eftersatt och att det faktiskt har behandlats med en snävhet som i längden knappast kan döljas.

Det är här inte bara fråga om en viss snedvridenhet i fråga om omedelbara personalresurser utan också om de teologiska fakulteternas möjligheter att anpassa sig och få del av nya forskningsområden genom inrättande av lärostolar. Herr Källstad har i något sammanhang i riksdagen berört detta ämne, och jag delar i detta avseende helt hans uppfattning.

Internationellt växer det här fram blomstrande religionspsykologi, religionssociologi och religionsfilosofi, medan det som kommer de svenska fakulteterna till del på detta område faktiskt är smulor jämfört med vad som är fallet inom andra forskningsområden. Det är mycket svårt att frigöra sig från känslan att denna snävhet har gått en smula för långt.

Häromåret var det några ledamöter i andra kammaren som motionerade för en personlig professur. Det gällde en internationellt ryktbar religionssociolog, vilkens arbeten översatts till en rad språk. Bakom denna motion stod bl. a. herr Heckscher, herr Hedlund och jag. Det rörde sig om en person som ständigt kallas till internationella konferenser och vars insatser jag vågar påstå delvis är epokgörande. Den mannen är fortfarande lektor vid ett

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

stockholmsläroverk! För honom kan det inte beredas möjligheter att få en kvalificerad uppgift som forskare och för vilken han verkligen visat sig vara lämplig. Låt oss göra tankeexperimentet, att det var fråga om en röntgenolog eller en person på nära nog vilket annat forskningsområde som helst. Då hade väl denna situation varit föga tänkbar. Jag tror man har anledning hoppas att något kommer att hända härvidlag, och jag försäkrar kammarens ledamöter att dessa frågor följes med ett visst intresse ute i landet. Därför vore det önskvärt med en mera positiv inställning till de teologiska studierna. Men jag tror inte ett ögonblick på att man kan åstadkomma det genom en speciell beredning, lika litet som jag tror att juridiken skadas genom att sammanföras med rätts- och samhällsvetenskap. Om de teologiska ämnena beredes en rimlig och riktig plats, kan det betyda att de får en naturlig ram och en stimulerande miljö.

Jag har med glädje tagit del av reservation 2, i den mån man i den har velat rikta uppmärksamheten på ett eftersatt område. Som jag sade kommer jag inte att rösta för reservationen, men jag anser att den har medverkat till att framhålla en uppgift, som den kommande universitetsorganisationen inte bör försumma.

I detta anförande instämde fru *Johansson* (s) och herr *Nelander* (fp).

Herr **ARVIDSON** (s):

Herr talman! Herr Zetterbergs intressanta debattuppslag får vi väl behandla i ett annat och kanske mera lämpligt sammanhang. Däremot vill jag säga några ord i anledning av herr Heckschers senaste anförande.

Herr Heckscher uttryckte oro för en dualism i universitetens ledning, och det är naturligt att varje slag av dualism kan ge anledning till bekymmer. Men jag har litet svårt att förstå att det skulle föreligga någon fara för att uni-

versitetens ledning sönderfaller i två delar. Jag hänvisar där till vad som står på sidan 203 i propositionen. Där betonas det att universitetet har en ansvarig styrelse, varifrån alla trådar skall gå ut. Den styrelsen är konsistoriet, som huvudsakligen består av dekaner, alltså av akademiska lärare och forskare, och där rektor sitter som ordförande. Man skall alltså inte bortse från att rektor utöver sin befogenhet inom rektorsämbetet också har en avgörande ställning i konsistoriet.

På sidan 203 i propositionen står det på tal om universitetsrådets uppgifter bl. a.: »Universitetsrådet (motsvarande) skall vidare jämte rektor utgöra rektorsämbetet och därvid närvara vid handläggningen av de ärenden, vilka enligt gällande bestämmelser ankommer på rektorsämbetet eller av konsistoriet hänvisats till detsamma för avgörande. Universitetsrådet (motsvarande) skall därjämte själv avgöra de ärenden eller grupper av ärenden, vilka genom delegationsbeslut av konsistoriet hänvisats till honom för avgörande.»

Hans befogenheter är alltså beroende av delegationsbeslut från den gemensamma universitetsstyrelsen, vilken är sammansatt av akademiska lärare. Det finns därför ingen anledning att överdriva faran för dualism, eftersom toppen i varje fall är gemensam.

Sedan vill jag i anledning av herr Westbergs anförande säga att jag helt delar herr Westbergs grundåskådning. Talaren hänvisade till statuterna för universitetet i Oslo — vilka väl gäller alla norska universitet — där det står att universitetet har tre huvuduppgifter, nämligen forskning, utbildning och folkbildning. Folkbildningen är alltså en central universitetsuppgift. Jag finner det önskvärt att något liknande kommer till stånd här i Sverige. Även utskottet har varit inne på den tanken. Utskottet har inte denna gång ansett sig kunna ta ställning för en utbyggnad av universitetens verksamhet i denna riktning, men

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

utskottet har uttalat förhoppning att universitetskanslersämbetet tar hand om saken och lägger fram förslag så småningom. Jag vill alltså understryka att utskottet kommer att hälsa varje förslag med glädje, som syftar till att stärka samordningen mellan universiteten och folkbildningen.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag måste få göra några korta reflexioner för att motivera min blanka reservation till utskottets utlåtande, vilken närmast avser punkterna 10 och 16 i utskottets kläm.

Den motion som jag har varit med om att väcka och som herr Gustafsson i Stockholm tidigare talat om tar sikte på att försöka skapa en fast och rimlig administration vid högskolor och universitet samt att avlasta forskningsanstalterna deras nu rent skrämmande börda av olika slags administrativa och liknande uppgifter.

Detta har uppenbarligen i viss mån även föresvävat utskottet, som uttalar att denna fråga också i fortsättningen måste hållas aktuell. Men i stället för att gå på den i motionen föreslagna linjen — alltså en särskild organisationskommitté — förordar utskottet att myndigheterna vid sidan av allt det administrativa arbete som de nu tvingas ta på sig också skall hålla ett öga på utvecklingen i organisatoriskt hänseende.

Möjligen har utskottet kunnat hysa någon oro för att en ordning som den i motionen föreslagna skulle inkräkta på den nedärvda akademiska friheten. Forskningsfriheten är emellertid lika helig för mig som den kan vara för någon annan. Jag har tvärtom sett saken så, att man genom en boskillnad härvidlag skulle stärka forskningens och den akademiska utbildningens ställning. Det skulle bli tydligare markerat att det förvaltningsmässiga och administrativa arbetet är något underordnat, som överförs på speciella tjänstemän. Klart har också uttalats, att i den mån frågor av

administrativ eller förvaltningsmässig art tangerar den vetenskapliga sidan, så skall man från det sistnämnda hållet ha möjlighet att ta befattning med sådana ärenden.

Jag kan inte föreställa mig annat än att den linje som har angivits i denna motion måste utgöra en för universitet och högskolor fruktbarande och nyttig tanke, som fortfarande i hög grad bör beaktas. Jag uttalar den förhoppningen, att även om motionen nu faller det uppslag som däri framförts och som har sin grund i de utvecklingslinjer, som utformats efter omfattande expertarbete i statskontoret, icke skall försvinna i och med denna riksdagsbehandling utan tillmätas värde och relevans även i den fortsatta utvecklingen på området, vilket ju utskottsmajoriteten förutsätter.

I övrigt kan jag nöja mig med att helt instämma i herr Gustafssons i Stockholm anförande, liksom jag även ber att få instämma i det yrkande som han under debatten har ställt här i kammaren.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets hemställan.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 42 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag vid omröstningen beträffande mom. 2 råkade trycka på fel knapp.

Mom. 3—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 8

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 8) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 40 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 10

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Gustafsson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 756 och II: 923, såvitt nu var i fråga, uttala sig för en fortsatt reform av universitetens och högskolornas organisation och förvaltning i linje med de tankar som framförts i motionerna samt i skrivelse till Kungl. Maj:t påkalla inrättandet av en särskild organisationskommitté att handha uppgifter i samband med den fortsatta organisationsreformen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 10) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gustafsson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 166 ja och 28 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 11—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 16

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Gustafsson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 756 och II: 923, såvitt nu var i fråga, besluta att — i överensstämmelse med universitetsutredningens förslag — en samarbetsnämnd som styrelse för de gemensamma institutionerna vid universitetet i Göteborg och Chalmers tekniska högskola samt en gemensam förvaltningsorganisation för dessa båda läroanstalter skulle inrättas; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i

Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 16) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gustafsson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 24 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 17

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 17) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 4) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 50 nej, varjämte 3 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 18—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 26

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i mom. 26) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 5) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 38 nej, varjämte 2 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr förste vice talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner statsutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstnings-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

apparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 38 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering oförändrad.

§ 32

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående studiesocialt stöd till studerande ungdom, dels Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen angående anslag till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti, dels ock i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (bilaga 10, punkterna 298 och 316) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1964/65 beräkna

till Studiesociala åtgärder m. m. ett förslagsanslag av 356 000 000 kr. och

till Lånefonderna för studiesociala ändamål ett investeringsanslag av 128 000 000 kr.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t genom en den 3 april 1964 dagtecknad proposition, nr 138, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden föreslagit riksdagen att

I. antaga vid propositionen fogade förslag till

a) studiehjälpsreglemente,
b) förordning om förlångt barnbidrag samt

c) studiemedelsförordning;

II. a) besluta att studiehjälpsnämnden och garantilånenämnden skulle upphöra med utgången av juni 1964,

b) besluta att från och med den 1 juli 1964 inrätta en central myndighet för studiesociala åtgärder, benämnd centrala studiehjälpsnämnden;

III. a) fastställa personalförteckning för centrala studiehjälpsnämnden och studiemedelsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65 i enlighet med vad departementschefen förordat i propositionen,

b) godkänna i propositionen intagen avlöningsstat för centrala studiehjälpsnämnden och studiemedelsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65,

c) till Centrala studiehjälpsnämnden m. m.: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 784 000 kronor,

d) till Centrala studiehjälpsnämnden m. m.: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 195 000 kronor;

IV. till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 349 000 000 kronor;

V. till Naturastipendier till studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 500 000 kronor;

VI. till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

VII. till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kronor;

VIII. till Studiemedelsfonden för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 89 000 000 kronor;

IX. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar och vidtaga de åtgärder i övrigt som erfordrades för förslagets genomförande.

Propositionen hade ursprungligen hänvisats, såvitt anginge de därvid fogade författningsförslagen, till lagutskott och såvitt anginge övriga delar

till statsutskottet. Sedan kamrarna beslutat tillsätta ett särskilt utskott hade propositionen i sin helhet överlämnats till detta.

Till särskilda utskottet hade vidare överlämnats Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 300) att riksdagen måtte till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 10 500 000 kr.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen nr 138 anfördes följande.

I propositionen framlägges förslag om ett nytt studiesocialt system för studerande inom olika skolformer ovanför grundskolan. Även vissa elever i grundskolan beröres av förslagen.

Förslagen innebär, att de studiesociala stödåtgärderna förstärkes och utvidgas att omfatta väsentligt fler studerande än nu. Tyngdpunkten i förbättringarna ligger på de gymnasiala skolformerna. För de postgymnasiala utbildningslinjerna föreslås en ny stödform som utgör en kombination av bidrag och av medel som skall återbetalas efter avslutade studier. Återbetalningsskyldigheten är så utformad att ingen vid någon tidpunkt skall riskera en mer än rimlig ekonomisk påfrestning.

Den nya studiehjälpen för studerande inom de gymnasiala skolformerna innefattar ett begränsat antal typer av förmåner, vilka skall utgå efter enkla och schablonmässiga regler. Grundförmånen är ett studiebidrag å 75 kronor i månaden vartill i vissa fall kommer inackorderingstillägg med 100 kronor i månaden och resetillägg med 30—75 kronor i månaden. Utöver dessa generella förmåner utgår inkomstprövade tillägg med 25—75 kronor i månaden och undantagsvis även behovsprövade tillägg med högst 75 kronor i månaden.

En grupp av studerande — de som börjat sin högre utbildning det år under vilket de fyller 21 år eller senare

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

— skall behandlas såsom ekonomiskt fristående från sina föräldrar. I stället för studiebidrag jämte tillägg erhåller de ett förhöjt studiebidrag å 175 kronor i månaden.

Samtliga bidrag utgår under hela studietiden.

Bidragen kan kompletteras med lån ur allmänna studielånefonden. Högsta lånebeloppet är 5 000 kronor om året. Lånen är i princip inte subventionerade.

Elever i grundskolan, som uppnått sådan ålder att de inte längre kan komma i åtnjutande av allmänt barnbidrag, skall enligt förslaget erhålla studiehjälp i form av förlängt barnbidrag med 60 kronor i månaden.

Den nya stödformen för studerande vid universitet och högskolor och andra postgymnasiala utbildningslinjer gör inte skillnad mellan olika ålderskategorier. Alla nyinskrivna studerande och alla andra, som uppfyller vissa krav på studielämplighet, skall under hela studietiden kunna få studiemedel för sitt uppehälle med högst 6 720 kronor om året jämte barntillägg med 1 200 kronor om året för varje barn. I dessa studiemedel ingår ett bidrag å 1 750 kronor om året.

Inom studiemedelssystemet betraktas de studerande såsom ekonomiskt fristående från sina föräldrar, och rätten till studiemedel påverkas alltså inte av föräldrarnas ekonomiska situation. Där emot reduceras studiemedlen på visst sätt med hänsyn till den studerandes egen och hans makes inkomst och förmögenhet.

Reglerna om den återbetalningspliktiga delen av studiemedlen har utformats så, att återbetalningsskyldigheten vid varje tidpunkt kommer att vara anpassad till betalningsförmågan, mätt i beskattningsbar inkomst och förmögenhet. I allmänhet behöver någon återbetalning ej ske under ett år, då den återbetalningsskyldiges inkomst ej överstiger i dagens penningvärde 14 000—21 000 kronor.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Återbetalningstiden kommer normalt att bli 20—25 år. I syfte att åstadkomma en jämn belastning över hela återbetalningstiden har de avgifter, med vilka återbetalningsskyldigheten skall fullgöras, indexreglerats. Ränta utgår ej. Skulle likväl indexregleringen göra att återbetalningsskyldigheten blir ofördelaktigare för den återbetalningsskyldige än ett vanligt lån, äger denne rätt till återbäring av för mycket inbetalda avgifter.

Är betalningsskyldigheten ej fullgjord det år då den återbetalningsskyldige fyller 65 år, bortfaller den del av skulden som ännu utestår. Återbetalningsskyldigheten upphör automatiskt, om den återbetalningsskyldige avlider.

På driftbudgeten äskas för studiesociala åtgärder 365 500 000 kronor och på kapitalbudgeten 128 000 000 kronor. Jämfört med innevarande års anslag är utgiftsökningen på driftbudgeten drygt 190 000 000 kronor.

I samband med propositionen nr 138 och nämnda förslag i propositionen nr 1 hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 556 av herrar *Hilding* och *Per-Olof Hanson* samt II: 689 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården om rätt till avdrag vid beskattningen för studiekostnader,

2) de likalydande motionerna I: 566 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 670 av herr *Antonsson m. fl.* om skattelättnader för periodiskt understöd åt studerande,

3) motionen II: 569 av herr *Björkman* och fru *Kristensson* om upphävan- de av gällande grunder för generell avskrivning av vissa studielån, samt

4) motionen II: 672 av herr *Björkman* och fru *Kristensson* om rätt till avdrag vid beskattningen för studiekostnader;

B. i anledning av propositionen nr 138 väckta motioner:

5) de likalydande motionerna I: 749

av herrar *Larfors* och *Augustsson* samt II: 911 av herr *Forsberg m. fl.*,

6) de likalydande motionerna I: 798 av herr *Dahlberg m. fl.* och II: 983 av herr *Svanberg m. fl.*,

7) de likalydande motionerna I: 799 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 982 av herr *Nelander m. fl.*,

8) de likalydande motionerna I: 800 av herr *Wirmark m. fl.* och II: 985 av herr *Svensson* i Ljungkile *m. fl.*,

9) de likalydande motionerna I: 801 av herr *Åkesson m. fl.* och II: 984 av herr *Svensson* i Kungälv *m. fl.*,

10) de likalydande motionerna I: 807 av herr *Torsten Andersson m. fl.* och II: 1003 av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*,

11) de likalydande motionerna I: 808 av herr *Dahlén* och II: 994 av fröken *Elmén*,

12) de likalydande motionerna I: 809 av herr *Per-Olof Hanson* och II: 996 av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*,

13) de likalydande motionerna I: 810 av herr *Lundström m. fl.* och II: 1002 av herr *Ohlin m. fl.*,

14) de likalydande motionerna I: 811 av fröken *Mattson* och II: 995 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*,

15) de likalydande motionerna I: 812 av herrar *Nyman* och *Dahlén* samt II: 1004 av herr *Westberg* och fröken *Elmén*,

16) de likalydande motionerna I: 813 av herr *Virgin m. fl.* och II: 997 av herr *Heckscher m. fl.*,

17) motionen II: 998 av herr *Hermansson m. fl.*,

18) motionen II: 999 av herr *Kellgren*,

19) motionen II: 1000 av herr *Kellgren*, samt

20) motionen II: 1001 av fru *Kristensson*.

I motionerna I: 556 och II: 689 hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om skattereformer innebärande avdragsrätt för amortering

av studieskuld samt för periodiskt understöd åt studerande».

I *motionerna I: 566* och *II: 670* hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om rätt till skatteavdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp för periodiskt understöd till studerande enligt de riktlinjer som här angivits samt om framläggande för riksdagen av de förslag som kan förordas av utredningen».

I *motionen II: 672* hemställdes,

»att riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i kommunal-skattelagen att avdragsrätt medges för studiekostnader enligt i motionen uppräpnade riktlinjer, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga förordningsändringar».

I *motionerna I: 749* och *II: 911* hemställdes, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning samt förslag om införande av fria läroböcker och fri studiemateriel i gymnasier m. fl. skolformer med upp till motsvarande utbildningsnivå».

I *motionerna I: 798* och *II: 983* hemställdes,

»att riksdagen måtte besluta

att de elever som åtnjuter inackorderingstillägg och inkomstprövat tillägg till studiebidraget skall erhålla 6 fria hemresor mellan hemorten och skolan per läsår;

att de studerande som är bosatta på ett avstånd från skolan av minst fem kilometer fågelvegen eller tio kilometer färdvägen skall erhålla resetillägg efter de grunder och med de belopp som fastställas av Konungen — i nuläget 30 kr. per månad; samt

att studerande som genom aftonkurser eller genom studier på fritid avlägger examen på gymnasial nivå erhåller ett studiestipendium på 2 000 kr.».

I *motionerna I: 799* och *II: 982* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Kungl. Maj:t måtte som sin mening uttala, att elever vid landets diakonissanstalter för hela sin studietid bör inneslutas i det studiesociala stöd som föreslagits i proposition 138».

I *motionerna I: 800* och *II: 985* hemställdes,

»att riksdagen beslutar

att studiebidrag jämte tillägg skall utgå till kurser om minst fem veckors längd,

att ett inackorderingsbidrag å 65 kr. per vecka skall utgå vid kurser av minst en och högst fyra veckors längd,

att särskilt resebidrag skall utgå enligt nu gällande regler till elever vid kurser om minst fem veckors längd, samt

att det förhöjda studiebidraget till elever vid folkhögskolorna skall utgå med ett belopp, som ligger nära det genomsnittliga för yngre folkhögskoleelever, 250 kronor per månad».

I *motionerna I: 801* och *II: 984* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna att elever vid institut för ungdomsledarutbildning, teologiska seminarier etc. erhåller rätt till studiemedel i enlighet med bestämmelserna för universitet och högskolor m. fl. läroanstalter».

I *motionerna I: 807* och *II: 1003* hemställdes,

»att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 138 måtte besluta

I. att det förhöjda studiebidraget inom studiehjälpens ram skall uppgå till 2 500 kronor per år;

II. att resebidrag skall utgå om färdvägen är minst tio kilometer med de förutsättningar i övrigt som anges i propositionen;

III. att de studiebidrag liksom studielån som faller under studiehjälpsreglementet skall vara värdebeständiga;

IV. att det i studiemedlen ingående studiebidraget skall uppgå till 2 500 kronor per år;

V. att i skrivelse till Kungl. Maj:t be-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

gära skyndsam utredning av möjligheterna att inom ramen för ett vanligt återbetalningssystem tillgodose önskemålen om längre återbetalningsperiod, om hänsynstagande till låntagarens betalningsförmåga samt om jämn periodisering av återbetalningarna enligt vad i motionen säges;

VI. att kostnader för räntor å studiehjälp och studiemedel skall vara avdragsgilla vid beskattningen;

VII. att studiemedlen likaväl som det däri ingående studiebidraget skall vara värdebeständiga;

VIII. att möjlighet att erhålla studiemedel icke skall beroende av den studerandes förmögenhet;

IX. att rätten till studiemedel icke skall inskränkas genom stadgande om maximiålder;

X. att 16 § 2 st. i studiemedelsförordningen måtte få följande lydelse: »Lika så må, om särskilda skäl äro därtill, studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 9—12 och 14 §§;

XI. att till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 382 000 000 kronor».

I *motionerna I: 808 och II: 994* hemställdes,

»att riksdagen vid behandling av proposition nr 138 måtte

1. besluta utforma bestämmelsen om återbetalningsskyldighet enligt studiemedelsförordningen (30 §) så att avgiftsdebiteringen upphör, så snart den återbetalningsskyldige erlagt ett sammanlagt belopp, som motsvarar vad han skulle erlagt, därest fråga varit om ett penninglån löpande med villkor som anges i 30 § i förslaget till studiemedelsförordning,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning av möjligheterna att anpassa återbetalningsskyldigheten enligt studiemedelsförordningen efter den aktuella betalningsförmågan, ej efter den beskattningsbara inkomsten,

3. uttala att avdragsrätt vid beskatt-

ningen skall gälla för avgift enligt studiemedelsförordningen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderligt förslag i detta syfte till ändring i skattelagstiftningen».

I *motionerna I: 810 och II: 1002* hemställdes,

»A. att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 138 måtte

1. besluta att *resetillägg* enligt studiehjälpsreglementet (11 §) skall utgå till den studerande om denne är bosatt på ett avstånd från skolan av minst fyra kilometer fågelvägen eller sju kilometer färdvägen samt att särskilt resebidrag skall utgå enligt nu gällande regler till *elever vid folkhögskolekurser* om minst fem veckors längd;

2. besluta att reglerna för *inkomstprövat tillägg* enligt studiehjälpsreglementet (12 och 13 §§) utformas *dels* så att en femtedel av förmögenhet, som överstiger 40 000 kr., skall räknas som inkomst, *dels* så att de tröskelproblem, som vid vissa inkomstintervaller kan inträffa till följd av de i propositionen föreslagna inkomstprövningsreglerna, löses på sätt som angivits i motionen;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag till nästa års riksdag angående de *handikappades* särskilda studieekonomiska problem;

4. besluta sådan utformning av 26 § i förslaget till studiehjälpsreglemente att den mera generösa praxis som studiehjälpsnämnden följt i fråga om inkomstprövade studiehjälpsformer till *fosterbarn* kommer att gälla även i fortsättningen;

5. besluta att *deltidsstuderande* skall i avvaktan på resultatet av pågående utredningsarbete rörande vuxenutbildningen övergångsvis erhålla studiehjälpsförmåner enligt de i studiehjälpsreglementet angivna huvudgrunderna efter evalveringsregler, som centrala studiehjälpsnämnden må utfärda;

6. besluta att

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

om förnyad utredning om lämpliga former för inordnande av *korrespondensstuderande* i de studiesociala stödformerna, samt

b) korrespondensstuderande tills vidare skall vara berättigade till studiebidrag enligt de för vuxenutbildningsbidragen gällande grunderna;

7. uttala att det i den föreslagna studiemedelsförordningen införda stadgandet (7 §), att studiemedel ej må utan särskilda skäl utgå efter det den studerande fyllt *fyrtio* år, må tillämpas med hänsynstagande till betydelsen av att samhället inte motverkar eller försvårar omskolning och vidareutbildning;

8. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam, förnyad utredning rörande *barntilläggs* utformning i de fall där modern bedriver studier;

9. besluta fastställa sådana regler för *inkomstprövningen i fråga om studiemedel* (11 § studiemedelsförordningen) att makes inkomst skall beaktas med en tredjedel av den del av nämnda inkomst, som överstiger dubbla basbeloppet;

10. besluta fastställa sådana regler för *förmögenhetsprövningen i fråga om studiemedel* att förmögenhet endast skall beaktas med en femtedel av det förmögenhetsbelopp som överstiger åtta gånger basbeloppet (12 § studiemedelsförordningen);

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta de förslag till författningstext som erfordras enligt yrkandena ovan.

I *motionerna I: 811* och *II: 995* hemställdes,

»att vid utdelning av studiemedel icke någon hänsyn måtte tagas till den sökandes makes inkomst eller förmögenhet och att en ändring i förslaget till studiemedelsförordning, vad gäller paragraferna 11 och 12, och studiehjälpsreglemente, vad gäller paragraferna 12, 14 och 20, måtte ske enligt nedanstående förslag:

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Förslag

till

Studiemedelsförordning

11 §.

Det belopp som följer av 9 och 10 §§ minskas med två tredjedelar av den del av den studerandes inkomst för terminen, som överstiger fyrtio procent av basbeloppet.

Såsom den studerandes inkomst — — — anses icke såsom inkomst.

12 §.

Har den studerande — — — fyra gånger basbeloppet.

Förslag

till

Studiehjälpsreglemente

12 §.

Till studiebidrag utgår *inkomstprövat tillägg*, — — — beskattningsbar inkomst.

14 §.

Har den studerandes eller hans föräldrars inkomst väsentligt minskat i — — — skall utgå.

20 §.

Studerande, som är i behov av studiekredit, må erhålla *studielån*.

Vid bedömande av behovet av studiekredit skall beaktas den studerandes ekonomiska förhållanden. Beträffande studerande, som avses i 4 § första stycket, skall hänsyn tagas jämväl till föräldrarnas ekonomiska förhållanden.»

I *motionerna I: 812* och *II: 1004* hemställdes,

»att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 138 måtte besluta

att studiemedel må utgå för termin även efter det att den studerande fyllt 40 år,

att studiehjälp och studiemedel må utgå vid såväl heltids- som deltidundervisning omfattande minst 2 veckor,

att resebidrag må utgå för högst 8 resor per läsår i enlighet med gällande

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

bestämmelser om resebidrag till inackorderad studerande, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att yrkesskolberedningen får i tilläggsdirektiv att utreda vuxenutbildningens former och organisation i hela dess vidd».

I *motionerna I: 813 och II: 997* hemställdes,

»att riksdagen måtte

1. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag till studiemedelsförordning i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriktsdag framlägga förslag till studiemedelsförordning med beaktande av de yrkanden och riktlinjer vi framlagt i denna motion;

2. a) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om statlig lånegivning till studerande å det postgymnasiala stadiet besluta, att statlig kreditgaranti skall ställas för studielån, som med gällande penningvärde uppgår till 6 500 kr. per läsår, utan prövning av den studerandes eller i förekommande fall dennes makes inkomst eller förmögenhet samt i övrigt enligt de i motionen angivna riktlinjerna,

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag att garantilånenämnden skall upphöra med utgången av juni 1964;

3. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om ett studiebidrag på 1 750 kr. besluta, att till studerande å det postgymnasiala stadiet skall utgå tentamenspremier, motsvarande 1 000 kr. per normalstudieår, utan prövning av den studerandes eller dennes makes inkomst eller förmögenhet samt i övrigt enligt de i motionen angivna riktlinjerna;

4. a) besluta att avdrag för studie-kostnader skall medges i förhållande till ett belopp, motsvarande 4 000 kr. per normalstudieår, samt i övrigt enligt de i motionen angivna riktlinjerna,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriktsdag framlägga förslag till sådana ändringar i skatteför-

fattningarna som må föranledas av bifall till förslaget under 4. a);

5. besluta att ovan nämnda studieför-måner skall kunna komma sådan svensk medborgare till godo som bedriver studier vid utländsk utbildningsanstalt;

6. a) till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 339 000 000 kronor,

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag att till *Studiemedelsfonden* för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 89 000 000 kronor; samt

7. i övrigt beakta vad i denna motion anförts».

I *motionen II: 998* hemställdes,

»att riksdagen beslutar,

att studiebidragets grundbelopp skall fastställas till 100 kronor per månad,

att förhöjda studiebidrag till studerande, som uppnår 21 års ålder under det kalenderår de påbörjar utbildning vid gymnasier etc., skall utgå med 300 kronor per månad,

att till studerande i behov av inackordering utgår ett inackorderingstillägg med 200 kronor per månad,

att resettillägg utgår med belopp motsvarande de verkliga kostnaderna,

att fria läroböcker och fri skolmateriel skall ges åt elever i gymnasier och andra skolor på motsvarande utbildningsnivå,

att studiemedel för postgymnasiala studier utgår med maximum 7 500 kronor per studieår, varav 3 500 kronor per studieår i form av studiebidrag,

att lånen skall göras räntefria och utan indexreglering, samt

att åldersgränsen för erhållande av lån sättes till 16 år».

I *motionen II: 999* hemställdes,

»att riksdagen vid behandling av proposition nr 138 angående studiesocialt stöd till studerande ungdom måtte ge sin principiella anslutning till tan-

ken på en allmän stipendiering eller studielön, samt

uttala att ett genomförande av propositionens förslag är att betrakta som en etapp på studielönens förverkligande».

I *motionen II: 1000* hemställdes,

»att riksdagen vidtar följande förändring i propositionens förslag till *studiehjälpsreglemente*:

20 § erhåller följande lydelse:

Studerande, som är i behov av studiekredit, må erhålla *studielån*.

Beträffande studerande, som avses i 4 § första stycket, skall, om han ej är gift, hänsyn tagas jämväl till föräldrarnas ekonomiska förhållanden;

att i förslag till *studiemedelsförordning* vidtas följande förändringar:

11 och 12 §§ utgår.

15 § erhåller följande lydelse:

I studiemedel, till vilka den studerande enligt 5—(14) §§ äger rätt, ingår studiebidrag med åttahundrasjuttiofem kronor; samt

att riksdagen medger överskridanden av berörda anslag med belopp som lagändringarna medför».

I *motionen II: 1001* hemställdes,

»A. att riksdagen måtte besluta

1) att ortsavdrag för barn under 21 år skall medgivas vid beskattningen, i den mån barnet ej åtnjuter egen inkomst för vilken det taxeras, med 1 000 kr. för ettvarrt av de två första barnen och med 1 500 kr. för varje följande barn att tillämpas från och med beskattningsåret 1965,

2) att inackorderingsbidrag skall utgå med 150 kr. per studiemånad,

3) att i stället för i propositionen föreslaget generellt bidrag om 75 kr. per studiemånad jämte inkomstprövat å högst 75 kr. per studiemånad skall utgå ett inkomstgraderat bidrag å högst

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

150 kr. avtrappat på sätt i motionen angivits,

4) att avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande förhöjt studiebidrag för studerande som uppnått 21 års ålder, samt

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de författningsändringar som erfordras vid bifall till mitt förslag under A 1)».

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) första och tredje yrkandena i motionerna I: 798 och II: 983,

2) yrkandena i motionerna I: 800 och II: 985,

3) yrkandena under I. och III. i motionerna I: 807 och II: 1003,

4) yrkandena under A. 1 (andra delen), 2 (andra delen) och 4—6 i motionerna I: 810 och II: 1002,

5) andra yrkandet i motionerna I: 811 och II: 995,

6) andra—fjärde yrkandena i motionerna I: 812 och II: 1004,

7) första—fjärde yrkandena i motionen II: 998,

8) första yrkandet i motionen II: 1000, samt

9) yrkandena under A. 2)—4) i motionen II: 1001,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till *studiehjälpsreglemente* — i anledning av andra yrkandet i motionerna I: 798 och II: 983, yrkandena under II. och VI. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt yrkandena under A. 1 (första delen) och 2 (första delen) i motionerna I: 810 och II: 1002 för sin del antaga nämnda förslag med de ändringarna att 11, 12, 22 och 23 §§ i förslaget erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

11 §.

Är den studerande bosatt på ett avstånd från skolan av minst *sju* kilome-

Är den studerande bosatt på ett avstånd från skolan av minst *sex* kilome-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

(Kunql. Maj:ts förslag)

ter fågelvägen eller *tolv* kilometer färdvägen, utgår *resetillägg* efter de grunder och med de belopp, som fastställas av Konungen.

Konungen äger — — — — — äro uppfyllda.

Resetillägg utgår — — — — — åtnjuter inackorderingstillägg.

(Utskottets förslag)

ter fågelvägen eller tio kilometer färdvägen, utgår *resetillägg* efter de grunder och med de belopp, som fastställas av Konungen.

12 s.

Till studiebidrag — — — — — tjugotusen kronor.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet *tjugotusen* kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämställas med beskattningsbar inkomst.

Är den — — — — — för föräldrarnas.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet *trettiotusen* kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämfästas med beskattningsbar inkomst.

22 §.

Studielån löper — — — — — statens utlåningsfonder.

Ränta, som belöper på amorteringsfri tid, lägges till kapitalskulden.

23 §.

Studielån beviljas — — — — — annan säkerhet.

Studielån skall — — — — — första amorteringen.

Ränta, som belöper på amorteringsfri tid, erlägges med lika stora annuiteter under den i amorteringsplanen fastställda amorteringstiden.

II. att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om förlängt barnbidrag — för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen att 2. i övergångsbestämmelserna erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

III. att riksdagen med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena under IV., V. och VII.
—X. i motionerna I: 807 och II: 1003.

2) yrkandet under 2. i motionerna
I: 808 och II: 994.

3) yrkandena i motionerna I: 809
och II: 996.

4) yrkandena under A. 8 och 9 i motionerna I: 810 och II: 1002,

5) första yrkandet i motionerna
I: 811 och II: 995.

6) första yrkandet i motionerna
I: 812 och II: 1004.

7) yrkandena under 1, 2 a, 3 och 5
i motionerna I: 813 och II: 997.

8) sjätte—åttonde yrkandena i motionen II: 998.

9) yrkandena i motionen II: 999, samt

10) andra yrkandet i motionen
II: 1000,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till studiemedelsförordning — med bifall till yrkandet under 1. i motionerna I: 808 och II: 994 samt i anledning av yrkandet under A. 10 i motionerna I: 810 och II: 1002 för sin del

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

antaga nämnda förslag med dels de ändringarna att 12, 20, 27 och 30 §§ i förslaget erhöles följande såsom *utskottets för-*

slag betecknade lydelse, dels ock att 27 § i förslaget flyttades och erhöles sin plats omedelbart före 30 §.

(Kungl. Maj:ts förslag)

12 §.

Har den studerande förmögenhet, skall det belopp som följer av 9 och 10 §§ minskas, förutom med inkomst enligt vad därom stadgas i 11 §, *även* med en femtedel av den del av förmögenheten, som överstiger *fyra* gånger basbeloppet.

Är den — — — — — makes förmögenhet.

20 §.

Avgiftsunderlaget utgör summan av *dels* den återbetalningsskyldiges inkomst eller, om denna ej uppgår till ett basbelopp, detta belopp,

dels den del av hans förmögenhet som överstiger *fyra* gånger basbeloppet.

Är den återbetalningsskyldige gift, förhöjes den i första stycket nämnda summan med hälften av

dels makens inkomst,

dels den del av makens förmögenhet som överstiger *fyra* gånger basbeloppet.

Har den — — — — — av

Avgiftsunderlag avrundas — — — — — hundratal kronor.

27 §.

Återbetalningsskyldigheten upphör — — — — —

Även om så ej följer av första stycket, skall återbetalningsskyldigheten upphöra när avgift erlagts för åren till och med det, under vilket den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år.

Avlider återbetalningsskyldig — — — — — dödsfallet inträffat.

30 §.

Finnes någon, när hans återbetalningsskyldighet upphör, hava betalat mer än han skulle hava gjort, därest de återbetalningspliktiga studiemedlen utgjort ett lån, som vid varje tidpunkt löpt med ränta motsvarande sextio hundradelar av normalräntan för lån från statens utlåningsfonder, skall det överskjutande beloppet återbäras till honom.

Vid jämförelsen enligt första stycket

(Utskottets förslag)

12 §.

Har den studerande förmögenhet, skall det belopp som följer av 9 och 10 §§ minskas, förutom med inkomst enligt vad därom stadgas i 11 §, med en femtedel av den del av förmögenheten, som överstiger *sex* gånger basbeloppet.

20 §.

Avgiftsunderlaget utgör summan av *dels* den återbetalningsskyldiges inkomst eller, om denna ej uppgår till ett basbelopp, detta belopp,

dels den del av hans förmögenhet som överstiger *sex* gånger basbeloppet.

Är den återbetalningsskyldige gift, förhöjes den i första stycket nämnda summan med hälften av

dels makens inkomst,

dels den del av makens förmögenhet som överstiger *sex* gånger basbeloppet.

Har den — — — — — av

29 §.

Även om så ej följer av 29 § upphör återbetalningsskyldigheten, när den återbetalningsskyldige i avgifter erlagt ett belopp motsvarande vad han skulle hava erlagt, därest de återbetalningspliktiga studiemedlen utgjort ett räntebärande lån, vilket skolas återbetalas med lika stora annuiteter fördelade på den tid under vilken avgifter erlagts. Räntan skall därvid antagas hava uppgått till sextio hundradelar av den vid

30 §.

Även om så ej följer av 29 § upphör återbetalningsskyldigheten, när den återbetalningsskyldige i avgifter erlagt ett belopp motsvarande vad han skulle hava erlagt, därest de återbetalningspliktiga studiemedlen utgjort ett räntebärande lån, vilket skolas återbetalas med lika stora annuiteter fördelade på den tid under vilken avgifter erlagts. Räntan skall därvid antagas hava uppgått till sextio hundradelar av den vid

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

(Kungl. Maj:ts förslag)

med ett lån skall antagas, att lånet skolat återbetalas med lika stora annuiter fördelade på den tid under vilken återbetalningen av studiemedlen ägt rum.

IV. att riksdagen i anledning av yrkandet under A. 3. i motionerna I: 810 och II: 1002 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående de handikappades särskilda studieekonomiska problem;

V. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående resettillägg till inackorderade studerande, för vilka färdvägen i avsevärd mån överstege fågelvägen mellan hem och skola;

VI. att riksdagen med bifall till yrkandet under A. 7. i motionerna I: 810 och II: 1002 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående dispens från den i 7 § studiemedelsförordningen stadgade åldersgränsen;

VII. att riksdagen måtte — med avslag å yrkandet under 2 b) i motionerna I: 813 och II: 997 — besluta att studiehjälpnsnämnden och garantilånenämnden skulle upphöra med utgången av juni 1964;

VIII. att riksdagen måtte besluta att i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag från och med den 1 juli 1964 inrätta en central myndighet för studiesociala åtgärder, benämnd centrala studiehjälpnsnämnden;

IX. att riksdagen måtte fastställa personalförteckning för centrala studiehjälpnsnämnden och studiemedelsnämnderna, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1964/65 i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag;

varje tidpunkt gällande normalräntan för lån från statens utlåningsfonder.

Finnes vid tillämpningen av första stycket den återbetalningsskyldige hava erlagt mer i avgifter än han skulle hava gjort om de återbetalningspliktiga studiemedlen utgjort ett lån, skall det överskjutande beloppet återbäras till honom.

X. att riksdagen måtte godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för centrala studiehjälpnsnämnden och studiemedelsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65;

XI. att riksdagen måtte till Centrala studiehjälpnsnämnden m. m.: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 784 000 kronor;

XII. att riksdagen måtte till Centrala studiehjälpnsnämnden m. m.: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 195 000 kronor;

XIII. att riksdagen måtte — med avslag å yrkandet under XI. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt yrkandet under 6 a) i motionerna I: 813 och II: 997 — till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 356 000 000 kronor;

XIV. att riksdagen måtte till Naturalstipendier till studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 500 000 kronor;

XV. att riksdagen måtte till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

XVI. att riksdagen måtte till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kronor;

XVII. att riksdagen måtte — med avslag å yrkandet under 6 b) i motionerna I: 813 och II: 997 — till Studiemedelfonden för budgetåret 1964/65 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 89 000 000 kronor;

XVIII. att riksdagen måtte — med avslag å yrkandena i motionen II: 569 — till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 10 500 000 kronor;

XIX. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om övergångsarrangordningar och vidtaga de åtgärder i övrigt som erfordrades för förslagens genomförande;

XX. att följande motionsyrkanden, nämligen

1) andra yrkandet i motionerna I: 798 och II: 983,

2) yrkandena under II. och VI. i motionerna I: 807 och II: 1003, samt

3) yrkandena under A. 1 (första delen), 2 (första delen), 3 och 10 i motionerna I: 810 och II: 1002,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt ovan under I., III. och IV., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

XXI. att följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandet i motionerna I: 799 och II: 982,

2) yrkandet i motionerna I: 801 och II: 984,

vilka yrkanden avsåge avgränsningen av det studiesociala stödet,

3) yrkandet i motionerna I: 749 och II: 911,

4) femte yrkandet i motionen II: 998, vilka yrkanden avsåge fria läroböcker m. m.,

5) yrkandena i motionerna I: 556 och II: 689,

6) yrkandet i motionerna I: 566 och II: 670,

7) yrkandet under 3. i motionerna I: 808 och II: 994,

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

8) yrkandet under 4. i motionerna I: 813 och II: 997,

9) yrkandena i motionen II: 672, och

10) yrkandet under A. 1) i motionen II: 1001,

vilka yrkanden avsåge skilda skattefrågor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

I ett tidigare avsnitt har behandlats det i *motionen II: 1001* framställda yrkandet att begränsa de studiesociala stödåtgärderna beträffande elever på gymnasiestadiet till vissa inkomstprövade bidrag för familjer med särskilt låga inkomster. Detta yrkande har i motionen sammanställts med ett yrkande som rör barnfamiljernas beskattning. Motionären har sålunda hemställt att riksdagen måtte besluta att ortsavdrag för barn under 21 år skall medgivas vid beskattningen med 1 000 kronor för ett vart av de två första barnen och med 1 500 kronor för varje ytterligare barn.

I de vid riksdagssessionens början väckta motionerna I: 571 och II: 681, vilka hänvisats till bevillningsutskottet, har samma yrkande framställts med endast den avvikelser att yrkandet avser ortsavdrag för barn under 16 år. I sitt den 28 april 1964 dagtecknade betänkande nr 35 hemställer bevillningsutskottet, att ifrågavarande motionsyrkande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Som motivering härför åberopar bevillningsutskottet dels att det av stats- och kommunfinansiella skäl inte för närvarande är lämpligt att höja ortsavdragen i enlighet med motionärernas förslag, dels att det enligt bevillningsutskottets mening bör anstå med en höjning av ortsavdragen i avbidan på resultatet av allmänna skatteberedningens arbete.

Vad bevillningsutskottet sålunda anfört äger enligt särskilda utskottets mening giltighet jämväl för den del av föreliggande yrkande i motionen II: 1001,

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

som går längre än det av bevillningsutskottet behandlade motionsyrkandet. Särskilda utskottet avstyrker på grund härav motionen II: 1001 i denna del.

I *motionerna I: 749 och II: 911* har hemställts om en skyndsam utredning och förslag om införande av fria läroböcker och fri skolmateriel i gymnasier m. fl. skolformer med motsvarande utbildningsnivå. Ett yrkande av liknande innebörd återkommer i *motionen II: 998*.

Systemet med fria läroböcker och fri studiemateriel är helt genomfört i grundskolan. På gymnasiestadiet tillhandahålls däremot eleverna fria läroböcker och annan studiemateriel för det fall vederbörande kommun ställt medel till förfogande för sådant ändamål. På ett flertal orter i landet har kommunerna påtagit sig kostnader av detta slag. Såsom framhålles i *motionerna I: 749 och II: 911* leder i många fall de kommunala bestämmelserna för utdelning av fri studiemateriel till att olika regler får gälla för elever i skilda skolor och även för elever i samma skola, ett förhållande som naturligtvis inte är helt tillfredsställande. Frågan huruvida staten bör lämna bidrag till kostnaderna för läroböcker och annan studiemateriel på gymnasiestadiet bör enligt utskottets mening övervägas i annat sammanhang. Utskottet avstyrker följaktligen motionsyrkandena.

Reservationer hade avgivits enligt följande:

Vid I. i utskottets hemställan

A. (avser krav i fråga om uppförande och ordning för erhållande av studiehjälp)

av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark*, *Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att 29 § studiehjälpsreglementet måtte erhålla följande lydelse:

29 §.

Har någon — — — genast återkrävas.
Avbryter någon — — — efter avbrottet.

Studerande, som förvisats eller avvikit från läroanstalt, erhåller icke någon studiehjälp för vecka under vilken han av sådan anledning varit borta från undervisningen.

B. (avser frågan om värdebeständighet av förmånerna inom studiehjälpsystemet)

av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av yrkandet under III. i *motionerna I: 807 och II: 1003* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag angående värdebeständighet av förmånerna inom studiehjälpsystemet;

C. (avser bidrag till inackorderade elevers hemresor)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Larsson* i Umeå, *Gustavsson* i Alvesta och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av det tredje yrkandet i *motionerna I: 812 och II: 1004* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag om sådan ändring av studiehjälpsreglementet att inackorderade elever erhöles bidrag till resor mellan hemorten och skolan;

D. (avser det inkomstprövade tillägg)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av yrkandet under A 2. (andra delen) i *motionerna I: 810 och II: 1002* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna an-

fört angående det inkomstprövade tillägget i studiehjälpsystemet;

E. (avser fosterbarns studiehjälpsförmåner)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet med bifall till yrkandet under A 4. i motionerna I: 810 och II: 1002 bort hemställa, att 26 § studiehjälpsreglementet måtte erhålla följande lydelse:

26 §.

Vad i detta reglemente är stadgat om föräldrar skall, när fråga är om adoptivbarn, i stället gälla adoptivföräldrarna.

Har make — — — från vårdnaden.

F. (avser förhöjt studiebidrag)

1) av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet i anledning av det fjärde yrkandet i motionerna I: 800 och II: 985, yrkandet under I. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt det andra yrkandet i motionen II: 998 bort hemställa, att 18 § studiehjälpsreglementet måtte erhålla följande lydelse:

18 §.

Förhöjt studiebidrag utgår med tvåhundrafemtio kronor i månaden.

2) av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett att utskottet i anledning av det fjärde yrkandet i motionerna I: 800 och II: 985, yrkandet under I. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt det andra yrkandet i motionen II: 998 bort hemställa, att 18 § studiehjälpsreglementet måtte erhålla följande lydelse:

18 §.

Förhöjt studiebidrag utgår med tvåhundra kronor i månaden.

Vid III. i utskottets hemställan

G. (avser förslaget till studiemedelsförordning i dess helhet)

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark*, *Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag till studiemedelsförordning,

A. måtte med bifall till motionerna I: 813 och II: 997 samt med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena under IV, V, VII och X i motionerna I: 807 och II: 1003,

2) yrkandet under 2 i motionerna I: 808 och II: 994,

3) yrkandena 2—4 i motionerna I: 809 och II: 996,

4) yrkandena under A. 7—10 i motionerna I: 810 och II: 1002,

5) sjätte—åttonde yrkandena i motionen II: 998,

6) yrkandet i motionen II: 999 samt

7) andra yrkandet i motionen II: 1000, såvitt nu var i fråga,

i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriktsdag framlägga förslag till studiemedelsförordning med beaktande av de yrkanden och riktlinjer, som reservanterna framlagt;

B. måtte med bifall till motionerna I: 813 och II: 997 beträffande långivning till studerande å det postgymnasiala stadiet besluta, att statlig kreditgaranti skulle ställas för studielån, som med gällande penningvärde uppginge till högst 6 500 kronor per läsår, utan prövning av den studerandes eller i förekommande fall dennes makes inkomst eller förmögenhet samt i övrigt enligt de av reservanterna förordade riktlinjerna;

C. måtte med bifall till motionerna I: 813 och II: 997 besluta, att till studerande å det postgymnasiala stadiet skulle utgå examens- eller tentamenspremier utan prövning av den studerandes eller dennes makes inkomst eller förmögenhet samt i övrigt enligt de av reservanterna förordade riktlinjerna;

D. måtte med bifall till motionerna I: 813 och II: 997 besluta, att ovan

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

nämnda studieförmåner skulle kunna komma sådana svenska medborgare till godo, som bedreve studier vid utländsk utbildningsanstalt;

H. (avser barntillägg)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av yrkandet under A 8. i motionerna I: 810 och II: 1002 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande ett förbättrat studiestöd åt studerande mödrar;

J. (avser behovsprövning med hänseende till makes inkomst)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett att utskottet med bifall till yrkandet under A 9. i motionerna I: 810 och II: 1002 bort hemställa, att 11 § studiemedelsförordningen måtte erhålla följande lydelse:

11 §.

Det belopp som följer av 9 och 10 §§ minskas med två tredjedelar av den del av den studerandes inkomst för terminen, som överstiger fyrtio procent av basbeloppet, samt, om den studerande är gift och sammanbor med maken, därjämte med en tredjedel av den del av makens inkomst för terminen, som överstiger tvåhundra procent av basbeloppet.

Såsom den — — — såsom inkomst.

Vad i — — — makes inkomst.

K. (avser studiebidraget inom studiemedelssystemet)

1) av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett att utskottet i anledning av yrkandet under IV. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt det sjätte yrkandet (andra ledet) i motionen II: 998 bort hemställa, att 15 § studiemedelsförordningen måtte erhålla följande lydelse:

15 §.

I studiemedel, till vilka den studerande enligt 5—14 §§ äger rätt, ingår studiebidrag med följande belopp, nämligen,

a) om han är berättigad till studiemedel motsvarande minst sjuttio procent av basbeloppet, ettusen kronor eller,

b) om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av ettusen kronor, som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och sjuttio procent av basbeloppet.

Utgående studiemedel — — — hand studiebidrag.

2) av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottet med bifall till yrkandena under IV. och VII. i motionerna I: 807 och II: 1003 samt i anledning av det sjätte yrkandet (andra ledet) i motionen II: 998 bort hemställa, att 15 § studiemedelsförordningen måtte erhålla följande lydelse:

15 §.

I studiemedel, till vilka den studerande enligt 5—14 §§ äger rätt, ingår studiebidrag med tjugofem procent av basbeloppet.

Är den studerande berättigad till studiemedel med mindre än sjuttio procent av basbeloppet, utgör studiebidraget dock endast så stor del av nämnda procenttal, som svarar mot förhållandet mellan de studiemedel vartill han är berättigad och sjuttio procent av basbeloppet.

I förekommande fall avrundas studiebidrag till närmast jämna kronor.

Utgående studiemedel — — — hand studiebidrag.

L. (avser möjligheten att efter särskild prövning bevilja studiemedel utöver vad som följer av de generella reglerna)

av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar

Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta, utan angivet yrkande;

Vid VII., IX., X., XI., XII. i utskottets hemställan

M. av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark, Björkman* och *Nordstrandh*, utan angivna yrkanden;

Vid XIII. i utskottets hemställan

N. av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka under hänvisning till reservationerna F. 1) och K. 2) ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med avslag å yrkandet under 6 a) i motionerna I: 813 och II: 997 samt i anledning av yrkandet under XI. i motionerna I: 807 och II: 1003 — till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 500 000 kronor;

O. av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark, Björkman* och *Nordstrandh*, utan angivet yrkande;

Vid XVII. i utskottets hemställan

P. av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark, Björkman* och *Nordstrandh*, utan angivet yrkande;

Vid XXI. i utskottets hemställan

Q. (avser det studiesociala systemets avgränsning)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson, Wallmark, Larsson* i Umeå, *Björkman, Gustavsson* i Alvesta, *Källstad* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av yrkandet i motionerna I: 801 och II: 984 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag i syfte att elever vid de fria kristna samfundens teologiska seminarier och liknande läroanstalter erhöles rätt till studiemedel enligt studiemedelsförordningen;

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

R. (avser det studiesociala systemets avgränsning)

av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Ljungberg* samt herrar *Thorsten Larsson, Wallmark, Larsson* i Umeå, *Björkman, Gustavsson* i Alvesta, *Källstad* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till yrkandet i motionerna I: 799 och II: 982 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna att elever vid diakonissanstalter skulle äga rätt till studiemedel enligt studiemedelsförordningen under hela sin studietid;

S. (avser avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande)

1) av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till yrkandet i motionerna I: 566 och II: 670 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag angående avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande i enlighet med vad reservanterna anför;

2) av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark, Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till yrkandet i motionerna I: 556 och II: 689 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag till sådana ändringar i skatteförfattningarna att avdrag för periodiskt understöd till studerande medgaves vid beskattningen;

3) av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av yrkandena i motionerna I: 556 och II: 689 samt I: 566 och II: 670 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

T. (avser avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader)

1) av herr *Stefanson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Larsson* i Umeå och *Källstad*, vilka under hänvisning till sin under reservation S 3) intagna motivering ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen II: 672, yrkandet under 3. i motionerna I: 808 och II: 994 samt yrkandet under 4. i motionerna I: 813 och II: 997 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående studiekostnadernas behandling i beskattningshänseende;

2) av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark*, *Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till yrkandet under 4. i motionerna I: 813 och II: 997 samt i anledning av motionen II: 672 måtte besluta att avdrag skulle medges för studiekostnader till ett belopp, motsvarande 4 000 kronor per normalstudieår i enlighet med vad reservanterna anfört ävensom i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande års höstriksdag rörande sådana ändringar i skatteförfattningarna som föranleddes härav;

U. (avser ortsavdrag för barn under 21 år)

av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark*, *Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att det ovan intagna avsnitt av utskottets yttrande, som börjar med orden »I ett» och slutar med orden »denna del», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I motionen II: 1001 har bl. a. framförts yrkande om införande av barnavdrag vid beskattningen. Enligt motionen bör avdrag medges intill dess barnet fyllt 21 år, såvida barnet ej taxeras för egen inkomst. Motsvarande yrkande ehuru med annan åldersgräns har framförts i de vid riksdagssessionens början väckta motionerna I: 571

och II: 681, vilka hänvisats till bevillningsutskottet och i detta utskotts betänkande nr 35 blivit avstyrkta. Enligt vad särskilda utskottet inhämtat är nämnda betänkande avsett att behandlas i riksdagen innan det här aktuella utlåtandet kommer på riksdagens bord. Utskottet finner sig på grund härav förhindrat att tillstyrka bifall till motionen men vill dock nedan ge tillkänna sin principiella uppfattning i frågan.

Makar med barn har obestriddligen högre levnadskostnader än barnlösa makar, liksom makar med flera barn har högre levnadskostnader än makar med få barn. Skillnaden utjämnas i någon mån genom barnbidragen men blir inte på långt när eliminerad. På grund härav har makar med barn lägre skatteförmåga än barnlösa makar och makar med många barn lägre skatteförmåga än makar med få barn.

Till en beskattning enligt skatteförmågeprincipen hör ortsavdrag. Dessa är avsedda att från beskattning undanta den del av inkomsten som åtgår till de mest elementära levnadskostnaderna — mat, husrum m. m. — och som sålunda saknar varje skattekraft. Ortsavdraget är nu för ensamstående 2 250 kronor och för äkta makar dubbelt så högt eller 4 500 kronor. I motsats till vad fallet är i de flesta med Sverige jämförbara länder förekommer emellertid i vårt land inget ortsavdrag för barn, vilket för barnfamiljerna innebär att den del av deras inkomst som är oundgängligen nödvändig för barnets underhåll och därmed saknar skattekraft blir beskattad. Från skattesynpunkt är denna inkomstdel att betrakta som obefintlig, och barnfamiljerna får sålunda deltaga i repartiseringen av de gemensamma samhällsutgifterna efter ogynnsammare grunder än andra skattskyldiga. Att märka är att merbelastningen på grund av frånvaron av barnavdrag drabbar barnfamiljerna hårdare ju lägre inkomsten är och ju fler barnen är. Beskattningen av barnfamil-

jerna står alltså för närvarande i omvänd proportion till skatteförmågan.

Ett införande av barnavdrag är därför enligt utskottets uppfattning i och för sig högst motiverat.»;

V. (avser fria läroböcker m.m.)

av fröken *Ljungberg* samt herrar *Wallmark*, *Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att det ovan intagna avsnitt av utskottets yttrande, som börjar med orden »I *motionerna*» och slutar med orden »följaktligen motionsyrkandena» bort ersättas med text av följande lydelse:

»I *motionerna I: 749* och *II: 911* har hemställts om en skyndsam utredning och förslag om införande av fria läroböcker och fri skolmateriel i gymnasier m. fl. skolformer med motsvarande utbildningsnivå. Ett yrkande av samma innebörd återkommer i *motionen II: 998*.

Systemet med fria läroböcker och fri studiemateriel är helt genomfört i grundskolan. På gymnasiestadiet tillhandahålles däremot eleverna fria läroböcker och annat studiematerial för det fall vederbörande kommun ställt medel till förfogande för sådant ändamål. På ett flertal orter i landet har kommunerna påtagit sig kostnader av detta slag. Frågan huruvida staten bör inskrida och lämna bidrag helt eller delvis till kostnaderna för läroböcker och annat studiematerial på gymnasiestadiet bör enligt utskottets mening övervägas i annat sammanhang. Utskottet avstyrker följaktligen motionsyrkandena.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Låt mig först med ett par ord erinra om den utveckling som hittills ägt rum på det studiesociala området. Denna utveckling har kännetecknats av punktreformer som genom-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

förts allteftersom de erforderliga resurserna kunnat anskaffas. I läroverken fick genom beslut 1945 elever som saknade utbildningsmöjligheter i hemorten bidrag till inackordering eller dagliga resor mellan hemmet och skolan. 1957 infördes för alla elever under 18 år de allmänna studiebidragen.

Studenter vid universitet och högskolor har etappvis fått alltmer vidgade stipendie- och lånemöjligheter. 1950 fattades — efter förslag av den s. k. studentsociala utredningen — ett principbeslut om sådan ökning av stipendieanslagen att 26 procent av de nyinskrivna kunde få naturastipendier. Målet framstod då som ambitiöst, och det dröjde flera år innan det kunde uppnås. Senare har anslagen ökat, så att numera över 40 procent av de nyinskrivna studenterna får stipendier. Studielånen har genom riksdagsbeslut 1961 förknippats med en subvention i form av avskrivning med en fjärdedel av lånen vid första amorteringstillfället.

Beträffande lärar- och fackutbildningsanstaltarnas elever har fattats beslut som innebär, att de får studiehjälp i form av lån och stipendier men på mindre frikostiga villkor än universitetens och högskolornas elever.

Den utveckling som jag här bara kunnat antyda innefattar i och för sig en imponerande upprustning. Vid ett undervisningsministermöte i London i april i år hade jag tillfälle att konstatera, att de studiesociala stödåtgärderna i vårt land redan nu, alltså före dagens beslut, väl tål en internationell jämförelse.

I vissa stycken har emellertid den nuvarande ordningen kommit att framstå som bristfällig. Metoden med punktreformer har lett till omotiverade olikheter i studiestödet vid olika utbildningslinjer. Även erfarenheterna från administrationen av det nuvarande systemet visar att det finns behov av en rationalisering.

Det nya studiesociala system, som kam-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

maren nu skall besluta om, har föregått av noggranna undersökningar av rekryteringen till högre utbildning och av andra förhållanden av betydelse för en bedömning av reformbehovet. Resultatet har blivit ett i princip enhetligt system med kraftigt förbättrade förmåner framför allt för gymnasister och yrkesskolelever och elever vid lärar- och fackutbildningsanstalter.

Enhetlighetstanken har visserligen inte kunnat föras ut i sina yttersta konsekvenser. Av praktiska skäl har det varit nödvändigt att ha vissa regler för gymnasister, yrkesskoleelever och folkhögskoleelever och andra regler för studerande vid universitet och högskolor samt lärar- och fackutbildningsanstalter. Sinsemellan binds emellertid de båda regelkomplexen samman av fasta band. De skillnader som finns har genomgående en studieekonomisk motivering.

Principiellt betydelsefullt är att förmånerna i det nya systemet — till skillnad från studiehjälpens allmänna studiebidrag och de nuvarande stipendierna till universitetsstuderande — skall utgå under hela studietiden.

De studiesociala förmånerna blir i fortsättningen endast i begränsad omfattning beroende av en inkomst- eller behovsprövning. Studerande vid universitet och högskolor samt lärar- och fackutbildningsanstalter skall i studiesocialt hänseende behandlas såsom vuxna, vilket för deras vidkommande innebär att förmånerna inte i något fall skall vara avhängiga av föräldrarnas ekonomiska förhållanden.

Det är, herr talman, med glädje jag konstaterar att ett enigt utskott står bakom hela denna uppläggning av det studiesociala systemet. Visserligen har i utskottet skilda meningar framträtt i fråga om den lämpliga utformningen av reglerna för förmåner till studerande vid universitet och andra postgymnasiala utbildningslinjer. Även i denna del finns det dock anledning att räkna med

att regeringsförslaget skall få stor anslutning i kamrarna.

Det kommer att betyda mycket för reformens genomförande om den, som jag tror och livligt hoppas, redan från början får en fast förankring i en stor riksdagsmajoritet.

Jag skall självfallet inte ta kammarens tid i anspråk med en redogörelse för det nya studiesociala systemet. Endast ett exempel på innebörden för den enskilde av de mer än fördubblade anslagen på driftbudgeten till studiesociala ändamål vill jag anföra.

En gymnasist, som måste inackordera sig på studieorten, får enligt de nya reglerna, om hans föräldrar har inkomster mellan 15 000 och 20 000 kronor om året, studiebidrag och tillägg med sammanlagt 225 kronor i månaden. I dag utgår 55 och i enstaka fall upp till 140 kronor i månaden.

Om han efter studentexamen fortsätter sina studier exempelvis vid en humanistisk fakultet för att ta en fil. mag-examen, får han dels studiebidrag med 1 750 kronor om året, dels återbetalningspliktiga studiemedel med i dagens penningvärde högst cirka 5 000 kronor om året. En femårig studietid — det normala vid praktiskt taget all yrkesutbildning vid universitet — resulterar, om man utnyttjar förmånerna till maximum, i en skuldsättning på cirka 25 000 kronor, vilket belopp normalt skall amorteras med cirka 100 kronor i månaden. Skulle han bli sjuk eller av någon anledning inte kunna nyttiggöra sin utbildning, får han betalningsanstånd, eventuellt befrielse från återbetalningskyldighet. Han löper med andra ord ingen som helst risk. Detta gäller inte bara sjukdom utan över huvud taget ett misslyckande av någon anledning för individen — arbetslöshet, ja, kanske t. o. m. inkompetens. Har han inte betalningsförmåga får han anstånd eller, som jag sade, eventuell befrielse.

Det har från student- och akademikerhåll framkastats påståenden om att

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

regeringens förslag skulle innebära en studiesocial nedrustning. Jag måste, herr talman, bekänna att jag blev överraskad och närmast chockerad av dessa påståenden. För mig är det uppenbart att det nya studiesociala systemet är en djärv och storslagen reform på sitt område. Ingen av oss här i kammaren skulle under sina studieår ha vågat drömma om att samhället inom en över-skådlig framtid skulle komma att bjuda alla studerande, oavsett om de kom från fattiga eller rika hem, så frikostiga ekonomiska studievillkor som nu sker. Vid det undervisningsministermöte i London, som jag nyss nämnde i annat sammanhang, redogjorde vi från svensk sida för huvuddragen i det nu föreliggande förslaget, och det var ingen tvekan om att vår redogörelse inte bara imponerade utan också väckte åhörarnas avund. När systemet har genomförts, kommer Sverige på det studiesociala området att ha en obestridd tätplats bland Europas demokratier.

Jag har för min del så småningom blivit övertygad om att kritiken och beskyllningarna för nedrustning väsentligt bottnar i bristande realism och missförstånd rörande innebörden av de nya reglerna.

Bristande realism är det onekligen när krav framställs om studiebidrag till studenterna på 3 750 kronor om året. Att tillfredsställa sådana krav skulle, om man inte vill behålla den nuvarande kategoriklyvningen och gynna studenter framför andra, betyda att anslagen till studiesociala ändamål nu med ens måste fördubblas.

Ett missförstånd å andra sidan är det uppenbarligen fråga om när man från student- och akademikerhåll gör gällande, att studiemedelssystemet för universitetsstuderande och andra vid postgymnasiala utbildningslinjer innebär ett äventyrligt experiment med värdefasta lån. Det har sagts många gånger förut i debatten, och jag upprepar det här ännu en gång, att den indexreglering av åter-

betalningen av studiemedel som föreslagits inte i något fall kan ge ett ekonomiskt ofördelaktigt slutresultat för den återbetalningsskyldige. Indexregleringen är ingenting annat än en metod för att tillmötesgå studentönskemål om en jämn fördelning i tiden av återbetalningarna.

Riktpunkterna för de nya reglerna om studiemedel till universitetsstuderande m. fl. har varit *dels* att genom lämpligt avvägda studiebidrag begränsa behovet av skuldsättning, *dels* att genom frikostiga återbetalningsvillkor ge den enskilde garantier för att han inte skall behöva bli nedtyngd av sin betalningsskyldighet, om han av någon anledning — jag har redan tidigare exemplifierat detta — skulle få dålig återbetalningsförmåga efter studiernas avslutande. Jag tror att utskottet träffat rätt när det i sitt utlåtande säger, att regeringsförslagets genomförande sannolikt kommer att medföra att skuldsättning i samband med långvarig och kostnadskrävande utbildning upphör att vara ett socialt problem.

På ett område som det studiesociala är det givet, att det alltid finns rum för divergerande synpunkter och önskemål om ytterligare förbättringar. Några av dessa önskemål har blivit tillgodosedda i utskottets utlåtande.

Jag tror att vi därmed har nått gränsen för vad vi för närvarande kan kosta på oss. Utskottet har, enligt min mening på goda grunder, avböjt i och för sig förståeliga önskemål om något högre studiebidrag för vissa kategorier än regeringen föreslagit och om indexreglering av studiebidragen.

Det har redan nämnts, att rätten till studiemedel för finansiering av universitets- och högskolestudier inte skall vara beroende av föräldrarnas ekonomiska situation. Däremot skall även i det nya systemet en behovsprövning ske med hänsyn till egen och makes inkomst. Denna behovsprövning är emellertid ytterst liberal. Jag har svårt att

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

förstå att några reservanter i utskottet känt behov av en uppmjukning av reglerna om behovsprövning, så att en studerande som är gift skall kunna få studiemedel även om han tillsammans med sin make förfogar över en inkomst av inemot 30 000 kronor om året. Det är onekligen, ärade kammarledamöter, inkomstgränsen, vilka i varje fall för mig och jag föreställer mig även för andra förefaller vara höga och tillfredsställande.

Det nuvarande statliga studiestödet har vissa yttergränser. Det har inte ansetts möjligt att ge studiesociala förmåner för studier inom all slags utbildningsverksamhet, oavsett studiernas omfattning och utbildningsverksamhetens beskaffenhet. Att dra den yttre gränsen för studiestödet efter en prövning i enskilda fall av utbildningens värde har varken ansetts lämpligt eller möjligt. Den allmänt erkända principen har varit, att studiesociala förmåner ges endast för studier vid utbildningslinjer som står under statlig kontroll eller är statsunderstödda.

Jag är för min del helt ense med utskottsmajoriteten om att denna princip måste upprätthållas även i det nya systemet. De reservanter, som yrkat på undantag från principen till förmån för diakonissanstalternas elever och vissa andra kategorier av studerande, har enligt min uppfattning tagit något för lätt på den här berörda frågan. Man kan inte utan oöverskådliga konsekvenser slå sönder den nuvarande principen för gränsdragningen, såvida man inte samtidigt ersätter den med en annan, användbar princip. I fråga om vilken ny gränsdragningsprincip som bör tillämpas är emellertid reservanterna utskottsmajoriteten svaret skyldiga.

I marginalen på det nya studiesociala systemet ligger frågorna om avskrivning av studieskulder och avdragsrätt vid beskattningen.

Förmånen av en 25-procentig avskrivning av studieskulder vid första amor-

teringstillfället infördes 1961 som ett provisorium i avbidan på det då pågående studiesociala utredningsarbetet. Till väsentlig del var syftet med förmånen att i efterhand ge ett stöd åt dem som bedrivit sina studier och skuldsatt sig i en tid då universitetens och högskolornas stipendianslag var betydligt mindre än nu.

Det är alldeles klart att den 25-procentiga avskrivningen gjort god tjänst — det erkänner jag gärna — som ett övergångsarrangemang. Lika klart är emellertid att den inte har någon plats i det nya, kraftigt upprustade studiesociala systemet. I det nya systemet förverkligas den riktiga tanken, att samhällets subventioner till de studerande främst skall lämnas under studietiden i form av direkta bidrag.

Samma skäl som kan anföras mot bibehållandet av den 25-procentiga avskrivningen kan återopas även gentemot kraven på avdragsrätt för studie-kostnader vid beskattningen. Skatteavdraget är enligt min bestämda uppfattning ett betydligt sämre studiesocialt instrument än den 25-procentiga avskrivningen, eftersom avdragsrätten — det ligger i sakens natur — måste gynna studerande som senare i livet får höga inkomster framför andra studerande.

Herr talman! Det är ett betydelsefullt beslut som kammaren skall fatta i dag, femtio år efter det att riksdagen första gången hade att behandla en studiesocial fråga i anslutning till en motion vid 1914 års riksdag av herr Erik Palmstierna. Såsom framgått av det jag här sagt är det min förhoppning, att dagens beslut skall kunna fattas med en stor majoritet som tryggar den studiesociala reformens smidiga genomförande.

Vi är väl alla här i kammaren ense om att vi med denna reform tar ytterligare ett stort steg på vägen mot en demokratisering av utbildningen. Samtidigt anser jag att vi inte bör känna oss alltför belåtna med oss själva och slå

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

oss till ro med vad som nu uträttats. De studiesociala frågorna bör även i fortsättningen stå på dagordningen, och redan nu skymtar förbättringar som bör genomföras i en framtid. Jag tänker då bl. a. på behovet av en omprövning av de studiesociala förmånerna inom vuxenutbildningen. Denna fråga bör tas upp så snart pågående utredningsarbete om vuxenutbildningens framtid avslutats.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Då den nya frågetimen hade premiär i första kammaren den 21 april i år svarade statsministern på frågor från oppositionen, att regeringen var fullt medveten om att propositionsavlämnandet inte skett på ett tidsmässigt tillfredsställande sätt.

År efter år har vi hört att en bättring skall åstadkommas, men det har inte blivit så, snarare tvärtom. De minimiregler för propositionsavlämnande som finns i riksdagsordningen tål inte något överskridande, om riksdagen skall ha möjlighet att göra den grundliga granskning som författningen förutsätter.

Statsministern framhöll även i den nyss nämnda debatten i första kammaren, att också regeringen vill att riksdagen skall kunna granska regeringsförslagen »under så lugna förhållanden som möjligt». Vi förstår, sade statsministern, att det många gånger är praktiskt taget omöjligt att nå det resultatet. Däri har statsministern obestriddligen rätt.

Den proposition om stöd till den studerande ungdom, som det nu föreliggande utlåtandet från särskilda utskottet gäller, hör till kategorien försenade propositioner. Enligt den förteckning över väntade propositioner som vi erhöll i januari avsågs propositionen att bli framlagd den 20 mars. Remisstiden för utredningens förslag utgick emellertid den 15 mars. Det skulle ha sett allt-

för illa ut att lägga fram propositionen endast några dagar senare. Tiden för propositionens avlämnande framflyttades då till den 10 april.

Propositionen borde ha försetts med en röd etikett med ordet »Brådskanie». Det är nämligen vad som karakteriserat detta ärendes behandling. Propositionen föranledde ett 20-tal motioner med sammanlagt över 70 ändringsyrkanden, inräknat de motioner som tidigare väckts och som rörde denna fråga. Den rådande tidsnöden har varit ett ständigt återkommande skäl för forcering av arbetet i utskottet.

Oavsett partitillhörighet borde vi kunna vara överens om att i en så forcerad takt bör en så stor fråga icke få behandlas. Det rör sig om utgifter på driftbudgeten av över 370 miljoner kronor, en kostnadsökning på i det närmaste 200 miljoner. Riksdagen måste beredas tillräcklig tid att ordentligt sätta sig in i frågan. Det har blivit ringa tid för överläggningar mellan oppositionspartierna och i respektive riksdagsgrupper. Föredragningen har varit knapphändigare än vad vi är vana vid från andra utskott, och tiden för avgivande av reservationer har varit ytterligt kort. En ledande tanke i författningsutredningens arbete har bl. a. varit att stärka riksdagens ställning, men då får dess funktion inte inskränkas till att vara en transportorganisation för regeringens förslag.

I riksdagen och även utanför riksdagen har tidigare påtalats den infiltration av Kungl. Maj:ts kansli i riksdagens arbete, som sker genom att propositions-skrivare samtidigt är föredragande i samma ärende i riksdagens utskott. Denna sak hör närmare samman med författningsreformen, varför jag inte nu skall gå in på den i detta sammanhang. I viss mån är det en fördel att ha en föredragande som kan propositionens varje paragraf, ja, nästan varje ord, men ur objektivitetens synvinkel är det icke en fördel. Riksdagen bör värja sig

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

mot departemental styrning av sitt arbete.

Det föreliggande förslaget innebär ett nytt system för understöd för studerande inom olika skolformer ovanför grundskolan. Förbättringarna för de gymnasiala skolformerna har vi från högerhåll accepterat — inklusive de ändringar som utskottet gjort — med undantag för en punkt, som utvecklas i reservation av fru Hamrin-Thorell m. fl. och som kommer att närmare beröras av herr Nordstrandh.

I vår partimotion har vi gett uttryck för en principiell bedömning av dessa frågor. Enligt vår uppfattning skulle barnfamiljernas försörjningskostnader avsevärt lindras, om de generella bidragen kompletterades med den skattelättnad för barnfamiljer som ortsavdrag för barn innebär. Som barn bör då även betraktas studerande ungdom inom gymnasiala skolformer utan egen inkomst, upp till exempelvis gällande myndighetsålder. Ortsavdrag för barn minskar motivet för ökade generella studiebidrag. Riksdagen avlog emellertid i förra veckan våra förslag på denna punkt. Vad skatteberedningen ämnar föreslå i sitt om någon tid kommande betänkande då det gäller barnfamiljernas beskattning vet vi icke. Det hade varit önskvärt att de familjepolitiska åtgärderna hade kunnat bedömas i ett sammanhang. I stället har man vidtagit en rad punkt-reformer.

I den andra delen — den som rör studiemedlen till postgymnasiala studerande — har vi icke kunnat följa regeringens och utskottsmajoritetens linje. Vi har föreslagit ett annat system än regeringens. Det bygger på en annan grundsyn. Dessa studier tar sikte på en framtida yrkesverksamhet. Ekonomiskt sett kan den studerande efter fullbordade studier i regel räkna med högre inkomster än om han utan dessa studier ägnat sig åt förvärvsverksamhet. Den studerande skaffar sig sålunda en inkomstgivande tillgång — låt vara im-

materiell — och studierna kan därmed jämföras med investeringar av annan art.

Enligt vår mening talar varken rekryterings- eller sociala skäl för generella studiebidrag. De kallas nu inte för studielön; departementschefen säger att han »inte anser det erforderligt att nu ta upp tanken på studielön till närmare behandling.» Utskottet säger för sin del att det vore »från vissa synpunkter tilltalande om man kunde lösa problemen helt enkelt genom att införa generella stipendier för alla som fullständigt täckte studiekostnaderna (studielön)». Men studielönen anser utskottet höra hemma i ett samhälle med en helt annan inkomststruktur än den som förekommer i dagens Sverige. Så kommer även utskottet till att det inte finns skäl att *nu* överväga tanken på en sådan stödform. Är det möjligen beloppets storlek — 1 750 kronor — som gör att man inte vill kalla det för studielön? Men man håller ändå dörren på glänt för framtiden. Enligt vår uppfattning skulle ett sådant system fordra en rigorös kontroll och leda till ökad dirigering från statens sida beträffande såväl studie- som yrkesinriktning. Vi motsätter oss sålunda bestämt tanken på att införa studielön.

Bland remissinstanserna har rätt tveksamhet beträffande det kontanta studiebidraget. Till de tveksamma i utredningen hörde även ordföranden i Svenska träindustriarbetarförbundet Yngve Persson, som avgav ett särskilt yttrande i utredningen. Han har visserligen accepterat utredningens förslag — bl. a. för att »medverka till enighet inom utredningen» — men herr Persson har känt tvekan, om inte utredningen sträckt sig väl långt i generositet då det gäller det kontanta bidragets höjd. Så här heter det i hans särskilda yttrande:

»De kontanta bidragen liksom den subventionering, som ligger i avskrivningsreglerna, betalas av skattededel.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

De bekostas således till alldeles övervägande delen av människor, vilka aldrig haft eller aldrig kan få förmånen att bedriva högre studier och vilka i de allra flesta fall har inkomster, som väsentligt understiger de inkomster, som i allmänhet kommer de akademiskt utbildade till del . . . Det kan ifrågasättas om det med hänsyn till den postgymnasiala utbildningens lönsamhet finns skäl för att de, som inte får del av denna utbildning, också skall finansiera de studerandes kostnader och uppehälle under studietiden». Så långt herr Yngve Persson.

Herr Yngve Persson gör tydligen inkomstjämförelsen för ett år i sänder. Räknar man med livslönen och tar hänsyn till den progressiva beskattningens effekt, blir resultatet vid en jämförelse inte så förmånligt för akademikerna. Men herr Persson har dock ägnat en liten tanke även åt dem som skall betala de kontanta bidragen, nämligen skattebetalarna.

Med den syn vi har på studierna som en investering anser vi att dessa i princip bör bekostas av de studerande själva. Saknar man egna medel är, liksom vid andra investeringar, upplåning — utan bidrag — en naturlig finansieringsform. Vi biträder icke propositionens förslag om statlig långivning. Med en generell statlig kreditgaranti löses problemet lika bra och med samma möjligheter till periodisering av amorteringarna och förmånliga villkor i fråga om anstånd och avskrivning. Ett sådant lånesystem bör vara öppet för alla studerande. Därigenom skapas möjlighet för alla, oavsett social och ekonomisk bakgrund, att erhålla den utbildning för vilken de har förutsättningar och intresse. Studielån skall kunna erhållas till ett belopp av 6 500 kronor per år i dagens penningvärde.

Vi kan inte finna en behovsprövning med hänsyn till egen eller makens ekonomi försvarbar. Om en studerande på grund av stor kapacitet och energi be-

driver studier parallellt med ett förvärvsarbete, kan det inte vara rimligt att »bestraffa» honom eller henne på så sätt, att möjligheterna att erhålla studielån går förlorade. Lika orimligt är att inkomsten hos den icke studerande maken skall verka diskvalificerande.

Den andra delen i vårt system är tentamens- eller examenspremier. Denna fråga kommer herr Nordstrand senare att närmare utveckla.

Den andra delen i vårt alternativ är avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader. Förslag till denna frågas lösning har vi fört fram i riksdagen i snart tjugo år, och så småningom fick vi gehör för detta. Riksdagen uttalade 1952, att frågan om den skatterättsliga behandlingen av studiekostnader var av den vikt, att en lösning icke borde uppskjutas. För tre år sedan fick vi ett substitut i den 25-procentiga avskrivningen av vissa studielån. Vi motsatte oss bestämt detta förslag. Ett av skälen var att denna metod skulle leda till ökad skuldsättning. Detta har nu bekräftats av studiesociala utredningen. I denna heter det bl. a. att »i praktiken torde avskrivningsreformen — vilket statsmakterna vid dess genomförande icke torde ha åsyftat — ha kraftigt stimulerat till ökad upplåning». Nu skall denna subventionsform försvinna. Den har, säger departementschefen, »medfört en inte önskvärd ökning av skuldsättningen».

Men frågan om avdragsrätten för studiekostnader förblir olöst. Nu skall den behandlas i samband med utformningen av det framtida skattesystemet, säger departementschefen. Därmed uppskjutes den till en oviss framtid. Den borde ha lösts i samband med det nu aktuella förslaget. Vi har för vår del upprepat det krav vi så länge framfört. Vår motivering återfinnes i reservationen under T2. Då denna fråga så många gånger diskuterats här i kammaren, skall jag för att inte förlänga dagens debatt avstå från att ännu en

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

gång utveckla våra synpunkter. Antalet talare på listan är redan 25, försåvitt icke departementschefens spelöppning i debatten gör inlägg av utskottets socialdemokratiska ledamöter onödiga.

Som jag tidigare nämnt har vi en annan grunduppfattning än regeringen då det gäller de postgymnasiala studierna. Sammantaget skulle vårt alternativ med statlig kreditgaranti för studielån upp till 6 500 kronor utan prövning av den studerandes eller i förekommande fall makens inkomst eller förmögenhet, tentamens- eller examenspremier och avdragsrätt för studiekostnader vara ett bättre system än regeringens, totalt sett fördelaktigare för de studerande och bättre motsvara kraven på rättvisa mellan olika grupper.

Då vi avvisat studiemedelsförordningen har vi därmed också avvisat förslaget om att återbetalningen av studiemedel skall göras genom indexreglerade avgifter. I denna del har de tre andra partierna skrivit ihop sig i utskottet om vissa ändringar i förhållande till propositionen. Mot detta system har riktats starka invändningar i remissvaren. Svenska bankföreningen exempelvis säger att systemet är teoretiskt intressant men i praktiken synnerligen komplicerat och svåröverskådligt. Att återbetalning i realvärde skulle ge garanti för en lämplig periodisering är enligt föreningen inte övertygande. Föreningen anser det ingalunda säkert att akademikernas löneinkomster år från år utvecklas i takt med levnadskostnadsindex. I vissa situationer, t. ex. vid en betydande och plötslig penningvärdeförsämring under löpande löneavtalsperiod, kan systemet bli mycket betungande för låntagaren.

Till kritikerna hör även länsstyrelsen i Östergötland, som bl. a. har framhållit att övergången till ett indexreglerat system innebär ett så osmidigt och komplicerat förfaringsätt, att det redan av administrativa skäl knappast kan accepteras. Risken är att det upp-

fattas som ett osäkerhetsmoment av de skuldsatta, icke som en fördel.

Studiehjälpsnämnden anser att frågor om anstånd med eller lindring av återbetalningen vid iråkade betalningssvårigheter inom studiehjälpsystemet har kunnat lösas tillfredsställande utan detaljerade regler och att så kan ske även i fortsättningen.

Till dem som avvisat förslaget i denna del hör dem det mest berör, Sveriges förenade studentkårer och SACO. Den sammanskrivning som de tre andra partierna i utskottet enats om — att återbetalningsskyldigheten skall upphöra när vederbörande i avgifter erlagt lika mycket som för ett konventionellt lån — torde knappast göra systemet mindre komplicerat eller mindre administrativt betungande. De fördelar man sökt åstadkomma med detta system kan skapas med enklare medel, genom modifikation i ett vanligt återbetalningssystem.

Med vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna A av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid mom. I i utskottets hemställan; G av fröken Ljungberg m. fl. vid mom. III; Q och R av herr Stefanson m. fl. vid mom. XXI; S 2), T 2), U och V av fröken Ljungberg m. fl., också vid mom. XXI. De båda sistnämnda reservationerna avser utskottets motivering.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag anser mig skyldig påpeka, att herr Björkman nog inte bör upprepa, att utskottets föredragande brister i objektivitet därför att han, som herr Björkman påstod, är propositionsskrivare. För det första, herr Björkman, finns det inga propositionskrivare. Det är departementschefen som är ansvarig för propositioner. Vilka som i Kungl. Maj:ts kansli biträder vid utarbetandet av propositioner har icke med denna kammars behandling av sakfrågan att göra. För det andra är

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

det märkligt, att herr Björkman inte inser att det är en förolämpning mot utskottet att påstå att utskottet varit i händerna på en tjänsteman. Det är ju detta som han har upprepat.

Jag tycker, herr Björkman, att den formen att inleda debatten i den studiesociala frågan är ovärdig.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan omöjligen dela departementschefens uppfattning, att det skulle vara en förolämpning mot utskottet att uttala samma kritik som ofta framförts tidigare, nämligen att departementet i realiteten styr utskotten på det sättet, att departementets tjänstemän som är med och utarbetar propositionerna samtidigt är föredragande i utskotten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag och mina kolleger anser att det är en skyldighet för kanslihuset att, om riksdagens utskott begär service genom tjänstemannahjälp, om möjligt släppa till den. Men det är inte departementen utan utskotten som är de agerande. Många gånger är de tack-samma att få handräckning i en speciell fråga. Varje sådan utlåning från kanslihuset är ett problem, herr Björkman, även för departementets arbete.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande vi nu behandlar har tillkommit efter en diskussion och en kompromiss inom utskottet på en del punkter. Överens-kommelse har på vissa avsnitt träffats mellan de socialdemokratiska, folkpar-tistiska och centerpartistiska represen-tanterna i utskottet. De stora principer-na har det dock inte varit någon dis-kussion om. Kompromissen berör en-dast vissa punkter, där avvägningar del-vis av ekonomisk natur, delvis av prak-tisk natur gjorts.

Beträffande studiehjälpsreglementet 11 §, som avser resetillägg, föreslår utskottet kortare färdavstånd än vad som föreslås i propositionen. På denna punkt förelåg olika motioner. Kompromissen innebär att vad som föreslås i propositionen något mildrats så att resetillägg skall utgå för något kortare avstånd. Beträffande 12 §, som avser i vad mån den studerandes och hans föräldrars förmögenhet skall påverka den studerandes möjlighet att få inkomst-prövat tillägg, föreslår utskottet att den sammanlagda förmögenheten höjes från 20 000 kronor till 30 000 kronor. 23 §, som kanske i sammanhanget är den väsentligaste punkten, har omformulerats i syfte att ränta göres avdragsgill vid beskattningen. Här inför man ett sådant system att räntan bokföres separat och kan utnyttjas i beskattningshänseende.

Beträffande studiemedelsförordningen föreslår utskottet i 12 § att den studerandes förmögenhet skall påverka inkomsten först med den del av förmögenheten som överstiger sex gånger basbeloppet i stället för fyra gånger basbeloppet, som föreslås i propositionen. I 20 § föreslås makens inkomst påverka avgiftsunderlaget med den del av makens förmögenhet som överstiger sex gånger basbeloppet i stället för enligt propositionen fyra gånger basbeloppet. I 30 § som gäller återbetalningsskyldighet har spärregeln fått en något ändrad formulering. Den verkar så, att så snart återbetalningar gjorts till ett belopp, som i ett vanligt konventionellt lånesystem skulle ha inneburit total slutbetalning, skall återbetalningarna sluta. Denna ändring innebär i och för sig inte någon större reform, men jag tror det är praktiskt och framför allt fördelaktigt för låntagarna att de kan upphöra med återbetalningarna omedelbart då de kommit upp i en slutbetalning efter ett konventionellt system.

Jag var från början tveksam beträffande avgiftssystemet, men det förslag

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

som utskottet lagt fram tror jag är från de studerandes synpunkt det absolut fördelaktigaste system de kan få. Det finns alltså två olika system, dels ett avgiftssystem, dels ett konventionellt lånesystem. Genom förbättringen av spärregeln kommer alltid det för de studerande förmånligaste systemet att gälla. Blir det låg inflationstakt blir avgiftssystemet billigare, blir det häftig inflationstakt kommer det konventionella systemet enligt spärregeln att vara fördelaktigast.

Man kan naturligtvis säga att det är krångligt och administrativt svårt att genomföra detta. Men med de tekniska hjälpmedel som numera står till förfogande bör svårigheten inte bli alltför stor. De moderna datamaskinerna klarar snabbt en sådan sak, och man behöver inte lägga ner något större arbete på att göra jämförelser.

Utskottets skrivning angående studiemedelsförordningens åldersgräns finner jag tillfredsställande. Redan i propositionen uttalas att man skall ta nödig hänsyn till vissa fakta beträffande en person vid tillämpningen av 40-årsstrecket. Utskottet har i sin skrivning ytterligare understrukt att alla skäl som kan vara av någon betydelse för åldersgränsens tillämpning bör beaktas.

Beträffande de handikappades särskilda problem hemställer utskottet om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Detta hälsar vi med stor tillfredsställelse. De handikappades problem på detta område är stort, och det är nödvändigt att denna fråga löses med det snaraste.

De till utskottsutlåtandet fogade reservationer, som undertecknats av folkpartiets representanter, innebär inte något frångående av de stora linjerna utan är väl närmast att betrakta som hyfsningar av detaljer i propositionen och utlåtandet som vi anser inte är fullt godtagbara.

Beträffande reservation C kommer herr Jönsson i Ingemarsgården att

framföra våra synpunkter. I reservation D påpekar vi att vissa tröskelproblem kommer att uppstå. En ökning av inkomsten på något hundratal kronor kan t. ex. i olyckliga fall ge ett bortfall på 225 kronor i inkomstprövat tillägg. Vi har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att denna fråga följes med uppmärksamhet, och vår motion är närmast att betrakta som ett förslag till en mjukare övergång, så att man slipper tröskelproblemet. I denna motion, som ligger till grund för reservationen, föreslår vi att reduktion av tillägget ej skall ske därest inkomsten ej ökat med mer än 500 kronor.

Vad beträffar reservationerna E, H, Q och R kommer herr Källstad att närmare utveckla våra synpunkter, varför jag går förbi dem.

I reservationen F 2 föreslås förhöjt studiebidrag med 200 kronor i månaden för vuxna elever som omfattas av studiehjälsreglementet. Det är visserligen en mycket liten grupp, men höjningen från 175 till 200 kronor anser vi nödvändig. Jag återkommer senare till den frågan i samband med en redogörelse för hur vi räknat fram att pengarna skall räcka till detta.

Vad beträffar reservationen J angående behovsprövning med hänsyn till makes inkomst måste jag säga, att jag ställer mig ganska tveksam i frågan om huruvida makes inkomst över huvudet taget skall påverka studiemedlen. Men det lär vara vissa praktiska skäl som gör att man inte kan slippa prövningen. Vi tycker emellertid att reduktionsregeln sätts i kraft alltför tidigt, och vi föreslår en höjning av fribeloppet för makes inkomst från 140 till 200 procent av basbeloppet, vilket innebär en höjning från 13 440 kronor till 19 200 kronor i dagens penningvärde.

I reservation K behandlas studiebidraget inom studiemedelsystemet. Här föreslår vi också en höjning från 175 till 200 kronor i månaden. Det gäller en grupp som tidigare hade det förmån-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ligaste läget ur bidragssynpunkt och som då bedömdes ha det största behovet av stöd. En sådan förbättring som vi föreslår skulle kosta ungefär 12 miljoner kronor för nästa budgetår.

Reservationerna S 3 och T 1 avser avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader. Här begär vi utredning om dessa kostnaders behandling i beskattningshänseende. Riksdagen har tidigare begärt förslag om reformerade beskattningsregler åren 1952, 1953 och 1956, men regeringen har inte framlagt förslag om sådana. 1961 års beslut om en 25-procentig avskrivning av vissa studieskulder var väl att betrakta som ett svar på de krav om skattereformer som framförts. I den nu behandlade propositionen omnämns inte alls skattefrågan. Vi är inte beredda att framlägga något förslag till lösning nu, utan anser att frågan är så komplicerad att en allsidig utredning erfordras. Frågans vikt är dock sådan att man inte kan förbigå den utan vidare, och vi anser att en utredning snarast bör tillsättas.

Kostnaderna för våra förslag i dessa reservationer är synnerligen måttliga och torde röra sig om 12—15 miljoner. Vid den kompromiss som enligt vad jag tidigare nämnt trädades frångick vi vårt förslag till reseersättningar, vilket skulle ha kostat 20 miljoner kronor. Kompromissen innebar en kostnadsfördyring jämfört med propositionen på totalt 7 miljoner. Därför har man här utrymme för den kostnadsökning på 12—15 miljoner som jag omnämnde. Jag vill särskilt understryka att våra förslag till höjning inte innebär något överbud utan rymmer inom den kostnadsram som anges i vår partimotion och i våra övriga motioner.

Vi anser det riktigt att man tillämpar den principen i fråga om studiestödet att man kopplar bort föräldrainskomsten och föräldraförmögenheten vad beträffar studerande som är myndiga. Jag tror att det är den viktigaste och förnämsta principen i hela detta förslag. Det är i varje fall ett nytänkande.

För övrigt anser vi utskottsutlåtandet godtagbart och uttrycker vår tillfredsställelse över att en så stor reform kunnat få så bred anslutning som här visar sig möjligt. Det studiesociala stödet som nu föreslås kan givetvis ha sina skönhetsfläckar; till och med solen har ju fläckar. Vi anser att om det kan göras förbättringar i systemet, så bör det ske så fort erfarenheter vunnits om hur systemet fungerar. Men vi förutsätter att en så stor reform inte kan vara färdig i och med att man beslutat om den, utan det torde tarvas justeringar på vissa punkter, om det visar sig att något går galet.

Det direkta ekonomiska stödet åt de studerande bör så fort utrymme finns förbättras. Vi betraktar inte reformen som ett avslutat kapitel utan som en början och en väg som vi tycker det är klokt att slå in på. Vi tror att detta för samhällets utveckling är en så viktig reform, att den i fortsättningen bör uppmärksammas och förbättras på alla områden där det går och där utrymme finns.

Jag ber att få yrka bifall till de reservationer vid detta utlåtande som har herr Stefanson som första namn.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! En av förutsättningarna för att vi skall kunna utnyttja våra knappa resurser så långt det är möjligt och därmed få ett maximalt framåtskridande är att vi satsar på utbildning i större utsträckning än hittills. Att det därvid är samhällets uppgift att sörja för att vi har utbildningsanstalter och lärare som utan ersättning kan utnyttjas av dem som så önskar, är vi väl numera eniga om. Enigheten är däremot inte lika stor när det gäller samhällets skyldighet att se till att de studerande kan ordna sin försörjning under studietiden. Dessutom råder det delade meningar om relationerna mellan studiebidrag och lån.

Frågan om studiestödet är emellertid av stor vikt för både den enskilde och samhället. Alla samhällsmedborga-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

re är beroende av att det finns personer som vill utbilda sig, och frågan om studiestöd angår därför i hög grad alla. Det har från något håll anmälts betänkligheter mot statligt studiestöd därför att detta skulle innebära att de, som inte själva har möjlighet att studera, via skattsedeln skulle få vara med om att betala utbildning för den nya generationen. Enligt min mening håller inte detta resonemang, eftersom utbildning är ett intresse inte bara för den enskilde, som väljer att utbilda sig, utan även för hela samhället.

Enligt vår mening är det självklart att det är samhällets uppgift att ställa sådana resurser till förfogande för de studerande att de kan finansiera sina levnadsomkostnader under studietiden. Den enskildes möjligheter att själv skaffa pengar kan inte få bli avgörande för huruvida han skall ägna sig åt studier eller inte. Faderns plånbok får inte bli den faktor i sammanhanget som bestämmer. Inte heller bostadsorten får ha betydelse. Geografiska hinder måste elimineras.

Det hävdas att det är vid övergången från den obligatoriska skolan till gymnasial utbildning som avgörandet ligger beträffande val av levnadsbana. Funnes det på den gymnasiala nivån betryggande statligt stöd skulle saken vara klar, ty den som har studentexamen eller motsvarande utbildning söker sig till postgymnasial utbildning även om hans egna eller föräldrarnas tillgångar är små. Det är givetvis viktigt att de studerande på gymnasienivån får ett tillfredsställande stöd, och att stödet därvidlag har stor inverkan på huruvida det blir högre studier eller inte är alldeles klart.

Jag vill här uttala min tillfredsställelse med det förslag till förbättring av studiehjälpen som förelagts riksdagen. Jag är också glad över den enighet som synes råda beträffande detta. Naturligtvis skulle jag på en del punkter vilja ha en annan utformning av förslaget.

En viktig principfråga i sammanhanget, nämligen värdebeständigheten, skall jag senare kommentera litet närmare. I stort sett fyller emellertid det föreslagna studiehjälpsreglementet de krav jag inledningsvis ställde, nämligen att föräldrarnas ekonomi och bostadsort inte får vara avgörande för den enskildes möjligheter att skaffa sig utbildning.

Vad studiemedelsförordningen beträffar är enigheten inte lika stor. Jag vill för min del härvidlag hävda att man inte kan bortse från att studiestödet även på denna nivå måste ha en rekryteringsfrämjande effekt, och jag menar att även detta stöd har en social aspekt. För mig ter det sig naturligt att studiestödet utgår under den tid studierna pågår och inte efteråt. Jag är angelägen att understryka att studiestödet måste utformas så att det kommer de studerande till del när det bäst behövs, och därför måste enligt min mening den bästa konstruktionen av stödsystemet vara en kombination av bidrag och lån. I botten av studiestödet inom studiemedelsförordningens ram måste ligga ett studiebidrag. Frågan om dettas storlek skall jag senare beröra litet mer ingående. Jag vill i detta sammanhang framhålla att man inte i alla avseenden kan dra en parallell mellan studiekomkostnader och investeringar av annan art. Studiekostnader torde i vissa avseenden utgöra en osäkrare penningplacering, och dessutom försvinner investeringen med personen i fråga.

Högern har en helt egen linje för det postgymnasiala studiestödet, och den kännetecknas av att stödet förlägges till tidpunkter då studierna slutförts. Det finns inte så litet av manchesterliberala tankegångar i högers inställning i denna fråga. Det gäller att lyckas och ha framgång. I mycket hög grad innebär högers förslag en premiering av de framgångsrika. Systemet med tentamenspremier innebär att de som haft framgång i sina studier gynnas, medan de som inte lyckats lämnas utan stöd.

Något finns det väl som talar för en sådan ståndpunkt; det är jag medveten om. Högerns förslag kan kanske medföra att felinvesteringarna blir färre, och därför skulle det kunna vara att föredra från strikt ekonomiska synpunkter. Man bör dock inte se så direkt ekonomiskt på en sådan fråga. Ett misslyckande i studierna kan ha många orsaker, över vilka den enskilde själv inte alltid råder. Dessutom torde man kunna utgå från att ett bidrag under studietiden kan göra misslyckandena färre.

Vidare kräver högern avdrag för studiekostnadsamorteringar vid beskattningen. Detta är emellertid ett studiestöd som kommer den studerande till del många år efter det att vederbörande avslutat sina studier, och det torde därför ur rekryteringssynpunkt ha minimalt intresse. Avdragssystemet innebär dessutom att studiestödet — om man kan tala om ett sådant i detta sammanhang — blir beroende av vederbörandes inkomst. Den som lyckas skaffa sig en hög inkomst får ett bättre stöd. Vi på vårt håll menar att det är principiellt felaktigt att konstruera ett studiestödssystem av den art som högern önskar få till stånd.

Det finns all anledning beklaga att behandlingen av den stora och viktiga fråga det här gäller har måst forceras på på det sätt som utskottet nödgats göra. Detta beror helt enkelt därpå att propositionen avlämnades så sent som skedde. Utskottet har haft mycket kort tid på sig, särskilt med tanke på den tid utredningen arbetat med frågan. Jag förvånar mig över att utskottet trots detta har lyckats prestera ett så omfattande utskottsutlåtande som det föreliggande.

Vidare har utskottet haft att behandla inte endast propositionen utan också ett rätt stort antal motioner. En del av motionsförslagen har föranlett en kompromiss mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centern. Även om denna

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

kompromiss inte innebär att full enighet uppnåtts i utskottet, har vi på väsentliga punkter kunnat diskutera oss fram till förbättringar av departementschefens förslag. Innebörden av kompromissen är att det sker en justering och förenkling av återbetalningssystemet, att avstånden för resetillägg minskas till 6 kilometer fågelvägen, alternativt 10 kilometer färdvägen, att förändringar göres i fråga om erläggande av ränta enligt studiehjälpssystemet samt att förmögenhetsgränsen höjes från 20 000 till 30 000 kronor. Vi har vidare accepterat lånesystemet. Även om vi har varit i viss mån skeptiska till detta system, innebär det dock så väsentliga fördelar att vi har ansett oss kunna godta förslaget med de justeringar som skett och med den skrivning som utskottet gjort, då utskottet förutsätter att studiemedelsförordningen kan bli i behov av en viss översyn när erfarenheter vunnits rörande tillämpningen. Jag vill särskilt understryka vad utskottet på denna punkt har sagt.

Vi från centerpartiet hade önskat att ännu mer hade kunnat inrymmas i denna kompromiss, men de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet ville inte vara med därom. För vår del önskade vi i första hand få till stånd en uppräknings av studiebidraget enligt såväl studiehjälpsreglementet som studiemedelsförordningen. Studiehjälpsreglementet föreskriver att det skall utgå studiebidrag med 75 kronor per månad jämte inackorderingstillägg, inkomstprövat tillägg o. s. v. En studerande som fyllt 21 år erhåller emellertid i stället ett s. k. förhöjt studiebidrag med 175 kronor per månad under nio månader per år.

Vad kommer detta att innebära för dem som tillhör den sistnämnda kategorien? Jo, man kan inte värja sig för det intrycket att det är fråga om en försämring för denna grupp, som ju inte är så liten. Där återfinns bl. a. en tredjedel av folkhögskoleeleverna, och vi kan

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

sannolikt för lång tid framöver räkna med att ett icke obetydligt antal ungdomar börjar högre studier efter 21-årsåldern. Ofta är det fråga om ungdomar som lever under mindre gynnsamma ekonomiska förhållanden. Det finns ingen anledning att dessa grupper skall försättas i en sämre situation då vi beslutar om ett studiesocialt system som bl. a. syftar till att ge de unga, oavsett föräldrarnas ekonomiska ställning, möjlighet till utbildning.

Från centrens sida har därför i motion nr 1003 i denna kammare och även i en reservation till utskottsutlåtandet föreslagits att det förhöjda studiebidraget skall utgå med 250 kronor per månad.

Vid en sådan reform av studiestödssystemet som den förestående är det av vikt att tillse att inte stora grupper av studerande får sämre förhållanden än tidigare. Resultatet av den studiemedelsförordning, som föreslås i propositionen, blir emellertid att den kategori studerande, som för närvarande åtnjuter naturastipendier och som dessutom får tillgodogöra sig 25 procents avskrivning på lånen, kommer i ett sämre läge. Detta framgår bl. a. av en reservation som fogats till studiesociala utredningens betänkande.

I konsekvens med vårt yrkande om en ökning av det förhöjda studiebidraget till 250 kronor per månad har centrens representanter hemställt att studiehjälpen enligt studiemedelsförordningen skall utgå med 2 500 kronor per år, vilket motsvarar cirka 25 procent av basbeloppet i ATP-systemet, per termin beräknat. Vi har gjort detta med den motiveringen dels att det inte skall uppstå någon försämring för vissa grupper, dels att studiebidraget skall få en rekryteringsfrämjande effekt; det är just under studietiden som hjälpen behövs.

Den utveckling, som vårt samhälle går till mötes, torde innebära ständigt ökade behov av utbildning inom skilda områden. Det gäller då att se till att de eko-

nomiska hindren undanröjes, så att man kan ta vara på studiebegåvningarna även inom de grupper där de ekonomiska förhållandena är mindre gynnsamma. En sådan uppfattning har också kommit till uttryck i yttrandena från ett stort antal remissinstanser, och många av dem har anslutit sig till vårt förslag om en studiehjälp av 2 500 kronor per år.

Det är enligt vår mening väsentligt att de förmåner, som det föreslagna studiesociala systemet inrymmer, blir värdebeständiga. I annat fall finns det risk för att studiestödet ganska snart urholkas. De studerandes kostnader ökar medan studiebidragen utgår med samma belopp.

Vi har ansett det nödvändigt att frågan om indexreglering av förmånerna i studiehjälsreglementet blir föremål för en skyndsam prövning, och vi begär i reservation B att Kungl. Maj:t måtte pröva frågan och skyndsamt framlägga förslag om värdebeständighetsregler.

Beträffande studiemedelsförordningen innebär systemets konstruktion genom anknytningen till ATP:s basbelopp för samtliga studiemedel, att man bygger på värdebeständighet. Studiemedlen skall utgöra 70 procent av basbeloppet per termin räknat. Med dagens basbelopp på 4 800 kronor blir studiemedlen totalt per år 6 720 kronor. Därav utgör studiebidraget i 1 750 kronor. Men vad händer vid en penningvärdeförsämring? Det blir helt enkelt en förskjutning till låneandelen procentuellt sett. Om vi antar att basbeloppet den 1 juli 1965 är 5 400 kronor — vi är väl snart uppe vid 5 000 — blir den totala summan av studiemedlen 7 560 kronor. Men studiebidraget är oförändrat 1 750 kronor. Några direkta motiv för att dessa förmåner inte skulle förlänas värdebeständighet har jag inte funnit i propositionen.

En konsekvens av systemet bör enligt vår mening vara att även studiebidragen värdesäkras. I reservation K 2 har vi föreslagit att studiebidraget skall fastställas till 25 procent av basbeloppet.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Det innebär ett värdebeständigt studiebidrag på 1 250 kronor per termin vid ingångsskedet, eftersom basbeloppet sannolikt är uppe vid 5 000 kronor när systemet träder i kraft den 1 januari 1965.

I den här nämnda kompromissen fick vi en förbättring beträffande reseavstånden för de elever som dagligen reser. Men även de elever, som enligt studiehjälpsreglementet är inackorderade, har behov av regelbundna hemresor. Kostnaderna för dessa täcks inte på något sätt av studiehjälpen. Här möter vi också ett område där det föreliggande förslaget ger sämre villkor, eftersom resekostnaderna i vissa fall är betydande. Det gäller bl. a. folkhögskolornas elever, kanske i främsta rummet de elever som bevisar våra olika rörelseskolor. Jag vill understryka vad som sägs i reservation C i denna fråga: »Den kategori som studiehjälpsreglementet omfattar består till övervägande delen av så unga studerande att kontakten med föräldrarna och det stöd som hemmet utgör är av så stort värde att de även under terminerna tämligen regelbundet bör beredas tillfälle att besöka hemmen.» Vi har på denna punkt begärt förslag från Kungl. Maj:t.

Enligt 16 § i studiemedelsförordningen skall »synnerliga skäl» föreligga för att högre belopp än normalt skall kunna utgå. I motion 1003 i denna kammare har yrkats att »synnerliga skäl» skall utbytas mot »särskilda skäl» med hänsyn till att vissa utbildningslinjer kan medföra speciella kostnader. Vi har på denna punkt lämnat en blank reservation och avstått från att ställa något yrkande, då vi förutsätter att det inte kommer att bli en alltför restriktiv tolkning av begreppet.

I samma motion har yrkats att den föreslagna 40-årsgränsen för erhållande av studiemedel skall slopas. På den punkten har emellertid utskottet skrivit mycket positivt och starkt tryckt på behovet av en liberal tillämpning av bestämmelserna i fråga. Jag vill starkt understryka vad utskottet här skrivit.

Reservationerna Q och R tar upp frågan om det studiesociala systemets avgränsning. Jag ifrågasätter om inte utskottet i sitt ställningstagande till de spörsmål, som behandlas i reservationerna, i någon mån avviker från grundtanken att systemet skall vara utbildningspolitiskt neutralt. Det är också märkligt att utskottet föreslår att man skall avstänga en utbildningsväg, den diakonala utbildningen, från möjligheten till studiemedel.

En speciell kategori studerande, som man i högre grad än hittills bör ha i åtanke vid beviljandet av studiesocialt stöd, är de korrespondensstuderande. Årligen avlägges ett antal examina av olika slag av personer som skaffat sig kunskaper genom korrespondensstudier. Det kan finnas många anledningar till att dessa studerande inte kunnat anlita de vanliga undervisningsanstalterna, men inte sällan har korrespondensstudierna utgjort deras enda möjlighet.

De som avlägger examina efter korrespondensstudier har inte sällan haft ett krävande förvärvsarbete under studietiden. De har därför varit tvungna att läsa in sina kurser på fritid. För samhället innebär detta att de dels har deltagit i produktionen och dels skaffat sig kunskaper som ger dem möjlighet att göra en ännu större samhällsinsats. Att märka är också att staten inte har några utgifter för lärare och skollokaler för dessa studerande.

Det studiestöd dessa personer åtnjuter har varit mycket blygsamt. Det finns ingen anledning att sätta de korrespondensstuderande i strykklasse, utan det måste anses mycket angeläget att även de får ett tillfredsställande stöd. Utskottet har där hänvisat till pågående utredningar, och jag ansluter mig till vad utskottet skriver på den punkten. Jag hoppas också att positiva förslag ganska snart kan framläggas i den frågan.

På de andra punkter där vi avgivit reservationer skall jag inte göra några vidare kommentarer, eftersom jag vet

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

att andra talare från vårt håll kommer att ta upp dessa frågor till behandling.

Sammanfattningsvis vill jag säga att de krav vi ställt beträffande studiestödet är att möjligheterna att studera och utbildas sig inte får begränsas av ekonomiska skäl. Det är samhällets uppgift att se till att det finns pengar. Bostadsorten får inte heller vara avgörande för den enskildes möjligheter att studera, och stödet skall ges under studietiden, inte efteråt.

De konkreta förslag vi ställt är att studiebidraget höjes till 250 kronor per månad, att studiebidraget i studiemedelsförordningen sättes till 2 400 kronor per år, räknat i maj månads penningvärde, samt att det anknytes till basbeloppet, så att det blir värdebeständigt. Vi föreslår även att en utredning göres om värdebeständighet för studiebidrag med tillägg i studiehjälsreglementet. Slutligen vill vi också ha en utredning om fria resor för inackorderade, varjämte vi i en reservation har tagit upp frågan om systemets avgränsning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna B, C, F, K 2, N, Q, R och S. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Slutligen hemställer jag om följande ändring i reservationen C a att formuleringen »att det avsnitt av utskottets utlåtande, som börjar å s. 78 med orden »Emellertid skulle» och slutar med orden »ifrågavarande motionsyrkanden» utbytes mot:

»a) att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar på s. 77 med orden 'Det är för utskottet en självklar sak' och slutar med orden 'nu ifrågavarande motionsyrkanden' på s. 78, ersättes med text av följande lydelse: I de likalydande motionerna I: 812 och II: 1004 hemställs att resebidraget till inackorderade studerande i likhet med för närvarande bör kunna utgå för högst åtta resor per läsår. Resekostnaderna för inackorderade studerande kan ofta uppgå till betydande belopp. Den kategori

som studiehjälsreglementet omfattar består till övervägande delen av så unga studerande att kontakten med föräldrarna och det stöd som hemmet utgör är av så stort värde att de även under terminerna tämligen regelbundet bör beredas tillfälle att besöka hemmen. Utskottet, som finner denna synpunkt välgående, anser det ej möjligt att med föreliggande sakmaterial nu ta ställning i fråga om utformningen av ett resebidrag för här berörda elevgrupp. Utskottet förordar att förslag till bidragssystem för resor mellan hemorten och skolan för inackorderade elever, som faller under studiehjälsreglementet, bör föreläggas nästa års riksdag. Vad utskottet sålunda anför har giltighet jämväl för övriga motionsyrkanden på denna punkt.»

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Herr Björkman började sitt anförande med att ganska länge uppehålla sig vid proceduren i utskottet och påtalade att propositionen avlämnats så sent att utskottet inte kunnat ägna tillräcklig tid åt dess behandling. Jag skall gärna hålla med herr Björkman om att man skulle önska att propositionerna avlämnades tidigare. Men jag skyndar mig att tillägga, att i detta fall har det knappast påverkat utskottets sakliga behandling, inte ens från herr Björkmans synpunkter. Utskottet var ju vid ärendets föredragning på ett ganska tidigt stadium på det klara med att förslaget i högermotionen innefattade ett system som stod i motsats till propositionens, och med den anslutning propositionen från början fick och som sedan breddades ytterligare genom t. ex. partiöverläggningar kunde man inte baka in någonting av högerens uppfattning i författningarna. Ur den synpunkten torde alltså den tid utskottet haft till sitt förfogande inte ha spelat någon roll. Jag vill därför starkt protestera mot herr Björkmans påstående på den punkten.

Efter statsrådet klarläggande anförande i början av debatten och efter herrar Larssons i Umeå och Gustavssons i Alvesta inlägg med refererande av den trepartiuppgörelse som nåtts beträffande principerna på detta område kan jag inskränka mig till att helt kort motivera utskottets ställningstagande till propositionen, och jag uppehåller mig då i främsta rummet vid avgränsningsfrågan.

Om riksdagen bifaller utskottsmajoritetens förslag rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 138, så innebär det att kretsen av studerande som erhåller studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet vidgas väsentligt och att förmånerna blir betydligt större än med nu gällande system. För studerande vid universitet och högskolor samt lärarutbildningsanstalter och andra fackskolor föreslås en stödform av helt ny typ. Materiellt innehåller sålunda de föreslagna åtgärderna väsentliga förbättringar i betydelsefulla hänseenden för de därav berörda. Förslagen är jämväl så konstruerade, att de innesluter en trygghetsfaktor av betydelse. Meningen är att den studerande direkt ur lagtexten skall kunna utläsa vilka förmåner han erhåller och vad som är återbetalningspliktigt samt reglerna för denna återbetalning.

I propositionen dras gränsen mellan de bägge systemen på så sätt, att till studiehjälpsreglementet hänförs utbildningslinjer där huvuddelen av eleverna är under 21 år, medan till studiemedelsförordningen hänförs i huvudsak vuxna studerande. Departementschefen framhåller att det föreslagna systemet i främsta rummet är avsett att vara ett stöd åt dem som efter genomgången grundskola vill fortbilda sig frivilligt. Utskottet delar denna uppfattning.

De undersökningar som företagits av de bägge utredningarna — studiehjälpsutredningen och studiesociala utredningen — och på vilkas betänkanden propositionen bygger har klart givit vid

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

handen att nu gällande stödformer långt ifrån är tillräckliga och ändamålsenliga. En genomgripande reformering på det studiesociala området i syfte att demokratisera utbildningen har alltså framstått som en nödvändighet.

Reformen är påkallad även ur den synpunkten, att den statliga studiehjälpen är ett effektivt medel att påverka rekryteringen till de olika bildningsvägar som erbjuds ovanför grundskolan. Även om, som det heter i propositionen, en glädjande breddning i rekryteringen till den högre utbildningen skett under 1950-talet, så är ändå förhållandena, påpekar departementschefen, fortfarande långt ifrån tillfredsställande.

Då utskottet, som helt och fullt instämmer i dessa uttalanden, jämväl kunnat konstatera att de sålunda föreslagna studiesociala åtgärderna dels tillfredsställer högt ställda krav på möjlighet till en bredare rekrytering, dels inte gör någon åtskillnad mellan olika kategorier studerande, vill utskottet tillstyrka propositionsförslaget.

Genom att det studiesociala stödet avgränsats till studerande vid skolor och utbildningsanstalter, vilka liksom hittills skall drivas av staten och vara statsunderstödda eller ställda under statlig tillsyn, kommer all enskild utbildningsverksamhet, oavsett den meddelade undervisningens art och kvalitet, att ställas utanför systemet. Ett upprätthållande av denna avgränsning innebär att eleverna vid det institut för ungdomsledarutbildning, liksom vid de teologiska seminarier, som motionsvis berörs, faller utanför systemet i den mån undervisningen inte är ställd under statlig tillsyn. Samma blir förhållandet när det gäller de vid diakonissanstalterna intagna studerandena.

Då utskottet anser att starka skäl alljämt talar för att en avgränsning görs på sätt som föreslås i propositionen avstyrker utskottet motionsyrkandena och reservationerna Q och R. Utskottet vill emellertid framhålla att den vid dia-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

konissanstalterna bedrivna sjukskötarskeutbildningen, vilken redan nu står under medicinalstyrelsens tillsyn och redan nu kan få del av det studiesociala stödet, alltså faller innanför den föreslagna avgränsningen.

Då jag är inne på frågan om systemets avgränsning, vill jag ta upp en annan fråga. I ett motionspar, I: 810 och II: 1002, har yrkande framställts om en skyndsamt utredning och förslag till nästa års riksdag angående de handikappades särskilda studieekonomiska problem. Bara för några dagar sedan beslöt riksdagen — jag tror det var med anledning av ett utlåtande av andra lagutskottet — att förordna införande av särskilda pensionstillägg och andra ersättningar från den allmänna försäkringen åt handikappade, som bedriver studier med yrkesinriktning. Utskottet behärskar det av motionärerna berörda problemet och menar att frågan om hjälpåtgärder åt de handikappade bör ses i ett större sammanhang. Problemet, menar utskottet, bör bli föremål för en allsidig utredning, så att konkreta förslag kan föreläggas riksdagen. Utskottet hemställer därför att denna utskottets uppfattning bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Låt mig sedan, herr talman, säga ett par ord om reservation A, som är fästad till utskottets utlåtande. Utskottet har fått pröva huruvida den nya studiehjälpen i fortsättningen bör vara förknippad med elevernas ordning och uppförande. Propositionen upptar emellertid inga sådana villkor. Reservation A föreslår emellertid att elev som avviker eller avviker från skolan icke må er-

hålla studiehjälp för vecka under vilken eleven varit frånvarande. Tillämpad i praktiken innebär den föreslagna regeln, såvitt vi kan förstå, att det är vårdnadshavaren och icke eleven som drabbas ekonomiskt om denna regel införes. Det kan inte få bli på det sättet, och jag yrkar därför avslag på denna motion.

Utskottet förnekar ej att det kan finnas skäl att taga upp disciplinfrågan, men i den mån det finns anledning att göra det bör det, enligt utskottet, ankomma på andra instanser och ske i annan ordning.

Självfallet finns det anledning att ta upp ytterligare problem som utskottet har behandlat. Jag skall för min del nöja mig med det sagda och gör det så mycket hellre som övriga utskottsledamöter, som tillhör majoriteten, i anföranden kommer att ägna sig åt detaljer i utskottsutlåtandet, där bl. a. de reservationer finns med, som jag inte har berört här.

Jag ber, herr talman, med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarans ledamöter åtskildes här efter kl. 16.55.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 26 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Studiesocialt stöd till studerande ungdom (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående studiesocialt stöd till studerande ungdom, dels Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen angående anslag till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti, dels ock i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr NORDSTRANDH (h), som yttrade:

Herr talman! Jag vill något beröra tre frågor. Det gäller för det första elevens närvaro i skolan som förutsättning för erhållande av studiehjälp, för det andra förslaget om examens- och tentamenspremier och för det tredje det studiesociala systemets avgränsning.

Vad beträffar den första frågan har studiehjälpsutredningens förslag till studiehjälpsreglemente 33 §, första stycket följande lydelse: »Elev, som förvisats eller avvikit från läroanstalt, erhåller icke någon studiehjälp för vecka, under vilken han av sådan anledning varit borta från undervisningen.»

Utredningen har kommit fram till detta förslag genom följande resonemang. För närvarande gäller att nedsättning i

elevens uppförande- och ordningsbetyg kan innebära även förlust av studiehjälp i form av nu utgående särskilt studiebidrag och stipendier. Endast i ringa utsträckning — det har utredningen undersökt — förekommer det emellertid, att studiehjälp indras av den anledningen. Bagatellartade förseelser kan ju påverka ordningsbetyget, men för sådana saker dras inte studiehjälpen in. Det är dock sannolikt, fortsätter utredningen, att indragande av studiehjälpen i vissa fall kan vara »en effektiv disciplinär åtgärd» — så faller orden. Det blir dock i praktiken, fortsätter utredningen, ett slags bötesstraff, som kommer att drabba eleven och hans familj. Ett indragande av studiehjälpen på grund av nedsatta betyg kan också, anser utredningen, medföra, att en elev av ekonomiska skäl tvingas avbryta sina studier. På grundval av detta resonemang föreslår utredningen, att statlig studiehjälp i fortsättningen utdelas utan hänsyn till elevens uppförande eller ordning, men, och det är viktigt i detta sammanhang, »för tid, under vilken elev förvisats eller avvikit från skolan, bör självfallet icke studiehjälp i någon form utgå». Jag vill understryka ordvalet »självfallet».

Propositionen upptar inga sådana villkor, och studiehjälp skall enligt den inte kunna dragas in på grund av sådana skäl. Utskottet följer propositionen men fäster uppmärksamheten på att man därigenom förlorar ett nu existerande disciplinmedel, som man vill se på något sätt ersatt av något annat medel.

Till detta skulle jag vilja anmärka två ting. För det första är fostrings- och disciplinfrågorna alltid aktuella, men

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

situationen kan vara mer eller mindre akut, och situationen i dag måste nog — majoriteten bedömer det så — betecknas som synnerligen akut. Målsmän och framför allt lärare kräver hjälp, praktiska och lätt genomförda åtgärder. Efter vad jag kan se har vi inte råd att ge upp ett disciplinmedel, vars psykologiska effekt kan förutsättas vara stor; jag kanhända misstar mig i bedömningen av effektens storlek, men att detta medel är en viss vinst ur disciplinsynpunkt, kan knappast förnekas.

För det andra: alldeles oavsett disciplinaspekten bör väl inte studiehjälp utgå till elev som förvisats eller avvikit. Studiehjälp finns ju för att föräldrar skall kunna hålla sina barn i den skola som de och barnen önskar. Går inte barnen i den skolan, kan de ju inte rimligen uppbära hjälp, som om de ginge i den. Det är logiskt, och det måste barn och föräldrar inse, hur smärtsamt det än kan vara för föräldrar och andra vårdnadshavare, som har besvär — och det finns många sådana exempel — med sina barns studier. Jag, tror att herr Johansson i Södertälje, som i denna sak fört talan för utskottsmajoriteten, i grund och botten har förståelse också för reservanternas ståndpunkt. Det måste, även från materiell synpunkt, ligga i vårdnadshavarens intresse att vaka över barnens rätta skolgång och tillsammans med lärarna tillse, att barnen inte bryter den eller blir avvisade från den. Skolan behöver onekligen den hjälpen.

Jag ber alltså att på denna grund få yrka bifall till reservation A, biträdd av en folktalist och fyra högermän.

Jag övergår så till förslaget om examens- och tentamenspremier.

Först och främst avvisar högerreservationen bestämt och, som jag vill se det, på goda grunder tanken på studielön. En sådan kan knappast motiveras med något slags rekryteringsskäl, och den skulle ju innebära, att en viss grupp i vårt samhälle kom att gynnas litet väl mycket. Den skulle vidare — och det

är kanske inte minst viktigt — ställa krav på en ganska rigorös kontroll och faktiskt kunna bidra till att driva fram statlig dirigerad av både studier och yrkesinriktning. Regeringen har i propositionen också avvisat den lösningen, åtminstone i dagens läge.

Men för man resonemanget litet längre, så innebär bidragstanken — bidraget är här satt till 1 750 kronor om året, vilket i och för sig är ett ganska godtyckligt belopp — en sådan studielön eller en begynnelse till en sådan studielön. För tillfället ligger bidraget på en relativt låg nivå, vilket också har påpekats, och jag förstår, att den som medvetet eller omedvetet är fångad av studielönstanken tycker att beloppet då är för ringa.

De principiella invändningar mot studielön, som jag har skisserat, drabbar alltså också ett förslag om ett bidrag på 1 750 kronor. I stället föreslås i vår huvudreservation ett system med examens- eller tentamenspremier, som i åtskilliga avseenden har andra egenskaper än systemet med studiebidrag eller studielön. Avsikten är inte att uppnå någon s. k. social effekt — det talas ju mycket om sociala effekter och aspekter i detta sammanhang — utan dessa premier skall i första hand ses som en stimulans till en ännu effektivare studiegång. Eftersom de inte är avsedda att utbetalas, innan någon form av studieresultat presterats bortfaller automatiskt behovet av kontroller, som i sig själva är frihetsinskränkande. Felinvesteringar av statsmedel behöver knappast befaras.

Vid en jämförelse mellan examenspremier och tentamenspremier, finner man, att tentamenspremier har den fördelen, att de kommer den studerande till handa tidigare än examenspremier gör, och de utbetalas dessutom liksom studiebidragen fortlöpande under studiegången. Man uppnår alltså med tentamenspremier en mera omedelbar och ständig stimulans. Invändningen att systemet skulle vara administrativt oreali-

serbart förtjänar knappast något allvarigare beaktande. Tillämpningen av studiemedelsförordningen, sådan den föreslås av utskottet, blir sannerligen inte administrativt enkel den heller; ett system med tentamens- och examenspremier kan inte vara svårare att genomföra.

Herr Gustavsson i Alvesta sade, att de som inte lyckas blir utan stöd, om man inför ett system med tentamenspremier och i vissa fall examenspremier. Ja, de studerande får inga premier, förrän de lyckats. Men de kan låna studiemedel; misslyckanden kan aldrig skyllas på avsaknaden av pengar. De som misslyckas mister väl enligt propositionens och utskottets förslag om studiebidrag, åtminstone efter någon tid, detta. Kravet på att lyckas kommer man till slut inte ifrån.

Jag vill också säga några ord om den tredje frågan, som gäller det studiesociala systemets avgränsning.

Självklart måste det finnas vissa gränser för stödets omfattning och avgränsning. Vissa gränsavvägningar kommer alltid in i bilden, och de kan vara nog så svåra att göra. Departementschefen och utskottsmajoriteten vill inte vara med om att utsträcka stödet till studerande vid de fria kristna samfundens teologiska seminarier och liknande läroanstalter med bunden studiegång. Denna inställning kan inte, synes det mig, vara riktig. Dessa seminarier med klart inriktad yrkesutbildning vill, och kan också i regel, ge en undervisning, som utgör en motsvarighet till undervisningen och utbildningen vid våra teologiska fakulteter, även om man vid seminarierna självklart inte kan nå samma vetenskapliga höjd som vid fakulteterna. Utbildningen är dock, såvitt jag förstår, klart postgymnasial. I den mån speciell prövning av undervisningens uppläggning kan bli nödvändig, torde det inte vara svårt att ordna en sådan.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Vi har, som det framhållits i reservationen, en god förebild — jag säger förebild — i den prövning, som våra studieförbund måste underkasta sig och även gärna underkastar sig.

Herr Edenmans ord i inledningsanförandet om att en vidgning av det studiesociala stödet till en eller annan grupp utöver vad han föreslagit skulle leda till »oöverskådliga konsekvenser» är väl ändå att betrakta som en överdrift. Han efterlyser en annan princip för urvalet än den han hävdar. Den principen är ganska lätt att ange. Den finns redan och består däri, att prövning sker i vanlig ordning i de fall så befinnes nödvändigt och lämpligt.

Till nöds skulle man ha kunnat förstå, att departementschefen och utskottet hade varit något tveksamma i fråga om stödet till studerande vid de teologiska seminarierna, så länge ecklesiastikministern och utskottet inte hade klart för sig vad dessa seminarier sysslar med och vad undervisningen där syftar till. Men sedan detta klagjorts, är det nästan obegripligt, att man enligt propositionens och utskottets förslag vill dela upp diakonissutbildningen i två avsnitt med olika ställning inför rätten till studiemedel enligt studiemedelsförordningen. Hela den diakonala utbildningen måste betraktas som en likvärdig yrkesutbildning på jämförelsevis hög nivå. Intet motsäger påståendet, att sakförhållandet också är sådant.

Men utskottet manar här åter fram bristen på statlig kontroll av den utbildningsdel, över vilken medicinalstyrelsen inte utövar tillsyn. Det är väl inte något särskilt bärande skäl för att vägra stöd. Varför skulle man inte också i detta fall kunna pröva möjligheterna att, om så befinnes nödvändigt, ordna med en viss tillsyn? Vi får inte låta oss luras av ett slags obotfärdighetens förhinder, som utskottet här får sägas söka etablera.

Jag ber att få yrka bifall till såväl mom. a som mom. b i reservationen Q.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Till sist vill jag i anledning av en rad blanka reservationer från utskottets högerledamöter säga följande:

De blanka reservationerna vid mom. VII, IX, X, XI, XII, XIII och XVII i utskottets hemställan är följdrreservationer och följdyrkanden till huvudreservationen och huvudyrkandet under mom. III. Faller huvudreservationen i mom. III, bortfaller därmed också automatiskt de yrkanden, som skulle ha ställts i anslutning till de blanka reservationer jag nyss räknade upp.

Därefter anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh säger att studiebidraget inte har någon betydelse ur rekryteringssynpunkt. Jag kan inte förstå det resonemanget. Han framhåller att tentamenspremierna fyller samma uppgift som studiebidragen. Men låt oss, herr Nordstrandh, som exempel på konsekvenserna av detta synsätt ta två unga personer, av vilka den ene har en fader med mindre god ekonomi och den andre en fader med god ekonomi. Det är helt naturligt att sonen till fadern som har en god ekonomi kan resonera ungefär så att får jag tentamenspremier är det bra; i annat fall klarar jag mig ändå. Men den som inte har denna goda ekonomi bakom sig måste alltid ställas inför ett avvägningsproblem och fråga sig om det finns möjligheter att gå studievägen eller inte. Studiebidraget medverkar i detta fall till att öka intresset för studier och för att välja studievägen. Det ger också fler denna möjlighet. Vi kommer inte ifrån att studiehjälpen i första hand behövs under studietiden och inte när studierna är avslutade.

Detta herr Nordstrandhs resonemang sammanfaller i stort sett med den reservation som högern har avlämnat på denna punkt, i vilken framhålls att ett generellt studiebidrag ej är nödvändigt för att främja allmän rekrytering

till de högre utbildningsanstalterna. Man säger att utbildningsväsendet karakteriseras av ett hårt efterfrågetryck på samtliga utbildningsanstalter och att det senare kommer att öka. Kontentan av detta vore enligt min uppfattning att det enligt högern inte finns någon anledning att öka möjligheterna för de mindre välsituerade att komma till dessa utbildningsanstalter därför att platserna inte räcker till andra än dem som har det bättre ställt ekonomiskt sett. Denna uppfattning ligger avskräckande långt ifrån det synsätt, som syftar till att skapa lika möjligheter på utbildningsområdet åt ungdomen oavsett föräldrarnas ekonomi.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Under mycket lång tid framåt kommer det att finnas ett visst motstånd mot högre studier. Detta kommer inte att kunna övervinnas på annat sätt, än att man i de hem, från vilka de unga människorna kommer, blir allt mera studieintresserad och studievänlig. Med den fortskridande demokratiseringen kommer de att se frågan om högre studier med andra ögon än vad som nu ofta sker. Det är en erfarenhet, som jag har gjort under alla de år jag haft att göra med elever och deras föräldrar på våra gymnasier. Risker kommer alltid att uppstå, hur vi än försöker åstadkomma ett stöd.

Det starkaste motståndet mot högre studier ligger inte på den postgymnasiala sektorn utan på den gymnasiala, och där har vi inte försökt att konstruera ett system med tentamens- och examenspremier. Där tror jag inte att de hör hemma. Man bör alltså, när man talar om ett motstånd mot högre studier som skall övervinnas, skilja på den postgymnasiala och den gymnasiala sektorn. När det gäller det gymnasiala studiet, får man för rekryteringen lita mycket mer på bidragslinjen, än man behöver göra på det postgymnasiala studiet.

Herr KALLSTAD (fp):

Herr talman! När det gäller den studiesociala fråga som vi nu behandlar skulle jag inledningsvis rent allmänt vilja säga att ekonomisk hjälp till dem som studerar utgör en del av utbildnings- och socialpolitiken. De motiv som skall finnas bakom detta stöd innehåller också principen om att alla lika rätt till utbildning.

Studiestödets sammanhang med utbildningspolitiken i stort, med familjepolitiken och med övriga socialpolitiska åtgärder, som syftar till social och ekonomisk likhet, gör att frågan om stödets utformning och omfattning blir en vital politisk fråga.

Proposition nr 138 bygger på studiesociala utredningens och studiehjälputredningens betänkanden, och jag måste bekänna att det finns en vällovlig strävan att skapa ett system för samhällets studiestöd, som skulle kunna sägas vara täckande och som nu innefattar alla heltidsstudierande på de utbildningsvägar, som inte är obligatoriska. Men för att på ett tillfredsställande sätt förbättra villkoren för studierande och för studieskulsatta och ge en rätt till studier som inte är beroende av geografisk, social eller ekonomisk bakgrund krävs, såvitt jag kan förstå, en fortsatt stegring av anslaget.

Vi har nu från folkpartihåll i reservationerna F 2 och K yrkat på en höjning till 2 000 kronor enligt studiemedelsförordningen och till 200 kronor och månad enligt studiehjälpsreglementet.

Innan jag går närmare in på ett par detaljfrågor, skulle jag också vilja konstatera att studiehjälpen enligt det studiehjälpsreglemente, som vi nu skall få, har en betydligt större räckvidd och ger mycket större förmåner än det reglemente som nu gäller. Jag tycker att det är värt att fastslå detta liksom att studerande vid universitet och högskolor enligt studiemedelsförordningen kommer att få ett stöd som är helt nytt och

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

att det kommer att innebära förbättringar för alla de berörda. Också detta är värt att framhålla.

Om man jämför med det nuvarande studiesociala systemet, så är väl den största nyheten i detta förslag — som också ecklesiastikministern framhöll i sitt inledningsanförande — att förmåner skall utgå utan behovsprövning med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Innebörden av detta är ju att alla som studerar vid universitet och högskolor och andra postgymnasiala utbildningslinjer skall kunna få studiemedel oberoende av om deras föräldrar vill eller kan bidra till finansieringen av deras studier. Det är väl en mycket vital punkt i förslaget.

Innan jag berör frågan om fosterbarn och barntillägg skulle jag vilja säga något om det studiesociala systemets avgränsning. Det skall ju avgränsas till att gälla statsunderstödda utbildningsvägar eller institutioner och skolor m. m. som står under statlig tillsyn. Utskottsmajoriteten säger också att det »inte låter sig göra att utsträcka tillämpningsområdet för det studiesociala systemet till all enskild utbildningsverksamhet oavsett den meddelade undervisningsart och kvalitet». Det är givetvis inte meningen heller att det skall utsträckas till all utbildningsverksamhet, men till någon sådan skulle det ändå kunna utsträckas. Det skulle kunna utsträckas till läroanstalter och utbildningslinjer, »beträffande vilka Konungen så bestämmer», för att använda formuleringen i 1 § i studiehjälpsreglementet och 1 § i studiemedelsförordningen. Vi har en fyrtio motion, nr 984 i denna kammare, med herr Svensson i Kungälv som första namn, som upptar frågan om de teologiska seminarierna inom de fria kristna samfunden, en fråga som herr Nordstrandh nyss också har berört. Det finns ju utbildningsverksamhet som är av yrkesbetonad art, med en utbildning som man inte kan få i statsunderstödda sammanhang.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Nu sade ecklesiastikminister Edenman i sitt anförande, att vi reserverar tagit lätt på denna sak, och att vi borde söka efter en annan användbar princip. Jag skulle vilja försäkra honom att vi inte har tagit lätt på denna sak. Vi är förresten i ganska gott sällskap. Faktum är att Kungl. skolöverstyrelsen enhälligt har förordat att det föreslagna studiemedelssystemet också bör kunna omfatta studerande vid just sådana institutioner, som jag här har nämnt — de teologiska seminarierna — dock efter vederbörlig prövning och under samma villkor som de av utredningen uppräknade studerandegrupperna. Den prövning som skulle kunna komma i fråga borde vara densamma som är föreskriven beträffande studieförbunden. Därför menar vi, att det bör vara riktigt att riksdagen vänder sig i skrivelse till Kungl. Maj:t och anhåller om utredning och förslag i syfte att elever vid de fria kristna samfundens teologiska seminarier får rätt till studiemedel enligt studiemedelsförordningen.

Detsamma gäller den andra punkten i fråga om det studiesociala systemets avgränsning, nämligen bidraget till diakonissanstalternas elever. Det har betonats i en motion, som jag inte behöver vidare utveckla, att den diakonala utbildningen måste betraktas som en yrkesutbildning och att den måste ses som en helhet. Därför har vi reserverat ansett det oriktigt att bryta ut den specialutbildning, som ingår däri, såsom sjuksköterskeutbildning, socialutbildning m. m., och bara hänföra den till den fackutbildning som berättigar till studiemedel.

Därefter vill jag nämna något om fosterbarnen och studiehjälpsförmånerna till dem. Utskottsmajoriteten säger beträffande de inkomst- och behovsprövade tilläggen när det gäller fosterbarnen, att problemet »torde gälla huruvida man i ärenden angående inkomst- och behovsprövade tillägg bör företa prövningen av föräldrarnas ekonomiska

situation med hänsyn till de naturliga föräldrarna eller med hänsyn till fosterföräldrarnas».

Enligt lag har föräldrar skyldighet att svara för sina barns utbildning, om barnet inte har några egna tillgångar. Men detta stadgande gäller inte fosterföräldrar. Av den anledningen har fosterbarn i studiehjälpsnämndens praxis behandlats mycket gynnsammare. Fosterbarnen har ju en svagare rättslig ställning. I propositionen jämställs fosterföräldrarna helt med de biologiska föräldrarna. Men den svagare rättsliga ställning som fosterbarnen har, är enligt mitt förmenande orsak nog att också i fortsättningen bevilja fosterbarn inkomstprövade studiebidrag enligt generösare grunder än dem som gäller egna eller adopterade barn. Den praxis som studiehjälpsnämnden redan har utbildat, med mildare bedömning av fosterföräldrarnas ekonomi vid beviljande av inkomstprövade studiebidrag, bör således enligt vår uppfattning tryggas genom ett stadgande av detta i studiehjälpsreglementet.

Slutligen vill jag anföra något om barntilläggen också. De skall ju utgå med 1 200 kronor. Detta barntillägg skall vara återbetalningspliktigt. Om hela eller någon del av barntillägget gavs som bidrag, skulle studerande vårdnadshavare få ett extra barnbidrag, menar ecklesiastikministern. Men det är ju så, att det nuvarande familjestödet ges inte bara i form av direkta bidrag, utan ett visst stöd inryms också i skatteförfattningarna. Så är fallet med förvärvsavdraget. Detta skall ju täcka de merkostnader, som uppstår för barnfamiljer, där hustrun förvärvsarbetar. Studier är i det fallet, tycker jag, att jämställas med förvärvsarbete. För en studerande mor uppstår inte sällan merkostnader av samma storleksordning som för en mor som förvärvsarbetar. Så de här båda fallen är väl i viss mån parallella och borde i viss mån behandlas på samma sätt. Studentfamiljer med

barn saknar i det alldeles övervägande antalet fall skattepliktig inkomst. De kan därför inte utnyttja den del av samhällets familjepolitiska stöd som ges i form av förvärvsavdrag. Därför föreslår vi reservanter, att detta problem tas upp till skyndsam förnyad prövning.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till reservationerna E, H, Q och R.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Alla prognoser tyder på ett mycket stort intresse för fortsatt utbildning efter grundskolan. Uppslutningen kring denna fortsatta utbildning tycks få en sådan omfattning, att den kan betecknas som allmän, om man i bilden även tar in den alltmåra omfattande vuxenutbildningen. Den nioåriga grundskolan kompletteras således redan innan den är helt genomförd av en nära nog allmän två- till fyraårig frivillig påbyggnad i gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan.

Detta förhållande ger perspektivet på betydelsen av den reform vi nu diskuterar.

När ungdomen efter grundskolan börjar se sig om för att välja yrke — ofta sker ju det definitiva yrkesvalet först i 20—25-årsåldern — bör valet kunna bli så långt möjligt fritt. Yrkesvalet är ett område där den mångomtalade valfriheten bör ges verkligt innehåll. Det är härvidlag fråga om avgörande beslut för livet. Inte sällan är familjebildningen också aktuell i denna period av en människas liv. I denna situation måste samhället medverka så att inte skilda förhållanden avskräcker de unga från att skaffa sig en gedigen utbildning. Detta inte bara för den enskildes egen skull — som ju för all del kan vara skäl nog — utan även för samhällets. Vi får inte i dagsläget glömma, att vi här i landet har låg nativitet. En allt större andel av befolkningen utgöres av pensionärer, och en proportionellt mindre andel av befolkningen blir härigenom yrkesverksam. Kortare arbets-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

tid, längre semester och högre materiell standard i framtiden kommer — som jag ser det — vid varje skede under överskådlig tid att vara mycket angelägn önskemål. Skall önskemålen förverkligas och skall vi kunna konkurrera med den övriga världen, måste en kvalificerad utbildning erbjudas åt alla. Måhända är dessa funderingar något spekulativa, men inte orealistiska, inför förväntningarna kring det nya samhälle de ungdomar möter, som vi i dag beslutar studiestöd för.

Man kan också ha vissa funderingar kring den lönestruktur i framtiden, som utbildningssamhället skapar förutsättningar för. De studerandes förväntningar kanske härvidlag inte alltid infrias. Det är emellertid en fråga som kan bli ett problem ur andra synpunkter och av andra orsaker än dem vi nu diskuterar.

Den målsättning som från vårt håll har varit och är vägledande för våra ställningstaganden i denna fråga är att alla skall ha så långt möjligt lika och goda förutsättningar till meningsfylld utbildning. Miljön, föräldrarnas ekonomi och bostadsort får inte i framtiden påverka ungdomens valfrihet i utbildningsfrågor. När det gäller den allmänna bedömningen härutinnan är det glädjande att socialdemokratien, folkpartiet och centerpartiet funnit en gemensam principiell plattform. De många reservationerna i det föreliggande utskottsutlåtandet får inte skymma detta faktum. Som jag ser det är reservationerna, med undantag för högerns, ett uttryck för skillnader i uppfattning om behovet av samhällets insatser för en mera demokratiserad och allmänt tillgänglig utbildning efter grundskolan.

Högerpartiets inställning, som i princip skiljer sig från övriga partiers, får väl med rätta anses typiskt konservativ i detta sammanhang. Ur vår synpunkt tillgodoser inte högerförslaget grundförutsättningen för en demokratiserad utbildning, nämligen att utbild-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ningsstödet skall sättas in under utbildningstiden och till väsentlig del som kontantstöd. Med det system som utskottsmajoriteten förordar undanröjes hindren som föreligger just under utbildningstiden för att ge alla — även mindre bemedlade — någorlunda lika förutsättningar med barn, vilkas föräldrar har råd att helt eller delvis bekosta studierna. Studieskulden måste, kanske främst för de mindre bemedlade, för vilka en skuldsättning av många anses särskilt avskräckande, nedbringas till en för alla rimlig nivå. Lånemöjligheter för studerande kompletterade med examens- och tentamenspremier enligt högerns förslag skapar inte denna förutsättning och ger inte den trygghet inför framtiden, som en studerande vill känna. En studerande kan aldrig vara säker om att erhålla examenspremie. Den som bäst behöver den kanske blir utan.

Högern motiverar sitt ståndpunkts-tagande enligt principen att studiekostnaden är att jämföra med en investering i en framtida samhällsställning, som ger en mot investeringen svarande lönesättning. Vidare föreslår högern att ifrågavarande investering skall avskrivas vid arbetsoförmåga och senast vid vederbörandes frånfälle eftersom den då försvinner. Vad angår den första frågeställningen vet vi i dag ingenting om den framtida lönestrukturen i ett samhälle med högre utbildning i större omfattning än i dagens. Möjligen kan en studerande i dag med blicken riktad bakåt med den svunna tidens erfarenheter spekulera i hög lön, men han kan bli missräknad i en framtid och i det enskilda fallet.

Studiekostnader är huvudsakligen levnadskostnader under studietiden, för vilken den studerande gått förlustig en skatteförmån genom att ortsavdraget inte kunnat utnyttjas på grund av för låg inkomst. Det är således fråga om en skatteförmån som under den aktuella tiden knappast kan förutsättas bli på-

verkad av progressionen i beskattningen. Att efter genomgångna studier få retroaktivt tillgodogöra sig det tidigare outnyttjade ortsavdraget efter vissa schablonmässiga regler kan inte vara riktigt, allra helst som avdragets värde kan variera med inkomstens storlek på grund av den aktuella marginals-katten. Det stöd som högern föreslår ges inte heller under den tid då det direkt påverkar rekryteringen, vilket för oss i centerpartiet är en viktig fråga i sammanhanget. Som vi hört av herr Nordstrandh om jag förstod honom rätt fäster inte högern särskilt stor vikt vid rekryteringssynpunkten. Det är också en typiskt konservativ inställning. Jag kan inte undgå att tycka att det är ett ganska cyniskt ståndpunktstagande och ett ganska cyniskt sätt att se på denna fråga med tanke på de många mindre bemedlade ungdomar som hittills varit förhindrade till fortsatta studier. Om man envist vill se denna fråga ur skatte-synpunkt, vore det riktigare att ersätta den studerandes eventuellt missgynnade ställning i skattehänseende genom ett lämpligt kontantbidrag samma år den studerande går förlustig skatteförmånen på grund av det outnyttjade ortsavdraget. Härigenom nedbringas den återbetalningspliktiga studieskulden. Skatteavdrag för studieskulder skulle emellertid kunna komma att uppfattas som en orättvisa av dem som inte utnyttjat studiemedlen och som möjligen — kanske på grund av just detta förhållande — har en osäkrare och sämre betald sysselsättning. Att folkpartiet i denna fråga alltså går på den konservativa linjen måste man beklaga.

I fråga om avdrag för periodiskt understöd till studerande begär centerpartiet en skyndsam utredning. Förutsättningen för en eventuell avdragsrätt bör vara att en inkomstagare med stor inkomst inte får ett större skatteavdrag än en med liten inkomst. Om så vore fallet skulle det säkerligen uppfattas som en uppenbar orättvisa och stå i om-

vänd proportion till den presumtiva bärkraften. Med den lösning av studie-stödet som särskilda utskottet föreslår kan man inte anse att frågan om skatte-avdrag för periodiskt understöd till studerande är inaktuellt. Riksdagen har vid flera tidigare tillfällen uttalat önskemål om att denna fråga utreds. Enskilda personer som avstår från privat konsumtion för att stödja barnens utbildning gör en så värdefull insats att den även ur samhällets synpunkt är värd en stimulans. De studiemedel som ställs till förfogande för lån, med de kostnader som det betyder för samhället, tas i motsvarande grad inte i anspråk på grund av t. ex. föräldrastödet. Trots de förbättringar som föreslås i utskottsut-låtandet torde även framdeles föräldra-stödet ha en viss betydelse vid studie-finansieringen, som samhället har anledning att uppmärksamma. Denna värdering torde ha stöd i en mycket utbredd folkopinion.

Särskilda utskottet har på ett flertal punkter gjort förändringar, som enligt vårt sätt att se innebär förbättringar av förslagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 138, och tillmötesgått våra motioner på vissa punkter. Till de mera noterbara vill jag nämna resettillägget, där utskottet föreslår att gränserna för rätten härtill dras med en cirkel fågelvägen 6 kilometer från skolorten eller vid en resväg av 10 kilometer mot propositionens förslag om 7 respektive 12 kilometer. Likaså får ändringen i fråga om förmögenhetsgränsen från 20 000 till 30 000 kronor anses väl befogad.

På två väsentliga punkter har inte utskottet tillmötesgått centerpartimotionerna, nämligen i fråga om studiebidragets höjning till 250 kronor per månad och i fråga om värdebeständigheten.

Jag har tidigare berört den vikt vi från centerpartisida fäster vid att avlägsna ekonomiska och andra hinder för alla studerande. Herr Gustavsson i Alvesta har emellertid utvecklat detta avsnitt i utskottsutlåtandet mycket ingä-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ende, varför jag skall nöja mig med några ord på denna punkt.

Med den till synes explosiva utvecklingen av antalet studerande på här berörda nivåer borde samhället enligt vår mening ta ett djärvare grepp för att ge innehåll åt målsättningen om valfrihet på studieområdet och för att avlägsna de ekonomiska hindren. Enligt vår bedömning bör 250 kronor per månad vara ett väl avvägt belopp som förhöjt studiebidrag och en lämplig storlek av studiehjälpen inom studiemedels-systemet vara 2 500 kronor per år. Jag tror att det är lönande, att det är en riktig och en rättvis satsning på ungdomen för framtiden.

Detsamma kan sägas om värdebeständigheten för studiestödet. Det stöd som nu avses förutsätter vi inte är något slutgiltigt. Även propositionen ger uttryck för denna uppfattning. I princip måste det anses otillfredsställande att studiebidragen inte behåller sitt relativa värde utan urholkas undan för undan. Principen om värdebeständighet har ju utskottet fastlagt för studiemedlens storlek. Det märkliga är emellertid att värdebeständigheten i studiemedlen gäller endast lånedelen, däremot inte bidragsdelen. Det vore naturligt och konsekvent att, som centerpartimotionen föreslår, anknyta värdebeständigheten till basbeloppet i pensionsförsäkrings-systemet även beträffande studiebidraget i studiemedlen. Vissa nu utgående naturastipendier är till sin konstruktion värdebeständiga i det de är knutna till de reella kostnaderna för kost och logi. För vissa studerande leder ett riksdagsbeslut enligt utskottets förslag till en försämring av studiestödet mot vad som nu utgår. Centerpartiets reservationer om ett värdebeständigt studiebidrag om 250 kronor i månaden enligt studie-hjälpsreglementet och ett värdebeständigt studiebidrag om 2 500 kronor enligt studiemedelsförordningen torde eliminera denna effekt av utskottets förslag på denna punkt.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

I fråga om fria resor mellan skolorten och hemorten avvisar utskottet en utredning i syfte att förslag skulle framläggas för nästa års riksdag. Detta är beklagligt. Många elever är alltjämt i den åldern att de är mycket beroende av det stöd och den gemenskap hemmet kan ge. Även i detta avseende innebär utskottets förslag försämringar för vissa kategorier. De förmåner som tidigare förekommit på detta område borde närmare övervägas för eventuellt förslag nästa år.

Den reformering av studiestödet, som riksdagen står inför att besluta är mycket välkommen för såväl de studerande som för samhället i sin helhet.

Ännu ett betydelsefullt steg tas in i utbildningssamhället mot en mera demokratiserad utbildning efter grundskolan. De utredningar, som ligger till grund för det föreliggande utlåtandet, har funnit en betydande skillnad i benägenhet mellan ungdomar från olika yrkesgrupper och socialgrupper för fortsatta studier efter den obligatoriska skolan. Dessa skillnader måste i betydande utsträckning ha sin orsak i ekonomiska och geografiska hinder. Föräldrarnas och den ifrågavarande miljöns studietraditioner har också spelat sin roll för ungdomens vilja till långtsyftande studier. Dessa traditioner synes alltmåla släppa sitt grepp. Den individuella begåvningen och intresseinriktningen bland ungdomen kommer säkerligen inom kort tid att vara helt dominerande när det gäller studievalet och yrkesvalet inom den ram näringslivet och samhället ger utrymme för.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till de reservationer som herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta antecknat sig för, och i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Nordstrandh att de studiesociala åtgär-

derna alltjämt har betydelse som en stimulerande faktor. Det går inte att förneka den saken. Tillgängliga uppgifter talar sitt tydliga språk härvidlag, även om det också är riktigt att utvecklingen under de senaste åren har gått i rätt riktning. Det finns sålunda alltjämt motiv för att se denna proposition ur rekryteringssynpunkt.

Beträffande reservation A, som avser huruvida erhållande av studiehjälp bör anknytas till uppförande och ordning, ville herr Nordstrandh göra gällande att jag närmast skulle vara böjd att acceptera innehållet i reservationen. Jag ber att få påpeka att jag sade i mitt tidigare anförande att jag inte ville förneka — och det ville inte heller utskottet — att man kunde ta upp till diskussion huruvida det råder disciplinsvårigheter i skolorna eller inte. Utskottet anser emellertid att den saken inte hör hit. Utskottet delar departementschefens uppfattning att studiehjälp inte bör anknytas till frågan om ordning och uppförande. Har man disciplinsvårigheter får man söka råda bot på dem i annat sammanhang.

Till herrar Nordstrandh och Källstad vill jag säga beträffande den enskilda undervisningen vid de teologiska seminarierna och diakonianstalterna — jag bortser då alltjämt från den sjuksköterskeutbildning som där förekommer — att utskottet har framhållit att den meddelade undervisningens art och kvalitet inte är avgörande för huruvida eleverna skall få studiehjälp eller inte. Jag sade att denna avgränsning redan nu finnes och att det avgörande är att undervisningen är statsunderstödd eller står under tillsyn av statlig myndighet. Jag anser fortfarande att avgränsningen är mycket starkt motiverad.

Jag tror alltså att vi i dag inte kan överblicka de ekonomiska konsekvenserna av att vidga detta resonemang. Det finns nämligen andra utbildningsanstalter i enskild regi som i så fall också skulle komma i fråga. Med vet-

skap om hur försiktig högern brukar vara när det gäller att lämna anslag finner jag det förvånande att den vill öppna dessa vägar ytterligare.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund uppfattar ibland vad som sägs på ett egenartat och nästan ogenerat sätt. Så har han gjort i dag — som jag hoppas genom ett enstaka olycksfall i arbetet. Skulle inte högern fästa vikt vid rekryteringsfrågan? Jag kan försäkra, att herr Nilsson inte har något patent på rekryteringen och aldrig heller kommer att få det.

Jag har betonat, att motståndet mot högre studier — och det, herr Nilsson i Tvärålund, är detsamma som att tala om rekryteringsåtgärder — först måste brytas ned på det gymnasiala stadiet, men jag har givetvis ej därmed sagt, att det inte också, så långt det är möjligt, skall bekämpas på det postgymnasiala stadiet. Om hur detta senare skall ske är vi tyvärr oense, men det betyder inte, att högern ej skulle fästa vikt vid rekryteringsåtgärder.

Herr Johansson i Södertälje, låt oss fasthålla, att rätten till studiehjälp skall upphöra vid avvikande och bortvisning. Det har vi alltså hävdat, men vi är i gott sällskap; vi stöder oss nämligen på studiehjälpsutredningen.

Vi behöver inte diskutera disciplinaspekten vidare. Det finns emellertid ytterligare en aspekt. Vad skall hända när eleven inte går i skolan? Han får onekligen studiehjälp för att utbilda sig och inte för någonting annat; annars har jag fattat studiehjälpen fel. Det kan väl knappast anses riktigt, att eleven skall fortsätta att uppbära studiehjälp, när han inte ägnar sig åt det för vilket han får den.

Det är självklart, att det existerar också andra utbildningsanstalter, vilkas elever skall kunna få studiemedel. Vi har bara tagit upp vad vi hade anledning

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

till i samband med en motion. Det finns förvisso fler läroanstalter, som kan komma i fråga, men givetvis under samma villkor och med samma prövning.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har tydligen missuppfattat vår reservation. Han påstår att vi är mycket konservativa inom folkpartiet som fortfarande vill ha avdragsrätt för studieskulder. Jag vill påminna om att vi inte talar om studieskulder i vår reservation utan om studiekostnader, vilket är en helt annan sak. I fråga om skattelagstiftningen kan vi alltså vara ense, herr Nilsson, i varje fall när det gäller att det periodiska understödet skall få en välvillig behandling i skatteavseende.

Man kan många gånger betrakta en investering i studier och en investering i någonting annat som rätt likartade. En investering i studier förbrukar man i regel under en mycket lång tid, men den förbrukas i alla fall under den verksamma tiden. Därför vore det kanske skäligt att undersöka saken.

Jag vill erinra om att vi inte har gått så långt som till att framlägga förslag; vi vill ha en allsidig utredning i denna fråga. Jag tror inte att detta är något utslag av att vi skulle vara konservativa. Vi anser det helt enkelt självklart att frågan bör utredas för att något resultat skall kunna nås.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh uttalade i sak i sitt senaste inlägg att det gäller att bryta motståndet på det gymnasiala åldersstadiet för att åstadkomma en ökad rekrytering av ungdomar till fortsatt utbildning. Det var också detta som jag påpekade i mitt anförande.

Högerns förslag skiljer sig från centerns, folkpartiets och socialdemokraternas däri att de senare tre partierna avser att i väsentlig utsträckning ge stu-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

diestödet under studietiden, medan högern bedömer frågan så att stödet skall ges *efter* studietiden då det enligt vår mening inte ger någon nämnvärd rekryteringseffekt. Jag har bara att nu liksom i mitt tidigare anförande konstatera denna skillnad. Huruvida vårt förslag i detta avseende blir en patentmedicin får framtiden utvisa. Erfarenheten har visat att högerns förslag inte är en patentmedicin. Jag tror emellertid att herr Nordstrandh tar till alldeles för stora ord när han gör gällande att centerns förslag, som ju är en kraftigare satsning än utskottsförslaget, inte kommer att bryta det motstånd som tidigare har rått på detta område. Jag vidhåller att högerns förslag i jämförelse därmed förefaller mig negativt och konservativt såväl praktiskt som ideologiskt.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! I särskilda utskottets här föreliggande utlåtande har vi att ta ställning till det studiesociala stödet till studerande ungdom. Förslaget innebär förstärkningar av de studiesociala stödåtgärderna samtidigt som ett väsentligt större antal studerande nu omfattas av reformen. Tyngdpunkten i förbättringarna ligger på de gymnasiala skolformerna. Stora grupper av studerande ungdomar har haft litet eller nära nog intet stöd från samhällets sida. Dessa ungdomar får nu ungefär samma förmåner som studerande vid universitet och högskolor.

Detta innebär emellertid inte att inte även dessa studerande genom det nya förslaget erhåller avsevärda förbättringar. Men det är med tillfredsställelse som man kan konstatera att studerande vid exempelvis ett seminarium eller vid en sjuksköterskeskola eller andra studerande vid icke akademiska, postgymnasiala utbildningslinjer kommer att få samma förmåner som studenterna. Med denna reform vinnes ett länge eftertraktat mål — en starkare demokratisering av utbildningen. Tidigare har det ofta varit

ekonomiska orsaker som gjort att vi inte fått en del av studiebegåvningarna till gymnasier eller andra högre utbildningsanstalter. Detta hinder har genom den nu föreliggande reformen eliminerats och utbildningsvägarna ligger enligt mitt förmenande öppna för alla.

Förslaget bygger på företagna utredningar av studiehjälpsutredningen och studiesociala utredningen. På grundval av inom utredningarna företagna undersökningar rörande den sociala urvalsprocessen vid rekrytering till högre utbildning har utredningen funnit att behovet av förbättringar är störst för studerande på det gymnasiala åldersstadiet. Utredningen har funnit att bl. a. föräldraekonomen haft en central betydelse då det gällt en studerandes övergång till och inriktning av studieväg inom gymnasiet. Genom här föreslagna förbättringar kommer utan tvivel den socialt betingade avtappningen vid övergång från lägre skolformer till gymnasier att försvinna, något som jag räknar med att vi alla givetvis kan hälsa med tillfredsställelse. Jag kommer här efter, herr talman, att ta upp några frågor huvudsakligen inom studiehjälpsreglementet.

I de allmänna villkoren för erhållande av studiehjälp i annan form än studiehjälp eller vuxenutbildningsbidrag är det fastslaget att det skall vara heltidsundervisning och att den tidsmässigt skall omfatta minst åtta veckor. I en rad motioner har olika förslag framförts bl. a. om sänkning av tiden från föreslagna åtta veckor till varierande lägre veckotal. Jag vill i detta sammanhang fästa kammarens uppmärksamhet på att departementschefen i propositionen tagit hänsyn till de synpunkter som framfördes vid remissbehandling av utredningsförslaget vilket som bekant föreslog fyra månader som tidsgräns. Jag förstår att man är inställd på en reduktion till lägre veckotal än här föreslagna åtta, men kostnaderna kommer att bli stora för varje ytterligare veckas

sänkning, och vi har i utskottet menat att departementschefen har gjort en lämplig avvägning som nu bör accepteras. I förevarande motioner har även frågan om studiehjälp åt deltidsstuderande tagits upp. Inom utskottet har vi förutsatt att frågan först får behandlas inom gymnasieutredningen och yrkesutbildningsberedningen. Att föregripa utredningarna kan inte anses lämpligt och är inte heller brukligt i detta hus varför vi föreslagit att man på denna punkt givetvis skall avvakta utredningsresultatet.

Studiehjälpen kommer enligt förslaget att utgå i form av studiebidrag på 75 kronor i månaden jämte tillägg i form av inackorderingstillägg och resestillägg. Såväl motionsledes som reservationsvis har framförts krav på att dessa förmåner skulle göras värdebeständiga och att frågan skulle göras till föremål för utredning. Utskottsmajoriteten är av den uppfattningen att så stora utgifter som det här är fråga om bör ligga i riksdagens hand och att frågan om indexreglering i varje fall inte nu bör övervägas. En framtida höjning av studiebidraget bör alltså bli beroende av riksdagens beslut i varje särskilt fall. Förslag har också framförts om att studiebidragets grundbelopp skulle fastställas till 100 kronor i månaden i stället för föreslagna 75 kronor. Utskottet har funnit att departementschefens förslag är väl avvägt, och vi menar för vår del att vi inte gärna kan bifalla förslaget om höjning till 100 kronor i månaden. Detta skulle komma att dra en ytterligare kostnad på 37 miljoner kronor om året. Resetillägget har enligt propositionen konstruerats så att avståndet mellan hemmet och skolan fågelvägen i första hand skall vara avgörande för rätten till tillägget. Dock tages också hänsyn till om färdvägen är avsevärt längre än fågelvägen. Minimivillkoret för erhållande av resetillägg är i propositionen ett fågelvägsavstånd av sju kilometer — alternativt ett färdvägsav-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

stånd av tolv kilometer. Denna fråga har aktualiserats i ett flertal motioner, i vilka man i olika varianter föreslagit förkortningar av färd- respektive fågelvägsavståndet och en justering av de färdkostnader som skall bäras av samhället. Utskottet har vid behandlingen av dessa förslag funnit att konstruktionen ger möjlighet att åstadkomma en rimlig avvägning mellan önskemålet att göra administrativa förenklingar och kravet på ett rättvist och effektivt stöd åt skolungdom med lång skolväg.

Vi har emellertid i utskottet kommit fram till att minimivillkoren för resestillägg bör sättas till ett avstånd av 6 kilometer fågelvägen, alternativt 10 kilometer färdvägen. Med denna justering menar vi att alla rimliga önskemål som framförts motionsvägen har blivit tillgodosedda.

Vi har också gjort en liten justering i förslaget i de fall där färdvägen är minst tre gånger längre än fågelvägen. Vi menar att i sådana fall skall ersättningen inte uppräknas endast en klass utan flera. Detta kan få betydelse bland annat för dem som är bosatta på en del av våra öar.

Frågan om inackorderade elevers fria hemresor har aktualiserats dels i väckta motioner och dels i en till utlåtandet fogad reservation. Där varierar kraven från utredning och förslag till nästa års riksdag till förslag om sex fria hemresor per läsår och yrkande om att folkhögskolornas elever vid kurser om minst fem veckor skall få resebidrag enligt nu gällande bestämmelser. I motionerna har man framhållit, att om det föreslagna nya systemet inte skall innebära försämringar för vissa studerande, är det nödvändigt med ett antal fria hemresor. Utskottet har också ansett att man i möjligaste mån bör förhindra att de samlade förmånerna för någon grupp av studerande reduceras som följd av den nya studiehjälpens genomförande. Men vid övergången till ett helt nytt studiesocialt system, som delvis vilar på

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

andra grunder än det nu gällande, kan det vara mycket svårt att undgå smärre försämringar för enstaka studerande. Det väsentliga i detta sammanhang är att den nya studiehjälpen sammantaget medför förbättringar för elever vid alla slags skolor. Så är också förhållandet, och gruppen inackorderade elever utgör där inte något undantag.

Enhetligheten i systemet kräver också att man inte kan göra undantag för exempelvis folkhögskolornas elever utan att råka i öppen konflikt med systemets enhetlighetstanke. Å andra sidan skulle det väl inte vara möjligt att begränsa resebidraget enbart till dem som beröres av studiehjälpsreglementet, ty då aktualiseras genast frågan om bidrag till hemresor även för universitetsstuderande och andra som får studiemedel enligt studiemedelsförordningen. Och då en sådan anordning skulle komma att medföra avsevärda kostnader, har utskottet inte kunnat tillstyrka denna framställning.

Beträffande frågan huruvida man för de inkomst- och behovsprövade tilläggen skall ta hänsyn till de biologiska föräldrarnas eller till fosterföräldrarnas förhållanden har departementschefen föreslagit att hänsyn skall tagas till den miljö i vilken barnet vistas, alltså till förhållandena i fosterhemmet. I en reservation av herr Stefanson m. fl. föreslås att hänsyn skall tagas till de biologiska föräldrarnas förhållanden, alltså inte till fosterhemmet. Utskottsmajoriteten har emellertid ansett att det från studiesociala synpunkter är riktigare att ta hänsyn till den miljö i vilken barnet lever. Vi kan inte anse att detta skulle verka negativt på fosterbarnens studiemöjligheter, som reservanterna har antagit.

I de skolformer som omfattas av studiehjälpsreglementet finns en del vuxna elever. Många av dem är i realiteten fristående från sina föräldrar. Deras förhållanden menar departementschefen liksom utredningen bör bedömas obe-

roende av föräldrarna. Man har därför föreslagit att elever, som börjar sina studier under det år de fyller 21 år eller därefter, i stället för studiebidrag med tillägg skall erhålla ett förhöjt studiebidrag. Beloppet har satts till 175 kronor per månad och är lika för alla oavsett ekonomiska förhållanden. Studiehjälpen utgår enligt föreliggande förslag med varierande belopp, men vi anser att det belopp som föreslagits i förhöjt studiebidrag ligger avsevärt över det genomsnittsbelopp som framräknats för yngre elever, varför det får anses väl avvägt.

Med det anförda anser jag mig ha berört några av de aktuella frågorna i förevarande sammanhang. Jag konstaterar slutligen bara att denna reform naturligtvis inte på alla punkter är hundra procentigt fullkomlig. Vi får givetvis bygga på den efter hand, som vi gjort med en mängd andra stora reformer som vi tidigare beslutat om. Men med dagens reformförslag i hamn menar vi ändå att ett betydelsefullt steg har tagits på väg mot en demokratisering av utbildningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Ett uttryck som är mycket vanligt i våra diskussioner här i kammaren är att det går troll i ord. Jag tror att det i detta fall har gått litet troll i ordet social. Att man för de åtgärder vi diskuterar kommit att begagna uttrycket »studiesociala» frågor har såvitt jag kan förstå fört till en något onyanserad bedömning av hela frågeställningen. Jag skall göra ett litet försök att klargöra hur vi för vår del ser på frågan, när vi frigör från den alldeles speciella inställning som har föranletts av denna terminologi.

I framtiden måste man räkna med att den övervägande delen av den svenska ungdomen kommer att studera

vid gymnasier. Detta är bra, såvida gymnasierna är bra, och det är en fråga som vi inte debatterar för närvarande. Att man höjer allmänbildningsnivån för all ungdom är otvivelaktigt något mycket värdefullt. Särskilt det allmänna gymnasiet höjer allmänbildningsnivån, vilket inte ger utdelning i form av högre löner i yrkeslivet. Under sådana omständigheter är det på detta område starkt motiverat att anlägga sociala rättvisesynpunkter. Det är kanske inte ens fråga om en utbildning utan om en bildningsverksamhet, en höjning av den allmänna nivån. Alldeles uppenbart är att man har skäl att se till att villkoren för dem som får denna höjning av den allmänna nivån — vi räknar med att det skall bli större delen av ungdomen — är ur social rättvisesynpunkt tillfredsställande.

Men detta resonemang kan inte utan vidare överföras på vad man i brist på ett bättre uttryck kallar för de postgymnasiala studierna. Dessa studier är ju på ett helt annat sätt yrkesinriktade. Studieresultatet kommer alltså normalt att inverka på vederbörandes framtida ställning, arbetsuppgifter och inkomst — i varje fall i det samhälle där vi för närvarande lever.

Man kan tänka sig olika utvecklingslinjer. Man kan sträva efter en nivellerings av lönenivån, innebärande att skillnaden mellan lönerna för dem som får »postgymnasial» (eller »akademisk») utbildning och lönerna för de andra blir mindre och mindre, så att man kommer fram till en punkt där dessa studier inte ger någon utdelning i form av högre löner för framtiden. Om man har den inställningen är det naturligt att gå i riktning mot, och så småningom ända fram till, ett system med studielön. Men man kan också gå den andra vägen och räkna med att de som får denna utbildning i fortsättningen skall få väsentligt bättre löner på arbetsmarknaden än de skulle ha fått, om de inte haft sådan utbildning. Då är det riktigt att betrakta denna utbild-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ning, till skillnad från utbildningen på gymnasietadiet, som en investering i framtiden, en investering som sedermera kommer att ge utdelning.

Nu har man rätt mycket diskuterat frågan om studielön. Jag skulle faktiskt vilja ansluta mig till den bedömning som har gjorts av en sammanslutning vars åsikter jag annars inte alltid gillar. Utskottsmajoriteten har i sitt utlåtande på sid. 47 med en något ny terminologi kallat denna sammanslutning för »Landsortsorganisationen». Jag antar att man också där avser Landsorganisationen. Som framgår av sid. 40 kan det i varje fall enligt Landsorganisationens mening »med hänsyn till den postgymnasiala utbildningens lönsamhet ifrågasättas, om det i dagens situation finns skäl för att de, som inte får del av denna utbildning, genom sina skatter skall finansiera de studerandes uppehålle under studietiden». Tydligare kan det knappast sägas.

En annan synpunkt på denna fråga är, att om man har studielön eller något som närmar sig studielön måste det också vara en ganska hård kontroll över studiernas bedrivande och inriktning.

För min del föredrar jag det andra alternativet, att akademikerna får en lön som står i rimlig proportion till utbildningen. Då finns på detta område bara ett socialt krav att ställa, nämligen kravet att ingen av brist på studiemedel skall tvingas att avstå från studier. Ur denna rent sociala synpunkt skulle det på den här nivån t. o. m. kunna tänkas att man nöjde sig med enbart ett lånesystem, som gäve alla dugliga tillfälle till en investering, vilken de efter hand återbetalade av sin högre löneinkomst. Såg man frågan ur denna rent sociala synpunkt, kunde man helt och hållet avstå från tanken på stipendier av någon typ. Att vi för vår del inte avstår från tanken på stipendier av någon typ beror på en annan bedömning.

Det kan anföras olika synpunkter,

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

och jag skulle vilja nämna två. Den ena är att det finns många som är studielämpliga men som ändå är rädda för att dra på sig en betydande skuldsättning, t. o. m. om lånen ges på förmånliga villkor. Detta är en rekryterings-synpunkt av betydelse. Det är viktigt att se till att de som har denna inställning, som är oroliga för en för stor skuldsättning, ändå har en anledning att bedriva denna typ av studier. Det andra är att man bör ha stipendier eller någonting liknande för att motverka studieavbrott. Låt oss ett ögonblick se på vad som brukar föranleda studieavbrott! I vissa enstaka fall föranleds naturligtvis studieavbrott av sjukdom eller därmed jämförliga omständigheter. Men de fallen är i själva verket mycket få — studieavbrotten föranleds vanligen av andra omständigheter. En del personer avbryter sina studier därför att de helt enkelt aldrig skulle ha börjat dem. Det är inte i första hand fråga om de intellektuella förutsättningarna — dem har man i viss mån möjlighet att pröva — men det kan vara så att vederbörande saknar den energi eller den koncentrationsförmåga som erfordras för att bedriva de relativt krävande studier det här är fråga om. De som avbryter sina studier av den anledningen gör det emellertid i allmänhet på ett mycket tidigt stadium, och det är givetvis också önskvärt att avbrottet i dessa fall görs på ett tidigt stadium. Men det finns en annan, mycket betydande grupp: de som avbryter sina studier därför att de under studietiden, utan att ha fullföljt sina studier, lockas in på ett yrkesarbete, som de redan då kan få och som förefaller dem så pass lönande, att de föredrar arbetet framför den osäkra situation som kan uppstå, om de fortsätter studierna. För att motverka den typen av studieavbrott finns det alla skäl att sätta in en stipendiering i någon form som gör studierna mera lockande och ger vederbörande anledning att fortsätta stu-

dier som han eller hon kan klara och som kommer i riskzonen bara därför att vederbörande erbjuds en alltför lockande yrkesanställning.

Detta är de överväganden som ligger bakom vår bedömning av dessa frågor. Den slutsats vi kommit till är, att när det gäller studierna på gymnasienivån godtar vi förslaget. Hela förslaget om studiehjälp tycker vi är riktigt, motiverat ur sociala synpunkter och rättvisesynpunkter, som enligt vår uppfattning är rimliga.

Vad beträffar de s. k. postgymnasiala studierna däremot tycker vi inte att förslaget är riktigt. Vi anser att det innefattar en blandning av sociala synpunkter och praktiska effektivitetssynpunkter, en blandning av studielön och studielån, som inte är tillfredsställande.

En hel del andra invändningar kan också göras. Systemet är obeskrivligt krångligt. Jag ber kammaren om ursäkt för att jag citerar några punkter i utskottsutlåtandet, men jag tycker de är värda att komma med även i protokollet. På s. 83 skriver utskottet: »Den studerande bör ha en rätt till studiemedel, och han bör av själva författnings-texten kunna inhämta vilka förmåner systemet erbjuder honom och vilka skyldigheter som åvilar honom om han anlitar det.» Litet längre ned på sidan har utskottet blivit en smula oroligt och skriver: »Påståendet om författnings-textens svårtillgänglighet torde inte vara helt obefogat.»

Går man till författningstexten finner man att det senare uttalandet är alldeles ovanligt väl motiverat. Jag skall bara läsa upp ett avsnitt av en enda paragraf — 23 § som återfinns på s. 17 i utskottsutlåtandet — för att illustrera detta. Det handlar om den s. k. avgiftskvoten:

»Avgiftskvoten fastställs så snart två år förflutit från utgången av det år, under vilket den återbetalningsskyldige senast uppburit studiemedel. Kvoten utgör summan i basbelopp av återbetal-

ningspliktiga studiemedel, delad med antalet år från och med det, då kvoten fastställs, till och med det, då den återbetalningsskyldige fyller femtio år, eller, om antalet år ej uppgår till tio, nämnda summa delad med tio.

Har den återbetalningsskyldige efter det avgiftskvot fastställts för honom ånyo uppburit återbetalningspliktiga studiemedel, förhöjes från och med det följande året avgiftskvoten med summan i basbelopp av nämnda medel, delad med det antal år som då återstår till utgången av det år, för vilket han sista gången skall erlägga avgift för förut uppburna studiemedel. Vid tillämpning av vad nu sagts skall förutsättas, att han varje år kommer att erlägga den avgift som följer av 25 § första stycket.»

Herr talman! Kravet att en studerande av själva författningstexten skall kunna inhämta vilka skyldigheter som åvilar honom är knappast uppfyllt, när författningen är utformad på detta sätt. Att författningstexten blivit så besynnerlig beror ju på att man velat föra med detta orimliga system med indexreglerad återbetalning. Det är ett system som dessutom, också efter de modifieringar utskottet gjort, medför påtagliga olägenheter för låntagarna.

Jag tror också att redan detta system, trots att man inte öppet accepterat tanken om studielön, innefattar en kontroll som inte är riktigt tilltalande. Det sägs t. ex. — uttalandet finns både i författningstexten och i utskottsutlåtandet — att principen skall vara att studiemedel ges bara till den som bedriver sina studier i en takt som kan anses normal. Men, herr talman, när det gäller studier på denna nivå är det inte alltid takten i studierna som är det avgörande. Jag skall be att få erinra om en mycket framstående person som jag tror att i varje fall statsrådet Edenman väl känner till, förmodligen också statsrådet Palme, nämligen Landsorganisationens framlidne jurist Arnold Sölvén, som jag kände under studietiden i Uppsala. Han

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

bedrev sina studier med en utomordentlig långsamhet och en utomordentlig grundlighet. Han skulle inte ha kunnat få studiemedel enligt den föreslagna förordningen, ty han bedrev absolut inte sina studier i en takt som kunde anses normal. Men han bedrev ändå sina studier med ytterst betydande framgång.

Jag tror det är riktigare att när det gäller bedömningen av studier på denna nivå låta studieresultatet snarare än studietakten vara den väsentliga faktorn.

Valet av områden har också diskuterats. Varför utesluts exempelvis vissa teologiska seminarier?

Beträffande studier utom riket skriver utskottet: »Studiehjälp... må beviljas svensk medborgare för studier utom riket, därest studierna icke med lika stor fördel kunna bedrivas vid svensk läroanstalt.» Ja, vem bedömer om det skulle vara nyttigt ur studiesynpunkt för vederbörande att studera utomlands eller ej?

Eftersom man skapat en kombination av lån och stipendier under den sammanfattande rubriken studiemedel, måste man också i konsekvensens namn ha samma begränsningar när det gäller möjligheten att få lån som när det gäller möjligheten att få stipendier — en begränsning som i och för sig är ytterst naturlig och rimlig när det gäller stipendiering med hänsyn till den studerandes och vederbörandes ekonomiska förhållanden. Denna begränsning måste då helt plötsligt tillämpas också i fråga om lånen.

Våra förslag går efter en annan linje än utskottets — det gör vi ingen hemlighet av. Om man i likhet med herr Nilsson i Tvärålund nödvändigt vill kalla denna linje för konservativ, skall jag inte opponera mig mot en sådan karaktéristik, om jag får ta ordet konservativ i ideologisk och inte i bokstavlig bemärkelse. Jag tar det snarare som en komplimang än som motsatsen.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Vad vi gör är att betrakta s. k. postgymnasiala studier, när de bedrivs av personer som är lämpade för studier, som en samhällsnyttig investering vilken bör uppmuntras. Ingen skall av brist på studiemedel tvingas avstå från studier. Var och en som får utnyttja en studieplats, bör också få låna. Vi tillämpar härvidlag samma princip som departementschefen har uttalat sig för när det gäller studiehjälpen. Vi vill dessutom genom den stipendieform vi har valt — tentamens- och examenspremier — stimulera dugliga och studielämpliga personer att fullfölja sina studier i en effektiv studiegång.

Slutligen har vi åter tagit upp en tanke som riksdagen för ett tiotal år sedan utan vidare godtog, nämligen avdragsrätt vid beskattningen för studie-kostnader. Detta är en form av resultatutjämnning som måste vara av särskild betydelse under åren närmast efter examen, då vederbörandes inkomster i allmänhet håller sig på en relativt låg nivå.

Jag tror att detta förslag i de flesta hänseenden är mera fördelaktigt för dem det avser än det förslag som utskottet lagt fram. Jag tror dessutom att det på intet sätt kommer att ha sämre verkningar när det gäller rekryteringen, inte ens när det gäller att åstadkomma en socialt jämn rekrytering.

Herr talman! Jag har velat utveckla dessa mera allmänna synpunkter på detta ärende. I övrigt ber jag helt enkelt att få instämma i de yrkanden, som framställts av herrar Björkman och Nordstrandh.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Med anledning av vad herr Heckscher sade om återbetalningsreglerna för studiemedel, vilka han tyckte var svårtolkade och krångliga för den studerande, vill jag framhålla att det ändå för den studerande föreligger full frihet att låna i bank genom

vanliga konventionella lån. Den som anser att detta indexsystem och dessa återbetalningsregler är för invecklade har full rättighet att låna efter vanliga regler som han själv lätt förstår.

Herr talman! Jag skall begränsa mitt anförande till två avsnitt av föreliggande utskottsutlåtande. Helt allmänt vill jag emellertid först framhålla att det var på tiden att ett allmänt studiesocialsystem kom till stånd. Redan 1952 beslöt nämligen riksdagen hemställa om åtgärder, medan vad som sedan dess gjorts på detta område har varit provisoriska åtgärder. Även om det nu föreliggande förslaget har sina brister innebär det dock som helhet väsentliga förbättringar, och till dessa bidrar också de av utskottet gjorda ändringarna.

Det måste vara ett självklart krav på ett väl fungerande samhälle att de ekonomiska hindren för utbildning undanröjs. Kapitalinnehav får ej vara huvudförutsättningen för möjlighet till utbildning. Men även de geografiska hindren måste så långt som kan anses vara rimligt avlägsnas. I detta syfte föreslår utskottet inackorderings- och resetilllägg.

Jag skulle vilja säga något om situationen för de inackorderade eleverna enligt förslaget till studiehjälpsförordning. Inackorderingstillägget har satts till 100 kronor per månad, oavsett om eleven kan utnyttja inackorderingshem eller om han för kost och logi är hänvisad till öppna marknaden på studieorten.

Även om man tar vederbörlig hänsyn till att detta bidrag inte är avsett att täcka hela iackorderingskostnaden utan endast den merkostnad, som uppstår genom att eleven inte kan bo i sitt hem, är bidraget tilltaget klart i underkant. Syftet med bidraget är att utjämna skillnaderna mellan kostnaderna för elever, som inte kan bo hemma och elever som har denna möjlighet. Med hänsyn till detta bör man sträva efter att komma så nära en fullständig utjämning som möj-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ligt. Detta gäller så mycket mera som man i propositionen inte fäst något avseende vid att de inackorderade eleverna har kostnader för sina hemresor.

I fråga om inackorderingstillägget finns det dock inget reservationsyrkande. Den möjlighet man här har att förbättra de inackorderades förhållanden är begränsad till att biträda reservation C, vari yrkas på ett förbättrande för de inackorderade när det gäller hemresorna. Det nuvarande bidraget till inackorderade elevers hemresor har som bekant borttagits. På denna punkt har ett flertal motionsyrkanden om bibehållande av i stort sett de nuvarande reglerna framställts bl. a. från vårt håll, men utskottsmajoriteten har avstyrkt förslagen. Jag ber att få citera utskottets motivering:

»Det är för utskottet en självklar sak att man i all möjlig mån bör förhindra att de samlade förmånerna för någon grupp av studerande minskas som en följd av den nya studiehjälpens genomförande. Att vid övergången till ett helt nytt studiesocialt system som vilar på delvis andra grunder än det gällande undgå smärre försämringar för enstaka studerande kan dock vara mycket svårt. Det väsentliga i detta sammanhang är, att den nya studiehjälpen på det hela taget medför förbättringar för eleverna vid alla slag av skolor. Så är också förhållandet, och gruppen inackorderade elever utgör härvidlag inte något undantag.»

Sedan anför man i huvudsak administrativa skäl mot motionsyrkandena. Även om det är lovligt att förenkla administrationen får man enligt min mening inte driva det dithän, att man åsidosätter berättigade önskemål om att de geografiska hindren skall undanröjas.

I reservation C av herr Stefanson m. fl. framhålls: »Resekostnaderna för inackorderade studerande kan ofta uppgå till betydande belopp. Den kategori som studiehjälpsreglementet omfattar består till övervägande delen av så unga

studerande att kontakten med föräldrarna och det stöd som hemmet utgör är av så stort värde att de även under terminerna tämligen regelbundet bör beredas tillfälle att besöka hemmen.»

I detta kan jag instämma.

Så avslutar utskottet med en hemställan om förslag till nästa års riksdag om sådan ändring av studiehjälpsreglementet att inackorderade elever erhåller bidrag till resor mellan hemorten och skolan.

Herr talman! I reservationen är endast motionerna I: 812 och II: 1004 nämnda, men liknande tankegångar har framförts även i motionerna I: 810 och II: 1002 samt I: 800 och II: 985 av herr Svensson i Ljungkile m. fl. Även om de inte är nämnda här kan de anses omfattas av den här gjorda reservationen.

Jag yrkar alltså bifall till reservation C av herr Stefanson m. fl.

En annan viktig punkt är studiekostnadernas ställning inom beskattningen. Den allvarligaste kritik som framförts såväl i nu väckta motioner som vid flera tidigare tillfällen, har gällt den skattemässiga behandlingen av periodiskt understöd. Skattelagstiftningen medger för närvarande avdrag utom i de fall då mottagaren-barnet bedriver studier. Avsaknaden av avdragsrätt i studiefallet torde sakna förtäelse inom en mycket utbredd folkopinion och innebär också i sak en orättvisa gentemot de föräldrar som bidrar till att bekosta sina barns studier. Enligt det i propositionen föreslagna studiemedelssystemet skall erhållet periodiskt understöd räknas som inkomst vid inkomstprövningen. Studiemedlen kan alltså komma att reduceras på grund av erhållet periodiskt understöd. Angivna förhållande, som alltså är en konsekvens av det i propositionen föreslagna inkomstbegreppet, talar för att skattelagstiftningen anpassas härtill och att avdragsrätt i princip medges för periodiskt understöd, även i de fall mottagaren bedriver studier.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation S 3 av herr Stefanson m. fl.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Det har sagts många gånger men det förtjänar att upprepas: den lika rätten för ungdomen till utbildning oavsett social och ekonomisk bakgrund måste tryggas i en god demokrati. Mycket har under senare år skett på skolans område. Hela den genomgripande skolreformen och allt vad som ytterligare kommer att följa av den.

Även de ekonomiska förutsättningarna för studier har gradvis förbättrats. Men först med det förslag till studiesocialt stöd som nu ligger på riksdagens bord kan man säga att den avgörande stöten mot de ekonomiska hindren för ungdomens rätt till utbildning har satts in. Det är sålunda en betydelsefull reform vi går att fatta beslut om.

En av de stora förtjänsterna i denna reform är att vi får ett enhetligt system för studiestöd som täcker alla utbildningsområden. Jag anser att det är en riktig princip att alla som studerar får tillgång till samma studiesociala stöd oberoende av vilken studiebanan de väljer. Mot bakgrunden av denna tillfredsställande enhetlighet i det nya systemet och de betydande förbättringar som reformen i sin helhet ger den studerande ungdomen finns det ingen anledning att för någon viss grupp studerande bibehålla en eller annan speciell förmån som tidigare utgått. Utskottet har också avvisat de motionsyrkanden som förelegat härom.

Den fråga som i samband med utskottsbehandlingen tilldragit sig det största intresset är utan tvekan förslaget till studiemedelsförordning, på vilken punkt högerens ledamöter i utskottet avgivit reservation mot förslaget i sin helhet. Grundsynen bakom förslaget till studiemedelsförordning har ju varit den

att de med en skuldsättning normalt förbundna riskerna på studieområdet anses ha en rekryteringshämmande effekt och även eljest kan medföra vissa sociala olägenheter bland de studerande. Det framgår som naturligt att man mot bakgrunden av denna grundsyn genom reformen sökt motverka skuldsättningens riskmoment, genom bidrag för att begränsa behovet av skuldsättning, frikostiga villkor för amortering, ett återbetalningssystem som ger en jämn periodisering av återbetalningarna över en lång återbetalningstid, en ovillkorlig rätt till betalningsanstånd för den skuldsatte i händelse av nedsett betalningsförmåga och automatisk avskrivning av studieskulder i vissa fall.

Det finns, som också ecklesiastikministern underströk, välgrundad anledning för utskottets uttalande att där est förslaget genomföres borde skuldsättning i samband med långvarig och kostnadskrävande utbildning upphöra att vara ett socialt problem. Man har också anledning att hoppas att detta i sin tur skall komma att stimulera rekryteringen till den högre utbildningen från sådana grupper i samhället där studietradition saknas och där man nu ofta tvekar att låna till högre studier.

I högerreservationen ifrågasättes emellertid om antagandet att ungdomar från hem med svag ekonomi skulle vara mindre benägna att skuldsätta sig för studier än andra är riktigt och om sålunda såsom propositionen förutsätter denna rädsla för skuldsättning är en av anledningarna till den väsentligt lägre studiefrekvensen hos dessa ungdomar. Man måste ha mycket dålig kontakt med människor i ekonomiskt svagare ställning för att ifrågasätta riktigheten av ett sådant antagande. För den som är väl förtrogen med hur man tänker och känner bland de ekonomiskt mindre välbeställda grupperna i samhället framstår det som självklart att skuldsättningen och därmed förknippade risker har haft och har en avskräckande effekt

på rekryteringen av ungdom från dessa grupper till högre studier. Det har varit ett axiom, en hederssak för åtskilliga ansvarsställande medborgare i detta land, i små ekonomiska omständigheter att icke sätta sig i skuld över huvud taget. Man har varit orolig för skuldsättningens konsekvenser därest något skulle hända.

Det är naturligt om högerreservanterna mot bakgrunden av bl. a. sin syn på trygghetsfrågornas mindre betydelse i detta sammanhang kommer fram till förslag om studiesociala åtgärder av annan karaktär. Det system som regeringens förslag till studiemedelsförordning bygger på söker jämna vägen till studier och skapa studietrygghet. Högern yrkar avslag på detta system och vill i stället trygga förmåner åt dem som lyckas bäst och får det bästa ekonomiska utbytet av sina studier. Det är inte mycket att säga härom mer än att det är en utpräglad högerståndpunkt.

Det är glädjande att centerpartiets och folkpartiets ledamöter i utskottet gett sin anslutning till den princip och till det system på vilket studiemedelsförordningen bygger. Det är samtidigt ett nytt bevis för hur svårt det uppenbarligen är att inom oppositionen skapa enighet i väsentliga och betydelsefulla frågor. Hur starkt uppfattningarna går isär i denna fråga inom oppositionen understryks bl. a. av att medan högerreservanterna i utskottet ur rekryteringssynpunkt icke finner skäl för att någon del av studiemedlen skall utgå som återbetalningsfria bidrag i enlighet med propositionens förslag så yrkar med hänvisning just till rekryteringssynpunkten folkpartiet och centerpartiet att sådana bidrag skall utgå med högre belopp än vad som föreslagits i propositionen.

Det mest långtgående förslaget är centerpartiets som skulle innebära en kostnadsökning av 21 miljoner kronor för nästa budgetår och sedan 42 miljoner kronor för helt budgetår. Det är ju

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

i och för sig ingen nyhet att folkpartiet och centerpartiet anser sig kunna föreslå större utgifter för statskassan än vad regeringen kan göra. Det är självfallet inte på det sättet att de socialdemokratiska utskottsledamöterna inte skulle unna dem som studerar ett högre studiebidrag. Men för oss har det förefallit rimligt att man avväger det studiesociala stödet i medvetandet om att vi har en rad andra angelägna problem för bl. a. eftersatta grupper som vi också måste ägna vår uppmärksamhet åt och ställa resurser till förfogande för.

Eftersom kostnader för allt detta skall bäras av alla medborgare gemensamt så kan man inte avancera så snabbt på vissa områden att man tvingas avstå från att göra vad som är nödvändigt på andra. Både centerpartiet och folkpartiet brukar ju kunna vara duktiga att räkna upp brister i samhället för vilkas botande det behövs pengar. Vi har ansett att de bidrag som skall utgå enligt propositionens förslag är väl avvägda och jag har svårt att förstå hur exempelvis centerpartiet kan försvara att enligt deras förslag en 19-årig universitetsstudent skulle ha 250 kronor i månaden i bidrag medan en 19-årig yrkeskole- eller folkhögskoleelev i genomsnitt skulle få 120 kronor mindre.

Sammanfattningsvis vill jag säga, att det är en betydande reform vi nu går att genomföra. Den kan lika litet som andra stora sociala reformer i alla avseenden vara fullkomlig redan från början. Erfarenheter kommer att vinnas och förbättringar kommer att få göras. Men hela uppläggningsen av reformen och de cirka 200 nya miljoner som genom reformen kommer den studerande ungdomen till godo om utskottets förslag bifalles är utan varje tvekan ett kraftigt grundskott mot de hinder av ekonomisk karaktär som tidigare avstängt många ungdomar från den utbildning de både i eget och samhällets intresse borde ha fått.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Vid behandlingen av särskilda utskottets utlåtande angående det studiesociala stödet till den studerande ungdomen får vi inte glömma att utbildningsfrågorna ingalunda är begränsade till de unga. Även de vuxna har ett ökat behov av utbildning, och därmed är de även berörda av den utformning som bestämmelserna angående det studiesociala stödet får.

Vid allt vårt planerande för dagens och framtidens skola måste hänsyn tagas till det växande behovet av vuxenutbildning. Samhället kan inte heller avstå från de möjliga produktionsökningar, som kan nås genom omskolning, vidareutbildning och fortbildning av vuxna. Därför bör frågorna om det studiesociala stödet lösas med hänsyn till detta förhållande.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 138 föreslås en värdefull utbyggnad av det studiesociala stödet. Det har talats mycket om det, och jag skall här inte upprepa vad som tidigare har sagts. Enligt min mening har dock behovet av stödet till vuxna studerande kommit bort i hanteringen. Visserligen säger departementschefen, att han i detta sammanhang vill erinra om att vuxenutbildningens framtida organisation är föremål för behandling såväl inom gymnasieutredningen som inom yrkesutbildningsutredningen. När resultatet av detta utredningsarbete föreligger kan det, framhåller han, bli anledning att återkomma till frågan om studiehjälp för deltidsstudier. Han menar att enhetlighetstanken kräver att man låter heltidsvillkoret gälla generellt för alla läroanstalter av gymnasie- eller yrkesskolekaraktär.

Herr talman! Jag har svårt att förstå

att enhetlighetstanken i dag ställer sådana krav, att heltidsvillkoret måste gälla generellt för alla läroanstalter i fråga om studiestödet, när en annan ordning mycket väl kan tänkas sedan gymnasie- och yrkesutbildningsutredningarna lagt fram resultatet av sitt arbete. Det är för övrigt redan nu möjligt för vissa deltidssuderande att erhålla studiestöd för slutskedet i sin utbildning under förutsättning visserligen att denna studieavslutning anordnas som heltidsundervisning. I sådant fall kan man erhålla ett vuxenutbildningsbidrag enligt Kungl. Maj:ts förslag efter behovsprövning med högst 2 000 kronor för gymnasiestudier och högst 1 000 kronor för andra studier.

Tyvärr kan inte alla vuxenstuderande, som i avslutningsskedet inför t. ex. studentexamen vill delta i heltidsundervisning längre eller kortare tid, erhålla ett sådant bidrag. Det gäller t. ex. inte alla dem, som vid korrespondensinstitutens preparandkurser förbereder sig inför en examen. Det borde vara möjligt att här utvidga rätten till vuxenutbildningsbidrag att gälla även dem som läser vid våra korrespondensinstitut. Enligt min mening är det även ett rättvisekrav.

I motionsparet I: 812 och II: 1004 föreslås därjämte, att regler för ekvivalering av heltids- och deltidssstudier utarbetas, som gör det möjligt för deltidssuderande att erhålla studiehjälp. Att sådana regler och möjligheter skulle bli till gagn för vuxenutbildningen torde stå klart för alla.

Det vore av värde ur produktionens synpunkt under tider av arbetskraftsbrist att vederbörande, som önskar fortsätta sin utbildning, samtidigt kan behålla en del av sina arbetsuppgifter. En sådan möjlighet borde underlättas av statsmakterna.

Genom bestämmelsen, att studiebidrag skall utgå endast vid heltidsundervisning omfattande minst åtta veckor, begränsas enligt min mening vuxen-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

utbildningens möjligheter på ett onödigt och olämpligt sätt. Visserligen kommer vi senare enligt vad departementschefen sagt att få ta ställning till förslag som rör vuxenutbildningen, d. v. s. när utredningsarbetets resultat föreligger, men det saknas enligt min mening anledning att i nuläget dra de snäva gränser som man här föreslår. Det kan inte vara ett intresse vare sig för samhället eller den enskilde att göra på det sättet. Här borde det vara möjligt att få pröva sig fram inom vidare gränser. På vissa områden och inom vissa branscher kan det vara önskvärt med korta, ofta återkommande kurser och på andra områden passar det bättre med längre. Bindningen till åttaveckorskurser är onödig och irrationell.

Fastställandet av en 40-årsgräns för erhållande av studiemedel är inte heller särskilt lämpligt. Det framgår redan av det förhållandet, att bestämmelsen mjukats upp först i propositionen, där man undantar hemmafruar som vill återgå till studier, och i utskottets utlåtande, där man vill gå vidare på den av departementschefen beträdda vägen att mjuka upp 40-årsgränsen. Det är tydligen meningen att gränsen skall vara mycket tänjbar, men då kan man fråga sig, om den gör någon nytta eller om den inte lämpligen kunde slopas. I en tid då allt flera vuxna vill ägna sig åt studier för fortbildning eller omskolning kan en sådan gräns vålla en del ohägn ur framför allt psykologiska synpunkter. Jag tror därför att den helst borde strykas. Jag kan inte förstå att den har någon väsentlig uppgift att fylla, allra minst sedan den gjorts så tänjbar som den blir, om riksdagen följer utskottet. Jag förutsätter dock att denna fråga kan komma igen vid ett senare tillfälle.

I motionerna I: 812 och II: 1004 har även frågan om vuxenutbildningsutredningens organisation upptagits till behandling. Detta utredningsarbete är för närvarande uppdelat på gymnasieutred-

ningen och yrkesskoleberedningen. Ingen av dem tycks ha fått uppgiften att hålla samman vuxenutbildningens problematik i hela dess vidd. Med hänsyn till de allt starkare kraven på ett fast grepp när det gäller hela detta viktiga område, har vi föreslagit, att yrkesskoleberedningen skulle få i uppgift att ta upp hela vuxenutbildningsfrågan till behandling.

Herr talman! Jag ställer inte något yrkande i detta sammanhang, men jag har velat påtala det förhållandet, att behovet av studiesocialt stöd till vuxenutbildning inte blivit tillgodosett i Kungl. Maj:ts förslag — inte ens i de fall där det endast behövs vissa mindre ändringar för att tillgodose behovet i fråga.

I övrigt ber jag att få instämma i de yrkanden som ställts av herrar Larsson i Umeå, Källstad och Jönsson i Inge-marsgården.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! I ett flertal motioner har framförts yrkanden i beskattningsfrågor. Till utskottsutlåtandet har också fogats sex reservationer gällande sådana frågor. Jag ämnar här uppehålla mig vid ett par motioner och ett par reservationer.

Från folkpartihåll begär man i motionsparet I: 556 och II: 689 en skyndsamt utredning och förslag om skattereformer, så att avdragsrätt medges för amortering av studieskuld samt för periodiskt understöd åt studerande.

I motioner av centerpartiet begäres en utredning och förslag om rätt till skatteavdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp för periodiskt understöd till studerande.

Även från högerpartiets sida har lämnats ett par motioner, vari begäres vissa ändringar i kommunalskattelagen. I en motion som lämnades in i januari månad föreslås sålunda ett avdragsgillt belopp på 3 000 kronor för varje studieår av en på normalt tid avlagd exa-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

men. Avdragsrätten skulle få åtnjutas under tio år. I motioner som framlagts i anledning av proposition nr 138 har det avdragsgilla beloppet höjts till 4 000 kronor men avdragsperioden minskats till fem år.

Frågan om de periodiska understöden och studiekostnadernas behandling i beskattningshänseende har varit föremål för riksdagens ställningstagande vid upprepade tillfällen och senast vid föregående års riksdag. Vid det tillfället hänvisade riksdagen till det av skattelagssakkunniga 1960 avlämnade betänkande, i vilket frågan om en avdragsrätt i enlighet med de riktlinjer som uppdragits i högerens motioner var föremål för prövning. De skattelagssakkunniga konstaterade därvid, att vad som brukar betecknas som studiekostnader — i varje fall vad avser längre och dyrbarare utbildning — till alldeles övervägande del utgöres av utgifter för de studerandes levnadskostnader, d.v.s. för bostad, föda och kläder. Om man skulle medge avdrag för sådana kostnader i form av årliga, schablonmässigt bestämda belopp skulle det betyda att man fick göra avdrag för levnadskostnader på ett sätt som inte har motsvarighet vid den skattemässiga inkomstberäkningen i övrigt. Detta i sin tur kunde leda till en omprövning av frågan, huruvida inte även vissa andra slag av levnadskostnader, som sammanhänger med inkomstförvärv, borde medföra rätt till avdrag.

Skattelagssakkunniga underströk även att en avdragsrätt för studiekostnader vid beskattningen — även om man tillämpade enkla schablonmässiga regler — skulle komma att komplicera både deklarations- och taxeringsförfarandet. Självklart skulle den också komma att innebära att skattelagstiftningen inte på något sätt förenklades, snarare tvärtom.

Att avdragsrätt för studiekostnader inte införts torde främst bero på att en sådan avdragsrätt inte ansetts motiverad ur rättvisesynpunkt. En dylik av-

dragsrätt skulle med hänsyn till skattekalkulernas progressivitet framstå som ett privilegium för vissa skattskyldiga i de högsta inkomstlägena. Den skulle betyda att stödet blev effektivast för dem som har de största inkomsterna. Man kan inte säga att dessa har behov av att få något dylikt stöd. Härtill kommer att införandet av avdragsrätt för levnadskostnader skulle innebära ett genombrytande av den eljest vid beskattningen uppehållna principen, att avdrag inte medges för kapitalavbetalning på skuld eller för utbildningskostnad.

Enligt utskottets uppfattning skall det studiesociala stödet ges till de studerande ungdomarna i form av ett direkt bidrag och inte i form av ett skatteavdrag när de börjar att få egna inkomster. Det sistnämnda har föreslagits i högerens motioner och även i dess reservation T 2.

Särskilda utskottet har således inte kunnat tillstyrka bifall till de yrkanden som återfinns i motioner, vari begärs avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader.

Också frågan om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande har behandlats vid upprepade tillfällen, och var föremål för behandling senast 1963, då riksdagen avlog motioner med sådan innebörd. Riksdagen motiverade då sitt beslut med att behovet av avdragsrätt framstår som betydligt mindre än tidigare efter införandet av den 25-procentiga avskrivningen av skulder och efter ökningen av stipendiemöjligheterna för studerande vid universitet och högskolor samt andra utbildnings- och undervisningsanstalter. Genom den nu föreslagna förstärkningen och utvidgningen av samhällets studiesociala stöd understrykes ytterligare det ställningstagande som riksdagen tog 1963. Utskottet kan därför inte finna att det nu föreligger skäl för att intaga någon annan ståndpunkt än tidigare till yrkandet om avdragsrätt, varför utskottet följaktligen inte har kunnat förorda

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

bifall till yrkanden om avdragsrätt för periodiskt understöd.

Högerreservationerna som är fogade till utlåtandet innebär i själva verket dubbelavdrag. I reservationen S 2 hemställer högerens representanter om skyndsamt förslag till sådana ändringar i skatteförfattningarna, att avdrag för periodiskt understöd till studerande skall medgivas vid beskattningen.

I reservationen T 2 begär högern, att den studerande skall få göra avdrag för studiekostnader motsvarande 4 000 kronor per normalstudieår. Man framhåller också att detta avdrag skall vara jämnt fördelat under avskrivningsperioden — 5 år.

Om dessa båda reservationer skulle komma att bifallas, skulle det faktiskt innebära, att först föräldrar, som lämnar periodiskt bidrag till sina barn för att dessa skall kunna studera, skall få avdragsrätt, och att sedan ungdomarna, när de efter avslutade studier träder in i förvärvsarbete, skall få göra ytterligare avdrag under fem år. Utskottet har ansett att hjälpen inte bör lämnas på det sättet genom ändringar i skattelagstiftningen utan bör ges i form av direkta bidrag.

Vidare har fru Kristensson lämnat en motion, i vilken hon hemställer om införandet av ortsavdrag för barn under 21 år. Frågan om ortsavdrag var ju föremål för behandling här i riksdagen i förra veckan, och utskottet kan inte finna att det sedan dess har inträffat någonting som ger riksdagen anledning att ändra uppfattning. Utskottet har därför inte kunnat tillstyrka bifall till denna motion. Till detta kommer att den motionen — II: 1001 — går längre än den motion som behandlades i bevillningsutskottets betänkande nr 35.

Jag har med detta velat beröra några av motionerna och några av reservationerna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt XXI.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Om jag inte missuppfattade herr Lundkvist ställde han följande fråga: Hur kan centerpartiet motivera, att en 19-årig universitetsstuderande får 250 kronor i månaden under det att en 19-årig yrkesskolelev endast får 75 eller 175 kronor i månaden?

Nu är det så när det gäller studiehjälpen, herr Lundkvist, att yrkesskoleleven i de flesta fall får — skulle jag tro — dels studiebidraget på 75 kronor i månaden, dels inackorderingstillägget på 100 kronor plus 75 kronor i inkomstprövat tillägg, d. v. s. tillsammans 250 kronor. Vårt förslag går också ut på att det förhöjda studiebidraget skall bli 250 kronor.

Sedan vill herr Lundkvist göra gällande, att det förslag som vi för fram om höjning såväl av studiehjälpen som av studiemedelssystemet är någon form av ett överbud. Nu är vi ju vana vid att höra det ordet i så många andra sammanhang, att vi inte tar det så hårt. Dessa överbud har ju så ofta förvandlats till alldeles utmärkta förslag när de kommer från det parti som herr Lundkvist representerar. Men studiesociala utredningen har funnit att det allttjämt föreligger stora skillnader i studiebenägenhet mellan olika socialgrupper, och sämst till ligger i detta avseende arbetarungdomar och ungdomar från jordbrukarhem. Orsaken till detta är främst att finna i ekonomiska faktorer. För oss framstår det därför såsom väsentligt, att man i den nya studiereformen på allt sätt försöker utjämna dessa skillnader. Som jag tidigare sagt innebär majoritetens förslag försämringar för vissa grupper, och dessa grupper är att finna bland de här nämnda kategorierna.

Jag tror det var herr Bengtsson i Landskrona som var inne på frågan om systemets enhetlighet, som även åberopats av departementschefen. Men jag måste säga att enhetligheten väl inte får drivas så långt, att vissa minoritetsgrupper blir ställda i en sämre situation än de i dag är med de nuvarande bestäm-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

melserna. Kravet på enhetlighet i systemet medför enligt min uppfattning, att studiehjälpnivån måste ligga högre, så högt att även eventuella minoriteter blir tillfredsställande tillgodosedda.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustavsson i Alvesta, att jag inte — som han uttryckte det — sade, att en folkhögskolelev eller en yrkesskolelev som var 19 år kunde få 75 kronor i månaden, utan jag sade att genomsnittsnivån för en 19-årig yrkesskol- eller folkhögskolelev ligger 120 kronor lägre än de 250 kronor som centerpartiet föreslår att en universitetsstuderande i samma ålder skall få. Då ställde jag frågan, om herr Gustavsson i Alvesta tyckte att det var rimligt att framlägga ett förslag som innebar en sådan skillnad i förmåner för dessa bägge grupper av studerande.

Beträffande frågan om överbudet kan man väl säga, att även när vi genomför reformer av detta slag måste vi väl fundera litet över dels vad vi har råd med statsfinansiellt sett och dels hur alla de grupper i samhället, som på andra områden är beroende av samhällets stöd, möjligen kan reagera inför de förslag vi kommer med. Jag har en stark känsla av att det inte skall vara så särskilt svårt att försvara den nivå på studiebidragen som är föreslagen från vårt håll. Jag skulle tro att herr Gustavsson i Alvesta, när han går ut till de grupper som centerpartiet inte så sällan vänder sig till, kommer att finna att också de tycker att den nivå som är föreslagen är ganska väl avvägd, och kanske tycker de också att centerpartiet är litet väl angeläget att så att säga löpa händelserna i förväg.

När man sedan gör jämförelser mellan de belopp som nu kommer att utgå till de studerande och de belopp som tidigare har utgått skall man väl heller inte bortse från att det nya systemet innebär i sin helhet helt andra förmåner för dem som skall studera. Även om

vi skulle kunna leta upp enstaka situationer för enskilda studerande, där man för dagen skulle få ut ett något mindre kontantbelopp, så bör vi väl också ta med i bedömningen av det nya systemet den förmån, som exempelvis tryggheten i samband med lånegivningen i det nya systemet ger, samt de ökade resurser och vidgade möjligheter som vi genom studiemedlen ställer till alla studerandes förfogande.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Innan jag går in på de delar av regeringsförslaget och utskottsutlåtandet, där den kommunistiska riksdagsgruppen har velat gå längre i fråga om en demokratisk omgestaltung av utbildningsväsendet redan nu, vill jag framhålla att det beslut, som nu förestår, är ett betydande framsteg. Vi närmar oss idén om studielön, och i sin helhet öppnar förslaget nya möjligheter till studier för de befolkningsgrupper, som alltför länge varit offer för kvardröjande borgerliga uppfattningar om demokratin på detta område.

Vi har under mycket lång tid hävdat, att arbetarrörelsens politiska inflytande borde ha använts långt tidigare för att bryta det borgerliga bildningsmonopolet. Det är därför begripligt att vi nu, när det äntligen är fråga om att ta ytterligare ett steg i rätt riktning, tycker att det borde ha varit möjligt att ta igen mera av den hittillsvarande eftersläpningen.

Det var också väntat, men det bör särskilt understrykas, att högern även nu står kvar på de gamla skansarna för att försvara det mest extrema klasstänkande i dessa frågor. Bakom högerreservationen ligger kravet, att utbildningen i allt väsentligt skall förbli ett monopol för folk som har gott om pengar. Högern inte bara demonstrerar sin ovilja mot kommunisterna och några socialdemokratiska motionärers propaganda för studielön utan vill också ha ett system, som i princip innebär att

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

alla studier över gymnasiestadiet skall bekostas av de studerande själva. Högern bryter alltså staven även över de nuvarande naturastipendierna.

Vi bör också notera, att högern förkastar varje åtgärd som avser att främja rekryteringen till högre utbildning. Man hävdar helt framt att det inte behövs någon sådan stimulans. Ser man detta i samband med högerns försök att bromsa utbyggnaden av skolväsendet även i andra sammanhang och övriga sociala anordningar, att bromsa utvidgningen av den offentliga sektorn över huvud taget, som till väsentlig del består av skolväsende, sjukvård, vetenskapliga institutioner, anordningar för åldringsvården etc., så får man sammantaget bilden av ett högerparti som vill ha kvar bristerna i alla dessa avseenden och inte heller hesiterar att vidmakthålla bristerna på läkare, lärare, tekniker och forskare. Högern vill att folk till kulturlivets, ekonomiens och vetenskapens kommandoposter skall rekryteras med hänsyn till förmögenhet och inkomstförhållanden, inte med hänsyn till lämplighet för arbetet.

Herr Heckscher har i dag i debatten också påvisat vad en av drivkrafterna var till att man från högerhåll velat ha det på detta sätt. Han sade att postgymnasiala studier är en investering som i sinom tid ger väsentligt ökade löner. Det är också bekant att sådana studier är en förutsättning för att få socialt viktiga poster i samhället.

Om man då följer högerns linje i fråga om studiestödet blir resultatet, att sådana högre löner och sociala positioner, som följer med högre utbildning, i huvudsak förbehålls dem som haft turen att födas i socialgrupp I. Det är så högern vill ha det.

Det är visserligen inte ovanligt att högern demonstrerar sitt reaktionära synsätt. Men här gäller det dock ett område, där högern mycket energiskt brukar berömma sig av demokratisk samhällssyn. Nu framstår emellertid genom

högerreservationen mycket tydligt, att bakom fraserna i denna fråga döljer sig krav på privilegier åt en liten grupp människor. Högern brukar alltid fördöma en förment understödstaranda, när arbetarrörelsen har krävt social omvårdnad åt eftersatta grupper. Men i fråga om högerlinjen beträffande det studiesociala stödet har man verkligen anledning att tala om understödstaranda bland de besuttna.

Även högern anser att det skall finnas högre undervisningsanstalter i viss omfattning. Det går åt mycket skattepengar till detta. Samhället kostar på minst 30 000 å 40 000 kronor för varje ungdom som når studentexamen, och för dem som går längre i fråga om högre studier kan det röra sig om flerfaldigt större belopp. Allt detta accepterar arbetarrörelsen. Men vi vill ha en sådan ordning, att de skolor och andra utbildningsanstalter som samhället ställer till förfogande kan stå alla till buds, inte bara formellt utan även i verkligheten. Nu står riksdagen inför uppgiften att rätta till de värsta missförhållandena därvidlag. Men då fäktar högern för bibehållande av det borgerliga bildningsmonopolet.

När vi kommunister försöker animera arbetarrörelsen till aktivitet på olika områden för att bryta storfinansens valde inom en relativt kort tidrymd, så handlar det också och inte minst om fåtalsväldet i fråga om tillgång till studier.

Från den utgångspunkten bedömer vi regeringsförslaget positivt. Det är också ett tidens tecken att högern nu ensam förfäktar en principiellt annan linje än alla andra partier. Folkpartiet och centerpartiet vill inte vara med i denna form av borgerlig politik.

Vår motion syftar till större förbättringar än regeringen föreslagit i vissa avseenden. Vi kan icke acceptera de s. k. statsfinansiella skälen mot en ytterligare utvidgning av demokratien på skolfronten, så länge skattepengarna an-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

vänds i stigande omfattning för långt mindre angelägna ändamål och till och med för onyttiga uppgifter.

I detta sammanhang vill jag också framhålla, att den förbättring som nu sker i vissa avseenden inte har så stora praktiska verkningar som man har sagt under debatten i dessa frågor de senaste veckorna. Det är ett faktum att studerande som har maximalt naturastipendium nu får en försämring, om studiebidraget inom studiemedelssystemet fastställs till det belopp som utskottet föreslår. Vi hade i vår motion föreslagit att den icke betalningspliktiga delen skulle utgå med 3 500 kronor. Men det vore även en betydande framgång, om reservanternas förslag på den punkten kunde genomföras, och vi kommer därför att rösta i första hand för reservationen K 2), som innebär en höjning av beloppet till 2 500 kronor.

Även i fråga om de studerande som faktiskt får en förbättring jämfört med nuvarande naturastipendier bör man nog skryta måttligt. Det har sagts att det handlar om förbättring med en imponerande summa i postgymnasiala studiebidrag. Men man bör också ta hänsyn till den 25-procentiga avskrivning som finns enligt nuvarande bidragsform. I den redovisade ökningen ingår också de nya kategorier studerande, som inte fått stöd tidigare men som nu skall bli delaktiga av det gemensamma beloppet. Det är självklart att dessa studerande inte skall ställas på undantag, men vid jämförelse med nuvarande totala belopp skall man ta hänsyn till de betydande belopp som skall gå till de nya kategorier som nu blir bidragsberättigade. Det är alltså en långt mindre summa som utgör förbättring för de grupper som nu har bidrag i annan form. Den påtagligaste förbättringen inträder kanske i verkligheten för de studerande som hittills inte kunnat få behovsprövade bidrag på grund av föräldrarnas goda inkomstförhållanden. Trots detta menar vi också, att det är

ett framsteg att man nu går in för generella bidragsregler.

Men vi tycker att det på grund av dessa förhållanden vore i hög grad berättigat att genomföra en höjning av bidraget inom studiemedelssystemet, såsom vi har föreslagit eller åtminstone i närheten därav enligt reservanternas förslag. Då får ingen en försämring, och det blir ett rejälare handtag åt dem som eljest får så litet bidrag att de väsentligen blir beroende av lån.

Jag har mest sysslat med den postgymnasiala delen av reformen, därför att jag anser utvecklingen i riktning mot införande av studielön vara en viktig del av reformen.

Vi har emellertid i vår motion även i fråga om studiehjälpen, alltså den gymnasiala delen av studiestödet, föreslagit flera åtgärder som i princip har samma syfte som förbättringen av stödet för postgymnasiala studier. I verkligheten kan man inte skilja dessa båda grupper åt, därför att förutsättningen för högre studier är i alla fall att man förbättrar möjligheten till studier på det gymnasiala planet. Vår motion gäller förhöjt studiebidrag, bättre möjligheter till resebidrag, fria läroböcker och framför allt höjning av studiehjälpens grundbelopp och inackorderingsbidraget. Jag tycker det är märkligt att inte någon av reservanterna velat slå ett slag för de mycket blygsamma förhöjningar som föreslagits på de två sistnämnda punkterna. Ingen har gjort det i reservationsform trots allt tal som förekommit i dag om betydelsen av att undanröja alla ekonomiska hinder för studier på gymnasietadiet. Det är alldeles ostridigt att med det inackorderingsbidrag, som nu föreslås och som kanske kommer att genomföras, kommer det fortfarande att föreligga ekonomiska hinder för dem som måste ha inackordering. Det är likaledes ostridigt att den mycket knappa studiehjälp som ges i form av grundbidrag är alldeles otillräcklig för att man skall kun-

na påstå, att de nuvarande missförhållandena rättas till. Däremot har man i flera reservationer närmast sig våra ståndpunkter i andra avseenden, och jag skall inskränka mig till att yrka bifall till sådana reservationer.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna B, C, F 1) och K 2).

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Jag lyssnade med uppmärksamhet på de synpunkter som herr Holmberg anförde. Jag skall avstå från att ta upp vad jag egentligen hade tänkt säga i anslutning till utskottsutlåtandet och i stället kommentera herr Holmbergs anförande.

Det är säkerligen ingen överdrift att påstå att det beslut, som riksdagen i dag står i begrepp att fatta i enlighet med särskilda utskottets utlåtande angående nya grunder för ekonomiskt stöd åt studerande ungdom, kommer att utgöra den hittills största studiesociala reform som genomförts i vårt land. Utskottsutlåtandet är — som betonats från flera håll — märkligt, eftersom det utvisar mycket stark majoritet för grundlinjerna i de system, som studiesociala utredningen föreslår och på vilket propositionen bygger, trots att utredningens förslag på en del punkter varit föremål för en i viss mån högröstad kritik.

Jag vill emellertid, herr talman, beklaga att behandlingen av denna stora reform sker litet i skymundan under dessa riksdagens hektiska slutdagar, då tydligen allt intresse koncentreras till ett ärende som egentligen inte borde höra hemma på det politiska området. Om några månader kommer dock säkerligen såväl de studerande ungdomarna som deras föräldrar att bli varse den verkligt genomgripande reform som vi nu beslutar. Den är resultatet av ett positivt politiskt arbete med sikte på framtiden, medan det som nu synes vara det viktigaste ärendet i riksdagen

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

uteslutande är ett rotande i det förgångna.

Kostnaderna för denna reform har redovisats i propositionen och även i utskottsutlåtandet. Om man bortser från anslaget för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti, utgör det totala anslaget på driftbudgeten 365 miljoner kronor. Om man tar hänsyn till att utskottet gjort vissa justeringar, som innebär en anslagshöjning på 7 miljoner kronor, kommer man fram till att förslaget på driftbudgetssidan kommer att innebära en kostnadsökning på i runt tal 200 miljoner kronor. För kapitalbudgeten utgör förslaget en ökning som närmar sig 100 miljoner kronor.

Herr Holmberg uppehöll sig till en början mest vid högerns inställning till dessa frågor, och jag har ingen anledning att argumentera mot honom på de punkterna. Herr Holmberg var angelägen att tala om vad arbetarrörelsen vill i fråga om utbildning men att man från kommunisternas sida kanske ändå ville gå ett steg längre för att bryta utbildningsmonopolet i samhället. Man ville dock stödja regeringen och propositionen i stort. Ja, herr Holmberg, det är som vanligt ett ganska tivelaktigt stöd kommunisterna ger regeringen. Om man läser den kommunistiska motionen nr 998 finner man nämligen, att motionärerna visserligen säger att de ansluter sig till huvudlinjerna men att de föreslår vissa förbättringar. Det är icke några småsmulor!

Jag sade förut att utskottets förslag kommer att innebära en utgiftsökning på driftbudgetssidan med 200 miljoner kronor. Kommunisterna föreslår att studiebidragets grundbelopp höjes till 100 kronor per månad — det innebär en merkostnad på 37 miljoner kronor; att förhöjda studiebidrag skall utgå med 300 kronor i stället för av utskottet föreslagna 175 kronor — det blir en merkostnad på 32 miljoner kronor; att inackorderingstillägget skall utgå med 200 kronor i månaden i stället för av

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

utskottet föreslagna 100 kronor — det innebär en merkostnad på 48 miljoner kronor. Vidare yrkas i kommunistmotionen att resettillägg skall utgå »med belopp motsvarande de verkliga kostnaderna». Man hade i utskottet litet svårt att förstå vad som menades med detta vagt formulerade yrkande. Kan det i vissa fall innebära kostnader för taxiresor, eftersom man inte satt någon gräns på detta område? Jag har inte möjlighet att uppskatta vad kommunisternas yrkande på den punkten kan innebära i pengar räknat. Vidare yrkas att fria läroböcker och fri skolmateriel skall ges åt elever i gymnasier och motsvarande utbildningsanstalter. Det är svårt att uppskatta vad kostnaderna härför skulle belöpa sig till, men låt oss säga att det rör sig om mellan 30 och 50 miljoner kronor. Sedan yrkas »att studiemedel för postgymnasiala studier utgår med maximum 7 500 kronor per studieår, varav 3 500 kronor per studieår i form av studiebidrag». Där har vi en merkostnad på 36 miljoner kronor. Lånen skulle göras räntefria och utan indexreglering. Åldersgränsen för erhållande av lån skulle sättas till 16 år. Det är svårt att beräkna hur stor kostnadsökning detta kan innebära.

Men, herr Holmberg, totalt torde kostnadsökningarna någorlunda säkert röra sig om mellan 185 och 205 miljoner kronor. Då har jag inte tagit med allt det som är vagt formulerat och alla de kostnader som man inte på något sätt kan ange i kronor. Det betyder att när herr Holmberg och hans partivänner stöder regeringens proposition, yrkar de — det kan utan vidare konstateras — i första hand en fördubbling av den enligt vår uppfattning väsentliga höjning av understödet som här kommer att ske.

Jag tror att det har varit av ett visst värde för kammarens ledamöter att jag har redovisat den kommunistiska motionens innebörd och konsekvenser. Den är underlig även på ett annat sätt, ef-

tersom den inte innehåller det vanliga yrkandet om att riksdagen måtte uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta de förslag till ändringar i författningstexten som skulle vara erforderliga. Detta har man glömt. Det verkar som om motionen tillkommit i mycket hastigt mod. Den har inte kunnat användas här i riksdagen, men jag föreställer mig att herr Holmberg och hans partivänner har väckt den i annat syfte!

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen anledning att bli rädd för de siffror som herr Ekström i Iggesund har redovisat rörande konsekvenserna av vårt förslag. 200 miljoner kronor ytterligare för att lösa ett så viktigt problem som detta, för att äntligen bryta det borgerliga bildningsmonopolet och genomföra en utbyggnad av utbildningen i syfte att tillgodose alla de intressen på alla samhällslivets områden som vi så ofta talar om här, kan väl inte vara någon avskräckande summa. Om man vill ta ett ordentligt tag, får man finna sig i att det också kostar en del.

I jämförelse med andra anslag som ges här i riksdagen — ta t. ex. 4,5 miljarder kronor till rustningar — är 200 miljoner kronor inte någonting som man skall låta avskräcka sig av. Vi har i annat sammanhang hävdat att man mycket väl skulle kunna skaffa staten medel, både för denna uppgift och för flera andra angelägna behov, genom att dels begränsa rustningskostnaderna, dels genomföra en demokratisk skattepolitik som inte lägger skattebördorna på de små inkomstagarna utan tar ut pengarna där det finns verklig bärkraft. Från dessa synpunkter finns det ingenting alls att invända mot vårt förslag.

Jag har i mitt tidigare anförande

framhållit, att vi inte kan godkänna de s. k. statsfinansiella synpunkterna på en fråga av detta slag så länge det anvisas pengar till mindre angelägna och rent av onyttiga uppgifter. Den uppfattningen vidhåller jag.

Det hade varit bättre om herr Ekström hade försökt bevisa, att vi föreslagit något onödigt, men det går inte att bevisa. I princip är ju herr Ekströms resonemang ganska nära besläktat med det som brukar föras från borgerligt håll i dessa sammanhang men inte med de synpunkter som arbetarrörelsen anlägger.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har framhållit att den nu aktuella reformen får anses vara enbart en etapp på vägen mot fortsatt lagstiftning på utbildningens område. Jag räknade ut den kostnadsökning som den kommunistiska motionen skulle betyda, därför att motionärerna helt underlätit att själva göra det. Det borde ändå vara rimligt, herr Holmberg, att man, när man ställer så stora krav och påstår att man bara syftar till vissa förbättringar, också försöker ange kostnaderna, därest förslaget skulle genomföras.

Jag vill helt hålla med herr Holmberg om att det är klart att vi skall gå vidare på detta område. Det system som nu riksdagen — som jag hoppas — kommer att anta är flexibelt, och det går givetvis att inom studiemedelsförordningens ram ändra studiebidraget successivt, så att vi kanske någon gång kommer fram till en studielön. Utskottet har emellertid med tanke på den inkomststruktur vi i dag har i samhället inte velat säga någonting på den punkten.

Herr **HOLMBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är bra att även herr Ekström i Iggesund är med på att man bör gå vidare i fråga om utbyggnad av

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

det studiesociala stödet. För min del tycker jag att man redan i dag hade kunnat göra detta. Men i varje fall förutsätter denna ytterligare utbyggnad att det ställes mera pengar till förfogande, och då faller herr Ekströms invändning beträffande den ekonomiska sidan av saken.

För övrigt vill jag erinra om att det även bland herr Ekströms partivänner finns de som önskar att det redan i dag hade kunnat fattas ett beslut med mycket vidsträckta verkningar, nämligen ett principbeslut om studielön, något som jag också är anhängare av. Och för att kunna klara den saken måste man anvisa ytterligare stora belopp.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av vad herr Holmberg nu sagt vill jag framhålla att vi i motsats till kommunisterna arbetar på det sättet, att vi först ser till att pengarna finns tillgängliga innan vi beslutar oss för reformer. Och den dag när vi anser oss ha ekonomiska resurser för att ta ytterligare ett steg i riktning mot förbättring av de studiesociala åtgärderna kommer vi också, herr Holmberg, att göra detta.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! I det förevarande stora frågekomplexet, som avser en betydelsefull form av stöd till vår studerande ungdom, finns det ett par detaljer som jag vill beröra.

Den ena av dessa detaljfrågor har tagits upp i fyrpartimotionen nr 982 i denna kammare, där vi motionärer begär att eleverna vid de fyra diakonissanstalterna, vilka givetvis för sin direkta sjuksköterskeutbildning måste bli berättigade till studiestöd, också skall äga rätt till sådant stöd för sin utbildning i övrigt, vilken ju gäller det sociala området. Hela deras utbildning bör betraktas såsom en yrkesutbildning. Det kan inte vara riktigt att, såsom ut-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

redningen föreslagit, undantaga en viss del av denna utbildning från rätten till studiehjälp. Denna grupp av studerande skulle därigenom komma i en sämre ställning än andra grupper. Det kan inte heller finnas skäl att behandla manlig och kvinnlig diakoni på olika sätt. Diakonissornas samhällsinsatser torde för övrigt vara av så stor betydelse, att deras utbildning bör underlättas.

Arbetsmarknadsstyrelsen har också i sitt remissyttrande kraftigt understrukt att huvudparten av de från diakonissanstalterna utexaminerade arbetar inom sjukvården, den öppna sociala åldringsvården och vid vårdinrättningar av olika slag, områden där bristen på utbildad arbetskraft är markerad. I likhet med arbetsmarknadsstyrelsen anser vi motionärer liksom reservanterna, att dessa elever bör inneslutas i det studiesociala stödet.

Jag ber, herr talman, att i detta avseende få yrka bifall till reservation R.

Medan jag har ordet vill jag också yrka bifall till reservation Q som ansluter sig till en annan fyrpartimotion, till vars undertecknare jag själv hör. I denna reservation begäres sålunda en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag i syfte att elever vid de fria kristna teologiska seminarierna och liknande läroanstalter skall kunna erhålla studiebidrag för sin utbildning.

Från utskottsmajoritetens sida har anförts framför allt två motargument, nämligen dels att det bör vara fråga om en statlig eller statsunderstödd skolverksamhet, dels att ett bifall till framställningen kan väntas föranleda liknande ansökningar beträffande många andra grupper. Utskottet säger på s. 72 i sitt utlåtande, att det inte låter sig göra att »utsträcka tillämpningsområdet till all enskild utbildningsverksamhet, oavsett den meddelade undervisningens art och kvalitet.»

Men varken reservanterna eller motionärerna har ju tänkt sig något sådant. Såsom framgår av reservationen har

man för det första önskat en utredning och ett förslag i ämnet och för det andra framhållit att Kungl. Maj:t bör pröva de enskilda fallen. Det är sålunda inte alls fråga om att utsträcka bestämmelserna till att omfatta all enskild utbildningsverksamhet av detta slag »oavsett den meddelade undervisningens art och kvalitet».

Skolöverstyrelsen har också med en utförlig motivering tillstyrkt rätten till studiehjälp för denna grupp av elever. Ett utdrag av styrelsens skrivelse är intagen i den fyrpartimotion som jag här talat om. Principen för studiestödet har också varit att detta skall vara utbildningspolitiskt neutralt.

Vi bör därför, ärade kammarledamöter, kunna bifalla detta förslag om en undersökning i syfte att ifrågavarande elever, vilka i minst lika hög grad som andra grupper är i behov av ett studie-stöd, skall komma i åtnjutande därav.

Jag yrkar alltså i första hand bifall till reservationerna Q och R.

I detta anförande instämde herr *Berglund* (fp).

Herr FORSBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anslutning till motionsparet nr 749 i första kammaren och nr 911 i andra kammaren.

I dessa motioner uttalas tillfredsställelse över de positiva förslagen i proposition nr 138 som innebär avsevärda förbättringar av studiestödet, men där framföres också den uppfattningen, att riksdagen borde ta ännu ett steg i denna riktning genom att hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning med förslag angående fria läroböcker och studiematerial i yrkesskolor, gymnasier m. fl. skolformer på motsvarande utbildningsnivå.

Jag skall icke upprepa motiveringarna i motionen, men jag vill understryka att allt fler ungdomar — inom överskådlig tid praktiskt taget alla ungdomar —

önskar sig någon utbildning utöver grundskolans. Det förhållandet, att det alltså kommer att bli allmänt med vidareutbildning, utgör i och för sig ett motiv för att samhällets åtaganden bör bli mera omfattande. Det ter sig därvid ganska naturligt att grundskoleförmånerna förskjutes uppåt och att man tillhandahåller så att säga helt färdiga skolor upp till den utbildningsnivå som blir den vanligaste, lämpligen gymnasienivån.

Med en helt färdig skola menar jag då att ungdomen skall utan särskild avgift ha tillgång till inte bara lokaler, idrottsplatser, lärare m. m. utan också till det arbetsmaterial som krävs för att skolans undervisning skall fungera på ett riktigt sätt.

Såsom påpekas i motionen förefaller denna uppfattning ha god resonans ute i landet, eftersom åtskilliga kommuner på eget initiativ har tagit upp och fattat beslut i frågan. Jag skall be att i korthet få komplettera motionen med några uppgifter om kommunala insatser på området.

I min hemstad gjordes sålunda för fyra år sedan en utredning om hur landets högre allmänna läroverk hade ordnat beträffande stödet till böcker. Stockholm, Malmö och Göteborg var undantagna i den utredningen, som visade att 84 kommuner i landet vid den tidpunkten hade minst ett högre allmänt läroverk inom sina gränser. Av dessa svarade 77 kommuner på ett utsänt frågeformulär, och 40 av dem uppgav att fri materiel utlämnades i större eller mindre omfattning. I 37 läroverkskommuner förekom sålunda inget sådant stöd. I 32 av de 40 kommunerna omfattade stödet realskolan, medan gymnasierna berördes i bara 17 kommuner.

I motionen framhålles att kommunernas insatser har mycket varierande utformning. Den av mig återopade utredningen bekräftar även detta. Vid en indelning av bok- och materielstödet i fyra huvudgrupper — egentliga läro-

böcker, lexikon och ordböcker, skönlitteratur samt övrig materiel såsom skrivmateriel o. d. — befanns att åtta huvudvarianter av kommunalt stöd tillämpades i dessa 40 kommuner. Det för tjänar påpekas i sammanhanget att helt fri materiel i gymnasiet endast förekom i två kommuner.

Det är sannolikt att en undersökning i dag skulle uppvisa väsentligt andra siffror än dem jag här återgivit. Nya bidragsgivande kommuner har säkert tillkommit, och andra — exempelvis Stockholms stad och jag tror också Malmö stad — håller på att utreda frågan om införande av fri skolmateriel i de högre skolorna. Åter andra har förmodligen bortfallit, därför att grundskolan har ersatt den tidigare realskolan. Men — och det är väsentligt i sammanhanget — den stora splittringen på olika system samt orättvisan mellan ungdomar som bor i olika kommuner skulle troligen framstå precis lika klart i dag. Den skulle antagligen vara ännu mer markerad, om man också toge hänsyn till yrkesskolorna och andra motsvarande skolformer. Och det är just denna splittring och bristande jämställdhet mellan ungdomarna och familjerna på olika orter som jag tycker är en skönhetsfläck i vårt eljest efter dagens beslut förnämligt utbyggda system för studiestöd.

Av utskottets utlåtande framgår glädjande nog att inte heller utskottsmajoriteten anser det nuvarande systemet tillfredsställande. Utskottets medgivande i det stycket uppfattar jag som en välvillig inställning till motionens syfte. Därför känns det litet nedslående, när utskottet skriver att frågan huruvida staten skall ingripa bör övervägas i annat sammanhang. Därefter avstyrker utskottet motionen. Jag kan inte låta bli att ställa mig frågan: I vilket annat sammanhang bör då detta ärende övervägas? Vi behandlar ju i dag stödet åt den studerande ungdomen. Det måste väl anses vara ett lämpligt tillfälle att aktualisera den form av studiestöd som fria

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

böcker utgör och som av många anses var i hög grad angelägen.

Det bör också bemärkas att vi motionärer inte vill att riksdagen huvudstupa skall fatta ett beslut om införande av fria böcker, utan vi nöjer oss med ett önskemål att riksdagen måtte hos regeringen anhålla om en utredning i syfte att eliminera förhållanden, som både utskottet och motionärerna betecknar som icke tillfredsställande.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till motionsparet I: 749 och II: 911.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Tillsammans med några kammarkamrater har jag väckt en motion, II: 985, som gäller folkhögskolan. En likalydande motion har väckts i första kammaren av herr Wirmark m. fl. Det är ett par tre saker i dessa motioner som jag här vill säga några ord om, trots att det nu inte finns stora förutsättningar för att ställa något yrkande om bifall.

Den första frågan gäller kursernas längd som villkor för att stipendier skall utgå. För närvarande utgår stipendier till kurser om minst en månads längd, men i fortsättningen blir den kortaste kurstiden åtta veckor. Vid folkhögskolorna spelar de korta kurserna en betydande roll, och så väl fackskoleutredningen som skolöverstyrelsen har pekat på att de kommer att spela ännu större roll i framtiden. Man räknar nämligen med ett utvidgat samarbete med folkbildningsverksamheten på olika sätt. Det kan också bli fråga om allmänt orienterande kurser för fackutbildade människor, som vid sidan av sin fackutbildning behöver genomgå en sådan kurs.

Utskottet bemöter denna motion på sidan 74 med följande: »Det kan inte vara rimligt att belasta ett studiesocialt system, vars främsta uppgift är att bidra till en demokratisering av den högre utbildningen, med ersättningar

för deltagande i varjehanda kurser som varar några enstaka dagar eller en eller ett par veckor. Med hänsyn till den nyss åberopade enhetlighetsprincipen inom systemet är det inte heller gärna möjligt att differentiera tidskravet på ett sätt som gynnar exempelvis folkhögskolornas elever framför eleverna vid andra institutioner.»

Utskottet går alltså förbi alla de praktiska hänsyn som här kan åberopas och som fackskoleutredningen och skolöverstyrelsen även åberopat. Folkhögskolorna själva är angelägna om att dessa praktiska hänsyn kommer till sin rätt. Utskottet åberopar i stället en princip om förenhetligande av studiestödet. Det är klart att principer är bra, men i varje särskilt fall bör man fråga sig om man når det syfte som man från olika håll är överens om att vilja främja. Det syftet når man knappast i detta fall, när man inte går med på några avvikelser med hänsyn till praktiska förhållanden.

På de tre rader som följer efter det förut lästa citatet säger emellertid utskottet: »Efter ingående överväganden har utskottet kommit till slutsatsen att det i propositionen föreslagna tidskravet å åtta veckor är det alternativ som *åtminstone* för närvarande är att föredraga.» Där gläntar man alltså litet på dörren när det gäller fortsättningen, och såsom framhållits tidigare i dag från olika håll är det troligt att praktiska hänsyn kommer att anmäla sig när man börjar tillämpa det beslut som i dag fattas. Jag hoppas därför att det skall bli tillfälle att komma igen med detta spörsmål.

I motionen har man också tagit upp frågan om resebidragen, vilka nu för folkhögskolornas del helt och hållet bortfaller. Särskilt för rörelseskolorna är detta rätt besvärande. Det ligger ju i själva sakens natur, att när en viss folkrörelse har *en* skola i hela landet — så är det ju i många fall — får den hela landet som rekryteringsområde. För att

skolan skall fylla sin normala uppgift är detta önskvärt. Jag kan som exempel nämna Vendelsberg, som drivs av Nationaltemplarorden. Det finns som sagt många motsvarigheter. Åtminstone de flesta av de landstingsägda skolorna har ett naturligt lokalt rekryteringsområde för sina elever, medan rörelseskolorna normalt bör ha stora rekryteringsområden, i vissa fall hela landet. Att man nu tar bort resebidragen verkar ogynnsamt för dessa rörelseskolor, som ju enligt vad man i övrigt är överens om har en viktig uppgift att fylla.

Vi har därför i denna motion hemställt att resebidrag skall utgå som förut till folkhögskolornas elever. Det är nu inte möjligt att ställa ett yrkande direkt i anslutning till motionen, ty om man gjorde det skulle man också ha en författningstext. Därför får vi väl till den kraft och verkan det hava kan anknyta till reservationen C av herr Stefanson m. fl., även om vi skulle ha önskat att denna reservation varit litet annorlunda formulerad och direkt tagit upp folkhögskolornas problem i sin skrivning. Jag ber alltså att få yrka bifall till den reservationen.

En tredje fråga, som vi berört i motionen, gäller förhållandet att äldre elever på folkhögskolorna genomsnittligt får ett svagare stöd än de elever, som är under 20 år. Även i detta fall kommer de nya bestämmelserna att motverka det som man från alla håll säger sig vilja främja. Man är nämligen på alla håll överens om att det är önskvärt att få äldre elever, som har varit ute i förvärvslivet, till folkhögskolorna. De har ju en del praktisk erfarenhet.

För pojkarnas del som har värnplikten att räkna med blir det inte tid att vara ute i förvärvsarbete någon tid om de över huvud taget skall hinna gå igenom en folkhögskolekurs eller två före värnpliktstjänstgöringen.

Man är alltså överens om att ett stort inslag av äldre elever vid folkhögskolorna från olika synpunkter är önsk-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

värt. Om nu stödet utformas så, att dessa äldre elever får mindre stöd än de yngre vid samma skolor, kommer detta, såsom jag framhållit, att motverka det man annars säger sig vilja främja.

I alla dessa tre fall gäller alltså att de nya bestämmelserna i viss mån passar illa samman med folkhögskolornas syfte. Jag hoppas att det i fortsättningen blir möjligt att ytterligare pröva dessa frågor.

På den sista punkten vid I. i utskottets hemställan avseende förhöjt studiebidrag ber jag att få yrka bifall till reservation F 2; även reservation F 1 tillgodoser mina önskemål på denna punkt. Vi får se vad som kan finnas kvar att välja på vid slutvoteringen.

Herr talman! Av formella skäl kan jag inte framställa några yrkanden i direkt anslutning till denna motion. Jag har ändock velat framföra dessa synpunkter och hoppas att de inte glöms bort i fortsättningen.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! När statsrådet Edenman inledde denna debatt var han onekligen — och med all rätt — mycket stolt över det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Det som riksdagen nu skall besluta om är ett oerhört stort bidrag till strävandena att på olika vägar öka jämlikheten i vårt samhälle genom att basen för utbildningen breddas.

Men samtidigt framförde statsrådet några synpunkter, som gick ut på att man inte bör vara självbelåten vid detta förslags antagande av riksdagen, eftersom ingen reform är så bra att den inte kan göras ännu mycket bättre. Av denna anledning borde man inte vara helt nöjd med detta förslag. Bl. a. pekade statsrådet på vuxenutbildningsproblemet, som efter hand kommer att göra sig gällande med allt större eftertryck.

Även jag är i mycket positivt inställad till det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Det innehåller stora nyheter när det gäller understödet på gymnasie-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

nivån. Även när det gäller det postgymnasiala stödet är förslaget i mycket utomordentligt värdefullt.

Men det kan inte hjälpas att man också finner, att förslaget på olika punkter inte är tillräckligt positivt när det gäller studierna som sådana och uppfattningen om studiearbetet såsom ett produktivt arbete. Denna inställning genomsyrar inte detta förslag, och därvidlag anser jag att det föreligger en brist. Vi måste i större utsträckning acceptera denna uppfattning. Den inställningen måste slå rot inom alla lager av vårt samhälle, att allvarligt menade studier är i verklig mening produktiva och skall jämföras med varje annat slags arbete som avlönas. Detta leder fram till principen, att studiernas avlönande också skall inbegripa de olika slag av sociala rättigheter, som följer med avlönat arbete: pensionsrättigheter, sjukförmåner och liknande förmåner.

Denna uppfattning genomsyrar inte detta förslag. I stället har man gått tillbaka till en uppfattning som jag för min del trodde höll på att trängas tillbaka i vårt land, nämligen att studier i första hand skall lånefinansieras. Lånefinansiering har varit det medel, genom vilket studier tidigare har bekostats i vårt land. Detta system har gammal hävd. Det är givetvis de personer som haft lättast att låna som också haft de största möjligheterna att hävda sig på arbetsmarknaden genom att de kunnat tillvarata utbildningens alla möjligheter.

Från denna synpunkt innebär det föreliggande förslaget en utomordentligt stor fördel genom att man ställer lånemöjligheten fritt till förfogande för alla, som ägnar sig åt högre studier.

Men själva tanken att man skall lånefinansiera är i varje fall för mig motbjudande, eftersom själva systemet att låna har sin rot i ett äldre samhälles klassrättigheter.

I och med att lånesystemet slopades skulle vi ta ett avgörande steg mot ett samhälle som erbjuder en högre grad

av demokratiska möjligheter för medborgarna. Ty alltför finns det — och det kommer att finnas även framöver — bland de breda folklagren en aversion mot att låna pengar, i detta fall att låna pengar till studiefinansiering. Jag menar att det är med all rätt man hyser denna aversion mot att låna, ty att låna pengar medför en viss osäkerhet, ett visst risktagande som man inte är beredd att acceptera ens med de garantier förslaget innefattar och som är något mycket positivt.

Det blir sålunda en uppgift härvidlag — och det är minsann ingen lockande uppgift — att gå ut och övertyga arbetarfamiljerna och familjerna i den lägre medelklassen att deras barn i fortsättningen skall låna pengar för att finansiera sina studier.

Jag har också tagit upp i en motion några andra principiella brister i detta förslag.

Förslaget innebär att en ny princip införs, nämligen den att rätten att låna pengar till studier skall vara beroende av den arbetsinsats den studerande kan göra, av den förmåga att skaffa sig inkomster genom eget förvärvsarbete som vederbörande kan ha under terminerna och mellan terminerna. Rätten att låna studiemedel skall alltså vara beroende av om man är beredd att göra en insats utanför studierna för att skaffa sig en inkomst.

Vidare skall rätten att låna pengar vara beroende av om ens hustru har inkomster under den tid man studerar. Har en studerandes hustru arbete blir alltså vederbörandes rätt att låna pengar — pengar som han skall återbetala — beskuren. Det är en ny princip, som jag inte finner särskilt tilltalande; jag tycker den strider mot de demokratiska rättigheter vi skall ha i vårt land, såsom medborgare i en fullständig demokrati, med lika tillgång till de sociala rättigheterna. Bland dessa sociala rättigheter är den, att varje medborgare skall ha tillgång till förmåner i samband med

studier — studier då att betrakta som ett slags arbete.

Den principiella uppläggningsen gör också att det i framtiden kan bli komplikationer när det gäller olika former av vuxenutbildning. Jag tänker på omskolningsverksamheten och uppskolningsverksamheten, vilken senare i framtiden måste få större omfattning, om vi skall kunna möta bristen på kvalificerad arbetskraft som gör sig gällande på så många områden. Personer i åldern 20—30 år, i medelåldern och i ännu högre åldrar måste skaffa sig utbildning för att fylla luckorna. Skall alla dessa personer rekommenderas att lånevägen finansiera sina studier eller skall vägen med bidragsfinansiering följas? Denna väg har ju i största möjliga utsträckning valts under senare år för utbildning av denna typ.

Herr talman! Med det sagda har jag inte på något sätt velat ställa åt sidan allt det positiva som finns i förslaget. Jag vill peka på två ting som jag anser vara utomordentligt betydelsefulla.

Det ena är att det beslut som riksdagen kommer att fatta i kväll kan betraktas som en etapp på vägen mot ett studielönesystem, en generell stipendiering som motsvarar de olika krav som så många gånger rests framför allt från socialdemokratiskt håll när det gällt att lösa studiefinansieringsproblemet.

Det andra positiva inslaget som jag särskilt vill peka på är att pengarna utgår genast — man har möjlighet att ta i anspråk både bidraget på 1 750 kronor och dessutom möjligheterna till låne-medel. I och för sig är det ju ingenting som hindrar att riksdagen i framtiden slår in på en känd väg, nämligen att avskrivna — enligt olika system — en gång lånade belopp. Vi har fattat beslut i sådan riktning tidigare. Det innebär att vi nu skulle kunna antaga förslaget om lånefinansiering och successivt, när opinionen är beredd att acceptera detta, avskrivna de beviljade lånen, med alla de orättvisor och komplikationer som

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

sådan avskrivning medför. Men den vägen står öppen. Det har anförts framför allt två argument mot införande av studielön redan nu. Det ena argumentet är att ett sådant beslut skulle medföra statsfinansiella svårigheter. Det argumentet måste jag tillmäta mycket litet värde. De pengar som ställs till de studerandes förfogande redan nu i form av lån tas över kapitalbudgeten, ur en speciell lånefond. Det ianspråktagandet har realekonomiskt och samhällsekonomiskt samma karaktär som om man skulle ställa studiemedlen till förfogande i form av bidrag; pengarna skall tas ur den löpande produktionen, och pengarna skall konsumeras i samband med studierna, vare sig man kallar det för lånemedel eller för bidrag. Men de som vill välja lånefinansieringen anser att man med hjälp av den kan utjämna de nuvarande inkomstolikheterna. Det är det argument som i första hand har framförts mot realiserandet av studielön redan nu.

Det har aldrig genomförts några egentliga undersökningar av hur inkomsterna fördelar sig reellt i vårt land. Naturligtvis bör man inte bara ta hänsyn till den nominella inkomstfördelningen sådan den framgår av inkomststatistiken, utan man bör även ta hänsyn till skatter och sociala förmåner, men någon sådan undersökning har aldrig verkställts. Vidare vore det önskvärt att man kunde jämföra de intellektuellt arbetandes villkor med de manuellt arbetandes med avseende på den utveckling som skett under de senaste 15, 20 åren i fråga om reallön, sociala förmåner, arbetstid, inflytande på arbetsplatsen, möjligheterna till avancemang, möjligheterna till fortbildning o. s. v. Vi har under denna period fått en jämnare och riktigare inkomstfördelning, och ingen kan väl påstå något annat än att utvecklingen kommer att gå i den riktningen även i fortsättningen, åtminstone så länge socialdemokraterna har det politiska ansvaret i detta land.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Man kan inte anföra de existerande inkomstolikheterna som argument mot införande av studielön i dag, därför att införandet av studielön skulle kunna bli ett incitament till ännu större krafttag för att åstadkomma en mer solidarisk lönepolitik; man skulle med ännu större skäl kunna hävda att vi bör ha kvar den progressiva beskattningen och kanske till och med stärka den, och man skulle vidare med hjälp av en generös arbetsmarknadspolitik, socialpolitik och familjepolitik kunna utjämna de inkomstolikheter som finns i vårt samhälle och åstadkomma den reella utjämning av levnadsstandarden som vi vill ha. Införandet av studielön skulle föra fram till ännu större kraft bakom en sådan politik.

Lånefinansieringen däremot innebär att vi går en lång omväg och berövar oss själva argumenten för att driva en mer radikal utjämningspolitik. Genom införandet av studielön hade man kunnat beröva de högre inkomsttagarna de argument som i dag i olika förhandlings-sammanhang anförts för höga löner, nämligen att det är just lånefinansieringen som motiverar de stora inkomstskillnaderna. De inkomstpolitiska verkningarna av denna lånefinansiering kommer inte att vara betydelselösa i framtiden heller.

Jag skall ta bara ett exempel. Låt oss säga att en ung man som studerar vid universitet skaffar sig en studieskuld på 25 000 kronor. Han träffar en flicka som också studerar och denna flicka har skaffat sig en studieskuld på 20 000 kronor. De båda har alltså sammanlagt 45 000 kronor i studieskulder när de bildar familj. När barnen börjar anlända tvingas kanske hustrun lämna sitt förvärvsarbete. Vi antar att mannen har så pass hög inkomst som 40 000 kronor per år. Han skall då på sin inkomst amortera både hennes och sin egen studieskuld, och det innebär att amorteringarna, om han är uppe i 30-års-åldern, kommer att bli 180 à 200 kronor

i månaden. Det är inte betydelselöst som argument i löneförhandlingarna, där han begär en ekonomisk ställning som gör det möjligt för honom att upprätthålla en traditionell levnadsstandard och samtidigt genomföra dessa amorteringar. Det blir hårda argument i den framtida lönedebatten som denna lånefinansiering inbjuder till.

Det är utomordentligt egendomligt att när det är arbetarklassens och den lägre medelklassens barn som nu kommer till högskolorna och universiteten, man just då skall säga att nu har inkomstskillnaderna blivit så stora och svårigheterna att socialt lösa dessa problem så stora, att vi måste frångå bidragsfinansieringen och övergå till lånefinansieringen, det system som vi tidigare ansåg tillhöra det förgångna.

Herr talman! Det är av ekonomiska, sociala och demokratiska skäl som jag är anhängare av studielönen och den generella stipendieringen.

Det ekonomiska skälet är att utbildningen är en framstegsfaktor och att vi bör uppmuntra så många som möjligt att tillvarata utbildningsmöjligheterna. Ett bland de viktigaste incitamenten för att få flera att söka högre utbildning är just att på olika vägar underlätta finansieringen av studierna. Då kommer lånefinansieringen att utgöra ett större hinder än en direkt bidragsfinansiering.

Utbildningen såsom framstegsfaktor skall inte underskattas. Det har vi gjort alltför länge i vårt land. Vi har inte den utbyggnad av den högre utbildningen som vi behöver. Olika undersökningar i Norge, England och andra europeiska länder och även i vårt eget land har visat att utbildningen som framstegsfaktor måste tillmätas lika stor betydelse som investeringarna i olika sorters realkapital.

Sociala skäl för studielön finns i hög grad. Allt fortfarande har vi just från socialgrupp 3 alltför få som tillvaratar den högre utbildningens möjlighe-

ter. På grund av den traditionella motviljan mot skuldsättning väljer man där, som jag sade, andra utbildningsvägar än dem som hittills i största utsträckning har rekryterats från de högre socialgrupperna. Jag tänker då framför allt på mera långvariga studier, t. ex. till läkare, civilingenjörer och motsvarande.

Det finns inte heller något annat område där eftersläpningen i fråga om social jämlikhet är lika stor som just på utbildningens område. Det är just eftersläpningen på detta område som gör att man i så stor utsträckning allt fortfarande lever i ett ojämlikhetens samhälle. Vill man ha ett samhälle med mera demokrati, skall man på olika vägar ännu mera underlätta utbildningen. Skall man välja mellan bidragsfinansiering och lånefinansiering, måste man då ge bidragsfinansieringen företräde i strävan att skapa mera demokrati och större jämlikhet i vårt samhälle?

Jag skulle vilja sammanfatta allt detta på följande sätt. För mig är det mest stötande i föreliggande förslag att rätten till lånemedel har gjorts beroende av eget förvärvsarbete under terminerna och mellan terminerna och att rätten att låna pengar också är beroende av ens hustrus inkomst, vidare att studielönen såsom princip inte har accepterats vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtande.

Med hänsyn härtill vill jag yrka bifall dels vad beträffar inkomstprövade tillägg och studiekrediter till min motion nr 1 000, dels vad beträffar behovsprövning i fråga om studiemedel likaledes till min motion nr 1 000, dels vill jag hemställa att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad som anförts i motionen nr 999 beträffande studielönen. I övrigt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:
Herr talman! Jag behöver inte upp-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

repa de argument som tidigare under debatten anförts mot ett borttagande ur studiemedelsförordningen av kravet på inkomstprövning. Det är trots allt här fråga om en form av bidrag. Risker för skeninskrivningar och det stötande i att enskilda studerande, helt oberoende av storleken av eventuella inkomster, skulle ha möjlighet att uppbära statsbidrag till sina studier har gjort att såväl utredningarna, propositionen som särskilda utskottet kommit fram till att det behövs en inkomstgräns i detta fall.

Beträffande den andra frågan som herr Kellgren tog upp, alltså frågan om studielönen, har såväl remissinstanser, bl. a. Landsorganisationen, som särskilda utskottet pekat på dagens situation på akademikernas arbetsmarknad och den arbetsmarknad till vilken elever från dessa studievägar skall rekryteras. Man har mot bakgrunden av denna situation inte ansett sig kunna förorda en sådan åtgärd som införandet av studielön.

Vad som emellertid närmast gav mig anledning att begära ordet var herr Kellgrens konstaterande att han i och för sig inte kunde erkänna det berättigade i de statsfinansiella betänkligheter som anförts mot att nu acceptera tanken på studielön. Vi har väl ändå varit relativt överens om att studielönsreformen skulle vara en ganska dyrbar reform. Den skulle medföra behov av ett många gånger större anslag än det vi nu föreslår till studiesociala ändamål. Men herr Kellgren säger att han ur statsfinansiell synpunkt inte ser någon skillnad mellan principen studielön och, om jag får använda det uttrycket, studiemedel.

Mig förefaller det vara så att man i ett läge, där man ändå har begränsade tillgångar att använda till studiemedel, vinner oerhört mycket i effektivitet genom det system som är uppbyggt i studiemedelsförordningen och genom den återbetalningsskyldighet som här föreligger. Dessa återbetalningar ger

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

möjligheter att så att säga rulla över pengar från en generation till en annan. Under hela den tid som denna rullning pågår utlöses möjligheter för unga människor att studera. Jag tror att vi på det sättet snabbast kommer fram till vad vi vill uppnå, nämligen större förutsättningar för flera till studier.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman ser denna fråga ur synpunkten att det skall ta generationer innan förslagen blivit förverkligade. Men i fråga om dessa ting får man ha ett mycket kortare perspektiv. På ett tjugotal år hoppas vi kunna fördubbla levnadsstandarden under förutsättning att vi kan tillvarata alla utbildningsresurser.

Det system som nu kommer att beslutas har till effekt att studielön för de studerande med hänsyn till dessas konsumtionsmöjligheter. Men vi gör den lilla begränsningen att vi föreskriver att studerande så småningom skall betala igen sina studiemedel genom amortering. Man vill därmed hyfsa själva inkomstfördelningen. Det argumentet kan jag i och för sig förstå. Men jag tror att det kommer att hända så pass mycket under en period av 20—25 år att detta argument successivt förlorar i styrka år från år.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kellgren kan kanske då vara överens med mig om att vi nu inte har någon annan väg att gå än den som utskottet förordar i det föreliggande utlåtandet.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi inte har någon annan väg att gå just i kväll. Kungl. Maj:ts förslag har ju vid det här laget varit föremål för både remissbehandling och utskottsbehandling och blivit nära nog enhälligt tillstyrkt av utskottet. Men det kan inte

på något sätt förringa betydelsen av studielönen såsom en framtids tanke.

Jag vill här bara uttrycka den förhoppningen — och jag hoppas att även utskottets talesman vill instämma i den — att vi skall kunna betrakta det föreliggande förslaget enbart som en etapp på vägen mot studielönens förverkligande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! För den som menar att utbildningens demokratisering är en väsentlig sak innebär naturligtvis den reform som vi nu snart skall besluta om ett stort steg i rätt riktning. Det är inte, som det många gånger har sagts, föräldrarnas plånbok som skall bestämma vem som skall få förmånen att studera, utan de klasskillnader som vi har och som vi även efter denna reform fortfarande kommer att ha bör vi naturligtvis så småningom, om det är möjligt, definitivt avskaffa. Sedan är det bara att hoppas att vi inte får en ny klassindelning, nämligen mellan dem som haft förmånen och intresset av att studera och dem som inte har gått till gymnasium och universitet. Den intelligenshögfärd som man ibland stöter på medför att man faktiskt på den punkten kan ha sina dubier. En sådan klassindelning kan kanske vara värre att bära än den ekonomiska och kanske också svårare att komma åt.

Det var naturligtvis inte för att filosofera om dessa saker som jag, herr talman, begärde ordet, utan det var för att säga någonting om en motion, på vilken herr Sten Åkesson i första kammaren och jag står som första namn. Det är en fyrtipartimotion som berör studiemedel för dem som studerar vid bland annat de fria samfundens teologiska seminarier, men till här berörda kategorier räknas också bl. a. ungdomsledarutbildningen vid KFUM och Riksförbundet Kyrklig ungdom. Enligt uppgift från skolöverstyrelsen ämnar bl. a. också Unga Örnar anordna sådan utbildning.

Det är en utbildning som ibland sträcker sig över flera år, och jag kan som exempel här, herr talman, ta Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium ute i Lidingö. Utbildningen pågår där under fyra år. I långa stycken kan den jämföras med den prästutbildning som sker vid universiteten för svenska kyrkan.

Vad är det då egentligen som gör att man inte skall få rätt till studiemedel i här berörda avseenden? Ja, det kan naturligtvis inte vara studiernas inriktning. Det har ju sagts att den inte skall vara avgörande. De konstnärliga och de andliga gebiten skall vara berättigade i vanlig ordning. Det kan inte heller vara fråga om studiernas kvalitet. Det kan knappast vara att det här erbjödes så goda ekonomiska villkor att man inte behöver ordna studiemedel i vanlig ordning åt eleverna.

Nej, svaret är enligt utskottsmajoriteten och dess talesman här i kammaren — jag tror att det var herr Johansson i Södertälje som talade i den frågan — att det rör sig om enskilda skolor utan statlig tillsyn och utan statsbidrag. Det är alldeles givet att vi som skrivit motionen inte tänkt oss att bidrag skulle utgå till elever vid dessa skolor utan att staten utövar något slags inspektion. Jag tror inte heller att samfunden, om man räknar med dem, skulle ha någonting emot detta, eftersom de tidigare har goda erfarenheter när det gäller statens tillsyn. Jag tror inte heller att kvaliteten på undervisningen vid dessa skolor är någonting att skämmas för. De ger en utmärkt utbildning och de tål väl en inspektion.

Nu tycker man att utskottet skulle ha kunnat ena sig om att bidrag till elevernas studier skulle kunna utgå, om inspektion kunde ordnas. Faktum är att man har en känsla av att utskottet inte gjort sig mödan att resonera ihop sig på denna punkt. Motionen är väl underbyggd. När vi först började att fundera över denna sak, frågade vi oss hur sam-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

funden själva ställde sig till ett studie-stöd till eleverna. I detta sammanhang fick vi veta, att skolöverstyrelsen i sitt remissvar varit inne på denna tankegång, och jag ber, herr talman, att få citera skolöverstyrelsen: »Överstyrelsen vill också fästa uppmärksamheten på att det finns ett antal utbildningsanstalter, som ger ungdomsledarutbildning och teologisk utbildning av i princip samma karaktär som universitetens prästutbildning. Andra institutioner ger en ungdomsledarutbildning på ungefärligen samma nivå som fackutbildningen vid Sköndalsinstitutet. Som exempel på sådana institutioner kan nämnas KFUM:s ledarinstitut med tvåårig utbildning, Svenska missionsförbundets teologiska seminarium med upp till fyra-årig utbildning, Evangeliska fosterlandsstiftelsens teologiska institut och RKU:s ungdomsledarinstitut i Sigtuna. Det kan vidare nämnas att Unga Örnars riksförbund och Svenska scoutförbundet till skolöverstyrelsen anmält sina planer att inom kort starta ungdomsledarinstitut för kvalificerad utbildning. Även den av Stockholms stads barnavårdsnämnd igångsatta ungdomsledarutbildningen torde höra till denna kategori.»

Utlåtandet slutar med följande ord: »Enligt överstyrelsens mening bör det av utredningen föreslagna studiemedelsystemet även kunna omfatta studerande vid institutioner av ovannämnda karaktär, efter vederbörlig prövning och under samma villkor, som de av utredningen uppräknade studerandegrupperna.»

Man kan knappast underbygga en motion på ett bättre sätt, och det skulle, enligt min mening, vara orimligt om skolöverstyrelsen här gjort ett uttalande som skulle tvinga ut staten på vägar som medför så stora konsekvenser att man inte lyckas klara av det hela. När man läser skolöverstyrelsens remissyttrande, får man intrycket att styrelsen inte är rädd för konsekvenserna. Yttrandet

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

är underskrivet av styrelsens generaldirektör Löwbeer, vilken som bekant var statssekreterare i ecklesiastikdepartementet till helt nyligen.

Reservanterna begär en utredning. Vi har i motionen begärt ett uttalande av riksdagen. I själva verket kan det ju kvitta vilketdera man går in för.

Jag vidhåller min åsikt att utskottet hade kunnat skriva ihop sig, så att man hade sluppit denna partiuppdelning i en fråga, som näppeligen kan vara partidelande. Men jag har inget annat att göra än att med så stort eftertryck jag kan yrka bifall till reservation Q a och b vid mom. XXI i särskilda utskottets utlåtande nr 1. Jag hoppas att kammarens majoritet följer den reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag hade litet svårt att förstå herr Svenssons i Kungälv resonemang att om man följer utskottet, skulle man skapa en ny klassindelning på detta område. Det är väl snarare tvärtom. En annan sak är ju om man väljer en avgränsning. Det har vi på alla andra områden, där vi subventionerar eller driver verksamhet med statsmedel. I detta fall har man föredragit att dra gränsen vid sådana utbildningsanstalter som drivs av staten, har statsbidrag eller ligger under statlig tillsyn. Trots att man åberopat vad skolöverstyrelsen har sagt i sitt remissyttrande, har det ändå inte övertygat Kungl. Maj:t om att man skall göra någon annan avgränsning än den som man hittills har haft. Utskottet har för sin del ansett att den argumenteringen är så stark, att utskottet ansett sig böra följa den.

Jag har i en replik på detta område tidigare sagt att om man skall vidga kretsen av undervisningsanstalter, som

skulle komma in under den sociala studiehjälpen, så behöver man få en utredning om konsekvenserna. En sådan föreligger inte. Jag har också sagt, att det skulle säkert inte bara bli de här anstalterna, som herr Svensson i Kungälv och andra har nämnt, som skulle komma i fråga utan en hel rad andra också. Enligt vad jag har förstått, brukar riksdagen fästa ganska stort avseende vid att dess beslut skall baseras på ekonomiska utredningar. Då det saknas en sådan i detta fall, kunde i varje fall inte utskottet ta på sitt ansvar att gå längre än utskottet har gjort.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Mina ord om klassindelning var en reflexion som jag gjorde i början av mitt anförande och som gällde hela denna reform. Jag ville liksom säga att vi är på väg att ta bort en ekonomisk klassindelning i fråga om bl. a. möjligheterna att studera, men att vi kan komma in i en ny klassindelning i framtiden — mellan dem som har studerat och dem som inte har studerat. Det var en fundering inför hela reformen, och det har inget samband med den sak, som jag sedan gick in på, nämligen frågan om studiemedel till de elever som studerar vid t. ex. de fria kristna samfundens teologiska seminarier.

Man ger sig väl knappast in på några äventyrligheter, herr Johansson i Södertälje. Reservationen syftar ju till en utredning, och då får man väl se var gränserna skall dras. Jag anser det alldeles självklart med inspektion ur den synpunkten att det måste vara en godkänd undervisning. Sedan kan man väl tillägga att ifrågavarande kategori väl ändå till antalet är ganska begränsad i förhållande till de oerhört stora grupper, som i övrigt får rätt till studiemedel. Jag tycker det vore en gård av rättvisa och billighet att låta även den förstnämnda få sådana studiemedel.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Trots den sena timmen tänker jag hålla på en stund. Det föreliggande förslaget till studiesocialt stöd är ju ett storartat steg mot jämställdhet i ekonomiskt hänseende vid val av utbildning och yrke. Detta kan väl betecknas som en av de stora reformer, som statsrådet Edenman får räkna sig till godo och som gör att hans gärning kanske kommer att prisas som en stor gärning för skola och kultur, när man ser den i helheten.

Efter denna smekning av ett statsråd kommer jag att övergå till de kritiska synpunkterna på förslaget. Det betyder att jag i stort sett tycker att förslaget är utomordentligt, men att jag på någon punkt har en principiellt starkt avvikande mening i förhållande till det förslag som ligger.

Förslaget innebär att man släpper behovsprövningen helt med avseende på föräldraekonomin. Men samtidigt föreslås behovsprövning beträffande den egna ekonomin och gentemot makes inkomster. Detta innebär till och med en skärpning i förhållande till nu gällande bestämmelser.

Jag skall först beröra behovsprövningen när det gäller egen inkomst. Av någon oförklarlig anledning är enligt förslaget staten beredd att lägga ut 6 720 kronor till vem som helst som är student och skriver in sig vid ett universitet eller en högskola. Vad herr Lundkvist sagt om risken för skeninskrivning föreligger alltså lika fullt med det system som föreslås här — det är ju ingenting som hindrar att en student skriver in sig utan att han har vilja eller förmåga att studera; det är B-, BC- och C-studenter, som utan någon som helst urskillning nu får komma in och få dessa pengar.

Men det finns *ett* villkor som utgör ett absolut hinder för studenten, och det är om han har så stor arbetsvilja — och om han även kan få det resultatet av denna sin arbetsvilja — att han skaf-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

far sig arbetsinkomster. *Begåvningen* är alltså inget villkor, men *arbetsamheten* kan vara ett absolut hinder! Detta är en egendomlig moral.

Varför är det så svår synd att kunna arbeta? Varför skall detta vara den svarta fläcken på en student och göra honom absolut utesluten från varje uppmuntran från statens sida?

I Stockholm — och kanske mer i Stockholm än i andra universitetsstäder men även i andra universitetsstäder — förekommer det i dag att studenterna skaffar sig egna inkomster vid sidan om studierna genom olika slags förvärvsarbete. Om ett rum kostar ett par hundra kronor och om maten kostar 300 kronor i månaden, så kommer väl en student inte heller i framtiden att kunna leva så flott — åtminstone inte i Stockholm — när han studerar och inte har någonting annat att leva på.

En student i Stockholm har varit van vid att ta vilket jobb som helst — jag tror det är likadant på andra håll, men här känner jag bäst till förhållandena. Det är vanligt, t. o. m. mycket vanligt, att han går till hamnen och tillfälligt tar stuveriarbete där, att han arbetar vid Stockholms Spårvägar, kanske står som spärrvakt vid spårvägen, att han tar städjobb, att han kör bilar, tar kontorsarbete, restaurangjobb, journalistjobb, hjälper till med tidningsutbärning och litet vad som helst.

Dessutom är det många studenter som under studietiden rycker in i de yrken som de sedan tänker ägna sig åt. De hjälper exempelvis till på ämbetsverken, där de får ordentliga löner, de tjänstgör som lärare både i de vanliga skolorna och vid universiteten och högskolorna, och de kanske rent av utgör en mycket nödvändig kugge i maskineriet för att under vissa tider byråkration skall kunna hållas i gång. På det sättet undviker de att skaffa sig stora studieskulder — de kanske helt enkelt gör det möjligt på det enda sätt de kan att klara sig och att finansiera sina stu-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

dier, nämligen genom att ta lönande jobb.

Det kanske görs omedvetet, men ändå är det tydligt att det stämpas som på något sätt olämpligt att en person som studerar tar ett arbete. Jag har i en artikel kallat denna attityd för litet gluntromantik. Det tycks inte vara passande att en student sysslar med förvärvsarbete. Garantinämnden har avgivit ett yttrande, som tagits med i propositionen och i vilket det heter att det är just frånvaron av förvärvsarbete som är ett väsentligt kriterium på att studier verkligen bedrives. Detta yttrande skulle jag önska att ecklesiastikministern tog avstånd från. Det är litet stötande för dem som har klarat av både studier och förvärvsarbete att de skall räknas in bland personer som kan betecknas såsom mindre studielämpade.

Propositionen medger vidare — det skall erkännas — en student att förtjäna 4 000 kronor genom s. k. extraknäck, som det nu kallas, vilket gör det möjligt för honom att förgylla sin fritid. Men om han sedan verkligen får inkomster som väsentligt bidrar till hans försörjning — och som även bidrar till familjens försörjning — då båtar det föga att han klarar studierna, vare sig han klarar dem flott eller han klarar av dem på rekordtid. Detta är inte av något värde, ty då undandrar bara staten honom varje stöd. Tjänar han 14 000 kronor, får han betala 4 000 kronor i skatt — vilket är riktigt — men samtidigt drar staten in sina 6 720 kronor. Så litet värd är han alltså i jämförelse med en student som icke kan visa fram några studieresultat! (Första året behöver man ju inte visa upp något studieresultat för att få pengarna.) Han värderas lägre än den allra sämsta student, om han händelsevis skulle kunna göra sådan nytta på sin fritid samtidigt med studierna, att han förtjänar pengar.

Jag har i pressen dragit fram ett exempel på en högt begåvad teknisk fysi-

ker som studerar vid Teknis och som har en mor och syskon som han måste hjälpa till att försörja. För att kunna göra detta tar han extraarbete under hela studietiden — denna är ju inte så värst lång på Teknis; det är bara fyra år — och fullföljer sina studier på rekordtid. Snabbare än på fyra år kan man inte göra det, åtminstone inte med den nuvarande bundna studiegången. Under hela denna tid tar han olika jobb. Ett är vid spårvägen. Han kör långa tider tvättbuss på morgnarna, han ger privatundervisning, han ger mycket kvalificerad undervisning som lärare vid Teknis, en undervisning som vi får vara tacksamma för att en hel del studerande åtar sig. Dels får vi lärare på det sättet, dels slipper staten betala så mycket som den hade fått göra för bättre utbildade lärare. Modern åtar sig städningar och annat arbete samt sköter hushållet och barnen. Man kan naturligtvis säga att den familjen har det inte så ställt att sonen skall studera. Den familjen borde söka socialunderstöd för att klara sig, ty så dåligt skall folk inte ha det. Men jag tror inte att den som verkligen ser denne student framför sig skulle kunna ta det talet i sin mun. Fallet är inte konstruerat. Jag tror inte att det är många som har genomfört en sådan studieprestation och samtidigt lämnat så väsentliga bidrag till syskonens och föräldrarnas uppehälle som han har gjort. Men många har kunnat klara sina studier och samtidigt kunnat hjälpa familjen. Den student jag här har talat om kommer självklart upp i en inkomst på 14 000 kronor, annars skulle det inte löna sig för honom. Men är detta en så stor lön för en familj på fyra—fem personer i Stockholm att man kan säga: »Tjänar de så mycket vill staten inte bidra till sonens studier.»

Jag känner väl till invändningarna. Jag vet att man säger att studenterna inte skall arbeta när de studerar, de skall forcera sina studier och klara av

dem så snabbt som möjligt, det är billigt för dem. Jag tycker också att studenterna skall forcera studierna, och vi bör underlätta för dem att göra det. Men när nu studiegången är bunden förstår jag inte varför just en student av denna typ skall anklagas för att inte klara studierna på kortare tid än sex och ett halvt år för läkare och fyra år för civilingenjör och fördenskull berövas möjlighet att få stöd från staten. Jag undrar om någon i riksdagen vågar uttala sig så som garantinämnden har gjort och ge frejdebetyg till alla studenter som inte har inkomster vid sidan av sina studier och säga att »för dem kan man vara lugn, de studerar» men samtidigt uttala en dom mot de studenter, som sköter sina studier och samtidigt är så arbetsamma att de får inkomster.

Jag vet att många säger: »Sådana djur finns inte.» Nej, det finns inte så många, men därför ser jag inget skäl varför staten skall vara så snål just mot dem. Jag är upprörd, jag kan inte hjälpa det, därför att jag har sett verkliga studiebegåvningar slita hund och göra nytta och sedan bli utomordentliga, vetenskapligt bildade människor. Jag kan inte inse varför de skall berövas det stöd som vi så generöst ger åt jag kan nästan säga kreti och pleti som skriver in sig vid ett universitet.

Ingen missgärning är alltså så stor att man berövar en student hans studie-stöd, inget beteende och ingen egen-skap hos honom är så gravt felaktiga och klandervärda att han mister detta bidrag — utom just detta att han är så verksam i förvärvsarbete att han får inkomster. Det är det värsta staten vet.

Jag ser f. ö. ett värde i studier och arbete inte bara för att den enskilde studenten gör det möjligt för sig att studera och samtidigt vara ett stöd för sin familj — jag ser det också som ett stort plus att gränsen mellan studentliv och vanligt samhällsliv därigenom utplånas, att det anses förenligt med högre studier att ha ett

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

kroppsarbetarjobb, att man i förväg stiftar bekantskap med det arbete man utbildar sig för. Jag har inte något till övers för den romantik som vill skilja en student från det vanliga livet. Det hände faktiskt förr i världen att professorer såg det som något klandervärt om en student — vilket var mycket ovanligt förr — skaffade sig ett arbete vid sidan av studierna, men i dag har jag inte hört att någon professor anser det vara i och för sig fel av en student att ha ett arbete, om han bara sköter sina studier. Skall vi då i riksdagen vara så gammaldags att vi anser det oförenligt att ha ett förvärvsarbete och samtidigt studera?

Ännu mera stridande mot de principer man i förslaget säger sig vilja hävda är den behovsprövning som tar sikte på makes inkomst. Utredningen förutsatte att stipendier inte skulle utgå till studerande för försörjning av make. Då är det inte heller riktigt att makes inkomst skall vara ett hinder för den studerande att få studiestöd. Om en student gifter sig med en annan studerande får båda studiestöd. Men om en av makarna skaffar sig inkomster och den andre fortsätter att studera blir de inte behandlade på samma sätt som om de varit ogifta eller som om båda hade studerat. Många remissinstanser ogillade detta förslag och tyckte det var tveksamt — och det gjorde väl även utredningen — att ha denna behovsprövning gentemot makes inkomst. Fredrika Bremer-förbundet framhöll i sitt remissvar att när den ene maken tvingas bistå den andra hamnar mottagaren i underläge och hans eller hennes handlingsfrihet minskas. Allt fler studerande gifter sig under studietiden. Ofta gifter de sig ganska unga. Ett barns ankomst hindrar i många fall hustrun att fullfölja sina studier.

Hon får uppskjuta studierna. Mannen kanske hinner bli färdig och få en inkomst, vilket får till följd att när hon möjligen vill återuppta sina studier, så

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

hindras hon att få det stöd av staten som hon är lika beroende av, när maken fått sin utbildning färdig, som hon skulle ha varit när maken studerade. Ett sådant stöd skulle hon ju ha fått, om hon inte fått barn utan kunnat studera i en följd. Om maken har 30 000 kronor i inkomst, kanske många anser, att familjen har råd att avstå en del så att hustrun, om hon är så enveten, skall kunna fullfölja sina studier. Om man resonerar på det sättet, betyder det i alla fall, att man ifrågasätter principen om samma rätt till studiemedel för man och hustru.

Ofta är det hustrun som i dessa fall kommer i andra hand. Det kommer att gälla hustrurna som får beskurna möjligheter att fullfölja de studier som de kanske redan lagt ner en del år på. Det skulle vara till nytta för samhället, om hon finge fullfölja studierna, därför att det tar kortare tid för henne att ta sin examen än för den som ännu inte börjat studera. Om man vill ha likställighet mellan könen, mellan gifta och ogifta, så bör man frigöra sig från behovsprövningen, framför allt från behovsprövningen med hänsyn till makens inkomster.

Mot detta har bl. a. anförts det argumentet, att då skulle det ruskiga kunna inträffa, att ett statsråd lät sin hustru studera på allmänna studiemedel, och det vore väl upprörande. Ja, om det är så upprörande, så får man väl bortse från ett sådant upprörande fall och tänka på alla dem för vilka man nu på ett upprörande sätt beskär möjligheten att få sin examen färdig. För övrigt finns det väl ett ganska gott korrektiv i skatterna för dem som har stora inkomster. De får ju möjlighet att på den vägen återgälda en del av de förmåner de eventuellt skulle kunna häva in genom en vetgirig hustru.

Det väsentliga är att man genomför likhet inför lagen i fråga om möjligheterna till studier för den generation som kan behöva en utbildning mycket

bättre än den generation som nu är ute i produktionen. Principen om likställighet för man och hustru bör gälla också när båda studerar, även om deras studier infaller under olika tider av deras äktenskap.

Med det anförda skulle jag vilja uttala en önskan om att den behovsprövning, som jag förstår att man i dag kommer att fatta beslut om, inte blir något som man principiellt bestämmer sig för skall fortsätta utan att statsrådet ser till att det endast blir en nödlösning för tillfället och att man redan i dag är beredd att här i kammaren ompröva frågan om behovsprövning i förhållande till makes inkomst och bifaller motionerna I: 811 och II: 995, vari yrkas att behovsprövningen med hänsyn till makes inkomst slopas.

Jag ber att få yrka bifall till dessa motioner.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till fru Eriksson. När man skall genomföra en reform av detta slag får man väl bygga upp reformen, så att den omfattar vad som normalt gäller för det övervägande antalet fall som man genom reformen syftar till att hjälpa.

Nu menar tydligen fru Eriksson att det bör vara möjligt att inom ramen för ett studiesocialt stöd klara upp även de sociala problem som den familj som fru Eriksson nämnde om i sitt exempel i och för sig kan ha. Emellertid kan man väl inte inom ramen för det studiesociala systemet klara av de förhållanden under vilka en änka med studerande son och fem barn kan leva, utan det får väl ändå bli andra åtgärder som får tillgripas för att klara sådana alldeles speciella problem.

Man har här befunnit sig mellan Skylla och Karybdis, när man frågat sig om man skulle ha inkomstprövning eller ej. Vore det ändå inte galet, om man för att kunna tillgodose behoven i dessa enstaka fall skulle slopa inkomstpröv-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ningen i sin helhet och därmed få de andra nackdelar som vi tidigare redovisat att en slopad inkomstprövning skulle medföra. Det förefaller i varje fall mig rimligare, att man vad beträffar fall av sådan karaktär som fru Eriksson talat om prövar möjligheten att tillämpa den paragraf i reglementet, vari talas om synnerliga skäl, i stället för att låta hela reformen byggas upp på dessa relativt onormala fall.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte tal om att klara av några sociala fall. Det är frågan om huruvida man skall beröva just den, som har möjlighet att skaffa sig inkomster och som har behov av inkomsterna, inte för att kunna leva i extra lyx utan för att över huvud taget ha möjlighet att studera, det stöd som man ger alla andra, utan några som helst krav på studieinsatser. Herr Lundkvist talade om att nackdelar skulle följa med att man skulle slopa behovsprövningen. Såvitt jag vet har här inte nämnts någon annan nackdel än att det skulle kunna bli en skeninskrivning. Men kan man räkna med att detta inte sker när det gäller studiestödet över huvud taget under det första året? Det är väl då risken är störst för att det kommer att lämnas ett stöd även åt sådana ungdomar som inte på allvar går in för sina studier. Såvitt jag förstår finns det inte heller något hinder för att så sker.

När det talas om missbruk bör man också tänka på att det kan uppkomma ett missbruk genom att studiestöd utgår till dem som icke har förmåga eller vilja att sköta sina studier.

Om det icke skall vara tillåtet att lämna något studiestöd till de ungdomar som har en sådan inkomst att de kan försörja sig, så riskerar man att många av dem inte heller kan skaffa sig en utbildning. Och jag kan försäkra herr Lundkvist — jag har exempel på mer än ett sådant fall — att ungdomar som

samtidigt med sina studier klarar sin försörjning ofta uppvisar toppresultat i fråga om studierna. Det är sådana ungdomar som vi inte behöver skämmas över, och vi skulle inte ha någon anledning att ångra om vi gav dem ett stöd.

Jag har aldrig sett det som ett fel att en människa kan studera och samtidigt försörja sig genom sitt arbete. Man säger nu att denna kategori av människor är så liten att man inte behöver ta hänsyn till dem. Nej, vi måste i stället ge dem vårt stöd på samma sätt som alla andra — det är det enda som jag kräver. En mamma skall inte behöva hänvisas till socialvården därför att hennes pojke eller flicka tjänar en slant vid sidan om studierna för att kunna klara familjens uppehälle. Och i ett sådant fall räcker det inte med en inkomst på 4 000 kronor, utan det blir kanske fråga om 6 000 kronor. Vilka olägenheter för samhället skulle det innebära, om en sådan pojke eller flicka får ett stöd till sina studier? Enligt min mening är det närmast genant, om vi i framtiden skulle tolerera en annan ordning, samtidigt som vi accepterar att det lämnas studiestöd till dem som uppvisar hur dåliga studieresultat som helst.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill understryka fru Erikssons synpunkter genom att påpeka att det inte bara är fråga om att ge ett studiestöd, utan främst att se till att vederbörande får rätt att låna pengar som skall återbetalas. Det gäller alltså inte att på något sätt skänka bort pengar, utan att undandra dem som står i produktionen rätten att låna pengar som skall betalas tillbaka.

Det är detta som jag finner så upprörande.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Kellgren om att de studiemedel som

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ställs till förfogande också innehåller ett bidrag som staten lämnar de studerande. Fru Eriksson önskar emellertid att studiemedlen skall helt befrias från behovsprövning för att även sådana fall, som hon här skildrat, skall rymmas inom ramen för det studiesociala systemet. Jag undrar om inte detta innebär mer olägenheter än som är nödvändigt för att lösa det problem som hon talat om. Jag vidhåller att det förefaller lämpligast att i sådana fall, som fru Eriksson åsyftar, pröva möjligheten att tillämpa bestämmelsen om »synnerliga skäl» i stället för att ta bort hela behovsprövningen även för dem som har höga inkomster och stora förmögenheter.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av vad herr Lundkvist sagt vill jag erinra om att vi inte är rädda för att slopa all behovsprövning när det gäller föräldrarna och alltså låta söner och döttrar till miljonärer få del av studiestödet. Men om en fattig pojke eller flicka visar sig kapabel att tjäna en slant vid sidan om studierna, då blir vi betänksamma.

Ännu mer upprörande är emellertid konsekvenserna för kvinnornas del. Låt oss anta att en flicka som studerar gifter sig med en studiekamrat och får barn. Hennes man är färdig med studierna om några år, men hon har inte själv kunnat fullfölja sina studier. Då säger man från samhällets sida som så: »Eftersom mannen nu har inkomst får han betala sin hustrus studier.» Men enligt propositionen skall ju varje studerande bedömas för sig, och om man har litet kännedom om förhållandena i ett studentäktenskap där det också finns barn, så vet man hur besvärligt det är för den kvinnliga parten att fullfölja åtminstone en längre utbildning. Varför skall kvinnorna vara beroende av familjens lust att avstå en del av sin

inkomst för att de skall kunna återuppta eller fullfölja sina studier?

Detta är principvidrigt, om man över huvud taget kan tala om principer i detta sammanhang. Jag kan inte heller se att vi skulle vinna någonting på att inta en sådan ståndpunkt. Enligt de uppgifter som jag erhållit skulle ett slopande av behovsprövningen ha ganska liten betydelse i det hela och inte föranleda någon mer omfattande satsning av medel. För övrigt kommer det mesta tillbaka till det allmänna genom att många kvinnor skulle kunna få en utbildning som de annars inte kan skaffa sig.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! I den del av fru Erikssons anförande där hon talade om behovsprövningen mot makes lön ber jag att helt få instämma. För mig ter det sig alltmer orimligt att människor därför att de är gifta skall utsättas för en prövning efter sådana normer som det här är fråga om.

Jag lyssnade i första kammaren till statsrådet Palmes anförande. Han betonade mycket starkt något som jag finner hoppingivande; han underströk nämligen att det system som vi i dag talar om inte är färdigt. Han hänvisade till hur det har framkommit nya synpunkter under remissbehandlingen och hur man också under utskottsbehandlingen har kommit att göra nya överväganden.

Det är framför allt tre argument som tillgrips när man vill hindra ändringar i en ny stor reform. Beträffande själva reformen skulle jag vilja uttrycka mig minst lika varmhjärtat som fru Eriksson när det gäller huvudprinciperna. Men åter till invändningarna!

I det första fallet säger man: »Den här moderationen kan vi inte göra därför att vi inte har råd. Vi måste börja så smått. Med tiden kan reformen byggas ut.» Denna typ av argument kan man allra lättast tillägna sig.

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

I det andra fallet kan man säga: »Detta är ett område som vi inte har hunnit med. Vi behöver undersöka saken närmare, innan vi är beredda att gå till handling.»

Det tredje och allvarligaste fallet inträffar när man gör gällande att de moderationer av ett stort system som man håller på att införa skulle strida mot några principer.

Motståndet mot fru Erikssons önskemål har bl. a. uppburits av argumentet att det skulle komma att kosta så mycket. Jag vet inte om summan är ordentligt uträknad, men den siffra som nämndes förefaller i och för sig inte avskräckande när man tänker på den totala omfattningen av de studiesociala åtgärderna.

I en annan fråga som berörts här i ett flertal anföranden — jag skall varken förprepa eller nyansera argumenten — nämligen frågan om stödet till eleverna vid samfundens teologiska seminarier och vid diakonissanstalterna är det framför allt ett motstånd av typ 2 som har kommit till synes: »Vi har inte hunnit med saken ännu.»

Jag skulle på denna punkt vilja dra en lans för utskottet. Vi vet alla att det har fått arbeta under utomordentligt forcerade förhållanden. Vi känner också till att det har skett stora politiska kompromisser och uppgörelser inom utskottet, vilka har varit värdefulla för att få en så pass kraftig uppslutning kring en av de stora och väsentliga reformerna.

Jag tror att vi är många här i kamraren som har fått bedriva våra studier under så ogynnsamma omständigheter att vi nu har suttit här med en liten lovsång i sinnet vid tanken på att framtidens ungdom skall få dessa nya möjligheter. Alltnog, när vi har sysslat med dessa ting har vi förstått att utskottet inte har kunnat ägna sig åt sådant som måste ha förefallit att vara petitesser.

Dessa s. k. teologiska seminarier utgör en flora som jag har haft anledning

att befatta mig med de senaste åren. Jag har, liksom alla som tar del av förhållandena på detta område, sett att det finns variationer från de mest undermåliga utbildningsformer — kurser på några veckor eller kanske utsträckta på längre tid men fortfarande på en nivå där enligt våra begrepp normal undervisning över huvud inte hör hemma — upp till våra allra förnämligaste institutioner av detta slag.

Det är mycket begripligt att utskottet skjuter en så pass komplicerad materia ifrån sig och menar att det blir alldeles för kinkigt att avgöra den frågan omedelbart. Jag förvånar mig inte heller över att utskottet kanske inte har tagit så noga reda på en utbildning som omsluter så få personer som diakonissutbildningen. I själva verket har en diakonissa en fyraårig utbildning, varav något över tre år ägnas åt sjuksköterskeutbildning. Den tid som sedan återstår används i stor utsträckning till undervisning i sociallagstiftning, psykologi, exegetik, samhällskunskap etc. Utan denna utbildning skulle hon känna sig vara föga skickad för de uppgifter i vilka hon går in.

Det kan inte vara rimligt att man i dag säger ja till de två här framförda önskemålen. Däremot kan det väl inte vara orimligt om man ber att departementet studerar denna fråga, grubblar över den och försöker sortera detaljerna. Jag tror mig kunna försäkra att det inte är något jättearbete. Det är fullt möjligt att genomföra inom rimlig tid.

Jag föreställer mig att ungdomar vid en del av våra allra förnämligaste utbildningsanstalter av denna art, när de i morgon läser i tidningarna om hur deras kamrater som valt andra men mycket likartade studievägar kommer i åtnjutande av dessa studiesociala förmåner, kommer att ha svårt att förstå varför de blev ställda vid sidan.

Det finns vissa honnörsord som man skall vara försiktig med. Herr Kellgren, tillgriper i sin vältalighet icke sällan

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

orden »demokratiska rättigheter», och det gjorde han också i dag. Jag skulle vilja fråga: Är vi inte på väg mot att alla ungdomar som deltar i meningsfull, välorganiserad och riktig undervisning, så långt som vi kan kontrollera den, också skall få del av dessa förmåner? Stora områden kan visserligen utgöra undantag — t. ex. utbildning som sker inom industrierna — men den grupp det här rör sig om jämte vissa andra borde ändå kunna bli föremål för en prövning.

Efter att ha tänkt över denna sak har jag kommit till ungefär samma slutsats som herr Svensson i Kungälv, nämligen att det med ett försök till samman-
skrivning i utskottet knappast hade behövt bli några reservationer. Men då läget nu är som det är, känner jag mig föranlåten att rösta för de reservationer till särskilda utskottets utlåtande nr 1 som är betecknade Q och R.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill bara klarlägga en detalj, med anledning av vad herr Zetterberg senast anförde.

När man talar om behovsprövningen, skall man komma i håg att det där finns en mycket viktig princip, nämligen den att vi här i Sverige har en mycket generös definition av begreppet student. Vi har vid våra högskolor ett stort antal personer inskrivna, som kanske bara vill följa en viss kurs, ta ett betyg eller komplettera i något visst ämne, studera parallellt med en enskild eller statlig tjänst eller som är hemmafruar som önskar bygga på sina studier i något avseende. Det är värdefullt att vi har denna generositet.

Men om vi inte hade någon som helst spärr för tilldelningen av studiemedel, är jag rädd för att utvecklingen skulle bli sådan att vi tvingades strypa till rätten att skriva in sig vid och bedriva studier vid högskolorna, därför att många människor skulle anse det orimligt att personer som innehar höga statliga eller privata tjänster och skriver

in sig vid en högskola automatiskt skall få uppbära studiebidrag och studiemedel med mycket förmånlig återbetalningsskyldighet.

Detsamma gäller i viss mån för hemmafruar, om familjens inkomster är höga. Därför måste vi ha en spärr. Men den är inte särskilt snäv. Gränsen går ganska högt upp när det gäller makes eller egna inkomster. Men spärr måste vi ha, annars är det risk att vi får offra denna mycket viktiga princip i det svenska universitetsväsendet.

Det var bara den saken jag ville framhålla i anledning av herr Zetterbergs anförande.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för detta tillfälle att förtydliga vad jag sade.

Jag har aldrig föreställt mig att en person med inkomst av tjänst eller förmögenhet av viss större omfattning därjämte skulle åtnjuta det studiesociala bidragets förmåner. Så felaktigt trodde jag inte att jag skulle bli uppfattad.

Däremot ansluter jag mig till vad fru Eriksson i Stockholm sade beträffande makens ekonomiska ställning. Den bör enligt mitt förmenande inte komma in i bilden i detta sammanhang.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan i och för sig förstå statsrådet Palmes inställning till behovsprövningen, men jag anser studierna vara så viktiga att vi bör uppmuntra alla, som över huvud taget har förmåga att tillgodogöra sig högre studier, att tillvarata dessa möjligheter. Det är den sortens generositet vi skall visa, om vi vill tillvarata alla produktiva resurser här i landet. Då skall vi inte ha några som helst begränsningar i utbildningen. Tvärtom skall vi uppmuntra så många som möjligt — även statsrådsfruar och andra gifta kvinnor — att studera vid universitet och avlägga exami-

na. De skall uppmuntras med ekonomiska bidrag.

Det är den principiella inställning vi måste ha till studierna i framtiden, om vi skall kunna nå de resultat vi vill nå här i landet.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! De frågar herr Kellgren ställde svarade han egentligen själv på. Visst är det produktivt med studier. Men om bara lusten och den formella kompetensen att studera automatiskt skulle ge rätt till studiebidrag, så hade vid sträckt generositeten väl långt.

Sedan är herr Zetterberg och jag tydligen överens beträffande makens inkomster. Vi har resonerat på det sättet, att om familjens inkomster är alltför höga, så kan vi få en reaktion hos allmänheten, om understöd utgår. Mäniskor skulle uppleva det som stötande. Förslaget innebär att man måste komma upp i betydande inkomster, innan makes rätt att uppbära studiemedel upphör — och det är precis så långt som vi har kunnat sträcka oss på denna punkt.

Vi har gått ett bra stycke på vägen när det gäller att behandla man och kvinna som fristående personer så att säga. Om vi går längre kan det uppfattas som stötande, och då tror jag vi försvarar genomförandet av de principer vi här vill slå vakt om.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Utan att vara så bevandrad i de akademiska irrgångarna har jag för mig att doktorand- och licentiandstipendier inte hindras av att maken har inkomster. Jag har i alla fall sett exempel på att man mycket väl kan ha ganska stora inkomster samtidigt.

Det verkar som om det skulle vara upprörande för många att den som studerar får 1 750 kronor om han har inkomster eller om maken har inkomster. Men är det där vi riskerar mest? Den

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

dyra undervisningen får ju alla, oavsett vilka inkomster de har. Vi riskerar väl mest för dem som får dessa pengar men inte gör någonting. Inte riskerar vi mest för de studiehungriga som är så arbetsamma att de får egna inkomster eller som haft olyckan att gifta sig med någon som är litet äldre och har hunnit få inkomster.

Jag har många exempel från familjer med ganska många barn. Maken är litet äldre och är färdig med sin utbildning. Om hustrun sedan vill slutföra sin utbildning får hon inte detta bidrag. Det är inte säkert att hon är en dålig begåvning därför att hon råkat skaffa sig barn eller fått en make som är äldre. Om man misstänker att det gäller särskilt dåligt folk, är man på fel spår.

Såvitt jag vet får hustrun inte heller samma barntillägg om maken har inkomster. Jag ser ingen vinst för studierna och för rekryteringen med denna begränsning beträffande makes inkomst. Den är principiellt en kränkning, oftast mot kvinnorna, och en inskränkning av den princip om lika rätt till förmåner, som man har hävdad i detta betänkande.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Bortsett från att det väl är en något ålderdomlig syn på äktenskapet som ligger bakom denna tanke, ter det sig för mig ganska orimligt om man tänker sig följande exempel. I det ena fallet är en student gift med en yrkesarbetande kvinna, låt oss säga en lärarinna med god inkomst. Han kommer inte att få del — i varje fall inte full del — av dessa studiesociala fördelar. I det andra exemplet är studenten gift med en studentska. I det senare fallet får båda del av förmånerna, och den studerande hustrun kapitaliserar pengar som makarna tillsammans kommer att utfå längre fram, om de kommer att vara gifta.

Är det inte för övrigt rätt sannolikt att vederbörande i många fall inte gifter sig, om äktenskapet innebär ett berö-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

vande av de studiesociala förmånerna när den ena parten är student eller studentska och den andra parten är yrkesarbetande?

Jag vill inte använda så hårda ord, ty jag tror att många frågor av detta slag kan klaras så smäningom. Med de lysande segrar som förestår vid voteringsarna gissar jag att även beslutet i denna fråga kommer att gå i samma riktning som de flesta andra beslut. Men det blir en dag i morgon, och det blir en höst. Man kan väl börja tänka på nytt, och vore det inte skäl att vid detta nya tänkande rätta till denna fråga som för dagen ter sig ganska egendomlig?

Herr **KELLGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att statsrådet Palme gör det litet för lätt för sig. Överallt på arbetsmarknaden där kvalificerad utbildning fordras råder brist på folk. Skall vi över huvud taget kunna täcka den bristen måste vi uppmuntra så många som möjligt att studera och verkligen studera på allvar.

Vilken risk tar vi? Vi tar ingen risk när det gäller de lånade medlen; vartenda öre skall ju återbetalas. Den risk vi kan ta är hälften av 1 750 kronor, och detta belopp skall prövas varje termin med hänsyn till studieresultat. Vi gör en insats på 875 kronor för att få människor att bemöda sig om att ta vara på olika utbildningsmöjligheter. Det är allt vi riskerar.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag är ytterligt tveksam om jag skall förlänga debatten. För att det inte skall bli ett snedvridet perspektiv, för att ingen skall tro att bestämmelserna är orimligt snäva vill jag ta ett exempel. Om en gift manlig student har egen inkomst på 4 000 och hustrun, som förvärvsarbetar, har en inkomst på 29 000 kronor, kan mannen fortfarande uppbära drygt 1 000 kronor i studiemedel. Dessa gränser är alltså inte pre-

cis präglade av någon överdriven snälvhet.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag tror att dagens debatt, som åtminstone jag inte på något sätt skulle vilja ha avkortad, visar under vilka orimliga förhållanden den svenska riksdagen arbetar på grund av regeringens oförmåga att organisera sitt eget och indirekt riksdagens arbete. Det lovas ju bot och bättring från regeringsbanken vart och vartannat år, men det förblir lika illa. Jag förmodar att man får betrakta de tomma regeringsbankarna under större delen av denna debatt som ett uttryck för att regeringen skäms, att man inte har trivts med att sitta här i kammaren. Hänvisningen till att regeringen sitter med hörlurarna på hela tiden troget och flitigt är det ändå inte någon som tar riktigt på allvar. När det gäller en så stor reform hade det i och för sig varit naturligt om regeringens närmast ansvariga ledamöter ägnat förhandlingarna något större intresse.

Herr talman! Kort tid efter det att jag blivit ordförande för den grupp jag nu företräder hade jag tillfälle att framföra en liknande synpunkt; det är nu snart tjugo år sedan. Det gällde en mycket stor social reform. Jag har aldrig ångrat att jag framförde kritiken, även om den väckte mycket förtret, och jag upprepar att jag tycker att regeringen borde ordna arbetsförhållandena för riksdagen på ett bättre sätt än som nu är fallet.

Många i kammaren skulle kanske vilja fortsätta debatten, men den sena timmen verkar naturligtvis hämmande — de närmaste dagarna blir ju arbetsfyllda och det gäller att ha krafter kvar för arbetet.

Statsrådet Edenman sade att Sverige, när detta förslag genomförs, kommer att inta en tätplats då det gäller studiesociala anordningar. Ja, det hoppas jag verkligen. Det är på tiden. Vi har — mycket tack vare att vi undgått två

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

världskrig och tack vare en del andra faktorer — högre levnadsstandard än andra länder i Europa. Det fattas bara att vi skulle släpa efter i fråga om studiesociala anordningar som vi mycket länge gjorde. Det är ju allmänt bekant att ett land som England under en avsevärd period har varit mera avancerat än Sverige när det gäller studiesociala anordningar. Först relativt sent har vi inhämtat detta försprång, och jag hoppas som sagt att det är riktigt att vi nu skall komma att ligga i täten. Om vi inte gjorde det, skulle det inte motsvara vad svenska folket önskar och begär.

Statsrådet Edenman sade på tal om systemet — kravet på viss värdesäkring av studiemedel samt återbetalning genom vissa avgifter — att det endast var fråga om att skapa en jämnare fördelning i tiden av den börda som vederbörande hade att bära. Men, herr statsråd, det resonemanget håller ju inte. Om man vill skapa en jämnare fördelning i tiden behöver man inte fördenskill ha en anordning som enligt vissa principer höjer skuldens totalbelopp. Dessa ting har inget med varandra att göra. En jämnare fördelning i tiden kan man skapa genom att justera amorteringarna, avgiftsbetalningarna, efter penningvärdets förändringar. Totalbeloppet behöver sålunda inte påverkas.

Nåja, denna lilla lapsus i tankegång-en spelar inte så stor roll. Avgörande är att systemet med räntefria lån och efter hand en viss indexmässig justering uppåt inte bara har nackdelar utan även väsentliga fördelar.

Jag tror för min del att regeringen hade gjort klokt i att introducera möjligheten till värdefasta avtal mellan enskilda parter och mellan stat och enskilda på ett annat sätt. Man hade bort skapa den rättsliga form som skulle göra det möjligt för låntagare och långivare att sluta avtal, där inte den ena parten skall vinna och den andra förlora på inflationen. Sedan kunde man möjligen ha infört sådana här speciella arrange-

mang. Jag lämnar emellertid den saken därhän.

Till vad fru Eriksson i Stockholm och herr Kellgren nyss sagt vill jag bara foga några ord.

Jag tror att regeringen inte bör helt och hållet avföra de synpunkter som dessa båda talare framfört, ty åtminstone såvitt jag förstår ligger det åtskilligt i synpunkterna. Man får inte ta risken av en anordning vilken kan uppfattas som — det kanske är ett starkt ord och jag vill inte överdriva — något av en straffskatt. Jag skyndar mig att tillägga att man inte i någon extrem grad kan tala om straffskatt, men det finns ett litet inslag därav. Ett litet stycke vill jag alltså ge fru Eriksson och herr Kellgren rätt.

Jag tror det är nödvändigt att härvidlag följa utvecklingen, så att det inte uppträder nackdelar beträffande vissa studerandes villighet att skaffa sig en extrainkomst, t. ex. genom undervisningsarbete i måttlig omfattning eller så att anordningen verkar discourage-rande för en del människor, som annars skulle vilja studera.

Låt mig tillägga en sak, som i och för sig är klar men mycket viktig.

Nog är det en kvarleva av ett gammalt tänkesätt när det i regeringspropositionens studiehjälpförordning står att om den studerande — det gäller på gymnasienivå — och hans föräldrar har en förmögenhet som överstiger 20 000 kronor, så skall en femtedel av beloppet betraktas såsom jämställt med inkomst och föranleda en minskning av stödet. Genom en kompromiss i utskottet till vilken vi medverkat — det är en av de uppnådda förbättringarna — har beloppet höjts till 30 000 kronor. Även den siffran är enligt min mening alldeles för låg. En förmögenhet på 30 000 kronor för den studerandes föräldrar — vad är det i våra dagar? Hur många småbrukare med ett måttligt in-tecknat jordbruk har inte statistiskt en förmögenhet på 30 000 kronor? Är det rimligt

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

att säga att dessa skall börja ta nya in-teckningar t. ex., ty annars får deras studerande barn mindre stöd?

Den där gamla föreställningen att en-var som har kapital är en kapitalist och att han och hans familj inte skall åt-njuta någon social förståelse från sta-tens sida borde väl tillhöra det förflutna. Jag hoppas därför att det medgivande, som regeringen och dess parti givit i utskottet, nu skall följas av fortsatta sådana i en nära framtid.

Herr talman! Det finns en fråga som har större principiellt intresse än åt-skilligt av det övriga vi diskuterat. Jag tänker på möjligheten till avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader, i den mån dessa givetvis inte är betalda av det allmänna genom stipendier och dylikt.

Herr statsrådet Edenman sade i det anförande han höll innan han försvann från kammaren att samhällets bidrag bör ges under studietiden. Ja, ingen har motsatt sig detta, utan alla har varit överens om att ett visst bidrag skall ges under studietiden. Det är alltså inte om detta vi diskuterar.

Vidare sade emellertid herr Edenman att ett medgivande av avdragsrätt för studiekostnader skulle vara ett bidrag som gynnar personer med höga inkomster. Jag tror att bakom detta resonemang döljer sig en ohållbar tankegång. Att få avdrag för en verklig kostnad vid beskattningen är inget bidrag. Det är inget stöd utan är ett uttryck för vanlig rättvisa vid beskattningen. Om man investerar i maskiner och sedan får dra av kostnaden för deras förslitning, om man investerar i patent och uppfinningar och får dra av denna kostnad och om man investerar i utbildning av andra människor — som många företag gör — och får betrakta detta som en kostnad, för vilken avdrag görs vid beskattningen, varför skulle man i så fall inte få göra avdrag vid beskattningen om man investerar pengar i *sin egen* utbildning? Att våga att betrakta detta som en av-

dragsgill omkostnad är att skattemä-sigt diskriminera dem som investerar i den utbildning, som regeringen i andra sammanhang säger sig vilja främja.

Särskilt nu när den 25-procentiga avdragsrätten avvecklas vore det anledning att påskynda en utredning om denna avdragsrätt. Det kommer ändå att ta kanske ett par år innan denna reform skulle kunna genomföras.

Ett annat principiellt krav som jag är nödsakad att kort vidröra, är frågan om periodiskt understöd, som också behandlas i flera reservationer. Jag har aldrig kunnat uppfatta något verkligt svar på följande argument. Om man får lov att göra avdrag för periodiskt understöd till personer, som gör vad som helst eller ingenting alls, varför skall man inte i så fall göra avdrag för periodiskt understöd till människor, som studerar?

Man får göra avdrag om man ger periodiskt understöd till en som ligger på sofflocket. Tankegången är väl den, att den som ger det periodiska understödet inte har inkomsten kvar och inte heller skall skatta för den, medan den som fått det periodiska understödet har erhållit inkomsten och skall skatta för den. Jag tycker detta är logiskt och alldeles riktigt. Om den som ger periodiskt understöd har högre eller lägre inkomst inverkar inte. Om vederbörande inte längre har den inkomst det gäller skall han inte beskattas. Har han inkomst skall han beskattas vare sig han förtjänar 5 000, 25 000 eller 100 000 kronor.

Den tankegång som ligger bakom lagstiftningen om det periodiska understödet är att den som har inkomsten skall betala skatt — d. v. s. mottagaren av periodiskt understöd skall betala.

Från svenska statens sida hävdas emellertid — och detta arrangemang försvaras år efter år av regeringen — att vi får lov att ge periodiskt understöd skattefritt för givaren utom för den händelse att mottagaren studerar. Detta skall bestraffas! Man får inte

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

göra avdrag om man är så »dum» att man ger periodiskt understöd åt någon som studerar. I så fall skall straffbeskattningen läggas på. Och det är inte bara fråga om en straffbeskattning för det periodiska understödet, utan man får även räkna med en ytterligare straffbeskattning genom att den inkomst, som vederbörande mottagare av understödet får, minskar dennes möjligheter att få studiemedel. Staten diskriminerar således inte bara skattemässigt de människor som vill ge periodiskt understöd till studerande, utan man lägger ytterligare lök på laxen genom att säga till mottagaren att denne minsann också skall få minskat stöd från det allmänna.

Det är nu, herr talman, en sen timme och jag begär inte, såsom jag sade inledningsvis, att statsråden skall ingå på någon mera detaljerad debatt om de saker jag vidrört. Men nog tycker jag det skulle vara intressant att höra statsrådet Edenman förklara, varför han som företrädare för undervisningsväsendet accepterar att den svenska staten år efter år diskriminerar givandet av periodiskt understöd till personer som studerar och varför man vill avskräcka människor, som vill hjälpa ungdomar — släktingar eller andra — vilka har nytta av understöd från en sådan generös hjälpverksamhet?

Menar man att staten och det allmänna skall skaffa all hjälp som behövs så att det inte längre behövs att enskilda personer hjälper släktingar och vänner? Eller vad är egentligen motive- ringen?

Enligt min mening är det föreliggande reformförslaget på grunder jag här har angett i åtskilliga avseenden inte tillfredsställande. Men jag medger mycket gärna att detta förslag i åtskilliga avseenden betyder ett stort steg framåt.

Våra representanter i utskottet har uppnått vissa förbättringar. Jag nämnde här bara en: att man får trygghet för att inte behöva betala för mycket för att sedan vid 50 års ålder återfå det för

mycket inbetalda, vilket ju kan vara bra för 50-årsmiddagen, men något annat förnuftigt syfte kan ju regeringens förslag inte ha. Det är då bättre att se till att betalningarna slutar när skulden är återbetald.

Som en mycket stor fördel ser jag att man vidgar kretsen av dem som mottar stödet. Det har varit en av de allra allvarligaste bristerna i hittillsvarande anordning att stödet kommit så få till del.

Man kan emellertid inte underlåta att ägna eu tanke åt det förhållandet att — om inte alla pressuppgifter var felaktiga — redan det förslag som lades på riksdagens bord har undergått en mycket betydande förbättring jämfört med de tankegångar som nuvarande statsrådet Palme hyste, innan han ännu kommit in i statsrådsgruppen och därför kunde uttrycka mera våldsamma tankar om studiefinansieringen. Att statsrådet Palme skulle ha uppträtt här och uttryckt sin tacksamhet för det inflytande som redan på utredningsstadiet och sedan även under utskottsbehandlingen har utövats av vissa företrädare för andra partier, det hade jag kanske inte direkt väntat mig men det skulle ju ha varit intressant om det hade skett.

För att man skulle kunna vara någorlunda säker på att det inte blir någon försämring för någon nämnvärd grupp av studerande är det enligt vår mening nödvändigt att stipendiedelen av studiebidraget höjes till 2 000 kronor. Detta har tidigare i dag motiverats.

För min del kommer jag att rösta för förslaget med vissa reservationer. Jag gör det i samma känsla — trots allt — som den statsrådet Edenman uttryckte: trots bristerna är det ett icke ringa steg framåt. De allvarliga brister som finns hoppas jag det skall gå att avhjälpa under de kommande åren i en nära framtid.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Herr talman! Det är märkligt med herr Ohlin att han aldrig kan känna någon glädje över ett förslag som tas här i kammaren ens när hans egna partivänner för ovanlighetens skull positivt har medverkat till en uppgörelse i utskottet. Om herr Ohlin hade varit en lika flitig lyssnare i kammaren som statsrådet Palme och jag har varit kunde han verkligen ha konstaterat, att vi har utdelat en och annan blomma till centerpartiet och folkpartiet för deras medverkan. Herr Ohlin skulle dessutom ha märkt att praktiskt taget alla de frågor som han nu — verkligen i elfte eller tolfte timmen — tar upp har diskuterats tretton timmar här i kammaren. Han borde t. ex. ha varit inne när herr Heckscher drog upp frågan om riksdagens arbetsformer och de sena propositionerna. Jag har en känsla av att herr Heckscher och jag hade ett och annat att säga varandra på den punkten. Det hade varit värdefullt, om herr Ohlin då varit närvarande, men herr Ohlin var borta — var har jag inte med att göra.

Jag förstår över huvud taget inte insinuationen att regeringen inte följt denna fråga. Vi har haft en debatt i båda kamrarna — vi har fortfarande tvåkammarssystem! — och både statsrådet Palme och jag har deltagit i debatten i båda kamrarna. Det finns tydligen fortfarande brister i informationerna.

Beträffande skattefrågan vill jag till sist säga att det är märkligt att när vi nu går att anta ett förslag som för första gången gör de unga människorna, eleverna, ekonomiskt självständiga i studiebidragshänseendet, då tar herr Ohlin upp den gamla debatten om föräldrar-nas stöd till barnen, det periodiska understödet, och vill på nytt koppla samman barnens studiebidrag med deras familjebakgrund, vilket alltså är raka motsatsen till den stora linjen för detta förslag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag trodde att statsrådet

Edenman visste att man inte kan yttra sig i en debatt förrän man fått ordet, och när jag anmälde mig var jag nummer 22 och jag måste följaktligen tala som nummer 22. Jag undrar om inte herr Edenman studerat statskunskap någon gång.

Jag har stor respekt för första kammaren, men jag har svårt att förstå att första kammaren skall kräva herrar statsråds närvaro under praktiskt taget hela debatten tills man kan räkna med att vöteringstiden är inne. Det har ju ändå varit så, att regeringsbanken gapat tom under en mycket stor del av tiden i dag.

Det är fullständigt felaktigt att säga att jag nu tar upp frågan om föräldrastöd till de studerande, vilket ju alltså är det man försöker komma ifrån genom denna reform. Nej, herr Edenman, jag tog upp frågan om periodiskt understöd — jag måste erkänna att jag framför allt, som jag uttryckligen sade, tänkte på periodiskt understöd till vänner och släktingar. Varför skall man få ge periodiskt understöd skattefritt om mottagaren inte studerar, när understödet beskattas om mottagaren studerar?

Om nu herr Edenmans yttrande skall ges något innehåll alls så måste man säga att det avslöjade denna tankevärld, att det allmänna nu i så hög grad skall ta hand om studiestödet att nu behöver man inte längre möjligheten att människor av generös hjälpsamhet vill stå ungdomar, släktingar eller andra, till tjänst. Men enligt min mening blir samhället aldrig bra om man försöker att avveckla — hindra eller på ett ogynnsamt sätt behandla — den privata, mera mänskliga välvilja och hjälp som vi just här har ett exempel på. Jag vill därför helt enkelt upprepa frågan: Kan statsrådet Edenman ange något skäl till att man inte skall få lov att ge periodiskt understöd med avdragsrätt om mottagaren ägnar sig åt studier, när man får göra det i andra fall? Är icke detta en diskriminering av investering i studier

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

och utbildning, av personlig hjälpsamhet och vänlighet, som i relationen mellan människorna dock alltid har sitt stora värde, hur mycket man än förbättrar den statliga organisationen, vilket i och för sig är nödvändigt?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det beskedet har herr Ohlin fått varje år — nästan lika länge som herr Ohlin varit partiledare.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis. I fråga om mom. I) och III) ställes först propositioner på de frågor, beträffande vilka under överläggningen framställdes annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, varefter propositioner gives i ett sammanhang på utskottets hemställan i övrigt under mom. I) respektive III).

Mom. I. Studiehjälpsreglementet

Krav i fråga om uppförande och ordning för erhållande av studiehjälp

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen A); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kamnaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser krav i fråga om uppförande och ordning för erhållande av studiehjälp, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kamnaren bifallit reservationen A) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kamnarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kamnarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 61 nej, varjämte 7 av kamnarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kamnaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Frågan om värdebeständighet av förmånerna inom studiehjälpssystemet

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen B); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kamnaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser frågan om värdebeständighet av förmånerna inom studiehjälpssystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kamnaren bifallit reservationen B) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kamnarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 38 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bidrag till inackorderade elevers hemresor

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen C); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser bidrag till inackorderade elevers hemresor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen C) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verk-

ställdes. Därvid avgavs 103 ja och 106 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen C) av herr Stefanson m. fl.

Det inkomstprövade tillägget

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen D); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser det inkomstprövade tillägget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen D) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 40 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Fosterbarns studiehjälpsförmåner

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till reservationen E); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser fosterbarns studiehjälpsförmåner, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen E) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 74 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Förhöjt studiebidrag

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen F 1) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta; samt 3:o) bifall till reservationen F 2) av herr Stefanson m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde likväl votering, i anledning varav herr andre

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Larsson i Umeå votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 1) i särskilda utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser förhöjt studiebidrag, antager reservationen F 1) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen F 2) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 49 ja och 39 nej, varjämte 127 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarén bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser förhöjt studiebidrag, röstar

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen F 1) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 42 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Inkomstprövat tillägg och studiekredit

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till motionerna I: 811 och II: 995 i motsvarande del; samt 3:o) bifall till motionen II: 1000 i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Stockholm begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser inkomstprövat tillägg och studiekredit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 811 och II: 995 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 189 ja och 16 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I. I övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II. Förordningen om förlängt barnbidrag

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III. Studiemedelsförordningen*Förslaget till studiemedelsförordning i dess helhet*

Herr andre vice talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å det i reservationen G) framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen G) av fröken Ljungberg m. fl. framställda yrkandet beträffande förslaget till studiemedelsförordning i dess helhet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 176 ja och 36 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit det i reservationen G) framställda yrkandet.

Barntillägg

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen H); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser barntillägg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen H) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå be-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

gärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 38 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Behovsprövningen beträffande studiemedel

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen J) av herr Stefanson m. fl.; 3:o) bifall till motionerna I: 811 och II: 995 i motsvarande del; samt 4:o) bifall till motionen II: 1000 i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Kellgren votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 3:o) angivna ha flertalets mening för sig. Även beträffande sistnämnda kontraposition begärde emellertid herr Kellgren votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående mom. III) i särskilda utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser behovsprövningen beträffande studiemedel, antager motionerna I: 811 och II: 995, röstar

Ja;

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontraproposition i nämnda votering antagit motionen II: 1000.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 25 ja och 18 nej, varjämte 170 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså till kontraproposition i den förberedande voteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna till kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. III) i särskilda utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser behovsprövningen beträffande studiemedel, antager reservationen J) av herr Stefanson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontraproposition i nämnda votering antagit motionerna I: 811 och II: 995.

Sedan kammarernas ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där-

vid avgavs 59 ja och 37 nej, varjämte 117 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser behovsprövningen beträffande studiemedel, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen J) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 77 nej, varjämte 6 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Studiebidraget inom studiemedelssystemet

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen K 1) av herr Stefanson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen K 2) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta; och fann herr andre vice

talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Gustavsson i Alvesta votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. III) i särskilda utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser studiebidraget inom studiemedelssystemet, antager reservationen K 1) av herr Stefanson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen K 2) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 43 ja och 43 nej, varjämte 128 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Då sålunda de avgivna rösterna befanns lika delade, nedlade herr andre vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr andre

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

vice talmannens anmodan herr Löfroth ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar; och befanns den upptagna sedeln innehålla ja.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser studiebidraget inom studiemedelssystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen K 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 70 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Studielön

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Kellgren under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad som anförts

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

i motionen II: 999; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kellgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 1, såvitt avser studielön, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Kellgren under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Kellgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 184 ja och 7 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III. 1 övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. IV—XX

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XXI: 1. Det studiesociala systemets avgränsning beträffande diakonissanstalter

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen R); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen

vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. XXI: 1) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen R) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 109 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen R) av herr Stefanson m. fl.

Mom. XXI: 2. Det studiesociala systemets avgränsning beträffande vissa teologiska seminarier

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen Q); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom.

XXI: 2) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen Q) av herr Stefansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 109 nej, varjämte 2 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit reservationen Q) av herr Stefansson m. fl.

Mom. XXI: 3 och 4. Fria läroböcker m.m.

Herr andre vice talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 749 och II: 911; och biföll kammarén utskottets hemställan oförändrad.

Härefter framställde herr andre vice talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen V) av fröken Ljungberg m. fl.; och godkände kammarén utskottets motivering oförändrad.

Mom. XXI: 5 och 6. Avdragerätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande

Herr andre vice talmannen gav pro-

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

positioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen S 1) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta; 3:o) bifall till reservationen S 2) av fröken Ljungberg m. fl.; samt 4:o) bifall till reservationen S 3) av herr Stefansson m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Larsson i Umeå votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 3:o) angivna ha flertalets mening för sig. Även beträffande sistnämnda kontraposition begärde emellertid herr Larsson i Umeå votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående mom. XXI: 5) och 6) i särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager reservationen S 2) av fröken Ljungberg m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen S 3) av herr Stefansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 50 ja och 41 nej, varjämte 123 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i den förberedande voteringen antagit den under 3:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. XXI: 5) och 6) i särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager reservationen S 1) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen S 2) av fröken Ljungberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 44 ja och 60 nej, varjämte 111 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. XXI: 5) och 6) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen S 2) av fröken Ljungberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 74 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMAS (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill anmäla att endast min nej-knapp har fungerat hittills i kväll. Nu fungerar inte heller den.

Mom. XXI:7—9. Avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen T 1) av herr Stefanson m. fl.; samt 3:o bifall till reservationen T 2) av fröken Ljungberg m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande

Studiesocialt stöd till studerande ungdom

ja besvarad. Herr Björkman begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Björkman votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. XXI: 7)—9) i särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager reservationen T 1) av herr Stefanson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen T 2) av fröken Ljungberg m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 44 ja och 39 nej, varjämte 132 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammararen bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. XXI: 7)—9) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen T 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 74 nej, varjämte 2 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. XXI: 10. Ortsavdrag för barn under 21 år

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen U); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. XXI: 10) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit utskottets hemställan med den ändring

av motiveringen, som föreslagits i reservationen U) av fröken Ljungberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 174 ja och 38 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 134 och 135, bevillningsutskottets betänkande nr 55 och bankoutskottets utlåtande nr 38 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 3

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets memorial nr 21, angående statsrådets befattning med Wennerströmaffären;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner om sänkning av myndighetsåldern,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker, m. m., och

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 11:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock i ämnet väckt motion; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående skolväsendets centrala ledning m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 4

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till teaterverksamhet m. m.;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m.;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående inköp av obligationer i Förenta Nationernas obligationslån;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av förvaltningarna vid marinkommando Syd;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av visst markbyte m. m.;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om allmän försäkring m. m., i vad propositionen avser anslag för budgetåret 1964/65;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts

förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1964/65; och

nr 266, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65;

från bevillningsutskottet:

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

från första lagutskottet:

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utsökningslagen m. m.;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m.; och

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 273, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, dels ock i ämnet väckt motion; och

nr 274, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703), dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 5

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 163, angående avveckling av magistrats- och kommunalborgmästarinstitutionerna, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.04 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
